

”Koivistolaisten yhdysmies ja Jumalan armon kauppias”

Mauno Koivunevan toiminta koivistolaisten
evakkopappina ja siirtokarjalaisten
sielunhoitajana 1944–1951

Itä-Suomen yliopisto, filosofinen tiedekunta

Läntinen teologia

Pro gradu –tutkielma, kevät 2012

Kirkkohistoria

Elias Majuri

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Teologian osasto	
Tekijät – Author Elias Arvid Majuri			
Työn nimi – Title ”Koivistolaisten yhdysmies ja Jumalan armon kauppias”. Mauno Koivunevan toiminta koivistolaisten evakkopappina ja siirtokarjalaisten sielunhoitajana 1944–1951.			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Kirkkohistoria	Pro gradu -tutkielma	X	Huhtikuu 2012 114
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Tutkimuksen kohteena on Mauno Koivunevan (1904–1989) toiminta Koiviston virkaa tekevänä kirkkoherrana ja siirtokarjalaisten sielunhoitajana vuosina 1944–1951. Henkilöhistoriallisen tarkastelun keskiössä on Koivuneva ainutkertaisena, mutta aikakautensa tapahtumiin sekä yhteisöllisiin vuorovaikutussuhteisiin kiinnittyneenä persoonana. Tutkimus on samalla siirtoväen, vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen sekä suomalaisen sodanjälkeisen yhteiskunnan ja kirkollisen elämän kuvausta.</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan, millaiseksi Koivuneva hahmotti työnäkynsä koivistolaisevakkojen pappina sekä miten hän pyrki sitä käytännössä toteuttamaan. Samalla kuvataan, miten Koivunevan toiminnassa limittyivät toisiinsa hänen roolinsa luterilaisen kirkon pappina, siirtoväen sielunhoitajana, koivistolaisengenh virittäjänä, aktiivisena lehtimiehenä ja vanhoillislestadiolaisena saarnamiehenä. Tutkimuksessa tarkastellaan myös koivistolaisten papin kiinnittymistä vanhoillislestadiolaisuuteen sekä hänen käsityksiään herätysliikkeen merkityksestä kansankirkon ja siirtoseurakunnan elämässä. Tutkimuskohdetta lähestytään pitkälti Koivunevan omien kirjoitusten sekä Koiviston seurakunnan lähteiden kautta.</p> <p>Koivunevan toimintaa kesän 1944 evakkoon lähdön jälkeen ohjasi hänen omaksumansa kuva itsestään hajalleen joutuneiden koivistolaisten paimenena ja yhdysmiehenä. Koiviston jättäminen ja evakkotielle joutuminen merkitsivät Koivunevalle aineellista ja henkistä kriisikokemusta. Samalla se lähensi häntä seurakuntalaisiinsa. Välittömimmin uusi tilanne näyttäytyi papille toiminnallisena haasteena, johon hän pyrki vastaamaan aktiivisella toiminnalla. Koivuneva kulki jatkuvasti koivistolaisevakkojen keskuudessa, ensin Lounais-Suomessa ja siirtoväen lopullisen sijoittamisen jälkeen eri puolilla Suomea. Matkoillaan hän järjesti jumalanpalveluksia, seuroja ja keskustelutilaisuuksia sekä vieraili koivistolaisten evakkomajoissa ja uudisrakennuksilla.</p> <p>Evakkopapin havainto, että hän ei ahkerasta kulkemisesta huolimatta voinut pitää yhteyttä kaikkiin seurakuntalaisiinsa, johti loppuvuodesta 1944 Koiviston Viesti -nimisen lehden perustamiseen kirjalliseksi yhdyssiteeksi koivistolaisten välille. Lehti muodostui alusta asti tärkeäksi tiedonvälittäjäksi koivistolaisevakkoja koskeneissa asioissa. Päätoimittaja Koivunevan mukaan lehden johtotähtinä olivat koivistolaisuus ja Jumalan sana. Pakinoissaan hän kuvasi huumorin sävyttämänä matkojaan koivistolaisten parissa. Kirjoituksissaan hän ilmaisi myös avoimesti omaksumansa kristinuskonnäkemyksen, kannusti koivistolaisperinteen säilyttämiseen sekä otti kantaa moniin siirtolaisuusajan kysymyksiin.</p> <p>Koiviston seurakunnan merkityksen Mauno Koivuneva katsoi korostuvan siirtolaisuusajan epävakaisissa oloissa. Siirtoseurakunnan hän hahmotti koivistolaisten hengelliseksi, henkiseksi ja moraaliseksi tuki- ja yhdysiteeksi. Tehtävikseen siirtopappina hän koki koivistolaisten yhteen kokoamisen, tulevaisuudenuskoon rohkaisemisen sekä kristillisen sanoman välittämisen. Siirtoseurakuntien lakkauttamisen jälkeen Koivuneva nimitettiin siirtokarjalaisten sielunhoitajaksi erityisesti koivistolaisten keskuuteen, jota tehtävää hän hoiti kevääseen 1951 saakka.</p> <p>Ratkaisua Mauno Koivunevan uskonnolliseen kriisiin merkitsi hänen kääntymisensä vanhoillislestadiolaisuuteen kesällä 1945. Siihen, että hän oli vanhoillislestadiolainen ja luterilaisen kirkon pappi, hän ei kokenut sisältyvän ristiriitaa. Päinvastoin evakkopappi koki, että hänellä oli välitettävänäään sanoma, joka oli tarkoitettu kaikille. Raja siirtoseurakunnan ja paikallisseurakuntien toiminnan sekä lestadiolaisseurojen välillä oli toisinaan häilyvä. Vanhoillislestadiolaisten maallikkosaarnaajien ja pappien kanssa tehdyt seuramatkat olivat merkityksellisiä Koivunevan herätysliikkeeseen sosiaalistumisen kannalta.</p>			
Avainsanat – Keywords			
Koivisto, siirtoväki, siirtoseurakunta, lestadiolaisuus			

Sisällys

Tutkimustehtävä.....	1
I Viipurilaisesta nuorukaisesta Koiviston virkaa tekeväksi kirkkoherraksi (1904–1944).....	7
1. Allianssihenkinen nuori pappi kohtaa lestadiolaisuuden Säyneisessä.....	7
2. Pappina lestadiolaisten keskellä Koivistolla jakosodan loppuvaiheessa	11
II Siirtolaiseksi Lounais-Suomeen (1944–1945)	22
1. Seurakuntalaisten kanssa evakkotiellä.....	22
2. Vieraina uusilla asuinsijoilla.....	27
3. Seurakunnallisen toiminnan käynnistäminen siirtolaisoloissa.....	30
4. Koiviston Viestin perustaminen.....	36
5. Kääntyminen vanhoillislestadiolaisuuteen.....	40
III ”Koivistolaisii katsomassa” (1946–1951).....	49
1. Jumalanpalvelusten järjestäminen siirtoväen keskuudessa.....	49
2. Koivistolaisten paimen.....	60
3. Koiviston Viesti koivistolaisten yhdyssiteenä	68
4. Kiinnittyminen vanhoillislestadiolaiseen uskonyhteisöön.....	86
IV Tiivistelmä.....	99
Taulukot	108
Lyhenteet.....	108
Lähteet ja kirjallisuus.....	109

Tutkimustehtävä

Tarkastelen tutkielmassani Mauno Koivunevan (1904–1989) toimintaa Koivistolaisten pappina ja siirtokarjalaisten sielunhoitajana noin vuosina 1944–1951. Tarkastelujakson alkupää määrittäyty kesään 1944, jolloin pastori Koivunevan oli muiden Karjalaan palanneiden siirtoseurakuntien pappien tavoin siirryttävä sodan jaloista seurakuntalaistensa kanssa uusille asumaisijoille.¹ Seuraavat kuu-kaudet ja vuodet merkitsivät hänelle seurakuntatyön käynnistämistä ja ylläpitämistä koivistolaisten parissa, ensin Lounais-Suomessa ja lopulta eri puolilla Suomea. Koivistolaisten papille evakkoon siirtymistä seurannut aika merkitsi myös ratkaisun tekoa suhteessa vanhoillislestadiolaisuuteen, johon hän kääntyi kesällä 1945. Koiviston siirtoseurakunnan virkaa tekevänä kirkkoherrana Koivuneva toimi vuoden 1950 alussa tapahtuneeseen siirtoseurakuntien lakkauttamiseen saakka. Tämän jälkeen hän jatkoi sielunhoitajana Karjalan siirtoväen ja erityisesti koivistolaisten keskuudessa kevääseen 1951 saakka.²

Elämäkerrallisen tutkimukseni keskiössä on Mauno Koivuneva ainutkertaisena historiallisena persoonana pitkälti hänen omien kirjoitustensa ja kannanottojensa kuvaamana. Samalla tarkastelen häntä sidoksissa aikakautensa tapahtumiin, yhteisöllisiin vuorovaikutussuhteisiin sekä yhteiskunnallisiin ja kirkollisiin taustoihin. Tutkin, millaisena Koivuneva hahmotti ja kuvasi häntä ympäröineen todellisuuden ja miten hän pyrki siihen vaikuttamaan.³ Siten tutkielmani on yksittäisen ihmisen elämänhistorian lisäksi karjalaisen siirtoväen, vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen sekä suomalaisen sodanjälkeisen yhteiskunnan ja kirkollisen elämän tarkastelua. Lähtökohtanani on ajatus, että yhden ihmisen ainutkertainen elämä tai sen osa mittaa aina myös aikaansa. Koivunevan elämänhistoriaan sisältynyt värikäs ja hänelle erityisen merkityksellinen ajanjakso heijastaakin muun muassa suomalaisen herätysliikepapin mielenmaisemaa, hänelle tärkeiden koivistolaisten ja karjalaisten evakkojen kokemuksia sekä niin kirkon kuin valtion toimia siirtolaiskysymyksessä sodanjälkeisessä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Koivunevan originelli persoonallisuus on herättänyt mielenkiintoa – niin ihastusta kuin kummastustakin – hyvin monissa häneen joko henkilökohtaisesti tai hänen puheittensa ja kirjoitustensa kautta tutustuneissa. Samalla Koivunevan elämänhistoria on kiinnostanut myös tutkimuksellisesti. Tutkielmani kannalta keskeisin Koivunevaa koskeva tutkimus on Jari Kupsalan uskontotieteen pro gradu -tutkielma *Yksilön elämäntarina ja maailmankuvalliset muutokset – Uskontoantro-*

---

¹ Karjalan evankelisluterilaisten seurakuntien evakuoimisesta kesällä 1944 *Kansanaho* 1985, 418–419; *Murtorinne* 1995, 245–246.

² Ks. Kupsala 1990, liite 1.

³ Yksittäisen ihmisen ja ympäristön suhteesta elämäkertahistoriassa *Renvall* 1965, 249; *Kostiainen* 1982, 378–379; *Roiko-Jokela* 1997, 275–276.

pologinen tutkimus Mauno Koivunevasta (1990). Mittavaan elämänhistorialliseen haastatteluaineistoon perustuvassa tutkielmassaan Kupsala analysoi Koivunevan siirtymistä herännäisyydestä ensin Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen piiriin 1920-luvun lopulla ja sitten vanhoillislestadiolaisuuteen 1940-luvun puolivälissä. Tarkastellessaan Koivunevan kääntymistä vanhoillislestadiolaisuuteen Kupsala käsittelee myös hänen toimintaansa Koiviston virkaa tekevänä kirkkoherrana ja kontaktien solmiutumista pitäjän vanhoillislestadiolaisten kanssa. Siinä, missä Kupsalan uskontotieteellisen tutkimuksen polttopisteessä ovat Koivunevan maailmankuvalliset muutokset, tarkastelen omassa tutkielmassani, miten Koivuneva toteutti hahmottamaansa työnäkyä siirto seurakunnan käytännön todellisuudessa.

Kun tutkielmassani tarkastelen Koivunevan vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymistä, nojautun monilta osin Kupsalan tutkimukseen. Tarkastelussani en niinkään pyri muuttamaan hänen muodostamaansa kokonaiskuvaa. Sen sijaan pyrin tarkastelemaan Koivunevan kääntymisprosessia sekä varsinkin sitä seurannutta vanhoillislestadiolaiseen uskonnäkemykseen ja -yhteisöön kiinnittymistä kiinteästi hänen 1940-luvun jälkipuoliskolla laatimiensa kirjoitusten kautta.

Koivunevan myöhempää elämää ja toimintaa Utajärven kirkkoherrana ja vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen piirissä 1950-luvun jälkipuoliskolta 1970-luvun loppupuolelle on tutkinut Veikko Seppänen. Hänen viisiosainen kirjasarjansa *Paimenpojan kintereillä* (2008–2011) perustuu Koivunevan vanhoillislestadiolaiseen Päivämies-lehteen⁴ vuosina 1955–1978 kirjoittamiin ”Paimenpojan kierroksilta” -pakinoihin. Tutkielmassani olen hyödyntänyt kirjasarjan kahta ensimmäistä osaa *Savotoilta seurapirtteihin 1955–1963* (2008) ja *Marttiselta maailmalle 1964–1967* (2009). Tutkielmani kannalta hyödyllisiä ovat nimenomaan Seppäsen teostensa loppuun laatimat jälkikirjoitukset. Niissä hän analysoi muun muassa sitä, miten moninaisten ja osin päällekkäisten roolien ja suhdeverkostojen kautta Koivuneva pakinoissaan näyttäytyi. Suurelle yleisölle tämä omaperäinen ”kulkija” tuli tutuksi ”Paimenpojan” sekä humorististen että vakaviin ajankohtaisiin aiheisiin kantaa ottaneiden ”Paimenpojan” pakinoiden kautta. Sen sijaan vähemmälle huomiolle on jäänyt se omassa

---

⁴ Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen vuosikokous teki vanhoillislestadiolaisen Päivämies-lehden perustamispäätöksen 30.6.1954. Päivämiehen ensimmäinen varsinainen numero ilmestyi lokakuun 1954 alussa. Lehden tilaajamäärät vaihtelivat seuraavina vuosina noin 15 000:n ja 17 000:n välillä. Lehtihankkeen taustalla vaikuttivat herätysliikkeen toiminnan selvä voimistuminen sekä kasvanut tiedottamisen tarve. Kun liikkeen siihenastinen päääänenkannattaja, kerran kuussa ilmestynyt Siionin Lähetyslehti sisälsi pääasiassa hartauslukemista, toivottiin viikoittain ilmestyvän Päivämiehen sisältävän myös uutisia paikallisten rauhanyhdistysten toiminnasta sekä muuta uutis- ja tiedotusaineistoa. Päivämiehen ensimmäisen päätoimittajan, kirkkoherra Antti Koukkarin (päätoimittajana 1954–1958) aikana lehti pyrki olemaan yhtä aikaa vanhoillislestadiolainen uutislehti, Pohjois-Suomen seurakuntalehti ja kristillisyhteiskunnallinen sanomalehti. Koukkarin jälkeen päätoimittajaksi tulleen Eino J. Pietilän kaudella (päätoimittajana 1958–1960) Päivämies sai vahvemmin uutislehden luonteen. Samaan aikaan vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen sisäiset erimielisyydet heijastuivat lehden sisältöön. Mauno Koivuneva aloitti pakinoitinsa Päivämiehessä lehden toisena ilmestymisvuonna. Toimitusta tukeneeseen ja lehden sisältöä valvoneeseen toimituskuntaan Koivuneva kuului vuosina 1959–1978. Palola J. 2001, 27–33; Palola A-P. 2011, 231–256, 608.

tutkielmassani ilmenevä asia, että perustan vuosikymmeniä kestäneelle pakinoitsijan uralleen Koivuneva loi nimenomaan evakkopappiaikanaan.

Koivunevan henkilökuvaa koskevan kirjallisuuden ohella tutkielmani kannalta oleellisia ovat tutkimukset, jotka käsittelevät sitä toimintaympäristöä, jossa vanhoillislestadiolaisuuteen kääntynyt siirtopappi toimi 1940- ja 1950-lukujen taitteessa. Keskeinen osa tätä toimintaympäristöä oli Koiviston seurakunta, ensin Suomenlahden rannikolla, sitten siirtoseurakuntana eri puolilla Suomea. Koivistolaisten elämästä ja kokemuksista toisen maailmansodan sekä siirtolaisuuden aikana antaa monipuolisen kuvan Leena Rossin tutkimus *Koivistolaiset evakossa 1939–1949* (2006). Samalla kun hän kuvaa ”tavallisen koivistolaisen” elämää, hän tarkastelee Koiviston kuntaa, kauppalaa ja seurakuntaa koskeneita kysymyksiä. Nämä kysymykset liittyivät usein enemmän tai vähemmän myös Koiviston kirkkoherraan, olihan hän paitsi seurakuntansa paimen myös johtavia henkilöitä pitäjässä. Tältä osin Rossin tutkimus auttaa minua hahmottamaan koivistolaisten papin toimintaa määrittäneitä puitteita sekä yhdistämään ja suhteuttamaan hänestä tekemiäni havaintoja toisiinsa.

Paitsi koivistolaisuus Mauno Koivunevan toiminnan keskeinen konteksti oli hänen vanhoillislestadiolaiseen uskonnäkemykseen ja -yhteisöön kiinnittymisensä 1940-luvun jälkipuoliskolla. Koivunevan henkilöhistoriallinen tarkastelu edellyttää vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen 1900-luvun alkupuoliskon ja sodanjälkeisen historian huomioimista. Tältä osin voin tutkielmassani hyödyntää erityisesti Ari-Pekka Palolan perustutkimusta Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen historiasta 1900-luvun ensi vuosikymmeneltä 1960-luvun alkuun. Varsinkin Palolan tutkimuksen jälkimmäinen, vuosia 1945–1961 käsittelevä osa *Evankeliumin työ laajenee – Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen historia 2* (2011) valaisee Koivunevan vanhoillislestadiolaisuuteen sosiaalistumisen kannalta olennaisia taustatietoja herätysliikettä koskeneista kehityskuluista ja sen piirissä toimineista henkilöistä.

Koivistolaisten ja siirtokarjalaisten pappina toiminutta Mauno Koivunevaa käsittelevän tutkielmani lähestymistapa on henkilöhistoriallinen. Elämäkerrallisen historian tutkimuksen ongelmanasettelua, menetelmällisiä lähtökohtia ja käsitteitä on Suomessa tarkastellut erityisesti Auvo Kostiainen. Hänen mukaansa henkilöhistoriallisella tutkimuksella on vain harvoin yksi selkeä ongelma-keskeinen lähtökohtansa ja lähestymistapansa. Silti, ollakseen historian tutkimusta, se ei voi olla vain tutkittavan henkilön elämästä tai sen osasta laadittu kuvaileva ”kaiken kertova” yleisesitys.⁵ Tämänkään tutkimuksen tarkoituksena ei ole täydellisen yksityiskohtaisen ja tasapaksun luettelon laatiminen Koivunevan 1940- ja 1950-luvuille ajoittuneista elämänvaiheista. Sen sijaan pyrin luotettavan, monisäikeisen ja tutkimuskohteelle oikeutta tekevän kokonaiskuvan luomiseen. Kaik-

---

⁵ Kostiainen 1982, 375–377.

kia Koivunevan elämän sinänsä mielenkiintoisia yksityiskohtia en ota tarkasteluun mukaan. Tarkoitukseni on valitsemastani tarkastelukulmasta käsin hahmottaa Koivunevan kirkkoherra- ja evakopappiajan päävaiheet, ”huiput”, ja arvioida niiden keskinäisiä suhteita sekä sitä, mikä todella oli olennaista tutkittavalle henkilölle kyseisenä aikana. Tavoitteenani on saada näkyviin Koivunevan toiminnan ja valintojen taakse kätkeytyneitä ja hänen ratkaisujaan ohjanneita ajattelutapoja, arvostuksia ja motiiveja.⁶

Tutkielmani tarkastelukulma kiinnittyy kolmeen Mauno Koivunevan toimintaa ja kannanottoja keskeisesti jäsentäneeseen tekijään. Niitä olivat hänen vanhoillislestadiolaiseen uskonnäkemykseen ja -yhteisöön kiinnittymisensä, hänen virkansa luterilaisen kirkon pappina sekä identifioituminen nimenomaan koivistolaisten evakkojen papiksi. Tutkimustehtävääni lähestyn seuraavien kysymysten avulla: 1) Millaiseksi Koivuneva hahmotti työnäkynsä koivistolaisen ja karjalaisen siirtoväen pappina ja miten hän pyrki toteuttamaan sitä käytännössä? 2) Millaisen merkityksen hän näki siirtoseurakunnan toiminnalla olevan sodanjälkeisinä vuosina? 3) Miten Koivunevan toiminnassa ja kannanotoissa limittyivät toisiinsa hänen roolinsa intomielisenä kulkijana, Koiviston kirkkoherrana, aktiivisena lehtimiehenä ja pakinoitsijana sekä vanhoillislestadiolaisena saarnamiehenä? 4) Millaisena Koivunevan sosiaalistuminen vanhoillislestadiolaiseen uskonyhteisöön näyttäytyi hänen evakopappikaudellaan 1940-luvun jälkipuoliskolla ja 1950-luvun alussa? 5) Millaisen merkityksen Koivuneva näki vanhoillislestadiolaisella herätysliikkeellä sekä sen toiminnalla ja opetuksella olevan Koiviston seurakunnassa ja luterilaisessa kirkossa?

Henkilöhistoriallisen tutkimuksen keskeisimpiä ongelmia on ollut suhtautuminen tutkittavaan henkilöön. Vaarana on voinut olla tutkimuskohteeseen ”rakastuminen”, eräänlaisen ”pyhimyshistorian” kirjoittaminen kohteen erinomaisuutta korostamalla. Toisaalta vastakohtana tälle on voinut olla tutkijan korostuneen kielteinen suhtautuminen tutkimuskohteeseensa.⁷ Nämä ongelmat ovat toisinaan näkyneet myös suomalaisista herätysliike- ja kirkollisista vaikuttajista tehdyissä elämäkertoissa.⁸ Toisinaan syynä lienee ollut tutkijan riittämätön etäisyyden ottaminen tutkimuskohteeseensa, toisinaan kyse on voinut olla käytettyjen lähteiden puutteellisesta arvioinnista ja arvottamisesta suhteessa toisiinsa ja esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Lähteiden kriittinen arviointi ja omien lähtökohtien tunnistaminen ja tunnustaminen ovat välttämättömiä tässäkin tutkimuksessa.

Tutkielmani osalta ongelmana ei ole lähteiden puute, vaan pikemminkin tutkimuskysymysteni kannalta oleellisimpien lähteiden valinta ja arviointi. Marjatta Rahikaisen toteamus siitä, miten

---

⁶ Ks. Kostiainen 1982, 376–377; Roiko-Jokela 1997, 268, 271–272.

⁷ Kostiainen 1982, 380–381.

⁸ Ks. esim. Juva 1989. Tutkijan asennoituminen sekä vanhoillislestadiolaisuuteen että tutkimuskohteeseensa L. P. Tapaniseen ilmenee hänen esittämiensä tulkintojen sanamuodoista, kuten ”Pekka sysättiin armotta ulos ylimuistoisesta hengellisestä kotipiiristään”. Juva 1989, 263.

historian kirjureilla ja lähteiden laatijoilla on aina ollut syynsä kirjoittaa niin kuin he ovat kirjoittaneet, koskee myös Mauno Koivunevaa käsitteleviä ja hänen laatimiaan lähteitä.⁹ Minun tehtäväni tutkielman tekijänä on selvittää, miten ja mitä tarkoitusta varten lähteet ovat syntyneet sekä miten lähteiden tehtävät ovat vaikuttaneet niiden sisältöön. Se, miten saan lähteet vastaamaan niille esittämiini kysymyksiin, ei riipu lähteiden laatijoista eikä tietojen niukkuudessa tai runsaudesta, vaan lähteille esittämistäni kysymyksistä ja lähteidenlukutaidostani.

Tutkielmani päälähteen muodostavat Mauno Koivunevan kirjoitukset *Koiviston Viesti* -lehdessä. Lehdessä julkaistut kirjoitukset olen käynyt läpi systemaattisesti vuosilta 1944–1952. Koivunevan loppuvuodesta 1944 perustama lehti ilmestyi Koiviston seurakunnan omistamana siirtoseurakunnan lakkauttamiseen saakka, jolloin se siirtyi Koivikko-Säätiön omistukseen. Kirkkohera Koivuneva toimi Koiviston Viestin päätoimittajana joulukuuhun 1951. Aluksi lehti ilmestyi kuukausittain ja vuoden 1946 alusta kahdesti kuukaudessa. Luonteeltaan lehti oli yhtäältä hartaudellisuususkonnollinen, toisaalta se toimi hajallaan asuneiden koivistolaisten uutis-, tiedotus- ja yhteydenpitolehtenä.

Tutkielmani kannalta keskeisimpiä Koivunevan kirjoituksia Koiviston Viestissä ovat hänen *Evakon polulta* ja *Koivistolaisii katsomassa* -pakinansa. Persoonallisen huumorin sävyttämät, vakavampiakaan aiheita kaihtamattomat pakinat ovat yksityiskohtaisen tarkkoja kuvauksia evakkopapin matkoista ja hänen niillä tekemistään havainnoista. Koivunevan pakinoissaan välittämien kuvausten luotettavuuden kannalta oleellista on, että hän kirjasi niitä koskeneet huomionsa usein välittömästi muistiin ja kirjoitti niiden pohjalta myöhemmin lopullisen tekstin. Kerronnallisen luonteensa vuoksi pakinat avaavat ja täydentävät esimerkiksi siirtoseurakunnan jumalanpalveluspäiväkirjojen merkintöjä evakkopapin ja seurakunnan toiminnasta. Samalla ne kantaaottavuudessaan valaisevat kirjoittajansa käsityksiä ja ajattelua niin uskonnollisista kuin koivistolaisia koskeneista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Huomionarvoista on, että pakinoissa kuvatut asiat ja niiden vaikuttimet tulevat useimmiten esiin vain Koivunevan kertomina – siis sellaisina kuin hän halusi niiden lukijoille välittyvän.

Pakinoidensa ohella Mauno Koivuneva kirjoitti useimmiten myös Koiviston Viestin etusivun uskonnollisen pääkirjoituksen. Hänen hartauskirjoituksensa, joita julkaistiin vuodesta 1948 lähtien myös vanhoillislestadiolaisessa *Siionin Lähetyslehdessä*¹⁰, valaisevat paitsi Koivunevan us-

---

⁹ Ks. Rahikainen 1996, 26.

¹⁰ Siionin lähetyslehden perustamisesta päätettiin vanhoillislestadiolaisten yleisessä kokouksessa Kokkolassa syksyllä 1911. Lehti alkoi ilmestyä kuukausittain heti seuraavan vuoden alusta lähtien. Lähetyslehdessä saaduilla varoilla tuettiin Lähetystoimen ja sittemmin Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen organisoimaa lähetystyötä. Samalla lehti toimi herätysliikkeen äänenkannattajana. Lehden pitkäaikaisia toimittajia olivat kirkkoherrat Oskari Heikki Jussila (toimittajana 1919–1939, 1942–1944) ja Paavo Viljanen (toimittajana 1944–1960). Heidän aikanaan Siionin lähetysleh-

konnollista ajattelua myös hänen persoonallista kirjoitustyyliään. Siten ne ovatkin tutkimustehtäväni kannalta olennaista lähdeaineistoa. Myös muut Koivunevan Koiviston Viestissä esittämät koivistolaisuutta ja karjalaisuutta käsitelleet kannanotot sekä siirtoseurakunnan toimintaa koskeneet huomiot vaikuttavat evakkopapista muodostamaani kokonaiskuvaan.

Koiviston Viestin kerronnallisen aineiston ohella tutkielmani pohjautuu Koiviston siirtoseurakunnan lähteisiin. Myös ne ovat tarkasteltavalta aikaväliltä pitkälti koivistolaisten kirkkoherran laatimia. Koiviston seurakunnan toimintamuotoja, ulkoisia oloja ja uskonnollista elämää kuvaa Koivunevan synodaali- ja kirkolliskokousta varten laatima kertomus Koiviston seurakunnan tilasta vuosilta 1942–1946. Seurakuntaa koskeneiden lukumääräisten faktatietojen ohella kertomus sisältää kirkkoherran arvioita ja näkemyksiä niin seurakunnan alueella vaikuttaneista hengellisistä liikkeistä kuin koivistolaisten uskonnollisuudesta. Niitä ei luonnollisestikaan tule lukea ”objektiivisina” todellisuuden kuvauksina. Sen sijaan Koivunevan arviot esimerkiksi siirtolaisten ja kantaväestön suhteista tai vanhoillislestadiolaisuuden merkityksestä seurakuntaelämälle sisältävät väistämättä hänen omaksumiaan arvoja ja asenteita.

Koiviston seurakunnan ja sen kirkkoherran toiminnan laajuuden hahmottamisessa hyödyllisiä lähteitä ovat myös vuoteen 1948 ulottuvat Koiviston seurakunnan jumalanpalveluspäiväkirjat sekä seurakunnan papiston laatimat työsuunnitelmat ja toimintakertomukset. Kyseisiin lähteisiin on merkitty, missä tehtävissä Koivuneva siirtoseurakuntalaisten parissa milloinkin liikkui. Tyypillistä niille on, että niihin kirjattujen tietojen tarkkuus vaihtelee eri vuosien osalta huomattavastikin. Siten kyseisiin lähteisiin merkityt tiedot eivät ole aivan yksiselitteisiä esimerkiksi jumalanpalvelusten ja muiden seurakunnallisten tilaisuuksien lukumäärien osalta.

Sekä Koivunevan kirjoituksiin Koiviston Viestissä että hänen laatimiinsa seurakunnallisiin lähteisiin sisältyy lukuisia viittauksia hänen toimintaansa vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen piirissä. Näiden ohella Koivunevan suhdetta vanhoillislestadiolaisuuteen valaisevat käyttämäni vanhoillislestadiolaisten pappien veljeskokousten pöytäkirjat, herätysliikkeen niin kutsuttujen Suurten seurojen seuraohjelmat sekä myöhemmät Koivunevan kirjoittamat tai häntä koskeneet kirjoitukset *Päivämies-lehdessä*.

Edellä mainittujen kirjallisten lähteiden lisäksi hyödynnän tutkielmassani Jari Kupsalan tekemää yli 40:tä C-kasettia käsittävässä Mauno Koivunevan omaelämäkerrallista haastattelusarjaa sekä muutamia Mauno Koivunevan aikalaisten haastatteluja.¹¹

---

den painosmäärät vaihtelivat 10 000:n ja 20 000:n välillä. Palola A-P. 2010, 78–84, 188–198, 377–390; Palola A-P. 2011, 191–199.

¹¹ Jari Kupsalan tekemistä Mauno Koivunevan elämäntarina- ja teemahaastatteluista Kupsala 1990, 4–24.

I Viipurilaisesta nuorukaisesta Koiviston virkaa tekeväksi kirkkoherraksi (1904–1944)

1. Allianssihenkinen nuori pappi kohtaa lestadiolaisuuden Säyneisessä

Mauno Sakari Koivuneva syntyi 9.3.1904 Viipurissa herännäishenkisen rautatieläisperheen neljäntenä lapsena. Erityisesti perheen äiti halusi kasvattaa lapsensa herännäisyyteen. Koivunevojen koti oli Viipurin heränneiden keskeinen kokoontumispaikka, jossa vierailivat muiden muassa herätysliikkeen johtohahmoihin kuulunut kirkkoherra ja valtiopäivämies Wilhelmi Malmivaara (1854–1922)¹² sekä Maunon kummisetä, pastori, sittemmin kirkkoherra Kleofas Hyvämäki (1874–1932)¹³. Nuorena poikana Koivuneva tutustui silloisen kotikylänsä Rauhalan kristilliseen partiotoimintaan. Partiotoiminnasta innostunut Koivuneva lähti mukaan poikakerhotoimintaan. Samaan aikaan hän innostui myös urheilusta. Luonnonläheisyyden ja liikunnan lisäksi herännäiskodin karjalainen ja suomalaiskansallinen henkinen perintö juurtui jo lapsena osaksi viipurilaispojan maailmankuvaa.¹⁴

Kirjoitettuaan ylioppilaaksi vuonna 1926 Koivuneva aloitti teologian opinnot Helsingin yliopistossa. Teologisen tiedekunnan nuorkirkollissävytteisestä opetuksesta hän omaksui muun muassa ideat toimivasta seurakunnasta ja maallikkojen aktivoinnista. Samalla hän vieraantui lapsuutensa herännäiskristillisyydestä. Opiskelujen loppuunsaattamista viivästyttivät Koivunevan luottamustehdävät Suomen Nuorten Kristillisen Liiton poikatyön sihteerinä ja Suomen Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen urheiluliiton sihteerinä. Näissä tehtävissä Koivuneva hahmotteli suomalaisen kristillisen urheilutoiminnan periaatteellisia linjoja. Vaikutteita hän omaksui kansainvälisen NMKY-liikkeen piiristä vierailemalla 1920–1930-lukujen vaihteessa muun muassa Tanskassa, Saksassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Tämä kaikki etäännytti Koivunevan heränneistä, ja kiinnitti hänet yhä lujemmin Nuorten Miesten Kristilliseen Yhdistykseen ja sen toiminnallisuutta korostavaan kristinuskonäkemykseen.¹⁵

---

¹² Wilhelmi Malmivarasta Huhta 2005, 474.

¹³ Kleofas Hymander (vuodesta 1918 Hyvämäki) koti oli vahvasti evankelinen. Herännäisyyteen, jota kohtaan oli tuntenut syvää ennakkoluuloa, Hymander tutustui lähemmin teologian opintojensa loppuvaiheessa vuosien 1898–1899 vaihteessa. Tuolloin keskustelut heränneiden kanssa, herännäissaarnat ja erityisesti heränneiden virret tekivät Hymanderiin syvän vaikutuksen. Saadessaan pappisvihkimyksen vuonna 1900 hän oli jo liittynyt kiinteästi herännäisyyteen. Toimittuaan 11 kuukautta vankilasaarnaajana Viipurissa Hymander määrättiin Lappeelle kirkkoherra Gustaf Nordströmin apulaiseksi. Vaikka Hymander hoiti papintehtäviä Lappeella vain kaksi ja puoli vuotta, hänen ankarat parannusaarnansa vaikuttivat paikkakunnalla suoranaisten herätyksen. Vuosina Hymander 1903–1907 toimi pappina Helsingissä, josta siirtyi papiksi Nilsiin. Varpaisjärven kirkkoherraksi Hymander asetettiin syksyllä 1911, jossa virassa hän toimi kuolemaansa asti. Myös Varpaisjärvellä Hymander saarnasi paikkakuntalaisille parannusta ja ”jumalattoman elämän” jättämistä. Varsinaista näkyvää herätystä ei tapahtunut kuitenkaan muualla kuin pitäjän Siikakosken kylässä. Sen sijaan seuraliike paikkakunnalla laajeni merkittävästi. Herännäisyyden historian kannalta merkittävää oli myös se, että Hymander lunasti vuonna 1913 itselleen Aholansaaren, jossa Paavo Ruotsalainen oli aikanaan viettänyt elämänsä viimeiset vuosikymmenet. Godenhjelm 1927, 209; Kares 1952, 9–51.

¹⁴ Kupsala 1990, 37–54, liite 1.

¹⁵ Kupsala 1990, 56–77, liite 1.

Varsin pian Koivuneva kuitenkin pettyi NMKY:n piirissä harjoitetun urheilutoiminnan ja nuorisotyön periaatteisiin ja työtapoihin. Hän erosi 1930-luvun alkupuolella kaikista Suomen Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen ja Nuorten Kristillisen Liiton tehtävistään. Tämän jälkeen hän paneutui keskeneräisiin opintoihinsa ja suoritti teologisen erotutkinnon joulukuussa 1933. Papiksi hänet vihittiin Viipurissa 3.1.1934. Koivunevan pappisuran alku oli lyhytaikaisten tehtävien hoitamista eri puolilla laajaa Viipurin hiippakuntaa. Vuonna 1936 hän avioitui sairaanhoitaja Toini Tellerovo Aarnen kanssa. Perheeseen syntyi vuosina 1936–1944 yhteensä viisi lasta. Vain muutaman kuukauden kuluttua avioitumisesta ja yhteisen kodin perustamisesta Koivuneva määrättiin Säyneisen erämaaseurakuntaan virkaa tekeväksi kirkkoherraksi. Tätä tehtävää hän hoiti toukokuuhun 1943 saakka.¹⁶

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon rajamaastossa sijainneessa, Kaavin pitäjstä vuonna 1924 itsenäistyneessä Säyneisessä Koivuneva paneutui seurakunnan ainoan papin tehtäviin ahkerasti. Paljolti hänen aktiivisen toimintansa ansiosta seurakuntaan saatiin rakennetuksi talvisodan kynnyksellä oma kirkko. Merkittävää Koivunevan myöhemmälle uskonnolliselle kehitykselle oli, että hän joutui Säyneisen-aikana ensi kertaa henkilökohtaiseen kosketukseen vanhoillislestadiolaisuuden kanssa.¹⁷ Erityisesti häneen vaikuttivat keskustelut vanhoillislestadiolaisen maallikkosaarnaajan Janne Vänsän¹⁸ kanssa Säyneisen Losomäen koululla syystalvella 1938 pidetyissä seuroissa. Myöhemmin Koivuneva muisteli heidän ensikohtaamistaan seuraavasti:

En muista enää, mitä hän saarnasi, mutta sen muistan, kuinka hän siellä opettajan puolella alkoi meille paikkakuntalaisille puhella Saulus Tarsolaisesta, Korneliuksesta, Kandaken kamaripalvelijasta, Purppuranmyyjä Lyydiasta ynnä muista, sekä siitä, miten ihminen tulee autuaaksi. Kaikki käänivät hänelle selkensä, minäkin, ja aloimme puhella muista asioista. – – Mutta minä jäin jatkuvasti miettimään, mitä tuo kohtelias ja miellyttäväkäyttöksinen mies oikein sanoikaan.¹⁹

---

¹⁶ Kupsala 1990, 80–85, liite 1. Ks. myös Pm 8/21.2.1974, Mauno Koivuneva 70 vuotta. Vuonna 1934, pappisuransa alussa Mauno Koivuneva toimi Viipurin maaseurakunnassa toisen kappalaisen armovuoden saarnaajana. Tämän jälkeen tuomiokapituli määräsi hänet papiksi Enoon, Pielisjärvelle ja edelleen Mikkelin maaseurakuntaan ylimääräiseksi papiksi. Vuonna 1936 hänet kutsuttiin takaisin Viipuriin, hiippakunnan nuorisopapiksi.

¹⁷ Kupsala 1990, 99, 108–109.

¹⁸ Joutsenolainen saarnaaja Janne Vänskä (1904–1984) oli varsin omaperäinen persoona. Hänet tunnettiin muun muassa aina huolitellusta olemuksestaan sekä taidostaan lähestyä erilaisia ihmisiä. Vanhoillislestadiolaisuuteen Vänskä kääntyi uudestahteräyksestä vuonna 1933. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen lähetysmatkoilla Vänskä liikkui 1930-luvun puolivälistä lähtien lähes 40 vuoden ajan – joskus niinkin tiuhaan, että SRK:n työvaliokunta joutui muistutamaan, että oli tarpeen ”käyttää välillä toisiakin lahjoja”. Omistamaansa maatilaa hän ei ennättänyt viljelemään lukuisien saarnamatkojensa vuoksi. Vuosina 1954–1955 Vänskä toimi myös Päivämiehen levikkiasiamiehenä. Kinnunen 2004, 504; Palola A-P. 2010, 337; Palola A-P. 2011, 22–23, 242.

¹⁹ Pm 20/24.12.1959, Paimenpojan kierroksilta.

Tapaus aiheutti uskonnolliselta maailmankatsomukseltaan epävarmassa papissa samaan aikaan sekä kiinnostusta että levottomuutta. Hänen mieltään jäivät kaiheartamaan erityisesti lestadiolaismaallikon opetukset ”Jumalan seurakunnasta” ja kristitylle kuuluvasta ”sovintosaarnan virasta”. Myöhemmin Koivuneva totesi Janne Vänskän saarnasta ja puhuttelusta, että ”se oli sellainen alkukipinä tai alkusysäys”, kuin ”hiekanjyvä sukassa”.²⁰ Mielenkiinnon heräämisen ohella Vänskän opetus ja perustelut syvensivät epävarmuuden tunnetta Koivunevassa. Tietoisuuden tasolla levottomuus johti reaktioon, epävarmuuden aktiiviseen torjuntaan, jopa siinä määrin, että pappi laati kirjoituksen lestadiolaissaarnaajan opetusta vastaan sekä alkoi varoittaa ihmisiä Jannesta ja tämän ”yksipuolisesta opista”. Pitämissään hartauksissa Koivuneva käsitteli Janne Vänskän esittämiä ajatuksia ja varoitti kuulijoita, etteivät he vain ”näin ahtaasti kävisi ajattelemaan näistä asioista”, sillä ”kyllä sitä muutenkin tultiin autuaaksi”. Koivuneva koetti voittaa lestadiolaissaarnaajan tämän omin lähtökohdin ja keinoin. Löytääkseen argumentteja Vänskän opetusta vastaan Koivuneva tutki Raamattua, Lutherin saarnoja ja tunnustuskirjoja. Kävi kuitenkin päinvastoin, vanhoillislestadiolaisen maallikkosaarnaajan perustelut tuntuivat Koivunevasta entistä vakuuttavammilta.²¹

Noiin vuoden kuluttua Koivunevan ja Vänskän ensikohtaamisesta jälkimmäinen oli jälleen käymässä Säyneisessä. Tuolloin lestadiolaissaarnaaja ja kirkkoherra kävelivät yhdessä pitkän matkan hartaustilaisuudesta Säyneisen kirkolle. Kävelymatkan aikana he keskustelivat tiiviisti uskonasioista, erityisesti ”vanhurskauttamisopista”. Keskustelun aikana myös Koivuneva kuvasi Vänskälle herännäiskristillisistä ja NMKY-liikkeen allianssihenkisistä vaikutteista rakentunutta uskonnäkemystään.²² Koivunevan käsityksen mukaan erot kristillisten liikkeiden käsitysten välillä olivat vain vivahde- ja painotuseroja. Itseään hän ei asemoinut mihinkään tiettyyn uskonnolliseen ryhmittymään kuuluvaksi.

Minulla oli sellainen käsitys, joka on hyvin yleinen, että taivaaseen on menossa juna. – – Taivaan junassa on paljon vaunuja ja yhdessä vaunussa istuvat heränneet, toisessa hedbergiläiset, yhdessä rukoilevaiset ja sitten monet muut uskonnolliset ryhmittymät sitten omissa vaunuissaan. Ja joku saattaa kysyä minulta, mihinkäs vaunuun sinä menet. Ja siihen minä sitten vastasin, että minä oon kuin konduktööri. Minä käyn joka vaunussa ja kyselen, että taivaaseen olemme kaikki menossa. Miten täällä vaunussa nyt jaksetaan? Mutta että kaikki ollaan taivaaseen menossa.²³

---

²⁰ Pm 20/24.12.1959, Paimenpojan kierroksilta

²¹ Pm 20/24.12.1959, Paimenpojan kierroksilta; Pm 8/21.2.1974, Mauno Koivuneva 70 vuotta; MKH, kasetti 2: 30.9.1988 Parannus II; Kupsala 1990, 99–102.

²² Kupsala 104–105.

²³ MKH, kasetti 10: 16.11.1988 Parannusta edeltävä aika I; MKH, kasetti 1: 30.9.1988 Parannus I; Kupsala 61–62; 104–105.

Jari Kupsalan mukaan Mauno Koivunevan Janne Vänskän kanssa käymät keskustelut vaikuttivat osaltaan vanhoillislestadiolaisen maailmanselityksen murtautumiseen Koivunevan aiemmin muotoutuneen maailmanselityksen rinnalle. Tämä näkyi papissa muuttuneena suhtautumisena hänen keskustelukumppaniinsa, mutta myös syvenevänä kiinnostuksena vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen uskonnäkemyksiä kohtaan.²⁴

Vänskän ja Koivunevan tapaamista seurasi tapaus, joka osaltaan vaikutti papin pohdintoihin. Ensin mainitun sisar Liisa ja hänen miehensä Lauri Vänskä saivat tietää seurakuntansa kirkkoherran ja Janne Vänskän käymistä keskusteluista. Tämän innoittamana Liisa Vänskä tilasi Koivunevan tietämättä tälle vanhoillislestadiolaisten äänenkannattajan Siionin Lähetyslehden. Erityisesti lehdes-
sä julkaistut vanhoillislestadiolaisten rintamamiesten kirjeet vaikuttivat Koivunevaan syvästi.

Levottomuuttani lisäsi vielä se, että joku uskovainen oli tilannut minulle Siionin Lähetyslehden. – – Tässä lehdessä teki minuun järkyttävän vaikutuksen sodan aikana rintamamiesten kirjeet. Ajattelin ja sanoin julki kotonani, että he olivat totisesti uskovaisia miehiä.²⁵

Ääneen lausumastaan myönteisestä tunnustuksestaan huolimatta Koivuneva ei ollut valmis henkilökohtaisesti omaksumaan vanhoillislestadiolaista uskonnäkemyksiä ja maailmanselitystä. Olisihan se merkinnyt hänen aikaisempien uskonnollisten ajattelumalliensa hylkäämistä. Koivuneva itse ilmaisi asian myöhemmin, että hänen tuntemastaan aidosta kiinnostuksesta huolimatta ”itsesäilytysvaisto pani puolustautumaan”.²⁶

Mauno Koivunevan uskonnollinen kriisi aktualisoitui uudelleen muutamaa vuotta myöhemmin. Taustalla oli Koivunevan siirtyminen Säyneisestä Koivistolle. Säyneisen kirkkoherran virka päätettiin vakinaistaa toukokuusta 1943 alkaen ja papinvaali määrättiin toimitettavaksi syyskuussa 1942. Koivuneva, joka piti paikkaa itseoikeutetusti hänelle kuuluvana, hävisi vaalin Arto Nivalle äänin 725–530. Tappio oli hänelle katkera pettymys. Toukokuussa 1943 Koivunevan nelilapsinen perhe, joka oli ollut asettumassa pysyvästi Säyneiseen, joutui jättämään paikkakunnan risti-ritaisiin tuntein ja siirtymään Suomenlahden rannalle Koivistolle.²⁷ Mauno Koivunevalle siirtymisen Koiviston virkaa tekeväksi kirkkoherraksi merkitsi täysin uudenlaista papintehtävää sotatoimi-alueella sijainneessa ja talvisodan jäljiltä jälleenrakennuksen keskellä olleessa seurakunnassa. Sa-

---

²⁴ Kupsala 1990, 104–106.

²⁵ Pm 8/21.2.1974, Mauno Koivuneva 70 vuotta. Vanhoillislestadiolaisten rintamamiesten kirjeiden vaikutusta Koivunevaan ilmentää se, että hän palasi niihin toistuvasti Päivämieheen kirjoittamissaan pakinoissa ja haastatteluissaan vuosikymmenien kuluessa. Pm 12/13.11.1958, Paimenpojan kierroksilta; Pm 19/3.12.1959, Paimenpojan kierroksilta. Ks. myös Kupsala 1990, 107.

²⁶ Kupsala 1990, 106.

²⁷ Kupsala 1990, 109–113.

malla uusi kirkkoherran viran hoitaja tutustui Koivistolla ensimmäisen kerran syvemmin vanhoillislestadiolaisiin ja solmi ystävyysuhteita heihin.

2. Pappina lestadiolaisten keskellä Koivistolla jakosodan loppuvaiheessa

Koiviston maalaiskunta ja kauppa sijaitsivat Karjalan kannaksen länsiosassa Suomenlahden rannalla. Alueen pääosan muodostivat pitkälle Viipurinlahteen työntyvä niemi ja sen länsipuolen saaret, Koivusaari (Koivistonsaari), Tiurinsaari ja Piisaari. Koivistolla oli 27 kylää, joista 15 mantereella ja 12 saaristossa. Koiviston kokonaispinta-ala oli hieman yli 300 neliökilometriä. Asukkaita maalaiskunnassa oli 1930-luvun lopulla noin 9 500 ja kauppalassa noin 2 500. Aina 1900-luvun alkuun saakka pääosa koivistolaisista sai toimeentulonsa merenkulusta, laivanrakennuksesta ja kalastuksesta. Koivistolaiset merimiehet kuljettivat rannikkoaluksillaan muun muassa halkoja, hiekkaa ja Saimaalta ostettuja maataloustuotteita Pietariin, Riikaan, Tallinnaan ja muihin Suomenlahden satamiin. Lähes kaikissa Koiviston rannikon kylissä rakennettiin purjelaivoja. Rannikkokyläien kalastajat ja heidän muodostamat nuottakunnat pyysivät verkoillaan erityisesti hailia sekä kesä- että talvikausina. Maanviljelykseen kiinnitettiin Koivistolla erityistä huomiota Suomen itsenäistymisen jälkeen. Syynä oli se, että itä-rajaa sulkeuduttua leipäviljaa ei enää saatu Pietarista. Lukuisten kuivatushankkeiden ja uudisraivauksen myötä Koiviston peltoala kasvoi huomattavasti 1920–1930-luvuilla. Suurin osa viljelytiloista oli kuitenkin pieniä, vain joitakin hehtaareja, joten lisäansiot olivat jatkuvasti tarpeen. Kaiken kaikkiaan koivistolaisista noin 65 % sai toimeentulonsa maataloudesta ennen talvisodan syttymistä.²⁸

Sodan syttyminen 30.11.1939 pakotti koivistolaiset jättämään elinkeinonsa, kotinsa ja omaisuutensa vihollisen käsiin ja siirtymään evakoiksi Hämeeseen. Maaliskuun 13. päivänä solmittu rauhansopimus vei toiveet Koivistolle ja Karjalaan palaamisesta. Sen sijaan koivistolaisevakot päätettiin siirtää Hämeestä itäiselle Uudellemaalle. Tämäkin osoittautui tilapäiseksi järjestelyksi. Kevästä 1941 lähtien koivistolaisten oli jälleen siirryttävä uusille asuinseuduille, tällä kertaa Turun ympäristökuntiin. Jatkosodan puhjettua kesäkuussa 1941 ja Karjalan vapauduttua venäläisten miehityksestä, alkoivat myös koivistolaisten toiveet kotiseudulle palaamisesta elpyä.²⁹

Jatkosodan sotatoimien siirryttyä kauemmaksi ja olojen vakiinnuttua takaisin vallatussa Karjalassa alkoi syksyllä 1941 koivistolaisten paluumuutto kotiseudulleen. Olosuhteet Koivistolla olivat talvisodan ja miehityksen jäljiltä karut. Arviolta kolme neljäsosaa asuin- ja muista rakennuksista oli tuhoutunut ja säilyneetkin rakennukset olivat huonossa kunnossa. Erkki Kansanahon ja Mauno

²⁸ Aalberg & Hoppu 209–225; Hoppu 1953a, 179–203; Hoppu 1953b, 204–208; Virolainen 1953, 226–267;

²⁹ Koivuneva 1953, 306–312.

Koivunevan kuvausten mukaan ”joka puolella oli vain raunioita” ja esimerkiksi Ahtialan kauppala-osa oli suorastaan ”tuhkaläjänä”.³⁰ Kunnan yleisistä rakennuksista kuten kouluista suuri osa oli tuhoutunut tai kärsinyt pahoja vaurioita. Koiviston graniittinen kirkko oli yhä pystyssä, mutta sota oli jättänyt siihen jälkensä. Kirkon lämmityslaitteet olivat vaurioituneet ja valtaustaistelussa venäläisten tykkien ammuksia olivat repineet kirkon sisustusta. Miehittäjä oli siirtänyt urut pois ja tarvannut alttari-ikkunan suuret lasimaalaukset sekä käyttänyt kirkkoa elokuvateatterina, joukkosidon-tapaikkana ja jopa hevosten tallina.³¹

Asuntojen puutteen sekä erityisesti Koiviston saaristoa koskeneen miinavaaran ja sotatoimien uhan takia kaikki halukkaat eivät voineet palata Koivistolle. Noin 12 000 koivistolaisesta kotiseudulle palasi arviolta 6 350 henkeä. Heistä kauppalaan asettui 1 150, saaristoon 1 200 ja mantee-reen kyliin 4 000.³² Syksyllä 1941 ensimmäisten palaajien joukossa Koivistolle siirtyi myös edellisenä vuonna perustettu kunnan hoitokunta, jonka puheenjohtajana toimi toimitusjohtaja Sulo O. Hoikkala ja jäsenenä maanviljelijä Otto Rokka sekä satamakapteeni, laivanvarustaja Kalle Pulli. Kyseinen elin oli perustettu talvisodan päättymisen ja rauhan palaamisen jälkeen huolehtimaan Koiviston pitäjän ja lähes tyhjin käsin evakkoon joutuneiden koivistolaisten asioista. Tuolloin kaikki normaalit kunnallishallinnon elimet oli jouduttu lakkauttamaan talvisodan syttymisen ja evakkoon lähdön vuoksi. Nyt päätäntä- ja toimeenpanovaltaa poikkeusoloissa käyttävän kunnan hoitokunnan johdolla ryhdyttiin auttamaan kotiseudulle takaisin palaavaa väestöä uuden elämän alkuun.³³

Koivistolla oli ankaran rakennuspulan lisäksi suuri puute elintarvikkeista, sillä pulaa oli siemenviljasta eivätkä pellot tuottaneet viljaa heti paluumuuton alettua. Kaiken kaikkiaan kunnan hoitokunnalla ja lokakuussa 1942 jälleen kokoontuneella kunnanvaltuustolla oli laaja ja varoja kysynyt rakennus- ja talousohjelma hoidettavanaan. Vastaava tilanne oli Koiviston seurakunnan kirkkohoitokunnalla, joka oli siirtolaisuuden aikana toiminut seurakunnan asioista päättävänä ja toimeenpanevana elimenä. Koivistolle paluun jälkeen seurakuntatyö voimistui huomattavasti edellisistä vuosista. Kappalaisena tuolloin toiminut Kalle Keituri palasi Koivistolle jo lokakuussa 1941 ja toimi seurakunnan virkaa tekevänä kirkkoherrana toukokuuhun 1943 saakka, minkä jälkeen hän siirtyi papiksi Liperiin. Koiviston seurakuntalaiset saivat nauttia kirkollisia palveluksia hetimiten

---

³⁰ Kansanaho 1953, 171–173; Koivuneva 1953, 312–313. Ks. myös Villanen 1989, 141–143.

³¹ Kansanaho 1953, 173; Koivuneva 1953, 313–314; Rossi 2006, 352.

³² Koivuneva 1953, 312; Hilska 1975, 126.

³³ Siirtolaisuuden aikana Koiviston kunnan hoitokunnan oli avustettava ja ohjattava koivistolaisia sijoittumis-, maansaanti- ja korvausasioissa. Välirauhan aikana siirtoväestöä oli autettava muun muassa sodanaikaisten työpalkkojen ja majoituskorvausten hakemisessa, hoidettava niiden suoritukset ja tilitykset, ehdotettava jäsenet pika-asutus-, asukkaanoito- ja arvioimislautakuntiin ja jaettava ja vastaanotettava maansaanti- ja korvaushakemukset, avustettava väestöä kyseisten hakemusten täyttämässä sekä annettava lausuntonsa erilaisissa korvaus- ja laina-asioissa. Kansanaho 1953, 171–172; Rossi 2006, 346.

paluunsa jälkeen, ja myös omaehtoinen hengellinen elämä virisi varsin pian. Pyhäkoulut aloittivat toimintansa monissa kylissä, rippikouluihin tuli useita rippikoulun käymättömiä ikäluokkia, seurakunnan maita vuokrattiin seurakuntalaisille, papiston palkkauksen uudelleen järjestely pantiin viireille ja vaurioitunutta kirkkoa alettiin kunnostaa.³⁴ Koiviston seurakunnan historiikissaan Koivuneva kuvasi tilannetta seuraavasti:

Jos 100-prosenttista ahkeruutta on ollut maailmassa, niin sitä oli silloin Koivistolla, kun jälleenrakennus alkoi. Maan tasalle palaneet kylät alkoivat muuttaa muotoaan. Uusia rakennuksia alkoi nousta ja vaurioituneita korjattiin. Kirkon korjaus alkoi vuonna 1942. – – Kesäkuussa aloitettiin siinä jumalanpalvelukset – – ja kesällä 1943 saivat koivistolaiset suureksi ilokseen kuulla kirkonkellojensa juhlallisen äänen kauas ulkosaaristoon asti.³⁵

Koivunevat saapuivat Koivistolle vappuna 1943, jolloin pitäjän jälleenrakennus oli edelleen käynnissä. Säännöllinen elämänrytmi juna-, linja-auto- ja laivaliikenteineen, kouluineen ja osuuskassoineen oli vasta vähitellen vakiintumassa. Sekä kirkkoherran että kappalaisen pappila olivat palaneet talvisodan aikana. Koivunevat asutettiin ”tunnelmalliseen”, joskin kuusihenkiselle perheelle ahtaaseen kappalaisen pappilan aittarakennukseen. Ahtautta lisäsi kirkkoherranviraston sijoittaminen aittarakennuksen vintille. Sekä aitta että rakenteilla ollut, lokakuussa 1943 valmistunut väliaikainen pappila sijaitsivat samassa pihapiirissä esikuntakomppanian majapaikan ja polttoainevaraston kanssa. Näihin kohdistuneet pommitukset uhkasivat jatkuvasti myös Koivunevojen elämänmenoa ja pappilan rakentamista.³⁶ Mauno Koivuneva Tellervo-puoliso on kuvannut sota-ajan rauhattomuutta seuraavasti:

Kerrankin oltiin siellä kotona ja tuli pommitus ja minä rupesin hätäileen, että missä lapset on. – – Lapset juoksivat hirveesti, kovalla vauhil rannasta ja lentokoneet pommittivat. Ne oli jo pomminsa pudottaneet, mutta sitten ne rupesivat lentelemään ja konekiväärillä sitten suihkuttivat. – – Lapset juoksi sireenipensaaseen ja siellä sireenipensaassa ne olivat, ettei niitä näkynytkään. – – Sanoivat, että tuosta sen konneen luodit lensi kahen puolin heidän korviaan, mut ei sattunut naarmuakaan – – oli siellä ihmeellinen varjelus, että kun niinkin paljon oli niitä pommituksia. Se, kun oli semmoinen sotilaskeskus meidän lähellä.³⁷

Mauno Koivunevan alkuaika Koiviston uutena kirkkoherranviran hoitajana kului tiiviisti jumalanpalvelusten toimittamisesta huolehtien ja seurakunnan poikkeusajan olosuhteisiin ja toimintamuotoihin paneutuen. Ensimmäisen jumalanpalveluksen Koiviston kirkossa hän piti heti saapumistaan

³⁴ Kansanaho 1953, 173–174; Koivuneva 1953, 316; Rossi 2006, 355. Koiviston kirkkoherra Toivo Kansanaho puolestaan ei talvisodan jälkeen palannut Koivistolle, vaan siirtyi Alavuden kirkkoherraksi kesällä 1942.

³⁵ Koivuneva 1953, 314.

³⁶ Koivuneva 1953, 316–317; Kupsala 1990, 114–115. Ks. myös Villanen 1989, 143.

³⁷ MKH, kasetti 13: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka.

seuranneena päivänä. Toukokuun alusta vuoden loppuun Koivistolla pidettiin yhteensä peräti 40 jumalanpalvelusta. Näistä 30 Koivuneva toimitti yksinään ja seitsemän kertaa toisen papin avustamana. Kolmesti jumalanpalveluksen piti muu pappi.³⁸ Koivunevan työmäärää ensimmäisinä kuukausina lisäsi se, etteivät normaalit rauhanajan seurakunnalliset elimet, kirkkovaltuusto, -neuvosto ja kirkkohallintokunta toimineet Koivistolla ennen heinäkuuta 1943. Myös seurakunnan kirkkoherran toimenkuva ”tuhkasta nousevassa” ja sotatoimialueella sijainneessa seurakunnassa oli erilainen kuin seurakunnissa, joissa toiminta oli vakiintunutta. Samalla kun uusi kirkkoherra huolehti seurakunnan jumalanpalveluselämästä ja tutustui seurakunnan hallinnollisiin tehtäviin, kirkkoherranvirastoon ja kirkonkirjoihin, hän alkoi solmia suhteita seurakuntalaisiinsa. Jo ensimmäisten kuukausien aikana Koivuneva liikkui aktiivisesti seurakuntalaistensa parissa virkatehtävissä ja seurojen pidossa eri puolilla pitäjää.³⁹

Liikkuva ja puhelias kirkkoherra tutustui seurakuntalaisiinsa luontevasti. Kontakteja Koiviston kalastajiin, laivanrakentajiin ja maanviljelijöihin hän solmi jumalanpalvelusten toimittamisen sekä kirkkoherranviraston hoidon yhteydessä, mutta erityisesti lukuisilla kinkeri- ja seuramatkoillaan rannikolla ja saaristossa. Retkillään Koivuneva saattoi pysähtyä koivistolaisten veneveistämisille tai osallistua koivistolaisten kalastajien kanssa nuotanvetoon. Kesäisin jalan, polkupyörällä tai veneellä, talvisin hiihtäen tai potkukelkalla liikkunut pappi oli innokas keskustelija, joka halusi tutustua seurakuntalaistensa elämänpiiriin. Luonnosta ja karjalaisuudesta viehättyneenä hän arvosti ja ihaili sinnikkäitä ja käsistään taitavia koivistolaisia.

Aina olen ollut kiinnostunut aidoista ja luonnonläheisistä ja luonnon elementtien kanssa tekemisiin joutuneista ihmisistä, joissa näkyi sellaista teeskentelemättömyyttä ja elämänläheisyyttä ja luonnonläheisyyttä. Minua kiinnosti justiin se, että he olivat joutuneet merta vastaan taistelemaan. He olivat joutuneet kovissa koettelemuksissa luonnonläheisiksi, ja se kiinnosti minua. Sellaiset aidot kansanihmiset, joilla oli pelkistettyjä, aitoja elämäntuntoja.⁴⁰

Työtä koivistolaisten papilla riitti seurakunnassaan runsaasti. Täysin yksin hänen ei kuitenkaan tarvinnut huolehtia jumalanpalvelus-, seura- ja pyhäkoulutoiminnan vakiinnuttamisesta. Jumalanpalvelusten ja seurojen pidossa sekä kirkollisten toimitusten hoitamisessa häntä avustivat Koivistolla työskennelleet sotilaspastorit sekä tammi-huhtikuussa 1944 seurakunnan kappalaisen virkaa hoitanut pastori Antti Kekki.⁴¹ Vuoden 1944 ensipuoliskolla ennen kesäkuussa tapahtunutta evakkoon

---

³⁸ MMA KSA II Af Jppvk 1943.

³⁹ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I; MKH, kasetti 13: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka.

⁴⁰ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I.

⁴¹ MMA KSA II Af Jppvk 1943–1944; MMA KSA II Dd Kst 1942–1946.

lähtöä seurakunnassa pidetyistä 29 jumalanpalveluksesta Koivuneva toimitti yksinään 11 ja toisen papin avustamana kahdeksan. Kymmenen kertaa jumalanpalveluksen toimitti muu pappi.⁴²

Muun seurakuntatyönsä ohella Koivuneva piti Koivistolla myös kaksi rippikoulua, tyttöjen rippikoulun syksyllä 1943 ja poikien keväällä 1944. Sota- ja evakkoajan vuoksi useilta ikäpolvilta oli jäänyt rippikoulu käymättä, joten jälleen järjestettäviin rippikouluihin oli tungosta: tyttöjä oli 80 ja poikia 130. Rippikoulun pitoon koivistolaisten pappi suhtautui vakavasti. Kun hän helmikuussa 1944 kulki kolmatta viikkoa pitäjällä kinkerien pidossa, hän selvitti myös rippikouluun aikovien koivistolaisnuorten katekismuksen tuntemusta. Heikosti osaaville kirkkoherra lupasi järjestää myöhemmin uusintakuulustelun.⁴³ Sellaisiin maallisiin huvituksiin kuin elokuvissa käyntiin rippikoulunpitäjä suhtautui ankarasti. Nähtyään syksyllä 1943 muutaman rippikoulutytön kauppalan elokuvateatterin lippujonossa sotilaiden joukossa hän ilmoitti seuraavana päivänä, ettei päästäisi elokuvissa kävijöitä ripille.⁴⁴ Sen sijaan sellaisiin yleishyödyllisiin ja koivistolaishenkeä kohottaneisiin tapahtumiin kuin laivanlykkäjäisiin Koivuneva osallistui rippikoulupoikiensa kanssa innokkaasti. Rippikoulujen lisäksi muita nuorille järjestettyjä seurakunnallisia tilaisuuksia olivat tyttöjen ja poikien talvi- ja kevätpäivät sekä isänmaalliset juhlat. Kaiken kaikkiaan kesäkuun puoliväliin 1944 mennessä Koivistolla pidettiin yhteensä 73 hartaushetkeä tai jumalanpalvelusta.⁴⁵

Koiviston kirkkoherran virkaa hoitaessaan Koivuneva tutustui myös seurakuntansa vanhoillislestadiolaisiin, joita asui varsinkin Saarenpäässä ja muualla Koiviston saaristossa. Koivistolla herätysliikkeen juuret ulottuivat aina 1860-luvun nälkävuosiin saakka, jolloin ensimmäiset lestadiolaiset tulivat paikkakunnalle todennäköisesti Kalajokilaaksosta. Seuraavina vuosina paikkakunnalle muutti useita lestadiolaisia. Näiden talosta taloon liikkuneiden käsityöläisten välityksellä lestadiolaisuus levisi myös paikallisten keskuuteen. Uskonnäkemyksensä lisäksi pitäjään muuttaneet lestadiolaiset toivat mukanaan uusia kalastustapoja sekä antoivat panoksensa laivanrakennukselle. Herätysliikkeen varsinainen leviämisvaihe Koivistolla ajoittui 1880-luvulle. Kymmenluvun ensi vuosina lestadiolaiset alkoivat pitää seuroja Humaljoen kylässä. Lestadiolaisherätyksen levitessä liikkeen saarnaajia saapui pitäjään kauempaakin, erityisesti Pohjanmaalta. Humaljoen rinnalla Saarenpäästä muodostui kuluvina vuosina huomattava lestadiolaiskeskus. Juhannuksen aikaan pidettyihin Saarenpään suuriin seuroihin saapui väkeä Koiviston naapurikylistä Kuolemajärveltä ja Uudeltakirkolta sekä puhujia ympäri Suomea. 1890-luvun alkupuoliskolla lestadiolaisuuden leviämistä Koivistolla edistivät kirkkoherran apulaisena toiminut Johan Theodor Bäckman sekä saarna-apulainen, ylioppi-

⁴² MMA KSA II Af Jppvk 1944.

⁴³ MMA KSA II Af Jppvk 1944, Kinkeriohjelma.

⁴⁴ Rossi 206, 354.

⁴⁵ MMA KSA II Af Jppvk 1944; KV 1/1945, Seurakuntakertomus; MKH, kasetti 13: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakomatka; Rossi 2006, 354, 356. Laivanlykkäjäisistä Hoppu 1953b, 207–208.

las Wilhelm Ferninand Fagrlund. Vuosisadan lopulla Koiviston lestadiolaisten lukumäärä lienee ollut sadan tienoilla.⁴⁶ 1900-luvun alkupuolen Koiviston lestadiolaiskristittyjä olivat muun muassa Kurkelan kylästä kotoisin ollut Kaapriel Hoikkala sekä Saarenpääläinen Hilja Aatola. Viimeksi mainittu oli kuulunut Saarenpään vanhoillislestadiolaisten keskushenkilöihin viimeistään 1920-luvulta lähtien. Hän vastasi muun muassa seudun suurimpiin hengellisiin tilaisuuksiin kuuluneiden Saarenpään juhannusseurojen järjestelytehtävistä.⁴⁷

Mauno Koivuneva oli alusta asti kiinnostunut tutustumaan Koiviston vanhoillislestadiolaisiin. Matkoillaan ja retkillään hän oppi tuntemaan heitä sekä heidän elämäntapojaan ja uskonkäsitteisiään. Tapaamiset ja keskustelut lestadiolaisten maanviljelijöiden, kalastajien ja laivanrakentajien kanssa heidän kodeissaan, verkoillaan, veistämöillään, seurakunnan luottamuselimissä tai jumalanpalvelusten yhteydessä vaikuttivat Koivunevaan syvästi. Koiviston lestadiolaisten olemus sekä heidän henkilökohtaiset, usein suorakin puhuttelunsa herättivät kirkkoherrassa jo Säyneisessä virinnee mielenkiinnon uudelleen ja aikaisempaa voimakkaampana.⁴⁸

Ensimmäisen kerran Koivuneva kohtasi Koiviston vanhoillislestadiolaisia kesäkuussa 1943 Saarenpään koululla pidetyssä hartaustilaisuudessa. Tietäessään paikalla olevan myös lestadiolaisia Koivuneva pyrki lähestymään heitä valitsemalla virren, josta tiesi heidän pitävän, sekä puhumalla ”Jumalan rauhasta”, josta oli kuullut vanhoillislestadiolaisten puhuvan. Vaikka Koivuneva sanojensa mukaan ”pani parastaan”, eivät lestadiolaisseuravieraat olleet ”moksiskaan”. Koivuneva pääsi kuitenkin tarkoitukseensa, kosketukseen seurakuntansa vanhoillislestadiolaisten kanssa. Jälkimmäiset puolestaan tulivat tietämään, että uusi kirkkoherra oli kiinnostunut heistä ja heidän uskostaan.⁴⁹ Hartauden jälkeen lestadiolaiset puhuttelivat Koivunevaa ja kertoivat, miten he uskoivat, miten he olivat ”saaneet syntinsä anteeksi”. Koivuneva ymmärsi, etteivät Koiviston vanhoillislestadiolaiset pitäneet häntä ”uskovaisena” pappina ja pelastuksen välittäjänä. Hän ei kuitenkaan loukkaantunut puhutteluista. Päinvastoin hän kuvasi keskustelukumppaneitaan myönteisin sävyin ”karjalaisen eloisiksi ja vilkkaiksi”. Jari Kupsalan mukaan juuri lestadiolaisen uskonnäkemyksen yksiselitteisyys ja konkreettinen selvyys vetosi uskonnollisia pohdintoja käyvään kirkkoherraan. Kokihan hän oman eri perinteistä rakentuneen uskonnollisen maailmankuvansa epäselväksi ja epätyytyttäväksi.⁵⁰

Koivunevan kiinnostus vanhoillislestadiolaisia kohtaan näkyi avoimesti hänen paikkakunnalle tulostaan asti. Jo aikaisemmin keskustelut maallikkosaarnaaja Janne Vänskän kanssa sekä kirjoitukset Siionin Lähetyslehdessä olivat vaikuttaneet hänen uskonnollisiin pohdintoihinsa. Tätä ke-

⁴⁶ Kansanaho 1953, 80–83; Lohi 1997, 616–622.

⁴⁷ Kansanaho 1953, 82; Kansanaho 1985, 298.

⁴⁸ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I; Kupsala 1990, 116.

⁴⁹ Kupsala 1990, 116–117.

⁵⁰ Kupsala 1990, 118–119.

hitystä vahvistivat tapaamiset, keskustelut ja henkilökohtaisten ystävyysuhteiden solmiminen Koiviston lestadiolaiskristittyjen kanssa. Koivuneva hyväksyi, joskin vielä selkiytymättömästi ja tiedostamattaan, monia heidän uskonkäsityksiään ja selitysmallejaan. Kontaktit lestadiolaisten kanssa eivät merkinneet seurakunnan papille suinkaan vain uskonnollisia puhutteluja, vaan todellisten tuttavuus- ja ystävyysuhteiden solmimista jokapäiväisen elämän tilanteissa. Kokonaisuudessaan Koiviston vanhoillislestadiolaiset olivat kirkkoherralle positiivinen viiteryhmä. Kertoessaan myöhemmin vaikutelmiaan kesäkuussa 1943 Saarenpään koululla pidetystä hartaustilaisuudesta Koivuneva totesi: ”Minä olin niin kiinnostunut heistä. Minä toivoin, että he hyväksyisivät minut joukkoonsa.”⁵¹

Vieläkin selvemmin Koivunevan tuntema myötämielisyys vanhoillislestadiolaisia kohtaan ilmeni hänen suhtautumisessaan Kuolemajärven vanhoillislestadiolaiseen kirkkoherraan Erkki Gummerukseen⁵², joka piti toistuvasti rippikoululaistensa konfirmaatiojumalanpalveluksen Koiviston kirkossa. Myöhemmin Koivuneva muisteli:

Minä muistan, kun hän [Erkki Gummerus] puhelimesta soitti uskovaiselle miehelle, Kaapriel Hoikkalalle – – ja sanoi Jumalan terve! Minä tunsin niin suurta kateutta Erkki Gummerusta kohtaan, että ajatella! Hän tällä tavalla tervehti, ja minä ajattelin, että tuleekohan koskaan aika, jolloin minäkin saisin tervehtiä tällä tavalla ihmisiä.⁵³

Sitä mukaa kuin Koivuneva omaksui lestadiolaisperinnettä, alkoivat kontaktit ja keskustelut uskonnollisista vanhoillislestadiolaisten kanssa tuntua Koivunevasta hänestä entistä mieluisammilta. Esimerkiksi kirkkoherra Gummerus oli hänen mielestään ”hyväsydäminen” mutta samalla ”terveellisellä tavalla ympäristölleen häiriöksi”. Koivuneva viihtyi virkaveljensä seurassa ja piti tämän tavasta keskustella. Virkaveljestään koivistolaisten pappi antoi tunnustuksen, että tämä ”nopeasti ja suoraan asian ytimeen iskevästi” väläytti ”pinnan alla olevia kirkkaita ajatuksiaan yllättäen niitten torjuntaan varustautumattoman vastustajan täydellisesti”.⁵⁴

Kuten Jari Kupsala on osoittanut, syksyn 1943 ja alkuvuoden 1944 kuluessa Koivuneva alkoi tulkita omaa elämäntilannettaan vanhoillislestadiolaisesta maailmanselityksestä käsin. Hänen uskonnolliset pohdintansa liittyivät kiinteästi kysymyksiin pappisidentiteetistä ja elämän tarkoituk-

⁵¹ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I.

⁵² Erkki Gummerus (1895–1958) vihittiin papiksi kesäkuussa 1919, jolloin hänet määrättiin seurakuntatyöhön Johannekseen, jossa hän toimi ylimääräisenä pappina vuoteen 1924 asti. Johanneksesta Gummerus siirtyi Turtolan (Pellon) kirkkoherraksi, jota virkaa hän hoiti vuoteen 1932 saakka. Tuona aikana Erkki Gummerus kääntyi vanhoillislestadiolaisuuteen. Luonnosta, kalastuksesta ja metsästyksestä innostunut pappi palasi takaisin Karjalaan vuonna 1932 tultuaan valituksi Kuolemajärven kirkkoherraksi. Tässä virassa hän toimi seurakunnan lakkauttamiseen, vuoden 1949 loppuun asti. Tämän jälkeen Gummerus siirtyi Eräjärvelle, jonka kirkkoherrana hän toimi kuolemaansa saakka. Seurakuntien ja papiston matrikkeli 1953, 249; Kansanaho 1985, 295; Palola A-P. 2010, 181–182.

⁵³ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I.

⁵⁴ Paimenpojan kierroksilta 7/14.8.58; MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I; MKH, kasetti 13: 7.4.1987 Mau-no/Tellervo Evakkomatka.

sesta. Kirkkoherra sisäisti myös Koiviston lestadiolaisten määrittelyt omasta asemastaan.⁵⁵ Tämä kuvastui muun muassa hänen kohtaamisessaan lestadiolaisvanhus Maria Karhun kanssa helmikuussa 1944 kirkonkylällä pidettyjen kinkereiden jälkeen. Vanhus puhutteli kahden kesken kirkkoherraa selittäen, miten Raamatun mukaan ”ihmisestä tulee uskovainen” ja miten ”Jumala vanhurskauttaa ihmisen”. Keskustelussa Karhu antoi Koivunevan myös ymmärtää, ettei voinut pitää kirkkoherraa ”uskovaisena”. Koivuneva ei kuitenkaan vanhuksen suorasanaisesta puhuttelusta loukkaantunut, koska hän sanojensa mukaan ”oli aivan samaa mieltä sen mummon kanssa” omasta tilanteestaan. Erityisesti pappia kosketti hänen keskustelukumppaninsa puhe siitä, miten pappisviran hoitaminen edellytti ”sydämen uskoa”.

Sitten hän sanoi näin: Te olette kuitenkin niin kalliissa virassa kuin papin virassa. Ja hän ei voi olla teitä siunaamatta, ja kehotti minua uskomaan synnit anteeksi. Hän Jeesuksen nimesä ja veressä saarnasi minulle evankeliumia.⁵⁶

Lestadiolaisvanhuksen ja kirkkoherran käymä keskustelu ei merkinnyt Koivunevan kääntymistä, mutta se vaikutti häneen hyvin syvästi. Viisi vuotta myöhemmin Koivuneva palasi kyseiseen keskusteluun kirjoittaessaan *Koiviston Viestissä* Maria Karhun muistolle. Jatkosodan aikaiseen kinkeri-kohtaamiseen viitaten kirkkoherra totesi ihmetelleensä ”sitä Raamatun valoa”, joka Karhussa oli ollut. Mieltään Koivuneva kertoi lämmittäneen rakkauden, jolla vanhus oli häntä tuolloin puhutellut ja saarnannut hänelle, ”aralle ja pelokkaalle evankeliumia”. Kirjoituksessaan Koivuneva kuvasi, miten hän oli tuolloin tuntenut sisimmässään, ”kuinka Hyvä Paimen häntä leipäpalalla houkutteli”.⁵⁷

Keväällä 1944 Koiviston vanhoillislestadiolaiset näyttäytyivät Koivunevalle raamatulliseksi ja luterilaiseksi liikkeeksi. Hän ajatteli, että ”nämä nyt ovat oikeita luterilaisia” ja ”heillä on luterilaisen kirkon tunnustuskirjat käytännössä, eikä vain kansissa ja hyllyllä niin kuin minulla”. Samalla hän tuli vakuuttuneeksi siitä, ettei hän ollut ”oikea luterilaisen opin mukainen pappi”. Tätä käsitystä vahvistivat vertailut Kuolemajärven kirkkoherraan Erkki Gummerukseen. Pohdinnoissaan Koivuneva päätyi tulokseen, että naapuriseurakunnan rovasti oli ”uskovainen” ja ”sisällä Jumalan valtakunnassa”, mutta hän itse oli ”ulkopuolella”.⁵⁸

Koiviston vanhoillislestadiolaiset merkitsivät Koivunevalle myönteistä samastumisviite-ryhmää. Itsensä kirkkoherra kuitenkin asemoi sen ulkopuolelle; hän ei täyttänyt ”todelliselle” papille asetettavia vaatimuksia pelastuksen välittäjänä. Ehkä juuri tämä pani hänet arvioimaan omaa us-

---

⁵⁵ Kupsala 1990, 121–123.

⁵⁶ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I.

⁵⁷ KV 24/1949, Maria Karhun muistolle.

⁵⁸ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I.

konnäkemystään, pappisidentiteettiään viimeksi mainittujen maailmanselityksestä käsin. Selvimmin tämä ilmeni Saarenpäässä kevättalvella 1944 pidetyissä lestadiolaisseuroissa. Kuultuaan seuroista kirkkoherra hiihti 12 kilometrin matkan meren jään poikki ja astui seuraväen yllätykseksi tupaan. Saarenpään vanhoillislestadiolaisilla ei ollut omaa maallikkosaarnaajaa, joten he lukivat Lutherin Kirkkopostillaa sekä lauloivat virsiä ja Siionin lauluja. Kirkkoherraansa he pyysivät opettamaan heille joitakin uusia virsiä sekä pitämään puheen. Tällöin kirkkoherra tunnusti näkemyksensä omasta asemastaan todetessaan olevansa kykenemätön puhumaan heille.

Ei! Minä en voi. En osaa puhua. Minä olen aivan tyhjä ja ymmärtämätön ja pimeä pappi. Minä olen tullut tänne oppimaan. Minulla ei ole mitään antamista teille.⁵⁹

Kuten Jari Kupsala on todennut, pohjimmiltaan kirkkoherran puheenvuoro merkitsi hänen oman virkapappeuden mitätöimistä.⁶⁰ Lestadiolaisten vastaus ja neuvo puolestaan olivat yllätys Koivunevalle.

Sen sijaan, että he olisivat tehneet niin kuin minä olin tottunut hätääntyneille ihmisille tekemään, että olisivat neuvoneet, että koita nyt rukoilla ja koita nyt lukea ja koita tuota sitä ja sitä. Ei! Vaan ne saarnasivat minulle synnit anteeksi Jeesuksen nimessä ja veressä. Ja se oli minulle sellainen valtava, ihmeellinen asia.⁶¹

Saarenpään vanhoillislestadiolaisten papilleen ilmaisema pelastuskäsitys, jonka mukaan Jumala synnytti ihmisessä uskon ”uskovaisen ihmisen” välittämän synninpäästön kautta, oli selvässä ristiriidassa Koivunevan aiemmin sisäistämien näkemysten kanssa. Ensinnäkin lestadiolaisten vastaus poikkesi Koivunevan lapsuudessaan sisäistämistä herännäiskristillisistä uskontulkintoista odottavasta ja ikävöivästä uskosta sekä Jumalan armahduksen rukoilemista. Toiseksi se poikkesi Koivunevan NMKY-liikkeen piiristä omaksumista ihmisen hengellistä syventymistä ja aktiivista pelastuksen tavoittelua korostaneista käsityksistä.⁶² Puhuttelu Saarenpään seuroissa ei merkinnyt kirkkoherralla vain teoreettisia uskonopillisia kysymyksenasetteluja, vaan johti konkreettisiin, henkilökohtaisiin pohdintoihin.

---

⁵⁹ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I.

⁶⁰ Kupsala 1990, 124–125. Ks. myös KV 19/1952, Ahdas portti; SL 11/1952, Ahdas portti; MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I;.

⁶¹ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I. Ks. myös KV 19/1952, Ahdas portti; SL 11/1952, Ahdas portti.

⁶² Kupsala 1990, 73–74, 124–125.

Kun sitten hiihdin takaisin kotiin, minä usein pysähtelin siellä merenjäällä, nojasin suksisauvoihini ja ajattelin: Paljon lupasivat! Mutta millä valtuudella he sen tekivät? Että voivat mennä tällaista lupaamaan?⁶³

Koivuneva oli valmis tunnustamaan, että Koiviston vanhoillislestadiolaiset olivat ”sydämeästään uskovaisia ihmisiä”. Samalla häntä kuitenkin mietitytti heidän käsityksensä, että olisi olemassa vain yhdenlainen ”pelastava usko” ja että Jumala ”vanhurskautti” ihmisen vain yhdellä tavalla, uskovan ihmisen välittämän synninpäästön kautta. Kirkkoherra jäi erityisesti miettimään lestadiolaisten käsitystä ”Jumalan seurakunnasta” ja heidän opetustaan siitä, että ”seurakunnalleen Jumala on antanut syntien anteeksiantamuksen evankeliumin”.⁶⁴

Vaikka Saarenpäässä pidetty seuratilaisuus vaikutti voimakkaasti Koivunevaan, hän ei ollut kuitenkaan valmis vanhoillislestadiolaisen uskonnäkemyksen henkilökohtaiseen omaksumiseen ja entisen uskonnollisen maailmankuvansa hylkäämiseen. Kontaktit vanhoillislestadiolaisten kanssa tulivat joka tapauksessa entistäkin merkityksellisemmäksi. Keskustelut heidän kanssaan syvensivät edelleen Koivunevan tietämystä vanhoillislestadiolaisesta uskonkäsityksestä. Esimerkiksi maanviljelijä Juho Marttilan kodissa, jossa kirkkoherra Saarenpäässä käydessään tavallisesti yöpyi, keskustelut koskettelivat keskeisiä uskonkysymyksiä. Koivunevan keskustelukumppani oli kirkkoherransa kanssa samaa mieltä Jeesuksen suorittaman sovitustyön merkityksestä, mutta lestadiolaisen uskonnäkemyksen mukaan ajatteli Jeesuksen sovintokuoleman aktuaalistuvan kristityn julistamassa synninpäästössä.⁶⁵

Vanhoillislestadiolaisen pelastuskäsityksen Raamattuun ja kristinoppiin kiinnittyneet perustelut ilmenivät erityisesti Kuolemajärven kirkkoherran Erkki Gummeruksen ja uskirkkolaisen maallikkosaarnaajan, kirvesmies Joonas Peipon saarnoissa. Näiden saarnoja kuunnellessaan Koivuneva joutui pohtimaan uskonnollisen maailmanselityksensä perusteita. Koiviston kirkossa pidetyssä konfirmaatiojuhlassa Koivuneva jäi pohtimaan Gummeruksen saarnaa siitä, ettei ihminen voinut sopia asioitaan Jumalan kanssa kahden kesken rukouksessa tai hiljaisuudessa, vaan ”Jumalan vastaus meidän rukouksiimme on hänen evankeliuminsa”.⁶⁶ Vielä lähtemättömämmän vaikutuksen Koivunevaan jätti Peipon saarna samasta teemasta Koiviston kauppalassa pidetyssä hartaustilaisuudessa kesäkuussa 1944, vain viikkoa ennen Koiviston evakuointia. Peipolla oli saarnan johdantona uskon

---

⁶³ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I.

⁶⁴ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I.

⁶⁵ Pm 21/1.9.1960, Paimenpojan kierroksilta; MKH, kasetti 4:7.10.1988 Koivisto-Perniö II. Ks. myös Väyrynen 1975, 189.

⁶⁶ MKH, kasetti 3: I 7.10.1988 Koivisto, Perniö I. Ks. myös Pm 7/14.8.1958, Paimenpojan kierroksilta.

ja evankeliumin suhdetta käsittelevä Roomalaiskirjeen 10. luku. Myös hän torjui saarnassaan käsityksen uskon syntymisestä yksinäisyydessä.⁶⁷ Myöhemmin Koivuneva muisteli kyseistä saarna:

Hän käytti tätä vertausta, että jos tuolla Koiviston salmessa joku mies on hukkunut, uskonon mies uponnut. Niin kuin siellä tapahtui, se hukkui se mies, ja siellä pimeydessä huusi kauhealla äänellä, että Jumala armahda minua! Niin Joonas teki tuon retorisen kysymyksen, tuliko se autuaaksi. Ja tuli siihen tulokseen, että ei tullut. Sillä hätä ei ole turva, eikä nälkä ole leipä!⁶⁸

Koivunevalle Peipon saarna oli yksiselitteisyydessään ”jotain uutta ja ihmeellistä”. Tosiasiassa lestadiolaismaallikon opetus uskovan ihmisen saarnaamasta evankeliumista uskon synnyttäjänä oli ristiriidassa Koivunevan aikaisempien käsitysten kanssa, että pelastukseen riittäisi se, että tunsi häntä synnin takia tai ”huokasi ja rukoili Jumalaa”. Peipon saarna oli ikään kuin tiivistys siitä lestadiolaisperinteestä ja opetuksesta, jonka pariin Koivuneva oli tietoisesti etsiytynyt Koivistolla ollessaan. Selvin osoitus saarnan vaikutuksesta uskonnollista identiteettiään etsineeseen kirkkoherraan oli, että hän antoi samaisen raamatunkohdan seurakuntalaisilleen kinkeriläksyksi syystalvella 1944.⁶⁹ Tuolloin koivistolaiset olivat jo siirtyneet evakkoon Lounais-Suomeen.

---

⁶⁷ Kupsala 1990, 126.

⁶⁸ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I; Kupsala 1990, 126–127.

⁶⁹ KV 5/1945, Seurakunnallisia tietoja. Viisi vuotta myömmen Koivuneva kirjoitti Koiviston Viestissä, ettei koskaan unohtaisi kyseistä puhetta. KV 21/1950, Koivistolaisii katsomassa. Vielä lähes puolentoista vuosikymmenen kuluttua Koivuneva osasi ajoittaa kyseisen hartaustilanteen päivälleen, ja vuosikymmeniä myöhemmin hän muisteli seikkaperäisesti Joonas Peipon tuolloista raamatunselitystä. Pm 4/26.9.1957, Paimenpojan kierroksilta; MKH, kasetti 3: I 7.10.1988 Koivisto, Perniö.

II Siirtolaiseksi Lounais-Suomeen (1944–1945)

1. Seurakuntalaisten kanssa evakkotiellä

Kevääseen 1944 mennessä ensimmäiset Koivistolle palaajat olivat ehtineet rakentaa kotipitäjäänsä uudelleen kaksi ja puoli vuotta. Rauhanomaiseen elämänrytmiin siirtymisessä ja taloksi käymisessä oli päästy sodasta huolimatta hyvään alkuun. Kunnan peltoalasta viljelykseen oli saatu lähes 90 % talvisotaa edeltäneen ajan alasta. Edelleen sahoja ja myllyjä oli käynnistetty ja satamassa kunnostettu laitureita. Myös uusia asuintaloja oli alettu rakentaa. Seurakunnan osalta vakiintuminen ilmeni esimerkiksi siinä, että pyhäkoulu toimi keväällä 1944 miltei joka kylässä ja poikatoimintaakin oli järjestetty edellisen vuoden joulukuusta lähtien. Säännölliseen seurakuntaelämään siirtymiseksi oli myös valittu kirkkovaltuusto vuosien tauon jälkeen.⁷⁰ Monet alkuvaikeudet oli näin Koivistolla voitettu ja tulevaisuuden varalle oli tehty paljon suunnitelmia.

Toisinaan koivistolaisten tulevaisuudenuskoa varjosti huoli, saataisiinko kotiseudulle todella jäädä pysyvästi, kuten toivottiin. Sodan pitkittyessä Koivistollakin alkoi liikkua erilaisia huhuja sodan mahdollisista epätoivotuista kehityskuluista, ratkaisuksista ja aluemuutoksista. Monet perusteettomat huhut saivat väistyä tosiasioiden tieltä helmi- maaliskuussa 1944 Neuvostoliiton ilmoittaessa rauhan ehdot Suomen hallitukselle ja jälkimmäisen torjuessa ne mahdottomina. Neuvostoliiton taipumattomuus ja rauhanneuvottelujen katkaiseminen huolestuttivat luonnollisesti myös rajan läheisyydessä asuvia koivistolaisia. Toisaalta mieliä kaihersi pelko kodin menettämisestä, mutta toisaalta iti sitkeästi toivo, ettei sittenkään tarvitsisi lähteä vihollista pakoon.⁷¹ Kevättalven 1944 aikana monet varovaiset lähettelivät tavaroitaan pois, mutta heille hymyiltiin vielä yleisesti.⁷² Jatkuva puuha ja uuden rakentaminen työnsi uhkakuvan kotiseudun menetyksestä huolestuttavista merkeistä huolimatta taka-alalle.

Myös Koivunevan perhe suhtautui keväällä toiveikkaasti tulevaisuuteensa Koivistolla. Itse virkaa tekevä kirkkoherra oli todennäköisesti selvillä monista Koiviston pitäjää uhkaavista epätoivotuista näkymistä, olihan hänellä jo virkansa puolesta kiinteät yhteydet pitäjän johtohenkilöihin ja hallintoon. Silti hänellekin, ”ajattelevalle tarkkailijalle”, evakkoon lähtö tuli lopulta yllätyksenä ja järkytyksenä. Keväällä 1944 ei Koivunevoilla, kuten ei muuallakaan Koivistolla eletty kriisitunnelmissä tai paniikissa, vaan työnteko ja elämä kodeissa jatkui entiseen tapaan. Edellisenä syksynä

---

⁷⁰ KV 1/1945, Seurakuntakertomus; KV 12/1983, Joulukuun Koivistolla vuonna 1943; Koivuneva 1953, 316–317; Hilska 1975, 126.

⁷¹ Rossi 2006, 201–203.

⁷² Koivuneva 1953, 317.

valmistuneen pappilan pihamaita ja istutuksia kaunistettiin, salpietari kylvettiin pelloille ja toukuun lopussa lehmät päästettiin laitumille.⁷³ Kun evakuointikäsky päivää venäläisten aloittamaa suurhyökkäystä myöhemmin, kesäkuun 10. päivänä tuli, toteutuivat kirkkoherran perheessä takalalle painetut ”synkät aavistukset”, joita ei aikaisemmin ollut uskallettu ääneen arvailla. Siitä, miten vaikeaa järkyttävien tosiasioiden hyväksyminen ja mielessä eläteltyjen toiveiden hylkääminen Koivunevoille ja koivistolaisille oli, antavat kuvan Koivistolla vietettyjen viimeisten päivien kaksijakoiset tapahtumat.

Evakuointikäskyä seuranneena päivänä, sunnuntaina 11. kesäkuuta pidettiin Koiviston kirkossa viimeiseksi jäänyt jumalanpalvelus. Saarnan aiheeksi kirkkoherra Koivuneva oli valinnut Jeesuksen sanat: ”Joka tahtoo minun perässäni kulkea, hän ottakoon joka päivä ristinsä ja seuratkoon minua.”⁷⁴ Kirkonmenojen yhteydessä koivistolaisille annettiin tavaroiden pakkaamismääräys. Pian tämän jälkeen ”vasarat paukkuivat pakkilaatikoita naulatessa, maataloustyökaluja koottiin rautatieasemille ja saariston karjaa kuljetettiin mantereelle”.⁷⁵ Koiviston kirkon kelloja ei työvoiman puutteen vuoksi saatu irrotettua. Sen sijaan kirkon ehtoollisastiat ja alttarivaatteet sekä seurakunnan arkistot olivat torstai-aamupäivänä 15. kesäkuuta valmiit pakattavaksi vihollisen hävitykseltä turvaan.⁷⁶

Tapahtumien kulun toista puolta kuvaa se, miten evakuointikäskyn ja pakkausmääräyksen jälkeen myös Koivunevat jatkoivat uuden pappilan pihamaan kunnostamista aivan viimeiseen asti, seuraavaan keskiviikkoiltaan saakka. Välittömästi evakkomatkan jälkeen kirjoittamassaan evakkoapäiväkirjassaan Koivuneva kertoi:

Keskiviikkopäivänä 14. 6. saatiin lopullisesti valmiiksi pappilan pihan siivous edellisen syksyn rakentamisen jäljiltä. Kauniit kukkapenkit, viheriövät viljapelot ja ilta-auringossa lainehtiva meri antoivat uutta uskoa ajatukselle, että tämä oli sittenkin lasten ihana kesä Koivistolla, sen hiekkarannoilla ja pihalle järjestetyissä lasten leikkipaikoissa. Kaskinauris pihan lähellä, 80 viinimarjapensasta, kasvitarha, lampaitten ja lehmien ääntely, retket saaristoon, kesäinen seurakuntatyö poikien kesäpäivineen ynnä muut olivat kiehtovana edessäpäin. Tuntui liian vaikealta se mahdollisuus, että kaikki olisi jätettävä.⁷⁷

Vaikka kirkkoherra oli huolehtinut seurakunnan irtaimistoa koskeneiden evakuointimääräysten noudattamisesta, vastavalmistuneen kodin ja jälleen elämää sykkivän seurakunnan jättäminen tuntui liian vaikealta. Seuraavana aamuna, torstaina 15. kesäkuuta evakuointiviranomaiset antoivat viholl-

---

⁷³ Koivuneva 1953, 317.

⁷⁴ MMA KSA II Af Jppvk 1944, Alkukirjoitus.

⁷⁵ Koivuneva 1953, 318.

⁷⁶ MMA KSA II Af Jppvk 1944, Alkukirjoitus.

⁷⁷ Kupsala 1990, 35. Ks. Myös KV 12/1964, 20 vuotta sitten.

lisen yllättävän nopeasta etenemisestä johtuneen kiireisen lähtömääräyksen. Sen mukaan koivistolaisten oli välittömästi lähdettävä liikkeelle.⁷⁸ Lähtökäsky sekä edellisen yönä raivoisesti Viipuriin kohdistuneet pommitukset ja sotakoneiden melu katkaisivat viimeisimmänkin toivonkipinän siitä, ettei evakkoon tarvitsisikaan lähteä. Sitä, miten kodin ja kotiseudun jättäminen tuli kaikista merkeistä huolimatta koivistolaisille yllätyksenä, osoittaa sekin, että vielä lähtöpäivän aamuna eräs koivistolainen toi lapsensa pappilaan kastettavaksi täysin tietämättömänä määräyksestä, että puolen tunnin kuluttua piti olla jo pakomatalla.⁷⁹

Vihollisen nopea eteneminen Kannaksella yllätti tavallisten koivistolaisten lisäksi myös sotilasjohdon ja evakuointiviranomaiset, jotka olivat valmistautuneet aikaa vieviin, vähitellen toteutettavaan väestönsiirtoihin. Kun lähtökäsky tuli, välittömästi toteutettavaan evakuointiin oltiin valmistautumattomia. Lisäksi lopullinen evakuointi- ja väestön sijoitussuunnitelma oli vasta valmisteltavana, joten sitä ei voitu toteuttaa. Käytännössä niin koivistolaisten kuin muidenkin karjalaisten evakuointi tapahtui kiireellisesti ja vahvasti soveltaen. Alkuperäinen tarkoitus oli ollut siirtää koivistolaiset lähinnä rautateitse. Ensimmäinen tiistai-iltana lähtenyt evakkojuna jäi kuitenkin viimeiseksi Viipurin ratapihan ja rautatien pommitusten vuoksi. Samaan aikaan myös Kannaksen evakuointiin lähetetyt suuret autokaravaanit viivästyivät matkallaan ja osa luvatuista autoista jäi kokonaan tulematta. Vanhukset, sairaat, lapset ja äidit pyrittiin kuljettamaan linja- ja kuorma-autoilla Viipurin kautta Lappeenrantaan sitä mukaa kuin näitä ajoneuvoja oli saatavissa. Useimpien koivistolaisista pakotie oli kuitenkin toisenlainen. Suurin osa Koiviston ja Kannaksen asukkaista kulki vähien tavaroidensa kanssa länttä kohti jalan, polkupyörillä tai hevosrattain, samalla karjaa paimentaen. Saaris- ja rannoilta puolestaan monet lähtivät matkaan veneillään.⁸⁰

Evakuoinnin yhteydessä Koivunevan perhe jakaantui kolmeen osaan. Kaksi lapsista lähetettiin matkaan päivää muita aikaisemmin Tellervo Koivunevan sisaren mukana. Vanerista tehdyt tuntelevyt mukanaan he suuntasivat kohti Helsinkiä. Torstai-aamuna 15. kesäkuuta viimeisillään raskaana oleva Tellervo Koivuneva lähti maantien varteen lastenvaunujen ja kahden lapsensa kanssa odottamaan luvattua autokuljetusta. Mukaansa hän ei ennättänyt ottaa juuri muuta kuin tukun lasten vaatteita, villalankoja ja kannullisen kermaa. Pitkän odotuksen jälkeen kuorma-auto kuljetti heidät toistuvien ilmauhkien ja palavan Viipurin läpi Lappeenrantaan. Sieltä matka jatkui parin päivän levon jälkeen Helsingin kautta, nyt kaikki lapset mukana, Lounais-Suomeen, Halikon pappilan kamariin.⁸¹

---

⁷⁸ Koivuneva 1953, 318; KV 12/1964, 20 vuotta sitten; Rossi 2006, 209.

⁷⁹ KV 12/1949, Evakon polulta.

⁸⁰ Koivuneva 1953, 318; Kansanaho 1985, 409; Rossi 2006, 208, 212–214.

⁸¹ KV 12/1964, 20 vuotta sitten; MKH, kasetti 13: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka.

Mauno Koivunevan puolestaan oli ennen Koivistolta lähtöään huolehdittava kirkonarkiston sekä kunnan ja seurakunnan yhteisten tavaroiden pakkaamisesta satamassa odottavaan Tähti-laivaan, joka kuljetti ne turvaan Halikkoon. Torstai-iltana 15. kesäkuuta hän lähti yhdessä muiden koivistolaisten kanssa maantielle kulkemaan länttä kohti.

Minulla oli tarkoitus polkupyörällä lähteä, mutta laitumen veräjällä näin kuinka lehmät pyytävänä katsoivat minua: ”Ota mukaan!” Meillä oli kaksi lehmää ja näin minä niitten lehmien kanssa jouduin kävelemään yli 300 kilometriä ennen kuin ne sain junaan Selänpään asemalla Kouvolan pohjoispuolella. – – Koko perhe oli hajaantunut, joutunut kolmeen osaan. Emme tienneet toisistamme ennen kuin sitten, kun minä tulin puolentoista viikon päästä.⁸²

Koiviston kirkkoherran, kuten koivistolaisista valtaosan, evakkoreitti otti suunnan Makslahden, Kukkolan ja Kaislahden läpi Viipurin maalaiskuntaan Sommeelle. Sieltä se kulki Viipuria väistäen Porlammin ja Yläsommeen kylien kautta liejuiseksi muuttunutta tietä pitkin Korpelan hoviin ja Säiniölle. Matka jatkui Tammisuon kautta Saimaan kanavalle Juustilaan, sieltä edelleen Moskovan rauhan rajan yli Nuijamaalle ja rautatien läheisyyteen. Koivuneva ja muut evakot toivoivat saavansa Lauritsalassa eläimensä junaan, mutta se toivo petti useimmilla. Sitä vastoin Lappeenrannan jälkeen tungos maantiellä huipentui pahimmilleen, lähes liikkumattomaksi ruuhkaksi eri suunnilta tulevien evakkojonojen ja armeijan kolonnien yhtyessä Lappeenrannan ja Savitaipaleen tienristeysten välisellä tieosuudella. Pian tilanne kuitenkin helpottui osan pakolaisvirrasta kääntyessä Savitaipaleen–Mikkelin maantielle. Jälleen Luumäen asemalla monet pakomatkalaiset pettyivät, kun heidät ohjattiin Kouvolan pohjoispuolella olevaa Selänpäätä kohti. Viuhkolan ja Tuohikotin kylien kautta kulkenut maantie oli vaelluksen rasittavin taival, sillä tie oli mäkinen ja seutu kuivaa ja ruohoa kasvatonta. Lopulta Selänpään asemalla puolentoista viikon ja 300 kilometrin taivalluksen jälkeen Koivuneva sai monen muun kulkijan tavoin karjansa junaan. Kirkkoherra itse jatkoi vielä jalan kohti Halikkoa saarnaten matkalla Iitin kirkonkylässä juhannuskirkossa.⁸³

Ajallisesti sinänsä lyhyt jakso, evakkoon lähtö ja noin puolitoista viikkoa kestänyt 300 kilometrin vaellus Koivistolta Halikkoon vaikuttivat syvästi ja monitahoisesti kirkkoherra Mauno Koivunevaan. Ensiksikin kodin, kotiseudun, Karjalan ja lähes kaiken omaisuuden menettäminen merkitsi Koivunevalle, kuten muille koivistolaisille aineellista ja henkistä kriisikokemusta, vaikka suhteessa koko ikänsä Koivistolla asuneisiin Koivunevan kiinnikkeet Karjalaan ja Viipurinlahden rannikkopitäjään olivat ehkä ohuimmat. Olihan hän ollut vuosikausia muualla, esimerkiksi Helsingissä opiskelemissa ja Säyneisessä seurakuntatyössä. Joka tapauksessa virkaa tekeväälle kirkkoher-

⁸² MKH, kasetti 13: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka.

⁸³ Koivuneva 1953, 319; KV 12/1964, 20 vuotta sitten; MKH, kasetti 13: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka; Rossi 2006, 216–217.

ralle Koiviston jättäminen oli viiltävä kokemus. Myöhemmin hän muisteli runsaan vuoden kestänyttä ajanjaksoaan Koiviston elämää sykkineessä seurakunnassa rannikon kalastajien, laivanrakentajien ja viljelijöiden parissa yhdeksi elämänsä parhaista.⁸⁴

Toiseksi evakkotaipaleen fyysiset ja henkiset räsitukset, erilaiset traagiset ja joskus koomisetkin sattumukset sekä ilonpilkahduksen tuoneet kohtaamiset merkitsivät Koivunevalle ainutkertaista kokemusta. Jälkeenpäin hän kertaili värikkäästi, miten hän vasemmalla kädellään talutti polkupyöräänsä ja oikeassa kädessä olevalla vitsallaan paimensi lehmiään. Vuosikymmeniä myöhemmin hän oli kuulevinaan näiden lypsämättömien ja aristavin jaloin kulkeneiden lehmien ammun. 20 vuotta evakkomatkan jälkeen hän muisti edelleen tarkasti, miten neuvokkaat, nuoret karjalaisäidit olivat panneet hetekan kahden polkupyörän väliin pitkittäin ja lastanneet sen täyteen tavaraa ja lapsia. Lähtemättömän vaikutuksen Koivunevaan teki myös evakkotiellä hänen jalkojaan laastaroinut Viuhkolan kylän naisopettaja. Koivunevan mukaan tämä ”suurenmoinen ihminen” lääkitsi ja satoi evakoiden haavoja sekä järjesti heille ruokaa ja majoituksia.⁸⁵ Jälkeenpäin Koivuneva näki evakkomatkinsa suoranaisten Jumalan säätämyksenä:

Se oli ensinnäkin valtava elämys! Jollaista minulla ei olisi ollut, jos olisin jäänyt Säyneisiin. Kyllä se Jumala ymmärsi asian hyvin. – – Se oli ennen kokematon, ainutlaatuinen elämys, jollaista osaa ei monellakaan papilla ole elämässään ollut, ja joka on jatkuvana muistona. Sillä oli siis valtavana elämäkokemuksena suuri merkitys.⁸⁶

Kolmanneksi evakkoon lähdöllä oli Koivunevalle ja muille koivistolaisille merkitystä siltä osin, että se mursi tai ainakin muovasi uudelleen monet sosiaalisia suhteita aiemmin määrittäneet tekijät, kuten naapuruussuhteet tai varallisuuteen ja ammatinharjoittamiseen kiinnittyneet aisat. Tämä merkitsi myös Koiviston kirkkoherran kohdalla sosiaalisten suhteiden uudelleen järjestymistä seurakuntalaisiin nähden. Yhteinen evakkomatka kollektiivisena kriisikokemuksena loi uusia sekä syvensi entisestään jo Koivistolla solmittuja ihmissuhteita. Se, että kirkkoherra jakoi seurakuntalaistensa kanssa evakkomatkan räsitukset, mahdollisti myös samastumisen seurakuntalaisten elämäkysymyksiin läheisemmällä tavalla.

Iltaisin aina majapaikoissa, koulujen lattioilla muun muassa, pidin iltahartaudet. Minä muistan, kun makasin siellä eräänkin koulun lattialla, niin siinä oli yksi koivistolainen, joka ei heti tuntenut minua, mutta sitten hoksasi, kuka minä olin – – ja sanoi: ’Täällä sitä me toisemme löydämme.’ Ja sitten yksi emäntä, sillä oli kengät hajooneet ja sukat jaloista, ja se oli

⁸⁴ MKH, kasetti 3: 7.10.1988 Koivisto, Perniö I; Kupsala 1990, 127.

⁸⁵ Koivuneva 1953, 320; KV 12/1964, 20 vuotta sitten.

⁸⁶ MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II.

käärinyt narulla sanomalehtipaperia jalkojensa ympärille, kun se tallusteli siinä minun vieressäni, se sanoi, että 'Jumala kurittaa meitä rakkauden vitsalla.'⁸⁷

Pelkojen ja menetysten keskellä papin tarjoamalle lohdutukselle oli myös tarvetta. Kuten koivistolaisten evakkovaiheita tutkinut Leena Rossi on todennut, monelle kulkijalle tuli matkan aikana Jumala hakemattakin mieleen. Evakkomatkan aikana Koivuneva saarnasi Iitin kirkossa sekä piti hartauksia muun muassa Nuijamaan kirkonkylässä, Nuijamaan ja Lappeen rajalla, Lappeen Kärkelän kylässä, Luumäen Viuhkolassa ja Valkealan Anttilassa.⁸⁸

Lopulta evakkomatka merkitsi kirkkoherralla myös entistä suuremman luottamuksen ja arvostuksen saavuttamista seurakuntalaistensa keskuudessa. Eihän Koivunevan tulosta Koiviston virkaa tekeväksi kirkkoherraksi ollut tuohon mennessä kulunut kuin hieman yli vuosi. Viimeistään evakkomatka kuitenkin osoitti koivistolaisille, että kirkkoherra oli yksi ”heistä”.

Minähän sain suorastaan sankarin maineen. Minä olin ainut karjalainen pappi, joka kävelemällä tuli seurakuntalaistensa matkassa. Minähän suorastaan sain legendaarisen maineen niin kuin Vihdin edesmennyt kirkkoherra – – minulle sanoi puhelimesta. – – Se oli koivistolaisille niin suuri sellainen suositus tämä minun tekoni, että sillä minä pääsin kaikkien suosioon.⁸⁹

Sama arvostus näkyi vielä 60 vuotta myöhemmin Koivunevan jälkimaineessa koivistolaisten vaiheita koskeneessa Leena Rossin historiateoksessa. Rossi kuvaa, miten ”kirkkoherra Mauno Koivuneva asteli kahden lehmänsä kanssa kuin muutkin koivistolaiset ja jakoi heidän kanssaan matkan vaivat”.⁹⁰

2. Vieraina uusilla asuinsijoilla

Kesäkuun puolivälissä 1944 koivistolaisille lähtivät hätäisesti pakoon venäläisten suurhyökkäystä. Viipurin radan pommitusten ja kuorma-autojen puutteen vuoksi valmiiksi pakatut tavarat jäivät asuntoihin, pihoihin, keräilypaikkoihin teitten varsille, laivalaitureille tai rautatieasemille. Varsinaisen väestön siirtyminen Lounais-Suomeen onnistui vaivoista ja vaaroista huolimatta ilman suurehkoja vahinkoja.⁹¹ Koivistolaiset evakuoitiin nyt eri seuduille kuin talvisodan aikana, jolloin heidät oli sijoitettu aluksi Hämeeseen, sieltä välirauhan aikana itäiselle Uudellemaalle ja lopulta Turun

⁸⁷ MKH, kasetti 14: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka.

⁸⁸ MMA KSA II Af Jppvk 1944.

⁸⁹ MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II

⁹⁰ Rossi 2006, 217.

⁹¹ Koivuneva 1953, 321; Hilska 1975, 127.

ympäristökuntiin. Tällä kertaa koivistolaiset määrättiin Salon kauppalan ympäristöpitäjiin. Koiviston maalaiskunnan asukkaiden sijoituspaikoiksi osoitettiin Karuna, Kisko, Vestanfjärd, Särkisalo, Angelniemi, Dragsfjärd ja Perniö. Kauppalalaisten purkausasemaksi tuli Halikon Hajala, 15 kilometriä Salosta Turkuun päin. Siellä heidät hajotettiin 10 kilometrin säteellä eri kyliin.⁹²

Koivunevan perhe majoittui aluksi Hajalaan, Halikon kirkkoherran pappilaan. Tellervo Koivuneva lapsineen saapui paikkakunnalle viikkoa ennen Maunoa. Muistellessaan myöhemmin evakojen purkua ja vastaanottoa Halikon rautatieasemalla Tellervo Koivuneva vertasi sitä entisaikojen ”orjamarkkinoihin, joissa parhaat vietiin päältä”. Halikon pappilanväen, iäkkäiden ja evakkoihin tottumattomien kirkkoherran ja ruustinnan sopeutuminen välittömiin mutta väsyneisiin ja nuhjaantuneisiin tulokkaisiin ei sujunut täysin mutkattomasti.⁹³ Kantaväestön ja evakojen kohtaamisissa reaktiot ja kohtelu vaihtelivat luonnollisesti tapauksittain. Kokonaisuudessaan ensikohtaamiset kantaväestön kanssa jäivät karuista olosuhteista huolimatta koivistolaisten muistiin etupäässä ystävällisinä ja myönteisinä.⁹⁴

Halikon pappilassa Koivunevan perhe oli majoittuneena yhteensä kaksi viikkoa ennen siirtymistään Perniöön. Sinä aikana Mauno Koivunevan ehti havainnoida, miten toisistaan erilleen joutuneet perheenjäsenet ja tutut löysivät toisensa ja koettivat päästä uudelleen elämän alkuun vieraassa ympäristössä.

Joka tapauksessa oli havainnoitsijalla tilaisuus nähdä Hajalan asemalla kuhinaa, kun tuttavat siellä tapasivat toisiaan. Myöskin nähtiin kauppalalaisia möyrimässä läheisissä ladoissa, joihin oli varastoitu heidän Koivistolta kulkeutuneen omaisuutensa rippeitä.⁹⁵

Koivunevat asettuivat Perniön aseman lähelle Saurun kappalaisen pappilaan, ensin pää- ja sitten sivurakennukseen, jossa heillä oli käytössään liesi ja kolme huonetta.⁹⁶ Seurakunnan hallinnon ja yhteydenpidon kannalta ratkaisu oli edullinen. Kirkkoherranvirasto, kunnantoimisto ja osuuskassat olivat nyt lähellä toisiaan ja lähellä asemaa. Samalla kirkkoherra oli kiinteässä vuorovaikutuksessa ja neuvottelukosketuksissa muiden Koiviston johtohenkilöiden kanssa. Vallinneissa poikkeusoloissa tällä oli korostunut merkitys hoidettaessa evakkoon joutuneen kunnan ja seurakunnan asioita.⁹⁷ Kun kirkkoherra ehti päivystämään virastossaan, hän pani merkille, miten ”monenlaiset ihmiskohtalot virtasivat hänen silmiensä ohitse”:

---

⁹² Koivuneva 1953, 322; Rossi 2006, 237–238.

⁹³ MKH, kasetti 13: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka.

⁹⁴ Rossi 2006, 242–243.

⁹⁵ Koivuneva 1953, 322.

⁹⁶ MMA KSA II De Vk 1945, ensimmäisen vuosineljännes.

⁹⁷ Koivuneva 1953, 322–323, 326.

Tuolta kompuroi mäkeä ylös kolme koivistolaista sotainvaliidia: Alpo Anton Hovi Vatuorista, Anton Iitti ja Toivo Hoikkala. Ensin mainittu puuhaa itselleen suutarin koneita, Iitti toimittaa lahjakasta tytärtään Koiviston yhteiskouluun ja Hoikkala tuli tekemään ilmoitusta äitinsä kuolemasta. – – Vilkas liike näkyy usein olevan kirkkoherraviraston ja molempien virkeitten osuuskassojemme välillä. Se on yrittämisen ja elämän merkki.⁹⁸

Kuten viisi vuotta aikaisemmin koivistolaisten sijoittaminen muodostui jälleen väliaikaiseksi ratkaisuksi. Kun koivistolaiset olivat ehtineet hieman hengähtää evakkomatkan rasituksista, heidän mieliään alkoi kaihtaa kysymys lopullisesta sijoituspaikasta. Vielä ensimmäisenä vuonna siirtoväen keskuudessa vallinneita optimistisia odotuksia sijoituskysymysten pikaisesta järjestymisestä valaisi hyvin Koivunevan viranhoitoon liittynyt tapaus joulukuulta 1944. Kun koivistolaisten pappi tuolloin suunnitteli seuraavan vuoden rippikoulujen järjestämistä, hän kirjasi papiston työsuunnitelmaan, miten koivistolaisyttöjen rippikoulu järjestettäisiin Perniössä syksyllä 1945, ”jos vielä ollaan silloin evakko-oloissa”.⁹⁹ Toiveet siirtoväen nopeasta sijoittamisesta lopullisille asuinalueille osoitautuivat kuitenkin katteettomiksi. Siirtoväen omaisuuden korvaamis- ja maansaantikysymyksiin ei saatu minkäänlaista selvyyttä ennen kesää 1945. Vielä vuosia tämän jälkeenkin enemmistö koivistolaisista asui alun perin tilapäisiksi tarkoitetuilla alueilla odottaen pysyvämmän kodin ja viljelytilan saamista. Tosiasiassa vasta vuonna 1948 alkoivat maanhankintalain¹⁰⁰ mukaiset tilat kunnolla valmistua koivistolaisille. Tosin jo aikaisemmin vapaaehtoisin muutoin, maakaupoin tai viljelyksestä luopumisen ja ammatinvaihdon kautta alkoi koivistolaisia, erityisesti Hajalaan sijoitettuja kauppalalaisia muuttaa pois väliaikaisilta asuinalueilta.¹⁰¹ Suurelle osalle koivistolaisista evakkomatkaa seuranneet vuodet olivat odotusten, toiveiden, lupauksen ja pettymysten aikaa.

Evakkomatkan jälkeen Koiviston siirtoväelle osoitetut asumukset olivat pieniä ja isommatkin asunnot kävivät ahtaiksi, kun niihin sijoitettiin useita perheitä. Syksyllä 1944 Perniössä asusti yhteensä noin 3 000 Koiviston ja Särkijärven evakkoa. Tällöin neljäkin perhettä saattoi olla majoitettuna samassa huoneistossa ja viidestä kuuteen evakkoemäntää keittää ruokaa samalla hellalla. Esimerkiksi Perniön Teijon kylän kehnoa asuntotilannetta kuvasti se, ettei erästä nuorta avioparia pystytty aluksi sijoittamaan samaan asuntoon.¹⁰² Kaikkein heikoin tilanne lienee ollut Heikonkartanon suureen työväen tuparakennukseen majoitetuilla koivistolaisperheillä. Vielä marraskuussa 1944 parakissa oli sijoitettuna toistakymmentä perhettä, joille oli säkkikankain erotettu omat ”pilttuut”. Osa näin syntyneistä huoneista oli pimeitä, ilman ainuttakaan ikkunaa. Sittemmin epäkohtiin puu-

⁹⁸ KV 11/1947, Koiviston Viesti.

⁹⁹ MMA KSA II Da Pts 1945.

¹⁰⁰ Vuoden 1945 maanhankintalain synnystä, sisällöstä ja toteutuksesta laajemmin Laitinen 1995.

¹⁰¹ Koivuneva 1953, 323–325; Rossi 2006, 239.

¹⁰² Rossi 2006, 244.

tuttiin, säkkikankaat otettiin pois, asunto-oloja väljennettiin ja perheet pyrittiin sijoittamaan parempiin asumuksiin.¹⁰³

Valtakunnallisesti katsottuna siirtoväen sijoittaminen ja asuttaminen jatkosodan aikana ja sen jälkeen vaati mittavia ponnisteluja ja toimenpiteitä. Olihan asutettavia siirtolaisia tuolloin noin 410 000 henkeä.¹⁰⁴ Sodan jälkeisiin olosuhteisiin nähden siirtoväki asutettiin lopulta suhteellisen joustavasti. Varsinaisia pakolaisleirejä ei koko siirtoväen evakuoinnin ja asuttamisen aikana vuosina 1944–1952 muodostettu, vaan jokainen sai ainakin jonkinlainen katon pänsä päälle.¹⁰⁵ Kotinsa ja entisen elämänpiirinsä menettäneen siirtolaisen näkökulmasta tilanne saattoi kuitenkin usein näyttää synkemmältä. Vielä syksyllä 1946, kaksi vuotta evakkoon lähdön jälkeen, evakkopappi Koivuneva kuvasi, miten Paraisten Atussa koivistolaiset asuivat kahdessa suuressa kasarmimaisessa rakennuksessa, joita asukkaiden mielestä voitiin ainakin kokonsa puolesta verrata Turun Kakolan vankilaan.¹⁰⁶

Luonnollisesti asuminen tilapäismajoituksessa oli välillä vaikeaa aikaa sekä majoitetuille että majoittajille. Siirtoväen kärsivällisyyttä koettelivat vuosia jatkunut epätietoisuus lopullisesta sijoituspaikasta, omasta kodista, viljelytilasta ja työn saannista. Lisäksi moni siirtolainen joutui vaihtamaan asuntoa, paikkakuntaa ja ammattia toistuvasti. Moni koivistolaisisäntä hankkiutuikin vaikka vuokramökkiin kunhan vain pääsi ”oman katon alle”.¹⁰⁷

3. Seurakunnallisen toiminnan käynnistäminen siirtolaisoloissa

Venäläisten suurhyökkäyksen ja Koiviston evakuoimisen myötä kahden ja puolen vuoden aikana uudelleen luodut Koiviston pitäjän ja seurakunnan rakenteet näyttivät murtuvan sekä fyysisesti että henkisesti. Tähän liittyneet tuntonsa Mauno Koivuneva puki sanoiksi 1953 ilmestyneessä Koiviston seurakunnan vaiheita käsittelevässä historiakuvauksessaan:

Kun seurakunnan sielunpaimen kahden lehmänsä kera vaelsi koivistolaisten mukana evakotiellä ja piti iltaisin hartaushetkiä majapaikoissa koettaen Jumalan sanalla rohkaista masentuneita mieliä, tunsikin hän, että nyt hajaantui lauma ympäri maata.¹⁰⁸

---

¹⁰³ MKH, kasetti 14: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka. Heikonkartanon työväen tuparakennukseen sijoitettujen siirtolaisten heikkoihin majoitusoloihin puututtiin vasta vapaaherratar Elsi Mannerheimin, kreivitär Waktmeisterin ja tohtorinna Holmbergin vierailtua Perniössä. Vuoden 1944 seurakuntakertomuksen mukaan vierailu tapahtui 27. marraskuuta 1945. KV 1/1945, Seurakuntakertomus.

¹⁰⁴ Laitinen 1996, 239.

¹⁰⁵ Siirtoväen asutustoiminnan lähtökohdista ja vaikutteista tarkemmin esim. Laitinen 1995, 52–138. Siirtokarjalaisten sopeutumisesta esim. Raninen 1995, 303–332. Koivistolaisten sopeutumisesta Rossi 2006, 246–252.

¹⁰⁶ KV 15/1946, Evakon polulta.

¹⁰⁷ KV 15/1946, Evakon polulta; Koivuneva 1953, 325; Rossi 2006, 262.

¹⁰⁸ Koivuneva 1953, 323.

Koivistolaisten joutuminen evakoiksi Lounais-Suomeen pakotti Koivunevan pappisidentiteettinsä ja viranhoitonsa perusteiden arviointiin. Kuten Jari Kupsala on todennut, näihin itsetutkisteluihin kiinnittyivät myös kirkkoherran aikaisemmat uskonnolliset ja maailmankuvalliset pohdinnat.¹⁰⁹ Käytännössä uusi tilanne merkitsi Koivunevalle välittömimmin toiminnallista haastetta, kysymystä, miten hänen täytyisi nyt seurakunnan pappina toimia seurakuntalaistensa hyväksi. Koivunevan ratkaisu merkitsi jatkumoa hänen syvään juurtuneelle ajattelutavalleen, jonka hän oli omaksunut aiemmin. Keskeistä siinä oli aktiivinen toiminta. ”Noudatin sitä samaa, mikä minulla on aina ollut, että minun velvollisuuteni on toimia”.¹¹⁰ Käytännössä tämä merkitsi jatkuvaa liikkumista seurakuntalaisten keskuudessa ja yhteydenpitoa heihin.

Kupsalan mukaan Koivunevassa jo evakkomatkan aikana ilmennyt halu toimia seurakuntalaistensa ”todellisena” pappina ja sielunhoitajana purkautui konversion jälkeen esiin poikkeuksellisen aktiivisena toimintana.¹¹¹ Koiviston seurakunnan jumalanpalveluspäiväkirjat osoittavat kuitenkin, että tosiasiaassa kirkkoherran aktiivisuus koivistolaisten sijoitusalueilla ilmeni jo ennen hänen vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymistään. Näin Koivuneva myös itse selitti asian myöhemmin todetessaan, ettei ”se kristillisyyden kulkemista ja toimimista estänyt”. Eri asia oli, että ennen pitkää kirkkoherran aktiivinen toiminta ja siihen liittyneen työnäyn täysipainoinen toteuttaminen edellyttivät selkeää ratkaisua suhteessa vanhoillislestadiolaisuuteen. Kuten Koivuneva ilmaisi, ”kulkeminen ja toiminta saivat kyllä jatkua”, mutta ”siinä tilassa oleminen, missä minä silloin olin hengellisesti katsoen, se ei voinut jatkua”.¹¹²

Koivunevan päätös aktiivisesta toiminnasta, sekä fyysisestä että kirjallisesta yhteydenpidosta seurakuntalaisiin ei uudentilaisista oloista huolimatta ollut hänelle mikään täysin uusi ratkaisumallia. Koivunevan evakkopappitoiminnassa toistuivat selkeästi, joskin laajemmalla määrällä, samat piirteet kuin hänen varhaisempien elämänvaiheiden yhteydessä. Kesällä 1944 koivistolaisten pappi näki, miten kiireinen evakkoon lähtö ja vieraille asuinseuduille hajaantuminen merkitsi seurakuntalaisten aikaisemman elämänpiirin ja entisten yhdyssiteiden murtumista. Tässä tilanteessa hän katsoi siirtoseurakunnan merkityksen entisestään kasvavan siirtoväen hengellisenä, henkisenä, moraalisena ja käytännöllisenä tuki- ja yhdyssiteenä. Kirkkorakennus oli jäänyt Koivistolle, mutta ”oman seurakunnan” säilyminen loi kirkkoherran mukaan pysyvyyttä epätietoisuuden ja sekasortoisuuden keskellä.

---

¹⁰⁹ Kupsala 1990, 128–129

¹¹⁰ MKH, kasetti 3: I 7.10.1988 Koivisto, Perniö.

¹¹¹ Kupsala 1990,

¹¹² MKH, kasetti 12: Mauno Koivunevan haastattelu 9.12.1988.

Koivunevan näkemys siirtoseurakunnan toiminnan merkityksestä oli moniulotteinen. Ensinnäkin hän tunsi, että seurakunnan hengellisen tehtävä vain korostui siirtolaisajan myllerryksessä. Koivunevan mukaan Koiviston evakkojen keskuudessa oli havaittavissa sisäistä etsintää ja ”Jumalan sanan nälkää”.¹¹³ Seurakunnallisen toiminnan koivistolaisten pappi hahmotti myös keskeiseksi yhdistäväksi siteeksi siirtolaisten välillä yhteisten kokoontumisten, papin tervehdyskäyntien sekä kirjallisen yhteydenpidon kautta. Lisäksi Koivuneva ymmärsi kirkonkirjojen, virka- ja muuttotodistusten tärkeyden korostuvan sekavissa oloissa erilaisia anomuksia ja hakemuksia tehtäessä. Seurakuntalaisten asuessa hajallaan ja osan heistä muuttaessa useitakin kertoja kirkkoherranvirastolla oli runsaasti paperitöitä.¹¹⁴ Lopulta kirkkoherra katsoi seurakunnallisella toiminnalla olevan erityisen suuren merkityksen koivistolaisen nuorison keskuudessa. Hänen mukaansa entisen elämänpiirin särkyminen kosketti kipeimmin juuri koivistolaisnuoria. Moraalisesti haitallisin vaikutus oli Koivunevan mielestä sillä, että ”koivistolaisperheet pääsivät hajoamaan eikä nuorilla ollut enää kotia, jossa he olisivat viihtyneet”.¹¹⁵ Koivuneva yhtyi näkemykseen, että ”odotuksen aika, välikausi oli monessa suhteessa vaarallinen erikoisesti nuorille”. Siksi hän piti hyvin mieluisana esimerkiksi sitä, että poikatyö saatiin joulukuussa 1944 jälleen käynnistettyä koivistolaisten uusilla asuma-alueilla. Siitä ”pojat saivat asian, jonka ympärille he voivat kerääntyä”.¹¹⁶

Koivistolta lähdön jälkeen seurakunnan asioihin tarttui jälleen kirkkohoitokunta virkaa tekevän kirkkoherran johdolla.¹¹⁷ Koivuneva pyrki käynnistämään seurakunnallisen toiminnan koivistolaisalueilla mahdollisimman nopeasti. Tukikohdastaan Saurun kappalaisen pappilasta evakkopapin toiminta suuntautui aluksi lähiseuduille, Koiviston kunnan ja kauppalan asukkaiden virallisille väliaikaisille sijoituspaikoille Turun ja Salon ympäristöön. Koivuneva koetti alusta lähtien solmia yhteyksiä sijoitusalueiden seurakuntien kirkkoherroihin ja saada järjestettyä jumalanpalveluksia lähialueen kirkkoihin sekä hartausseuroja kouluihin ja vaatimattomimpiinkin huoneistoihin. Vaikka Koivuneva kannusti koivistolaisevakkoja osallistumaan paikallisseurankuntien toimintaan, hän piti elintärkeänä sitä, että koivistolaisilla olisi mahdollisuus kokoontua myös oman siirtoseurakuntansa jumalanpalveluksiin.¹¹⁸ Tältä osin koivistolaisten papin toive toteutuikin varsin pian hänen Halikosta Perniöön muuttonsa jälkeen. Perniön kirkossa järjestetyssä siirtoseurakunnan jumalanpalveluksessa Koivuneva saarnasi jo heinäkuun toisena sunnuntaina.¹¹⁹ Seuraavien kuukausien aikana Koiviston seurakunnan jumalanpalvelus pidettiin miltei säännöllisesti jokaisena sunnuntaina, yhteensä 26 ker-

¹¹³ Ks. esim. KV 6/1945, Terveisiä Rymättylästä; KV 17/1946, Evakon polulta.

¹¹⁴ Koivuneva 1953, 326; Rossi 2006, 358.

¹¹⁵ Koivuneva 1953, 325.

¹¹⁶ KV 1/1944, Koiviston kauppalan kuulumisia; KV 1/945, Seurakuntakertomus; KV 1/945, Nuoret ammattikouluihin.

¹¹⁷ Koivuneva 1953, 326–327.

¹¹⁸ MMA KSA II Af Jppvk 1944; MMA KSA II De Vk 1945, ensimmäisen vuosineljännes. KV 5/1945, Seurakunnallisia tietoja

¹¹⁹ MMA KSA II Af Jppvk 9.7.1944.

taa vuoden 1944 loppuun mennessä. Jumalanpalvelukset järjestettiin koivistolaisten virallisten sijoitus kuntien kirkoissa taulukon 1 mukaisesti.

Taulukko 1. Koiviston siirtoseurakunnan jumalanpalvelukset vuosina 1944–1945.

	1944	1945
Perniö	7	5
Särkisalo	5	6
Perniön Ylikylä	3	2
Perniön Teijoki		2
Perniön Koski		1
Kisko	6	4
Angelniemi	4	4
Halikko	1	3
Salo		4
Parainen		3
Uskela		2
Hamina		2
Kuusisto		2
Nauvo		1
Raisio		1
Vehkalahti		1
Iitti		1
Rauma		1
Yhteensä	26	45

Lähteet: Koiviston seurakunnan jumalanpalveluspäiväkirjat 1944–1945; Koiviston Viestissä julkaistut seurakuntakerromukset ja seurakunnalliset ilmoitukset 1945–1946.

Eniten, seitsemän jumalanpalvelusta pidettiin koivistolaisten uudessa ”kotikirkossa” Perniön kirkossa. Kiskossa jumalanpalvelus järjestettiin kuudesti, Särkisalossa viidesti, Angelniemellä neljästi, Perniön Ylikylässä kolmesti ja Halikossa kerran. Yksinään koivistolaisten kirkkoherra toimitti jumalanpalveluksen yhdeksän kertaa ja toisen papin avustamana 10 kertaa. Seitsemän kertaa siirtoseurakunnan jumalanpalveluksen toimittivat paikalliset papit, muut siirtolaispapit ja joulukuusta 1944 huhtikuuhun 1945 Koiviston kappalaisen virkaa hoitanut Jorma Teräs. Eräänlainen merkkita-paus koivistolaisille oli, kun heidän Viipurista Mikkeliin siirtynyt piispansa Ilmari Salomies saarnasi siirtoseurakunnan jumalanpalveluksessa lokakuussa 1944.¹²⁰

¹²⁰ MMA KSA II Af Jppvk 1944. Hiippakuntahallinnon siirtymisestä Viipurista Mikkeliin Murtorinne 1995, 298–299; Ripatti 2004, 116–120.

Kirkkotilojen antaminen siirtoseurakunnan käyttöön sekä paikallisten pappien avustaminen koivistolaisten jumalanpalveluksissa kertovat osaltaan siirtoseurakunnan ja paikallisseurakuntien välisestä mutkattomasta ja molempia osapuolia palvelleesta yhteistyöstä. Vuoden 1945 alussa koivistolaisten pappi arvioi siihenastista yhteistyötä seuraavasti:

Paikallisseurakuntien papiston kanssa tapahtunut yhteistoiminta on ollut hankauksetonta. Paikalliset papit ovat auliisti palvelleet siirtolaisia ja osoittaneet ymmärtävänsä heidän asemansa. Vain kaksi lievähköä poikkeusta on olemassa, mutta tässä ei liene tarpeellista nimien mainitseminen. Paikalliset papit ovat olleet kiitollisia, kun silloin tällöin ovat saaneet apua ja päässeet hetkeksi vapautumaan lähtemään esim. matkalle.¹²¹

Olosuhteisiin nähden Koiviston siirtoseurakunnan toiminta lähtikin vireästi käyntiin. Kun alkuvuodesta 1944 jumalanpalveluksia, hartaushetkiä ja muita tilaisuuksia järjestettiin Koivistolla 73, pidettiin niitä siirtolaisuuden oloissa yhteensä 57 vuoden 1944 loppuun mennessä.¹²²

Vuoden 1945 osalta Koiviston siirtoseurakunnan ja sen kirkkoherran toiminta keskittyi edelleen pitkälti Turun ja Salon ympäristöön. Seurakunnan tilaisuuksia järjestettiin kyseisen vuoden aikana 91¹²³. Jumalanpalveluksia toimitettiin 45 (Taulukko 1), mikä oli selkeästi enemmän kuin seuraavina vuosina. Jumalanpalvelusten järjestämisen kannalta olennaista oli, että siirtoseurakuntaan saatiin toinenkin pappi, Koiviston kappalaisen virkaa joulukuusta 1944 toukokuuhun 1945 hoitanut Jorma Teräs.¹²⁴ Siirtoseurakunnan vuoden 1945 toimintaa koskeneet tavoitteet Koivuneva kirjasi papiston työsuunnitelmaan seuraavasti:

Jumalanpalveluksia toimitetaan koivistolaisten asuma-alueilla olevissa kirkoissa, mikäli paikkakunnan papistolle soveltuu, joka pyhäpäivä. Sen lisäksi on kummankin seurakunnan papin pidettävä vähintään kolme (3) hartaustilaisuutta eri tahoilla, viikon aikana.¹²⁵

Kahden papin voimin tavoitteisiin päästiinkin. Toukokuuhun saakka jumalanpalveluksia järjestettiin miltei joka sunnuntai ja toisinaan kahdessakin kirkossa samana pyhänä.¹²⁶

Vuoden 1945 osalta jumalanpalvelusten määrään vaikutti myös se, että valtaosa koivistolaisista asui edelleen Lounais-Suomessa Turun ja Salon ympäristökunnissa. 1940-luvun puolivälissä koivistolaisevakkojen asuma-alue oli huomattavasti pienempi kuin vuosikymmenen lopulla, jolloin

---

¹²¹ MMA KSA II De Vk 1945, ensimmäisen vuosineljännes.

¹²² KV 1/1945, Seurakuntakertomus; KV 12/1964, 20 vuotta sitten.

¹²³ KV 1/1946, Seurakuntakertomus. Lukuun ei ole sisällytetty 34:ää koivistolaisjuhlaa, seitsemää kinkeritilaisuutta ja neljää äitienpäiväjuhlaa, joihin kirkkoherra osallistui.

¹²⁴ MMA KSA II Af Jppvk 1944–1948.

¹²⁵ MMA KSA II Da Pts 1945.

¹²⁶ MMA KSA II De Vk 1945, ensimmäisen vuosineljännes.

koivistolaisia koskeneet sijoitussuunnitelmat oli saatu pitkälti toteutettua.¹²⁷ Maantieteellisesti pienemmän alueen sisällä jumalanpalvelusten järjestäminen oli Koivunevan kannalta mutkattomampaa, kun ne eivät vielä edellyttäneet mittavien matkasuunnitelmien laatimista. Myös aiemmin solmitut yhteydet lähiseurakuntien kirkkoherroihin helpottivat jumalanpalvelusten järjestämistä.

Taulukosta 1 ilmenee, että vuoden 1945 osalta siirtoseurakunnan jumalanpalvelukset pidettiin Haminaa, Vehkalahtea ja Raumaa lukuun ottamatta edelleen Turun ja Salon ympäristössä. Eroa edelliseen vuoteen oli kuitenkin se, että kirkkoherra Koivuneva ulotti siirtoseurakunnan jumalanpalvelukset myös virallisten sijoituskuntien ulkopuolelle. Edellisen vuoden kuuden kirkon sijasta koivistolaisten jumalanpalveluksia pidettiin 18 eri kirkossa tai kappelissa. Jumalanpalveluksista kolme viidesosaa (27), pidettiin viiden virallisen sijoituskunnan, Perniön, Angelniemen, Särkisalon, Halikon ja Kiskon alueella, missä asui tuolloin arviolta yli 70 % koivistolaisista.¹²⁸ Muita vuoden 1945 jumalanpalveluspaikkakuntia oli muun muassa Parainen, josta muutaman vuoden kuluessa muodostui Turun seudun huomattavin koivistolaisten asuinalue. Paraisilla asuneiden entisten Koiviston kalastajien ja rannikon asukkaiden keskuudessa Koivuneva toimitti kolme jumalanpalvelusta, joista kaksi juhannukseen ajoittuneella matkallaan.

Seurakunnan papin Paraisten-matkan ohjelma kuvastaa laajemminkin hänen tekemiensä jumalanpalvelusmatkojen luonnetta. Matkakuvauksessaan Koivuneva kertoi, miten hän ensin juhannuslauantaina toimitti jumalanpalveluksen Paraisten kirkossa. Kirkonmenojen jälkeen hän sai venekyä Vitjan saarelle. Siellä illalla pidetyn hartaushetken jälkeen hän keskusteli paikallisia koivistolaisia huolettaneista rakennusasioista ja muista tulevaisuuden näkymistä myöhään ”juhannusyöhön”. Seuraavana maanantai-iltana Atun saarella Koivuneva toimitti jumalanpalveluksen ja tiistaina hän saarnasi seuroissa. Kirkkoherran matkan yhteydessä järjestetyssä koivistolaisten kokouksessa hän sai myös kuulla seurakuntalaistensa suurimmat huolenaiheet: ”Ei ole maata ja kalansaa- lis on heikko.”¹²⁹

Koivunevan mukaan koivistolaisevakot osallistuivat aktiivisesti siirtoseurakunnan jumalanpalveluksiin muuhun toimintaan. Koivunevan mukaan ”oman papin” saarnatessa kirkkoihin saapui runsaasti Koiviston siirtolaisia. Tältä osin arvio sopii kuvaamaan siirtoseurakuntien jumalanpalveluksia laajemminkin. Erkki Kansanahon mukaan sen lisäksi, että siirtopappien saarnatessa siirtoväkeä oli kirkossa enemmän kuin muulloin, se osallistui jumalanpalveluksiin yleensäkin paikallisväestöä aktiivisemmin.¹³⁰ Tarjoamansa hengenravinnon lisäksi Koiviston siirtoseurakunnan tilaisuuksilla oli koivistolaishenkeä ja sosiaalista kanssakäymistä vahvistava ulottuvuutensa. Tätä korosti se

¹²⁷ Koivuneva 1953, 326–330.

¹²⁸ KV 4/1945, Koivistolaisten sijoituspaikkakunnat.

¹²⁹ KV 7/1945, Terveisiä Paraisilta.

¹³⁰ Kansanaho 1985, 423.

että tavallisesti koivistolaiset kokoontuivat jumalanpalveluksen jälkeen yhteen tapaamaan toisiaan sekä muistelemaan elämää Koivistolla ja pohtimaan siirtolaisten usein epävakaa näyttänyttä tulevaisuutta.¹³¹

Koivistolaisten nuorten kannalta Mauno Koivuneva piti hyvin merkityksellisenä sitä, että Koiviston seurakunnan rippikoulutyö alkoi Perniön kirkolla keväällä 1945. Tuolloin kirkkoherra piti rippikoulun 22 koivistolaispojalle. Saman vuoden syksyllä oli 24 koivistolaistytön vuoro. Syksyisin pidetyt tyttöjen rippikoulut jatkuivat Perniön kirkolla vuoteen 1947 saakka. Poikien osalta siirtoseurakunnan rippikouluja pidettiin kevääseen 1948, jolloin konfirmoitiin viimeiset kahdeksan Koiviston seurakunnan rippikoulun käynnyttä poikaa.¹³²

Jumalanpalvelusten ja hartaustilaisuuksien ohessa Koivuneva kulki jatkuvasti tapaamassa ja tervehtimässä tilapäisissä asumuksissaan elämänalkuun pyrkineitä seurakuntalaisiaan. Epävakaissa oloissa seurakunnan papilta odotettiin rohkaisua, mutta vähintään yhtä paljon häneltä kysyttiin uutisia tuttavista ja sukulaisista sekä odotettavissa olevista sijoituspäätöksistä ja -suunnitelmista. Keväällä 1945 Koivuneva kirjoitti Koiviston Viestissä, miten ”eri tahoilla toivotaan, että seurakunnan oma pappi kävisi sielläkin missä koivistolaisia elää pieninä ryhminä yksinäisyydessään”. Kuusiston koivistolaisia kirkkoherra kehotti olemaan hätäilemättä: ”kyllä tullaan, kun keritään.” Myös Paraisille ja Raisioon sijoitettuja koivistolaisia evakkopappi vakuutti muistavansa.¹³³

4. Koiviston Viestin perustaminen

Hyvin pian evakkoon lähdön jälkeen Mauno Koivuneva alkoi hahmottaa työnäkyä, jonka mukaan hänen tehtävänä oli toimia hajalleen joutuneiden seurakuntalaisten kokoajana ja yhteydenpitäjänä. Jumalanpalvelusten ja hartaustilaisuuksien järjestäminen koivistolaisalueilla sekä tervehdyskäynnit seurakuntalaisten evakkoasumuksissa olivat keskeinen osa tätä näkyä. Jo kesän 1944 kuluessa Koivuneva kuitenkin havaitsi, ettei hän ahkerasta kulkemisesta huolimatta voinut pitää yhteyttä kaikkiin seurakuntalaisiinsa. Tämä havainto herätti Koivunevassa ajatuksen kirjallisen yhdyssiteen saamisesta koivistolaisten välille.¹³⁴

Sitten minulla tuli ajatus. Nyt on minun seurakuntalaiseni joutuneet hajalleen ympäri koko maata. – – Ja millä tavalla minä saan pidettyä heihin yhteyttä? Ymmärsin, että on kaksi mahdollisuutta: Ensiksi, että kuljen heidän luonaan, heidän kodeissaan ja pidän siellä seuro-

---

¹³¹ KV 24/1949, Seurakuntamme hajotessa; Koivuneva 1953, 326.

¹³² MMA KSA II Af Jppvk 1945–1948; KV 1945–1948.

¹³³ KV 5/1945, Seurakunnallisia tietoja.

¹³⁴ Koivuneva 1953, 323.

ja eri tahoilla Suomea, missä heitä onkin asumassa. Ja sitten toiseksi, pitää kirjallinen yhdysside saada toimeksi.¹³⁵

Ajatus kirjallisesta yhdyssiteestä ei suinkaan syntynyt tyhjästä, sillä lehtikirjoittelusta Koivunevalla oli kokemusta aina poikavuosiltaan asti, jolloin hän oli kirjoitellut tarinoita ja juttuja partiolehteen. Kesän ja syksyn mittaan kypsynyt suunnitelma koivistolaisten lehdestä toteutui loppuvuodesta, kun Koiviston seurakunnan kirkkohoitokunta päätti kirkkoherran johdolla Koiviston Viesti -nimisen lehden perustamisesta. Seurakunnan julkaiseman nelisivuisen lehden näytenumero ilmestyi monistettuna marraskuussa; kuukautta myöhemmin lehti ilmestyi ensimmäisen kerran painettuna. Päätoimittajaksi tuli lehtihankkeen alullepanija, virkaa tekevä kirkkoherra Koivuneva. Päätoimittajan tehtävää hän hoiti varsinaisten virkatehtäviensä ohessa. Toimitus- ja kirjoitustyön ohella paljolti hänen vastuulleen jäi myös lehden levikistä ja taloudesta huolehtiminen. Toimituksessa hänen tukena olivat Koiviston kauppalan ja kunnan hoitokuntien puheenjohtajat K. T. Mannonen ja S. O. Hoikkala.¹³⁶

Koiviston Viestin ensimmäisessä painetussa numerossa päätoimittaja Koivuneva ilmaisi tiivistetysti lehden tarkoituksen. Se oli tarkoitettu ”virkistäväksi yhdyssiteeksi koivistolaisten välille”. Toimituksen mukaan pääpainon lehdessä tuli olla koivistolaisia koskevien ilmoitusten ja uutisten julkaisemisessa. Myös pieniä runoja ja kirjoitelmia voitiin julkaista tilan niin salliessa. Sinänsä pieni, mutta lehden luonteen kannalta paljonpuhuva oli sen ulkoasua koskenut suunnitelma, jonka mukaan etusivulle painettaisiin kuvat Koiviston kirkosta sekä laivasta koivistolaisuuden symboleina.¹³⁷ Entisen kotikirkon kuva ei viitannut vain lehden seurakunnalliseen julkaisijapohjaan, vaan se heijasti kirkkoherran toivomusta, että lehti ja sen uskonnolliset kirjoitukset saisivat lähentää koivistolaisia ”muukalaisuudessa asuvaan” Koiviston seurakuntaan. Laiva koivistolaisten symbolina puolestaan viittasi toiveisiin, että Koiviston Viesti osaltaan ”pitäisi hajallaan olevaa koivistolaisperhettä sittenkin koossa”.¹³⁸

Yhtäältä Mauno Koivuneva uskoi, että yhteisen lehden välityksellä hän voisi olla kosketuksissa kaukaisimpiinkin koivistolaisiin.¹³⁹ Toiseksi hän toivoi, että koivistolaisia koskevina kirjoituksineen, uutisineen, tiedotuksineen ja ilmoituksineen lehti tukisi koivistolaisten keskinäisen yhteenkuuluvuuden säilymistä sekä mahdollistaisi siirtolaisille tärkeiden asioiden esillä pitämisen.¹⁴⁰ Näämä alusta asti lehden linjaan ja luonteeseen liittämänsä ajatukset Koivuneva puki sanoiksi viisi

¹³⁵ MKH, kasetti 14: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka.

¹³⁶ KV 1/1944, Toimituksesta; KV 4/1945, Toimituksesta; KV 24/1951, Kirkkoherra Mauno Koivuneva siirtynyt Haapavedelle. Koivuneva 1953, 323.

¹³⁷ KV 1/1944, Toimituksesta.

¹³⁸ KV 1/1946, Toimituksesta.

¹³⁹ Koivuneva 1953, 323.

¹⁴⁰ KV 1944–1951. Esim. KV 1/1946, Toimituksesta; KV 20/1948, Toimituksesta.

vuotta myöhemmin, jolloin koivistolaisten viimeinen virallinen yhdysside siirtoseurakuntakunta päätti toimintansa:

Tällä lehdellämme ei ole muuta politiikkaa kuin koivistolaisuus. Toisena johtotähtenä on Jumalan sana. Tämä lehtemme haluaa olla koivistolaisille apuna ja virkistykseenä olemassaolon taistelussa.¹⁴¹

Koivunevan toimintaohjelmaan sekä lehden toimittajana että pappina kuului kristillisen sanoman välittäminen, tulevaisuuden uskon luominen, koivistolaishengen ja koivistolaisten keskinäisen yhteyden vaaliminen sekä Koiviston siirtoväelle tärkeiden asioiden puolesta puhuminen. Se, miten nämä eri puolet limittyivät toisiinsa, kävi ilmi heti ensimmäisessä Koiviston Viestin näytenuumeron pääkirjoituksessa joulukuussa 1944.

Vapahtaja on sanonut: ”Rauhan minä annan teille”. Tämä sana tulee sinun tykösi, joka elät siirtolaisuuden vaijojen ja suuren koti-ikävän keskellä. Tämä sana tulee teille, jotka koivistolaisten perinteille uskollisina kuljette meren myrskyjen keskellä.¹⁴²

Kirjoituksessaan Koivuneva pyrki valamaan uskoa ja luottamusta paitsi siirtolaisajan aineellisen niukkuuden myös henkistä laatua olevan koti-ikävän keskelle. Samalla kirjoituksessa kannustettiin entisten perinteiden säilyttämiseen vieraassakin ympäristössä.

Koivistolaisten lehteen sisältynyt kristillinen sanoma välittyi erityisesti juuri etusivun hartauskirjoituksesta. Huomion arvoista on, ettei Koivuneva itse laatinut lehden alkukirjoituksia vuoden 1945 osalta, vaan pyysi niitä alkuvuodesta entisiltä Koiviston ja Karjalan papeilta. Kesästä lähtien hän uskoi kirjoitusten laatimisen koivistolaisten sijoitusseurakuntien pappien tehtäväksi.¹⁴³ Hän toivoi tämän osaltaan lähentävän paikallisseurakuntien papistoa ja Koiviston siirtoväkeä toisiinsa.

Toivomuksemme on, että karjalaiset saisivat nähdä sijoitusseurakuntien papissa ystävänsä. Tätä ystävyyttä on tahtonut lujittaa sekin tapa, että Koiviston Viestin alkukirjoituksen ovat laatineet vuoron perään tšekäläisten seurakuntien papit.¹⁴⁴

Lehden alkukirjoitukset olivat yleensä lyhyitä kirjoitelmia, joissa kirjoittajat nostivat esiin muutamaa keskeisen ajatuksen valitsemansa raamatunkohdan tai kirkkovuoden aihepiirin pohjalta. Kirjoituksissaan he pyrkivät samaistumaan kotiseutunsa menettäneisiin ja evakkotielle joutuneisiin koi-

---

¹⁴¹ KV 1–2/1950, Koivistolaiset!

¹⁴² KV 1/1944, Rauha myrskyjenkin keskellä.

¹⁴³ KV 1–13/1945.

¹⁴⁴ KV 11/1946, Aiheeton pelko. Ks. myös MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II.

vistolaisiin. Esimerkiksi Viipurin tuomiorovasti K. A. Santavuori, joka oli itsekin kokenut evakkoon lähdön, rohkaisi lehden lukijoita toukokuussa 1945:

Karjalan kansan katseet yrittävät tunkeutua heitä ympäröivän sumun läpi. Mutta valoa ei vielä näy. Silmiä hämärtää. Yötä vain kestää. Kuitenkin kilvoittelijoiden elämän taivaalla tuikkivat Jumalan sanan lupaukset kirkkaina tähtinä. Etsikäämme sentähden ahkerasti valoa Elämän Sanasta.¹⁴⁵

Varsinkin evakkoajan alkuaikoina Koiviston Viestillä oli tärkeä rooli koivistolaissiirtolaisia koskevien käytännön asioiden tiedottamisessa. Vuoden loppuun mennessä sen levikki oli kasvanut 1 800:an.¹⁴⁶ Näin ollen se muodostui keskeiseksi kanavaksi, jonka välityksellä Koiviston kunnan ja kauppalan hoitokunnat tiedottivat esimerkiksi siirtoväen maansaantiin, vahingonkorvausten hakemiseen, sijoitussuunnitelmien etenemiseen sekä kunnallisiin ja valtiollisiin vaaleihin liittyneistä kysymyksistä. Koivuneva puolestaan ilmoitti lehdessä matkaohjelmistaan ja seurakunnan lähiajan toiminnasta, jumalanpalveluksista, seuroista, rippikouluista ja muista seurakunnallisista tilaisuuksista. Lehden välittämällä virallisella tiedotuksella oli huomattava merkitys, sillä siirtolaisten sijoittamis- ja asuttamisasioista liikkui monenlaista informaatiota, osin perättömiä huhujakin. Ei ollut suinkaan sattumaa, että lehden toimitus muodostui keskeisten koivistolaiselinten johtohenkilöistä. Tämä oli edullista myös siksi, että kauppalan ja kunnan hoitokunnat olivat kirkkoherranviraston ohella hyviä uutislähteitä koivistolaisten pitäessä suhteellisen kiinteää yhteyttä niihin.¹⁴⁷

Mauno Koivuneva hankki uutisia Koiviston Viestiin erityisesti koivistolaisten pariin tekemiltä matkoiltaan. Helmikuussa 1945 hänellä oli kerrottavanaan koivistolaiskuulumisia lehden lukijoille Haminasta, huhtikuussa Perniön asemaseudulta, kesäkuussa Rymättylästä, Heinäkuussa Paraisilta, Elokuussa Turun saaristosta, Syyskuussa Helsingistä, lokakuussa Raumalta sekä joulukuussa Haminasta ja Iitistä.¹⁴⁸ Toimittajan mukaan lehden kirjoitusten tarkoitus oli ennen kaikkea rohkaista koivistolaisia evakkoajan vaikeuksien keskellä. Silti tarpeen tullen lehdessä käytettiin myös ”sanan ruoskaa”. Tähän oli tarvetta joulukuussa 1945, jolloin Koivuneva kertoi ”mielensä tulleen raskaaksi”, kun hän oli koivistolaispitäjissä liikkeessään kuullut ”juopuneitten koivistolaisten miesten hoi-laavan koivistolaisella murteella”. Vaikka karjalaisten lankeemukset johtuivat hänen mukaansa ”säännöllisten olojen tarjoaman siveellisen turvan” puuttumisesta, heidänkään ”syntejä ei ollut silitettävä”. Siirtoväen tuli olla ”veljiensä vartijoita ja korotettava varoittava huuto tarpeen vaatiessa”. Lyötyä ei tullut lyödä, sillä siitä ”pitivät huolen usein sijoituspaikkakunnan vakinaiset asukkaat”.

¹⁴⁵ KV 5/1945, Kirkastetuin silmin.

¹⁴⁶ KV 12/1945, Toimituksesta.

¹⁴⁷ KV 1–13/1945.

¹⁴⁸ KV 1–13/1945.

Sen sijaan karjalaisten oli nuhdeltava toisiaan ”rakkauden vitsalla” ja omassa keskuudessaan, eikä kanta-asukkaiden kuullen, sillä ”karjalaisen mieli on herkkä”.¹⁴⁹

Vaikka Koivuneva näki itsensä evakkopappina olevan avainasemassa koivistolaiskuulumisten välittäjänä, hän katsoi, ettei lehden sisällön tuottaminen saanut jäädä ainoastaan hänen ja muun toimituksen varaan. Koivunevan luonnehdinnan mukaan Koiviston Viesti oli koivistolaisten yhteinen perhelehti. Tämä merkitsi sitä, että koivistolaisten tuli lehden tilaamisen ja lukemisen lisäksi lähettää siihen uutisia ja muita koivistolaisia tai koivistolaisuutta koskeneita kirjoituksia. Koiviston Viestin ensi numeroista lähtien lehden toimitus esitti toiveekseen saada eri puolille koivistolaisalu-eita kirjeenvaihtajia. Näiden tehtävänä olisi lähettää ”lyhyeen muotoon kirjoitettuja uutisia oleskelupaikkakunnaltaan”.¹⁵⁰ Lukijoiden välittämiä uutisia ja tietoja tulikin vuoden 1945 aikana niin paljon, että niitä riitti julkaistavaksi lehden joka numeroon.¹⁵¹ Lukijoiden suhtautumista lehteen kuvanee laajemminkin erään koivistolaisen antama palaute syyskuulta 1945. Koivistolaisten tulevaisuutta pohtivassa kirjoituksessaan hän totesi koivistolaisten oman lehden julkaiseminen osoittavan, kuinka hyvin seurakunta halusi huolehtia jäsenistään. Hänen mukaansa Koiviston seurakunta oli merkittävä tekijä koivistolaisuushengen ylläpitäjänä, mistä suurin kiitos kuului kirkkoherralle.¹⁵²

5. Kääntyminen vanhoillislestadiolaisuuteen

Kuten Jari Kupsala on osoittanut, kirkkoherra Koivunevalta ratkaisematta jäänyt kysymys hänen suhteestaan vanhoillislestadiolaisuuteen oli käynyt evakkoon lähdön myötä entistä aktuaalisemmaksi sekä uskonnollisten pohdintojen että käytännön papintyön tasolla. Herätysliikkeen uskonnäkemykset mietityttivät hengellistä painia käyvää ja tasapainoista pappisidentiteettiä etsivää siirtolaispappia. Yhtenä näkyvänä merkinä tästä oli, että Koivunevan kirjoituksissa saattoi ilmetä vanhoillislestadiolaiselle opetukselle tyypillisiä sanamuotoja. Esimerkiksi Koiviston Viestin ensimmäiseen numeroon laatimassaan hartauskirjoituksessaan koivistolaisten pappi rohkaisi seurakuntalaisiaan vakuuttamalla, ettei Vapahtaja ”anna kansamme hukkaa – – kun lapsellisessa luottamuksessa uskomme Vapahtajan veressä syntimme anteeksi”.¹⁵³ Todennäköisesti Koivuneva näki vanhoillislestadiolaisessa uskonnäkemyksessä mahdollisuuden saada kaipaamaansa konkreettista sisältöä julistukselleen. Samalla häntä jatkuvasti kalvoi tietoisuus siitä, ettei hän lestadiolaisten tarkoittamaa kääntymystä eli ”parannusta” tekemättömänä voinut toimia heidän todellisena sielunhoitajanaan.

---

¹⁴⁹ KV 12/1945, Arka asia.

¹⁵⁰ KV 3/1945, Toimituksesta.

¹⁵¹ KV 1944–1945.

¹⁵² KV 9/1945, Koivistolaisuuden tulevaisuus II.

¹⁵³ KV 1/1944, Rauha myrskyjenkin keskellä.

Uudessa tilanteessa kirkkoherra tunsikin mieltymystä myös Koiviston lestadiolaisille ominaista yhteisöllisyyttä kohtaan.¹⁵⁴

Koiviston Saarenpään, Ingertilän ja Eistilän kylien vanhoillislestadiolaisia oli evakkomatkan jälkeen päätyneet erityisesti Särkisaloon, missä alkuvuodesta 1945 asui lähes 800 koivistolaista eli kolmanneksi eniten Perniön ja Kiskon jälkeen.¹⁵⁵ Särkisalon lestadiolaiset alkoivat pian paikkakunnalle asettumisensa jälkeen järjestää seuroja, joihin otti lukuisasti osaa muitakin kuin herätysliikkeeseen kuuluvia. Seurameno virsineen, raamatunlukuineen ja -selityksineen sekä keskusteluineen ja tuttujen tapaamisineen merkitsi myös koivistolaisperinteen ja keskinäisen yhteyden vaalimista. Tästä kirkkoherra antoi seurakuntansa vanhoillislestadiolaisille julkista tunnustusta muun muassa keväällä 1945 kirjoituksessaan ”Keskinäistä yhteyttä vaalimaan!”

Koivistolla alkoi tulla yleiseksi tapa kokoontua sunnuntaisin koteihin vaatimattomiin seuratilaisuuksiin yhdessä veisaamaan ja lukemaan. Olisi hyvä jatkaa tätä nykyisissäkin oloissa, vaikka tilanahtaus tekeekin haittaa. Olemme saaneet tietää, että saarenpääläiset Särkisalossa kokoontuvatkin joka sunnuntai yhteisiin seuroihin.¹⁵⁶

Melko pian, noin pari kuukautta evakkomatkan päättymisen ja Lounais-Suomeen siirtymisen jälkeen, Koivuneva sai uudelleen kontaktin lestadiolaisiin. Kupsalan mukaan yhteydenotto tuli vanhoillislestadiolaisten taholta. Koivunevaan otti yhteyttä maallikkosaarnaaja Janne Vänskä, jonka Koivuneva oli kohdannut kahdesti jo Säyneisessä vuosina 1938 ja 1939. Silloiset keskustelut uskonasioista olivat jääneet kirkkoherran mieleen. Heinä-elokuun vaihteessa 1944 Vänskä soitti virkaa tekeväälle kirkkoherralle Perniöön ja pyysi häntä mukaan lestadiolaisten Särkisalossa, Hakkalan koululle järjestämiin seuroihin. Vanhan tavan mukaan vanhoillislestadiolaiset pyysivät seurakunnan kirkkoherraa aloittamaan seurakunnat. Huomionarvoista on, miten uskonnollisessa ajattelussaan kriisiin ajautunut pappi antoi lyhyessä puheenvuorossaan ymmärtää, ettei hän virkapappeudestaan huolimatta voisi toimia anteeksiantamuksen välittäjänä Jumalan ja ihmisen välillä. Samalla hän avoimesti tunnusti pitävänsä vanhoillislestadiolaisten käsityksiä saarnavirasta ja seurakunnasta oikeina.¹⁵⁷ Myöhemmin Koivuneva muisteli kyseistä tapausta seuraavasti:

---

¹⁵⁴ Ks. esim. KV 4/1944, Keskinäistä yhteyttä vaalimaan!

¹⁵⁵ Helmikuussa 1945, ennen koivistolaisten lopullisia sijoituspäätöksiä, heitä oli sijoitusluetteloiden mukaan asettunut asumaan noin 160 paikkakunnalle. Useilla paikkakunnilla heitä asui vain yksi tai enintään muutama. Suurimpia koivistolaiskeskittymiä olivat tuolloin Perniö (2 217 henkeä), Kisko (853), Särkisalo (772), Halikko (749) ja Angelniemi (627). Luvut ovat suuntaa-antavia, sillä luetteloista puuttuivat noin 3 000 koivistolaisten tiedot. Luvuissa ei ole otettu huomioon talvisodan koivistolaisevakkoja. KV 4/1945, Koivistolaisten sijoituspaikkakunnat.

¹⁵⁶ KV 4/1945, Keskinäistä yhteyttä vaalimaan!

¹⁵⁷ Kupsala 1990, 130–131.

Otin tekstiksi, Jumalan valtakunta on tullut lähelle, tehkää parannus ja uskokaa evankeliumi. Ja minä sitten sanoin – – ”Tänne on nyt tullut teidän seuroihinne evankeliumin saarnaaja” – Tarkoitin Janne Vänskää – ”ja Jumalan valtakunta on nyt tullut lähelle. Hän saarnaa nyt teille Jumalan valtakunnan evankeliumia, ja minä luovutankin nyt puheenvuoron hänelle.” Se oli niin lyhyt se minun saarnani.¹⁵⁸

Kysymyksen siitä, miksi Janne Vänskä saattoi julistaa synninpäästön, Koivuneva ratkaisi samoin kuin virkaveljensä lestadiolaispappi Erkki Gummeruksen osalta. Vänskä, joka Koivunevan mielestä ei tosin ”puhujana ollut niitä kaikkein lahjakkaimpia”, oli ”uskovainen” ja ”sisällä Jumalan valtakunnassa”, mutta hän itse ei.¹⁵⁹ Penkistä käsin koivistolaisten pappi katseli kadehtien, miten

ihmiset hänen [Janne Vänskän] saarnansa aikana pyysivät häneltä syntejä anteeksi. Minulta ne eivät sitä pyytäneet, mutta Jannelta pyysivät. Ja minä tiesin sen, että se johtuu siitä, että hän on uskovainen ja minä en.¹⁶⁰

Vielä seurojen päätyttyä Vänskä ja koivistolainen emäntä Hilja Aatola puhuttelivat kirkkoherraa, eikö tämä ”todellakin nyt haluaisi tehdä parannusta ja lupaisi uskoa”. Koivuneva itse kertoi jälkeensä kääntymisprosessiaan kuvaillessaan, että ”minä tiesin, että sen tarpeessa minä olin, mutta minä en saanut sanaa suusta.”¹⁶¹

Kupsalan mukaan Koivunevan kääntymisprosessin pitkittymisestä alkoi tulla ongelma sekä Koivunevalle itselleen että lestadiolaisille, joilla oli selkeä käsitys siitä, miten kääntymyksen tuli tapahtua. Toistuvista keskusteluista huolimatta tilanne näytti pysyvän ennallaan. Sisäisesti kirkkoherra kävi kuitenkin ankaraa kamppailua, johon sekoittuivat kysymykset henkilökohtaisen uskonratkaisun löytymisestä, vanhoillislestadiolaisten hyväksynnän saamisesta sekä siirtolaispappin tehtävän täysivaltaisesta hoitamisesta kaikkien seurakuntalaisten paimenena.¹⁶² Näihin kysymyksiin liittyi Koivunevan toiminta vanhoillislestadiolaisten seuratoiminnan tukemiseksi viimeistään loppukesästä 1944 lähtien. Erityisesti Särkisalossa vanhoillislestadiolaiset alkoivat omatoimisesti järjestää kotiseurojen ohella kirkkoseuroja. Sen lisäksi että Koivuneva suhtautui vanhoillislestadiolaisten kirkkoseurojen järjestämiseen myötämielisesti, hän tuki sitä maksamalla siirtoseurakunnan varoista seurapuhujien matkoja ja puhujanpalkkioita sekä ilmoittamalla seuroista seurakunnallisissa kuulumuksissa ja Koiviston Viestissä.¹⁶³

¹⁵⁸ MKH, kasetti 12: Mauno Koivunevan haastattelu 9.12.1988; Kupsala 1990, 130–131.

¹⁵⁹ MKH, kasetti 3: I 7.10.1988 Koivisto, Perniö; MKH, kasetti 12: Mauno Koivunevan haastattelu 9.12.1988.

¹⁶⁰ MKH, kasetti 12: Mauno Koivunevan haastattelu 9.12.1988.

¹⁶¹ MKH, kasetti 12: Mauno Koivunevan haastattelu 9.12.1988.

¹⁶² Kupsala 1990, 131–132.

¹⁶³ KV 4/1945, Keskinäistä yhteyttä vaalimaan!; KV 5/1945, Suuret seurat; KV 6/1945, Isot seurat; MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II; Kupsala 1990, 132.

Koivunevan suopeaan suhtautumiseen oli useitakin syitä. Ensinnäkin seurakuntalaisten omaehtoisen hengellisen toiminnan tukeminen oli linjassa hänen pyrkimystensä kanssa ulottaa seurakunnallinen toiminta kaikkien Koiviston siirtolaisten pariin. Koivunevalle lestadiolaisten seuratoiminta näyttäytyi osana siirtoseurakunnan hengellistä toimintaa. Toiseksi siirtolaispappi kannusti jatkuvasti Koiviston siirtoväkeä käymään oman paikkakuntansa kirkossa sekä osallistumaan ja sopeutumaan paikallisen seurakunnan elämään. Tähän hän kehotti koivistolaisia heidän ”itsensä tähden, seurakunnan paimenen tähden ja toisten seurakuntalaisten tähden”.¹⁶⁴ Särkisalons vanhoillislestadiolaisten toiminta seurojen järjestämiseksi paikallisessa kirkossa oli Koivunevan mukaan rohkaiseva esimerkki hengellisen elämän harjoittamisesta sijoituspaikkakunnalla. Kolmanneksi Koivuneva havaitsi, että seurojen järjestäminen yhdisti erillään asuvia koivistolaisia toisiinsa, kun sanankuuloon ja entisiä pitäjäläisiä tapaamaan tultiin pitkienkin välimatkojen päästä.¹⁶⁵

Koiviston vanhoillislestadiolaisten seuratoiminnan tukemiseen Koivunevalla oli myös henkilökohtaiset syynsä. Hän oli jatkuvasti kiinnostunut heidän opetuksestaan ja hakeutui mielellään keskusteluihin heidän kanssaan. Kuvaava esimerkki seurakunnan papin tuntemasta kiinnostuksesta vanhoillislestadiolaista uskonnäkemyksestä kohtaan oli, miten hän helluntaipyhänä 1945 pitämillään kinkereillä otti käsiteltäväksi syystalvella antamansa raamattuläksyn Roomalaiskirjeen 10. luvusta.¹⁶⁶ Kyseinen raamatunkohta oli jäänyt mietityttämään häntä alkukesästä 1944 asti, jolloin hän oli kuullut lestadiolaissaarnaaja Joonas Peipon saarnan kyseisestä tekstistä. Vanhoillislestadiolaisten seuratoimintaa tukenut evakkopappi pani tyytyväisenä merkille, miten nämä ”tykkäsivät kovasti, kun heidän pappinsa lähti heidän matkaansa”.¹⁶⁷

Kupsalan mukaan Koivunevan keskeisin syy vanhoillislestadiolaisten seuratoiminnan tukemiseen oli ajatus näiden hyväksynnän saamisesta ilman vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymistä. Siirtopappi lähtikin Koiviston lestadiolaisten seuratoimintaan mukaan niin tiiviisti, että hänen vaimonsa Tellervo luuli miehensä jo olevan ”niitä”.¹⁶⁸ Jo Koivistolta alkanut tiivis kanssakäyminen lestadiolaisten kanssa ilmeni Koivunevan osalta myös lestadiolaiseen uskonnolliseen kieleen ja ilmaisutapoihin tutustumisena ja niiden omaksumisena. Tietoisesti hän itsekin käytti lestadiolaisille tyypillisiä sanamuotoja ja ilmaisuja puheissaan ja hartauskirjoituksissaan. Esimerkiksi synninpäästön hän saattoi julistaa ”Vapahtajan veressä”.¹⁶⁹

Juuri lestadiolaiseen uskonnolliseen kielenkäyttöön liittyi tapaus, jota Jari Kupsala pitää Koivunevan henkilökohtaisen uskonratkaisun väistämisyökkimysten huipentumana. Koiviston van-

---

¹⁶⁴ KV 9/1946, Evakon polulta.

¹⁶⁵ Esim. KV 6A/1945, Isot seurakuntat Särkisalossa.

¹⁶⁶ KV 5/1945, Seurakunnallisia tietoja.

¹⁶⁷ MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II.

¹⁶⁸ Kupsala 1990, 132.

¹⁶⁹ KV 1/1944, Rauha myrskyjenkin keskellä.

hoillislestadiolaiset olivat ensi kontakteista lähtien ilmaisseet kirkkoherralleen, että tämän täytyisi tehdä parannus, mikä merkitsi ”epäuskon” tunnustamista sekä synninpäästön vastaanottamista ja uskomista. Kirkkoherra Koivuneva oli myöntänyt lestadiolaisten käsitykset Jumalan ja ihmisen suhteesta sekä ”uskovaiselle” kuuluvasta anteeksiantamuksen saarnavirasta oikeaksi, mutta heidän kehottamaan kääntymykseen hän ei ollut valmis. Olisihan se edellyttänyt entisen uskonnollisen maailmanselityksen ja muiden pelastusteiden hylkäämistä ja korvaamista vanhoillislestadiolaisten omaksumalla maailmanselityksellä.¹⁷⁰ Koivunevan muutamaa vuotta myöhemmän pohdinnan mukaan juuri tässä oli ”houkuttelevan vaihtoehdon” vaikeus. Omien sanojensa mukaan hän ”ei halunnut luopua kokonaan siitä entisestä”. Helpompaa hänen mukaansa olisi ollut ”tehdä parannus selvästä synnistä”.¹⁷¹

Kupsalan mainitsema tapaus liittyi Särkisalossa keväällä 1945 pidettyihin seuroihin. Kyseisissä seuroissa ollessaan Koivuneva yritti ohittaa vanhoillislestadiolaiseen uskonnäkemykseen kuuluneen kääntymismallin uskonnollisen kielen monimutkaisuuden avulla. Vanhoillislestadiolaisille tuttua ilmaisua käyttäen hän pyysi seuroissa anteeksi ”matkan vikoja ja virheitään”. Tätä Särkisalon vanhoillislestadiolaiset eivät kuitenkaan voineet hyväksyä. Ensin kirkkoherran olisi täytynyt tehdä ”parannus epäuskosta”. Ilmaisua ”matkan vioista ja virheistä” käyttivät jo ennestään lestadiolaisesta uskonnäkemyksestä osalliset.¹⁷²

Vaikka vanhoillislestadiolaiset eivät hyväksyneet Koivunevan pyrkimystä heidän uskonnäkemyksensä mukaisen kääntymismallin ohittamiseen, herätti papin menettely heissä vastakaikua. Kupsalan mukaan kirkkoherran käytös tulkittiin merkiksi siitä, että hän halusi liittyä vanhoillislestadiolaisuuteen, mutta ei ollut valmis luopumaan omasta uskonnollisesta maailmanselityksestään. Paikkakunnalla toistuvasti seurojen pidossa käyneet lestadiolaispapit Ilmari Soisalon-Soininen¹⁷³ ja Mauno Mäkinen¹⁷⁴ ottivat myös näihin aikoihin kantaa Koivunevan kääntymisprosessiin. He varoit-

---

¹⁷⁰ Kupsala 1990, 132–133.

¹⁷¹ SL 1/1951, Tasainen tie; KV 19/1952, Ahdas portti; MKH, kasetti 3: I 7.10.1988 Koivisto, Perniö; Kupsala 1990, 132–133.

¹⁷² Kupsala 1990, 133.

¹⁷³ Ilmari Soisalon-Soininen (1917–2002) vihittiin papiksi kesäkuussa 1942, minkä jälkeen hänet määrättiin sotilaspastoriksi rintamalle. Sodan päätyttyä Soisalon-Soininen työskenteli Suomen Punaisen Ristin sotavammasairaalan pastoriina 1944–1947 sekä edelleen sairaalapastorina vuoteen 1951 asti. Perheasiain neuvottelukeskukseen johtajana hän toimi 1953–1957. Vuonna 1953 Soisalon-Soininen tuli myös Vanhan testamentin eksegetiikan dosentiksi. 1950-luvun loppuvuosina Soisalon-Soininen siirtyi koulualalle ja tutkijaksi päätyen lopulta Helsingin yliopiston Vanhan testamentin eksegetiikan professoriksi, josta virasta jäi eläkkeelle 1984. Suomen teologit 1990, 613; Aejmelaeus 2007, 171–172.

¹⁷⁴ Mauno Mäkinen (1908–1977) vihittiin papiksi syyskuussa 1936, minkä jälkeen hän toimi ylimääräisenä pappina Hyvinkäällä vuoteen 1946 saakka. Elämäntyönsä Mäkinen teki Janakkalan seurakunnan palveluksessa, ensin kappalaisena vuosina 1946–1954 ja sitten kirkkoherrana vuoteen 1972 saakka. Viranhoitonsa ohella Mäkinellä oli monia kirkollisia ja yhteiskunnallisia luottamustehtäviä. Esimerkiksi kirkolliskokousedustajaksi hänet valittiin vuosina 1953, 1958, 1963 ja 1965. Teologisten kysymysten lisäksi ekonomin koulutuksen saanut Mäkinen oli kiinnostunut liiketaloudellisista kysymyksistä. Suomen kirkon matrikkeli 1963, 284; Suomen teologit ja kirkkomuusikot 1974, 311; Palola A-P. 2010, 334. Mäkinen oli yksi keskeisiä henkilöitä niin kutsutun ”Kencrean seurakunnan” muodostumisessa Itä-Karjalan Karhumäkeen jatkosodan aikana. Ks. Palola A-P. 2010, 421–424.

tivat paikallisia lestadiolaisia hyväksymästä ”heihin kallellaan olevaa” Koivunevaa ilman parannuskentekoa. Pastori Soisalon–Soininen oli todennut: ”Varokaa, ettei Mauno tule niin kuin aidan yli Jumalan valtakuntaan.”¹⁷⁵

Kevään 1945 aikana Mauno Koivunevan toiminnasta ja kannanotoista ilmeni selkeästi hänen tarpeensa löytää ratkaisu uskonnolliseen identiteettiin ja maailmankuvaan liittyviin kysymyksiin selkeä. Jari Kupsala on todennut, että lestadiolaiset alkoivat noihin aikoihin entistä tiukemmin säädellä kirkkoherran kääntymisprosessia perinteensä avulla. Eri lähteiden valossa kuva ei ole aivan näin yksiselitteinen. Koivuneva itse kertoi myöhemmin, ettei paikallisten lestadiolaisten puhuttelussa tapahtunut erityistä muutosta tai siirtymää, vaan kehoitus parannuksen tekemiseen säilyi samankaltaisena kuin jo Koivistolla ollessa. ”Kyllä heillä oli selvät sävelet tässä asiassa.”¹⁷⁶ Sen sijaan näyttää, että Koivunevalle itselleen kysymyksestä tuli entistä akuutimpi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että huhtikuussa, toukokuussa ja kesäkuun alussa 1945 ilmestyneissä Koiviston Viestin numeroissa viitattiin kussakin joko suoraan tai rivien välissä lestadiolaisiin ja heidän toimintaansa.¹⁷⁷

Oma merkityksensä Koivunevan sisäiselle kamppailulle oli myös helluntaipyhinä Rymättylän Pakinaisissa pidetyillä kinkereillä. Koivunevan muistissa oli vahvasti Koivistolla vuotta aiemmin pidetyt seurat, joissa lestadiolaissaarnaaja Joonas Peippo¹⁷⁸ oli saarnannut kinkereillä käsitelystä raamatunkohdasta. Evankeliumin kuulemista ja uskon syntymistä käsittelevä raamatunkohta ja siitä käydyt keskustelut olivat puhutelleet Koivunevaa. Helluntain kinkereistä hänelle jäi päällimmäiseksi mieleen ”Jumalan sanan nälkä”, jollaista nälkää siirtolaispapin mielestä tarvittiin joka paikassa koivistolaisten keskuudessa.¹⁷⁹ Vanhoillislestadiolaisten opetukset siitä, miten parannus oli kokonaan Jumalan työ ja miten ”elävä usko” avautui vain Pyhän Hengen vaikutuksesta, loivat paineita pohdiskelemaan Koivunevaan.¹⁸⁰

Kupsalan mukaan nämä paineet purkautuivat Koivunevassa todennäköisesti Särkisalossa 9.–11. kesäkuuta pidetyissä kesäseuroissa. Lestadiolaispappi Mauno Mäkisen koivistolaisten kirkkoherraan kohdistama puhuttelu herätti vastakaikua ratkaisua kaivanneessa Koivunevaan. Hän itse muisteli pastori Mäkisen todenneen saarnassaan muun muassa, että ”kun ei aukene, niin ei aukene! Kun ei aukene, niin ei aukene!”¹⁸¹ Kohtikäyvä puhuttelu sai Mauno Koivunevan hätääntymään:

¹⁷⁵ Kupsala 1990, 134.

¹⁷⁶ MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II

¹⁷⁷ KV 4/1945, Keskinäistä yhteyttä vaalimaan; KV 5/1945, Suuret seurat; KV 6/1945, Isot seurat.

¹⁷⁸ Koivistolaissyntyinen, sittemmin Uudellakirkolla ja Turussa vaikuttanut Joonas Peippo (1906–1969) oli ammatiltaan maanviljelijä ja kirvesmies. Toisin kuin veljensä Juho, joka toimi uudenheräyksen saarnamiehenä, Joonas omaksui vanhoillisuuden 1929. Saarnaajana hän toimi vuodesta 1931 lähtien. Vanhoillislestadiolaisuuden 1960-luvun alun hajaannuksessa Peippo asettui niin kutsutun pappislinjan kannalle. Kansanaho 1985, 296; Kinnunen 2004, 466.

¹⁷⁹ KV 5/1945, Seurakunnallisia tietoja; KV 6/1945, Terveisiä Rymättylältä; MKH, kasetti 3: I 7.10.1988 Koivisto, Perniö

¹⁸⁰ MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II; Kupsala 1990, 135.

¹⁸¹ Kupsala 1990, 135.

Minulle tuli ajatus hänen saarnansa johdosta, että eikö minulle tosiaankaan aukene! Eikö minulle aukene tämä asia. Että täytyykö minun loppuikäni olla tässä, kun on halu olla uskova ja halu olla Jumalan valtakunnassa. Niin, että täytyykö sittenkin jäähä sinne! Että näin lähellä ovea ja oven ulkopuolella.¹⁸²

Pian kyseisen saarnan jälkeen Koivuneva ratkaisi suhteensa vanhoillislestadiolaisuuteen. Seurakunnan kirkkoherrana hänellä oli saarnavuoro samoissa seuroissa. Saarnatuolista käsin hän ”teki parannuksen”, kääntyi vanhoillislestadiolaisuuteen. Tapahtumaa hän kuvasi myöhemmin yksinkertaisesti: ”Kysyin, että saanko kaiken uskoa anteeksi ja epäuskoni. Ja sittenhän ne saarnasivat.”¹⁸³

Koivunevan kääntymisen malli noudatti selkeästi vanhoillislestadiolaista uskonnäkemyä ja maailmanselitystä. Hänelle ja vanhoillislestadiolaisille oli merkityksellistä, että pappi pyysi anteeksi ”epäuskoa” ”matkan vikojen ja virheiden” sijaan. Oli tehtävä ”kokonainen parannus”, kuten Koivuneva itse totesi muutamaa vuotta myöhemmin.¹⁸⁴ Kupsalan mukaan kyse oli entisen maailmanselityksen ja uskonnollisen viitekehyksen hylkäämisestä ja korvaamisesta uudella.¹⁸⁵ Muistellessaan kääntymisprosessiaan vuosikymmeniä myöhemmin Koivuneva antoi ”epäuskontunnustukselleen” ja sitä seuranneelle synninpäästön vakuutukselle ratkaisevan merkityksen. Kääntymystä edeltänyttä tilaansa hän kuvasi Uuden testamentin evankeliumikertomukseen samaistuen seuraavasti:

Minä olin niin kuin Nikodemus, joka olisi halunnut tämän kristillisyyden liittää entiseen pyhyytensä, väärään jumalisuutensa. Ja sitä Jeesus ei suvainnut. Sanoi, että ihmisen pitää uudesti syntyä, entisen pitää ensin tulla puretuksi.¹⁸⁶

Uuden testamentin henkilökuvista Koivuneva löysi samastumiskohteen myös tuhlaajapojasta. Kääntymystä edeltäneen tilanteensa hän rinnasti kotia lähestyneen tuhlaajapojan tilanteeseen. Isä oli tätä jo ulkona vastassa, mutta poikaa ei vielä ollut viety sisälle eikä puettu uusiin vaatteisiin. Omalla kohdallaan Koivuneva koki ”pukemisen” ja ”sisälle viemisen” toteutuneen Koiviston vanhoillislestadiolaisten hänelle välittämässä synninpäästön vakuutuksessa.¹⁸⁷ Siinä kirkkoherran kääntymiskokemus ja vanhoillislestadiolaisen uskonyhteisön jäsenyyden saavuttaminen tapahtuivat samanaikaisesti.¹⁸⁸ Kuten Kupsala on todennut, Koivunevan kääntymisaktissa saarnaajan ja kuulijan roolit vaihtoivat paikkaa. Saarnatuolissa ollut kirkkoherra asettui evankeliumin ja pelastuksen vastaanot-

---

¹⁸² Kupsala 1990, 136.

¹⁸³ Kupsala 1990, 136. Mauno Koivunevan uskonnollisen kääntymisen ajoittamisesta Kupsala 138–139.

¹⁸⁴ KV 4/1949, Kokonainen parannus.

¹⁸⁵ Kupsala 1990, 136–137.

¹⁸⁶ MKH, kasetti 3: I 7.10.1988 Koivisto, Perniö.

¹⁸⁷ MKH, kasetti 3: I 7.10.1988 Koivisto, Perniö.

¹⁸⁸ Ks. Väyrynen 1975, 189.

tajan rooliin ja kirkossa olleet lestadiolaiset papin rooliin, pelastussanomien välittäjiksi. Samalla roolinvaihdossa Koivuneva sai ”pappisvaltuutensa” takaisin. Hänestä tuli pelastuksen välittäjä ja pappi, jonka vanhoillislestadiolaiset saattoivat hyväksyä omassa mielessään.¹⁸⁹

Siitä, miten Koivuneva koki lestadiolaisuuteen kääntymisensä välittömästi, ei ole jäänyt kirjallista kuvausta kesältä 1945. Kirkkoherra ei viitannut kääntymiskokemukseensa edes Koiviston Viestin kesäkuun numerossa, johon hän kirjoitti kuvauksen kyseisistä Särkisaloon seuroista. Seurakuvaussessaan Koivuneva kylläkin kertoi, miten seuroissa ”synnintunnon painamat saivat uskolleen vahvistusta” ja ”matkamiehet uutta voimaa edessä olevaa taivalta varten”.¹⁹⁰ Sitä, että hän oli päässyt ”epäuskosta uskomaan”, hän ei kirjoituksessaan maininnut. Tämä saattoi johtua siitä, että tällainen tunnustus tai kääntymisen julkipano liittyi jo itse kääntymistilanteeseen. Tapahtuihan se julkisesti saarnastuolista noin 200–300 kirkkovieraan läsnä ollessa.¹⁹¹

Koivunevan kääntymisen Särkisaloon kirkossa oli julkinen tapahtuma, eikä kääntymisen legitimiys vaatinut koivistolaisten keskuudessa minämuotoista kirjallista tunnustusta.¹⁹² Erityiselle ”asioiden korjaamiselle” esimerkiksi Koiviston Viestissä ei ollut tarvetta siitäkään syystä, että Koivunevan vanhoillislestadiolaisuutta koskeneet kannanotot olivat olleet Koivistolla ja Lounais-Suomessa hyvin myönteisiä. Tätä taustaa vasten Koivunevan toiminta suhteessa hänen entisiin seurakuntalaisiinsa, säyneisläisiin onkin huomionarvoista.

Pian kääntymisensä jälkeen Koivuneva vieraili Säyneisessä, missä hän oli saanut ensi kosketuksen vanhoillislestadiolaisiin toimiessaan virkaa tekevänä kirkkoherrana. Syystalvella 1938 uskonnolliselta identiteetiltään epävarma pappi oli reagoinut lestadiolaissaarnaaja Janne Vänskän opetukseen varoittamalla seurakuntalaisiaan uskomasta tämän ”yksipuolista opetusta”. Seitsemän vuotta myöhemmin Koivuneva otti asian esille joko Losomäen koululla tai Säyneisen kirkossa pitämässään seuroissa. Liisa ja Lauri Vänskän tyttären Marjatta Karppisen mukaan Koivuneva oli ennen saarnaansa käyttämässään puheenvuorossa sanonut:

Minun on nyt kerrottava, että kun minä olin täällä pappina, niin minä saarnasin, että älkää uskoko pelkästään sillä tavalla kuin Janne saarnaa. – – Tullaan sitä autuaaksi niinkin, mutta – – on muitakin tapoja taivaaseen pääsemiseksi. Mutta ei ole! Minun on nyt tunnustettava, että ei ole muita tapoja kuin se ainut, minkä Janne Vänskä saarnasi ja minä uskon nyt samalla tavalla kuin Janne.¹⁹³

¹⁸⁹ Kupsala 1990, 137.

¹⁹⁰ Koivisto Viesti 6A/1945, Isot seurukset Särkisalossa.

¹⁹¹ KV 6A/1945, Isot seurukset Särkisalossa. Kääntymisen julkipanosta konversion legitimoijana Väyrynen 1975, 194.

¹⁹² Vrt. Väyrynen 1975, 181–194.

¹⁹³ Marjatta Karppisen haastattelu 22.11.2010.

Koivunevan puhe entisille seurakuntalaisilleen Säyneisessä merkitsi julkista statuksen vaihtoa.¹⁹⁴ Seitsemän vuotta aikaisemmin lestadiolaisaarnaaja Vänskän opetuksesta julkisesti esitetyt arvostelut vaativat julkista korjaamista ja irtiottoa. Koivunevan Säyneisen vierailussa, seurojen järjestämisessä ja puheenvuorossa oli kyse vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymisen julkipanosta ja samalla muiden pelastusteiden ja uskonnäkemyksen hylkäämisestä. Tämän Koivuneva ilmaisi yksiselitteisesti kertoessaan entisille seurakuntalaisilleen saaneensa ”parannuksen armon, joka on ainut tie”.¹⁹⁵

Lestadiolaisuuteen kääntymisen vaikutti Koivunevaan kokonaisvaltaisesti. Kupsala on osoittanut, miten vanhoillislestadiolainen uskonnäkemys ja siihen kiinnittynyt maailmanselitys korvasivat Koivunevan aikaisemman, useisiin osaselityksiin hajaantuneen maailmankuvan. Aikaisemmin uskonnollisissa pohdinnoissa vaikeuksiin joutunut Koivuneva alkoi pian kääntymiskokemuksensa jälkeen jäsentää uskonkäsityksiään, pappisidentiteettiään ja elämänhistoriaansa lestadiolaisen maailmanselityksen kautta.¹⁹⁶ Häntä aiemmin askarruttaneet uskonopilliset kysymykset ”Jumalan seurakunnasta”, ”evankeliumin saarnavirasta” ja ”parannuksesta” alkoivat saada mielekkäät selitykset lestadiolaiskristillisestä tulkintakehyksestä käsin. Tätä Koivuneva kuvasi muutamaa vuotta myöhemmin kirjoittaessaan Koiviston Viestissä, miten hänelle ”alkoi epäselvien käsitysten hämärrästä valjeta puhtaan evankeliumin tie”.¹⁹⁷ Lestadiolaiseen uskonnäkemykseen kiinnittymistään Koivuneva tulkitsi jälkepäin toteamalla, että ”tuntui kuin jalat olisivat tavoittaneet pohjan”.¹⁹⁸

Siihen, että hän oli vanhoillislestadiolainen ja luterilaisen kirkon pappi, Koivuneva ei nähnyt sisältyvän ristiriitaa, pikemminkin päinvastoin.¹⁹⁹ Hän tunsi, että hänellä oli välitettävänä sanoma, joka oli tarkoitettu kaikille: ”Jumalasta vieraantuneita” oli kutsuttava kääntymykseen ja syntien anteeksiantamuksen uskomiseen. Evankeliumin jo vastaanottaneita oli rohkaistava uskon ja hyvän omantunnon säilyttämiseen. Arvioidessaan vuosien 1945–1946 vaihteessa kulunutta vuotta ja poh-tiessaan tulevaa Koivuneva kirjoitti työnäystään Koiviston Viestissä: ”Suruttomille on saarnattava Jumalan lakia ja murheellisia sydämiä lohdutettava evankeliumin saarnalla.” Evakkopapin mukaan kaikkia seurakuntalaisia ”tulisi ystävänä lähestyä: lapsia, nuoria, vanhoja, myöskin niitä, jotka ovat Jumalasta vieraantuneet”.²⁰⁰ Omaksumansa vanhoillislestadiolaisen uskonnäkemyksen hän toi selvästi esiin kääntymistään seuranneina vuosina paitsi saarnoissaan ja puheissaan myös hartaus- ja pakinakirjoituksissaan Koiviston Viestissä.

---

¹⁹⁴ Ks. Väyrynen 1975, 194.

¹⁹⁵ Marjatta Karppisen haastattelu 22.11.2010.

¹⁹⁶ Kupsala 1990, 140.

¹⁹⁷ KV 4/1949, Evakon polulta.

¹⁹⁸ Pm 9/1.3.1989, Mauno Koivuneva 85 vuotta.

¹⁹⁹ Vrt. Juva 1989, 47.

²⁰⁰ KV 2/1946, Evakon polulta.

III ”Koivistolaisii katsomassa” (1946–1951)

1. Jumalanpalvelusten järjestäminen siirtoväen keskuudessa

Koivistolaisten Lounais-Suomeen siirtymisen jälkeen Koiviston siirtoseurakunnan toiminta käynnistyi virkaa tekevän kirkkoherran Mauno Koivunevan johdolla varsin ripeästi. Seurakunnallisen elämän keskuksen muodostivat jumalanpalvelukset, joita Koivuneva pyrki toimittamaan yhteistyössä paikallisseurakuntien papiston kanssa kaikilla koivistolaisseuduilla. Vuonna 1946 siirtoseurakunnan jumalanpalveluksia järjestettiin 32 kertaa eli runsas neljännes vähemmän kuin edellisellä vuonna (taulukot 1 ja 2). Jumalanpalvelusten lukumäärän laskuun vaikutti suoraan se, että Koiviston seurakunnassa oli toukokuusta 1945 lähtien jälleen vain yksi pappi. Toinen syy liittyi todennäköisesti siihen, että kirkkoherran toimittama Koiviston Viesti alkoi tammikuusta 1946 lähtien ilmestyä kahdesti kuukaudessa aikaisemman yhden kerran sijaan. Kaksinkertaistunut toimitustyö vei kirkkoherran ajasta aikaisempaa suuremman osan.²⁰¹

Jumalanpalveluspaikkakuntien osalta vuosi 1946 oli edellisvuoden kanssa samansuuntainen. Kuten taulukosta 2 ilmenee, merkittävä muutos oli se, ettei Halikossa, minne Koiviston kauppalan asukkaat oli alun perin evakuoitu, pidetty ainuttakaan siirtoseurakunnan jumalanpalvelusta. Syynä oli se, että Halikon koivistolaiset alkoivat vuoden 1946 kuluessa muuttaa kauppalalaisten lopulliseksi sijoituspaikaksi varmistuneeseen Haminaan ja sen ympäristökuntiin. Sitkeistä tontti- ja kiinteistönsaantivaikeuksista huolimatta Hamina muodostui vähitellen Koiviston kauppalan siirtoväen keskuspaikaksi. Myös kauppalan hoitokunta muutti tammikuussa 1946 Haminaan eikä Halikkoon jäänyt lopulta montakaan koivistolaista. Halikosta ja muualta Lounais-Suomesta Haminan seudulle muuttaneiden koivistolaisten lisäksi siellä asui jo sotavuosien aikana Haminaan siirtyneitä koivistolaisia. Näiden parissa kirkkoherra Koivuneva toimitti jumalanpalveluksen Vehkalahden kirkossa kolmesti vuoden 1946 aikana.²⁰²

---

²⁰¹ KV 13/1945, Toimituksesta.

²⁰² KV 8/1945, Ent. Koiviston kauppalan hoitokunnan uutisia; KV 13/1945, Koivistolaisuutisia; KV 4/1946, Haminan kuulumisia; KV 8/1946, Kuulumisia Haminasta; Koivuneva 1953, 328; Rossi 2006, 349.

Taulukko 2. Koiviston siirtoseurakunnan jumalanpalvelukset vuosina 1946–1949.

	1946	1947	1948	1949
Särkisalo	4	5	1	1
Perniö	5	8	1	2
Perniön Ylikylä	4		1	
Kisko	3	3	2	
Angelniemi	1	1		
Halikko				1
Salo	2			1
Parainen	1	1	2	
Uskela	1			
Hamina		1		1
Kuusisto	1			
Nauvo	2			
Raisio	1	1		
Vehkalahti	3		1	1
Rauma	1	1		1
Kemiö	1	1	1	1
Kausala	1	1	1	
Loimaa	1			
Rymättylä		1	2	
Pornainen		2		1
Mäntsälä		1	1	
Sauvo			1	
Naantali			1	
Pudasjärvi			1	
Porvoo			1	2
Kulmalampi			1	
Temmes		1		
Haapavesi		1		
Haapajärvi			1	
Askola		1	1	1
Anjala			1	
Merikarvia				1
Turku		1		1
Orimattila				1
Muurla		1		
Karuna				1
Vahto				1
Yhteensä	32	32	24	20

Lähteet: Koiviston seurakunnan jumalanpalveluspäiväkirjat 1944–1948; Koiviston Viestissä julkaistut seurakuntaker-
tomukset ja seurakunnalliset ilmoitukset 1946–1949.

Vuoden 1947 aikana Koiviston siirtoseurakunnan jumalanpalvelus pidettiin koivistolaisten asuma-alueilla edellisen vuoden tapaan 32 kertaa. Kaiken kaikkiaan erilaisia tilaisuuksia, jumalanpalveluksia, hartausseuroja, kirkollisia toimituksia ja juhlatilaisuuksia, joissa siirtoseurakunnan pappi oli mukana, järjestettiin peräti 173 kertaa. Alueellisesti ne jakaantuivat seuraavasti:²⁰³

- 1) Välivaiheen viralliset sijoituskunnat: Perniö 61, Särkisalo 14, kisko 13, Halikko 4, Angelniemi 2.
- 2) Muut Turun seudun kunnat: Kemiö 5, Turku 4, Rymättylä 4, Parainen 4, Muurla 3, Raisio 2, Kuusisto 2.
- 3) Itäinen Uusimaa ja Helsinki: Mäntsälä 8, Pornainen 8, Askola 8, Helsinki 3,
- 4) Haminan seutu: Hamina 4, Vehkalahti 1, Kymi 1
- 5) Kouvolan ympäristö: Myllykoski 1, Elimäki 1, Kausala 1.
- 6) Muut: Rauma 6, Temmes 3, Lahti 2, Tuulos 2, Haapavesi 2, Mikkeli 1, Hietanen 1, Siilinjärvi 1, Oulu 1.

Luvuista näkyy jo hienokseltaan kehitys, joka 1940-luvun loppuvuosina johti kolmen koivistolaisen asutusaarekkeen muodostumiseen koivistolaisten oma-aloitteisten muuttojen ja maatalousväen asuttamisen tuloksena. Läntisin alueista oli Turun ja Salon ympäristö saaristokuntineen. Toisen alueen muodostivat Porvoo, Pornainen, Askola ja Mäntsälä itäisellä Uudellamaalla ja kolmannen Haminan, Karhulan, Kymin ja Vehkalahden seutu.²⁰⁴ Vaikka maanhankintalain mukaiset tilat alkoivat suuremmassa määrin valmistua koivistolaisille vasta vuodesta 1948 lähtien, evakkopappi Koivuneva saattoi jo loppuvuoden 1947 retkillään tehdä havaintoja, miten ”viime aikoina on ollut aika vilkasta liikettä koivistolaisten kesken”.²⁰⁵

Vuoden 1947 aikana koivistolaisuuden keskuspaikka oli kuitenkin Perniö, missä asui edelleen eniten koivistolaisia. Perniön merkitystä korosti se, että Koiviston kunnan taloudesta ja väestön sijoittamisesta huolehtinut hoitokunta sijaitsi Perniössä kesäkuuhun 1948 asti. Myös seurakuntaelämän keskus oli Perniö. Kirkkoherran tukikohta oli elokuuhun 1949 asti Saurun kappalaisen pappila, jonka yhteyteen siirrettiin myös kirkkoherranvirasto.²⁰⁶ Näistä syistä oli luonnollista, että Perniössä järjestettiin ylivoimaisesti eniten siirtoseurakunnan tilaisuuksia: jumalanpalveluksista joka neljäs ja kaikista seurakunnallisista tilaisuuksista yli kolmannes. Seuraavilla sijoilla olivat Särkisalo ja Kisko. Huomionarvoista oli kuitenkin, että Koiviston siirtoseurakunta toimi itäisellä Uudella-

---

²⁰³ KV 1/1948, Seurakuntakertomus vuodelta 1947.

²⁰⁴ Rossi 2006, 241. Ks myös Koivuneva 1953, 328–329.

²⁰⁵ KV 21/1947, Koivistolaisuutisia.

²⁰⁶ Koivuneva 1953, 327.

maalla jo miltei yhtä aktiivisesti kuin välivaiheen virallisilla sijoituspaikkakunnilla Perniötä lukuun ottamatta.

Loppuvuodesta 1947 näytti toteutuvan kirjaimellisesti Koivunevan näky siitä, miten hän seurakunnan pappina kulkisi koivistolaisten parissa ympäri Suomea. Lokakuussa hän matkasi nimitäin ensimmäistä kertaa Savoan ja Pohjois-Pohjanmaalle seurakuntalaisiaan tervehtimään. Kolmatta viikkoa kestäneen matkansa pappi aloitti Lounais- ja Etelä-Suomesta suunnaten sieltä Mikkeliin ja Siilinjärvelle sekä edelleen Pohjois-Pohjanmaalle Haapavedelle. Sieltä hän jatkoi Ouluun ja sen ympäristökuntiin päätyen lopulta Pudasjärvelle saakka. Kirkkoherran mukaan matkaa olivat edeltäneet seurakuntalaisten vierailupyynnöt, joita oli tullut ”joka ilmansuunnalta aina Oulua myöten”. Todellisuudessa Koivuneva yhdisti tervehdyskäynteihinsä jumalanpalvelusten ja muiden seurakunnallisten tilaisuuksien järjestämisen, Mikkelin hiippakunnan pappeinkokoukseen osallistumisen sekä vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen tutustumisen sen valta-alueilla Pohjois-Pohjanmaalla. Viimeksi mainittuun liittyivät muun muassa Oulun tuomiokirkossa järjestetyt kolmi-päiväiset syysseurat, joihin Koivuneva otti osaa. Matkansa aikana hän vieraili ja majoittui paikallisissa koivistolaiskodeissa.²⁰⁷

Vuoden 1948 aikana Koivuneva saarnasi siirtoseurakunnan jumalanpalveluksissa 24 kertaa. Määrällisesti jumalanpalveluksia oli neljännes vähemmän kuin edellisinä kahtena vuonna. ”Tupaantuliais- ja muita seuroja” koivistolaisten pappi piti ”eri tahoilla maata” 140 kertaa. Kasteita hän toimitti 19 ja vihkimyksiä 8. Jumalanpalvelusten lukumäärän laskun taustalla oli todennäköisesti jälleen koivistolaisten muuttoliikkeeseen liittyneitä tekijöitä. Koivistolaiset hajaantuivat entisestään ja kirkkoherran toiminta painottui entistä enemmän hänen seurakuntalaistensa pariin tekemiinsä matkoihin. Samalla tupaantuliaisseurojen ja muiden tilaisuuksien myötä seurakunnallisten tilaisuuksien kokonaismäärä nousi hieman edellisen vuoden tasosta.

Muuttoliikkeen pontimena oli se, että maanhankintalain mukaiset tilat alkoivat valmistua koivistolaisille toden teolla vuoden 1948 kuluessa. Vuoden loppuun mennessä itäisestä Uudesta- maasta ja erityisesti Porvoosta oli muodostunut koivistolaisten uusi keskuspaikka. Liikkuessaan maaliskuussa 1948 pitkin Perniötä kinkereiden pidossa Koivuneva arvioi, että pitäjässä asui 1 100 koivistolaista, joista suuri osa odotti lopullista sijoittumistaan.²⁰⁸ Vuoden lopulla tilanne oli jo muuttunut siinä määrin, että kirkkoherralla oli aihetta kirjoittaa: ”Täällä Perniössä odottelen niin kuin lehmä kesää sitä päivää, jolloin pääsen asumaan koivistolaisten valta-alueille.”²⁰⁹ Kun tilapäis- vaiheen sijoituskunnat alkoivat menettää koivistolaisia Uudellemaalle ja Kymen lääniin, ei niissä

²⁰⁷ KV 14/1947, Evakon polulta; KV 19/1947, Seurakunnallisia tietoja; KV 20/1947, Evakon polulta; KV 21/1947, Evakon polulta.

²⁰⁸ KV 5/1948, Evakon polulta; Koivuneva 1953, 325; Hilska 1975, 128.

²⁰⁹ KV 24/1948, Evakon polulta.

järjestetty enää jumalanpalveluksia aiempien vuosien malliin. Sekä vuonna 1946 että 1947 siirto-seurakunnan jumalanpalvelus pidettiin Perniön, Angelniemen, Särkisalon ja Kiskon kirkoissa 17 kertaa. Vuonna 1948 vastaava luku oli enää seitsemän (taulukko 2). Koivunevan tukikohdan pysyessä syksyyn 1949 asti Perniössä ei jumalanpalvelusten lukumäärä uusilla koivistolaisalueilla voinut nousta yhtä paljon kuin se Lounais-Suomessa laski.

Toinen jumalanpalvelusten määrän vähenemiseen vaikuttanut tekijä oli se, että uusien koivistolaiskotien ja -tilojen valmistuessa Koivunevan ajasta entistä suurempi osa lohkesi tervehdyskäynteihin ja tupaantuliaisseurojen pitämiseen eri puolilla Suomea. Jopa siinä määrin, että pappi saattoi matkoillaan pohtia, olisiko hänen syytä pysytellä muutama päivä myös kotona Perniössä, ”jottei siellä kokonaan unohdettaisi, minkä näköinen hän on”.²¹⁰ Suhteellisen realistisen kuvan Koivunevan toimenkuvasta siirtoseurakunnan viimeisiltä vuosilta antaa hänen laatimansa Koiviston seurakunnan toimintasuunnitelma vuodeksi 1948.

Matkoillaan joutuu seurakunnan pappi, kuten yleensä siirtopapit, saarnaamaan sijoituspaikkojen kirkoissa. Erittäin paljon on tupaantuliaisseuroja ja ennen kaikkea kodeissakäyntejä, jotka pyritään ulottamaan jokaiseen koivistolaiskotiin, myös väliaikaisiin asuntoihin. Uusiin koteihin jätetään samalla seurakunnan lahjana raamatunlausetaulu. Rippikouluja koetetaan pitää edelleen koivistolaisille nuorille. Koiviston Viestiä julkaistaan entisessä koossaan ja määrässään. Vihityille jaetaan edelleen vihkiraamattuja. Seurakuntalaisten keskuuteen koetetaan levittää uskonnollisia lehtiä. Kirkkoherranvirastossa hoidetaan sotainvalidien asioita.²¹¹

Laatimansa työsuunnitelman Koivuneva päätti sanoihin: ”Enempää sitä ei ehdikään tehdä.” Toteamus lienee ollut aiheellinen, sen verran tiiviitä papin matkaohjelmat usein olivat. Esimerkiksi kevättalvella 1948 tekemällään Mäntsälän-matkalla seurakunnan pappi vieraili yhden päivän aikana peräti 30 koivistolaiskodissa. Yhteensä viisipäiväisen Mäntsälän-matkansa aikana Koivuneva ehti useiden kymmenien tervehdys- ja sairaskäyntien lisäksi kastaa yhden koivistolaislapsen, toimittaa jumalanpalveluksen sekä pitää kinkerit ja viidet seurat.²¹² Erityisen vaikutuksen suksin liikkuneeseen evakkopappiin teki tuolla matkalla vierailu kuolemansairaana koivistolaisisännän vuoteen äärellä:

Sain olla häntä palvelemissa evankeliumilla ja antamassa hänelle Herran pyhää ehtoollista. Pari päivää myöhemmin olin hänen pariensa ääressä pitämässä kotihartautta hänen omaisilleen.²¹³

---

²¹⁰ KV 24/1948, Evakon polulta.

²¹¹ Koiviston seurakunnan toimintasuunnitelma vuodeksi 1948.

²¹² MMA KSA II Af Jppvk 1–5.2.1948; KV 2/1948, Seurakunnallisia tietoja; KV 4/1948, Evakon polulta.

²¹³ KV 4/1948, Evakon polulta.

Vuoden 1948 kuluessa alkoi näyttää, että luovutetun Karjalan siirtoväelle löytyisi lopultakin uudet kotipaikat ja osittain myös uudet ammatit. Tämän havainnoi myös Koivuneva elokuussa tekemälleen Paraisten-vierailullaan. Hänen mukaansa sielläkin ”monet kodittomat alkavat yksi toisensa jälkeen saada omat tonttinsa, jolle käydään rakentamaan”.²¹⁴ Kuin vuosien ”odotus- ja harhailuajan” päättymistä ennakoiden kirkolliskokous kokoontui lokakuussa 1948 Turkuun päättämään siirtoseurakuntien lakkauttamisesta. Tätä ennen asiaa oli käsitelty jo kaikissa lokakuussa 1947 pidetyissä pappeinkokouksissa. Luonnollisesti asia oli kiinnostanut eniten Mikkelin kokouksessa, johon Koivunevan ohella olivat osallistuneet melkein kaikki siirtopapit. Sekä Mikkelissä että muissa hiippakunnissa papit olivat siirtoseurakuntien lakkauttamisesta lähes yksimielisiä. Mikkelin kokoukseen osallistuneista papeista vain pari pappia ilmaisi mielipiteenään, ettei siirtoseurakuntien lakkauttamista tulisi kiirehtiä.²¹⁵

Toisin kuin monet muut papit Koiviston virkaa tekevä kirkkoherra näyttää suhtautuneen siirtoseurakuntien pikaiseen lakkauttamiseen varauksellisesti. Uutisoidessaan Koiviston Viestissä kirkolliskokouksen aikeista toukokuussa 1948 hän kertoi karjalaisten johtomiesten ponnistelevan sen puolesta, että siirtoseurakunnat saisivat toimia ainakin vuoteen 1950 asti.²¹⁶ Lokakuussa 1948, aivan kirkolliskokouksen kokoontumisen alla, hän kirjoitti vaikutelmistaan Rymättylän saarten koivistolaisten parista: ”Tuntui jälleen siltä, että ei siirtoseurakuntien toiminta ole niin turhaa kuin monet karjalaisia lähemmin tuntemattomat sanovat.” Samassa kirjoituksessa Särkisalon seuroista kertoessaan Koivuneva totesi, miten oli hyvä, että ”kirkolliskokouksen edustaja oli näkemässä siirtoseurakunnan toimintaa”.²¹⁷

Yhtäältä Koivuneva tiedosti tosiasian, että siirtoseurakuntien oli jatkuvasti vaikeampi palvella eri puolille maata hajaantuneita seurakuntalaisiaan. Koiviston seurakunnan osalta tämä näkyi jumalanpalvelusten jatkuvana vähenemisenä. Siirtoseurakunnilta puuttunut verotusoikeus puolestaan vaikutti myös Koiviston seurakunnan taloudellisen tilanteen heikkenemiseen. Toisaalta koivistolaisten pappi kuitenkin tunsi, miten siirtoseurakunta kaikesta huolimatta merkitsi suurelle osalle jäsenistään merkittävää ja samalla viimeiseksi jäänyttä virallista yhdyssidettä entiseen elämänpiiriin ja karjalaisuuteen. Kirkolliskokouksen lokakuussa 1948 tekemään päätökseen siirtoseurakuntien

---

²¹⁴ KV 17/1948, Evakon polulta.

²¹⁵ Kansanaho 1985, 427.

²¹⁶ KV 21/1948, Evakon polulta; Rossi 2006, 356. Todennäköisesti Koivuneva viittasi siirtoseurakuntien hoitokuntien maallikoiden pyrkimyksiin vaikuttaa muun muassa piispoihin sen puolesta, että siirtoseurakuntien toimintaa jatkettaisiin niin kauan kuin se suinkin olisi mahdollista ja ainakin kaksi vuotta lakkauttamista koskevan lain hyväksymisen jälkeen. Ks. Kansanaho 1985, 429.

²¹⁷ KV 20/1948, Evakon polulta.

lakkauttamisesta 31.12.1949 lukien Koivuneva suhtautui monien siirtokarjalaisten tavoin hyväksyvästi mutta samalla haikeutta tuntien.²¹⁸

Koiviston siirtoseurakunnan viimeinen vuosi merkitsi Koivunevalle vähintään yhtä tiivistä liikkumista kuin edellinenkin. Työsuunnitelmansa ensimmäiseksi kohdaksi siirtopappi oli kirjannut vierailut koivistolaiskodeissa.

Tulevaa vuotta varten on asetettu suuri, mutta mielenkiintoinen urakka: käydä seurakunnan viimeisenä elinvuonna jäähyväiskäynnillä kaikissa kodeissa alkaen Oulun pohjoispuolelta Pudasjärveltä aina Nauvon saaristoa myöten.²¹⁹

Kunnianhimoisen tavoitteensa Koivuneva ilmaisi myös joulukuussa 1948 Koiviston Viestissä:

Pian alkaa seurakuntamme historiassa ihmislaskelmien mukaan viimeinen vuosi, jonka aikana, jos voimaa ja terveyttä annetaan, suoritan jäähyväiskäynnit koivistolaisten luona kautta koko Suomen.²²⁰

Koivunevan julkaisemat matkaohjelmat ja -kertomukset koivistolaisten lehdessä osoittavat kirkkoherran aikomuksen pitkälti myös toteutuneen, joskaan aivan jokaisen koivistolaisen luona vieraileminen ei käytännössä ollut mahdollista. Siirtoseurakunnan jumalanpalveluksen Koivuneva toimitti vuoden aikana 20 kertaa. Se oli vähemmän kuin edellisinä vuosina, mutta merkittävää oli, että jumalanpalvelus pidettiin nyt joka kerta eri koivistolaispaikkakunnalla Perniötä ja Porvoota lukuun ottamatta, missä jumalanpalvelus toimitettiin kahdesti (taulukko 2). Myös tällä tavoin Koivuneva pyrki tavoittamaan seurakuntalaisensa mahdollisimman laajalti. Sitä, miten tiivistä kulkemista siirtoseurakunnan viimeinen vuosi merkitsi kirkkoherralle, kuvaa hänen ilmoituksensa Koiviston Viestissä syyskuussa:

Näin aikaisin jo ilmoitetaan, että lokakuussa käydään tapaamassa koivistolaisia seuraavan reitin varrella: Rauma 2.10. vaiheilla, Merikarvia ympäristöineen 9.10., sitten rantatietä Vaasaan, Kokkolaan, Kalajoelle, Raaheen, Ouluun, sieltä Pudasjärvelle, jossa ollaan 23.10., ja jälleen etelää kohti useitten pitäjien kautta. Nyt on tullut jo pyyntöjä kodeissa käynteihin. Tämän matkan varrella olevat koivistolaiset voivat esittää toivomuksiaan, ennen kuin tarkka aikataulu laaditaan.²²¹

²¹⁸ Ks. KV 21/1948, Evakon polulta; KV 1/1949; Kansanaho 1985, 430; Murtorinne 1995, 246; Rossi 2006, 358.

²¹⁹ MMA KSA II Da Pts 1949.

²²⁰ KV 24/1948, Evakon polulta.

²²¹ KV 17/1949, Koivistolaisuutisia.

Muutettuaan perheineen elokuussa 1949 Porvooseen kirkkoherra kulki pidempien matkojensa lomassa tervehdyskäynneillä myös uuden asuinpaikkansa ympäristössä. Seuraavan vuoden alussa hän saattoikin jo kertoa, miten ne Porvoon koivistolaiskodit, joissa hän ei ollut vierailut, olivat hyvää vauhtia vähenemässä.²²²

Tervehdyskäyntien sekä jumalanpalvelusten ja seurojen järjestämisen ohessa kirkkoherra toimitti matkoillaan siirtoseurakunnan lakkauttamiseen liittyneitä asioita. Liikkuessaan syyskuussa 1949 seurakuntalaistensa keskuudessa itäisellä Uudellamaalla Koivuneva poikkesi Järvenpäässä pidetyssä siirtopappien kokouksessa. Kokouksessa keskusteltiin siirtoseurakuntien lakkauttamista koskeneista kysymyksistä, siirtoseurakuntien kortistojen täyttämisestä, niiden omaisuuden kohtalosta, siirtopappien nimittämisestä uusiin virkoihin ja karjalaisten hengellisen hoidon jatkamisesta.²²³ Matkojensa yhteydessä kirkkoherra keräsi myös seurakuntalaisiltaan muuttokirjojen vaatimia tietoja, joita tarvittiin näiden siirtyessä siirtoseurakunnan lakkauttamisen myötä paikallisseurakuntien kirjoihin.

Kun tapaatte minua jossakin, niin minulla on salkussa sellainen musta kirja, mihin merkitsen ne tiedot, joita tarvitaan vuoden lopulla tapahtuvassa väensiirrossa kunkin asuinpaikan seurakuntiin. – – Ja voinhan minä kulkea – – tämä kirja kainalossa kodeissa, jolloin minulla olisi jotain käytännöllistä asiaakin.²²⁴

Syksyllä 1949 kirkkoherran mukana Porvooseen siirtyivät myös kirkkoherranvirasto ja Koiviston Viestin toimitus. Siirtoseurakunnan viimeiset viikot kirkkoherranvirastossa olivat kiireiset muuttokorttien ja papintodistusten kirjoittamisen sekä kirkonkirjojen ja muun arkiston pakkaamisen vuoksi.²²⁵ Virallisesti Koiviston seurakunnan toiminta päättyi 47 muun siirtoseurakunnan tavoin vuoden 1949 viimeisenä päivänä. Paria päivää myöhemmin seurakunnan arkisto siirrettiin Mikkeliin lakkautettujen seurakuntien keskusarkistoon. Loppiaisena Porvoossa pidettiin vaikuttavaksi tilaisuudeksi muodostunut Koiviston seurakunnan päättäjäisjuhla ja seuraavana päivänä kirkkohoitokunnan päätöskokous.²²⁶

Koivistolaisten niin kuin yleensäkin siirtolaisten ”evakkotien” on usein katsottu päättyneen 1940- ja 1950-luvun taitteeseen. Esimerkiksi Koiviston historiaa tutkinut Leena Rossi on päättänyt

---

²²² KV 3/1950, Koivistolaisii katsomassa.

²²³ KV 19/1949, Evakon polulta.

²²⁴ KV 19/1949, Evakon polulta. Ks. myös KV 17/1949, Muuttokirjoista.

²²⁵ KV 1–2/1950, Koiviston seurakunnan pesänselvitystä; KV 1–2/1950, Koiviston seurakunnan viimeiset päivät.

²²⁶ KV 1–2/1950, Koiviston seurakunnan päättäjäisjuhla; KV 1–2/1950, Koiviston seurakunnan pesänselvitystä; KV 1–2/1950, Koiviston seurakunnan viimeiset päivät; Koivuneva 1953, 327. Ks. myös Kansanaho 1985, 431, 434–435; Murtorinne 1995, 298–299.

koivistolaisten evakkovaiheita koskeneen tarkastelunsa juuri vuoteen 1949.²²⁷ Perusteina voi ensiksi nähdä sen, että tuohon mennessä suurin osa Koiviston siirtolaisista oli saatu sijoitettua uusille asuinalueille uuden kodin tai tilan rakentamistyön alkuun. Toiseksi vuoden 1949 päätyttyä viimeinkin koivistolaisuuden virallinen instituutio, siirtoseurakunta lakkasi olemasta. Tähän liittyneenä pienenä yksityiskohtana seurakunnan viimeinen pappi päätti vaihtaa Koiviston Viestissä julkaisemansa ”Evakon polulta” -pakinansa otsikoksi ”Koivistolaisii katsomassa”. Hänen mukaansa siirtoseurakunnan lakkauttaminen ja seurakuntalaisten kirjaaminen uusien seurakuntien kirjoihin merkitsi evakkoajan virallista päättymistä – siitä huolimatta, että oli ”vielä paljon sellaisia, joilla ei ollut omaa kotia eikä tietoakaan, mistä sellaisen saisivat”.²²⁸

Myös muutamaa vuotta myöhemässä Koiviston seurakunnan evakkoajan historiakuvauksessa Koivuneva kirjoitti seurakunnan lakkauttamisen merkinneen ”koivistolaisten vaiherikkaan evakkotien päättymistä”.²²⁹ Periaatteellisella ja symbolisella tasolla näin olikin. Merkitsihän siirtoseurakunnan lakkauttaminen viimeisen virallisen yhdyssiteen katkeamista koivistolaisten välillä. Seurakunnan lakkauttaminen todella ”koski kipeästi karjalaiseen sydämeen”.²³⁰ Silti käytännön tasolla se ei kuitenkaan merkinnyt yhtäkkistä olosuhteiden muutosta. Näin oli ensiksikin siitä syystä, että Koiviston seurakunnan hajoaminen oli toteutunut tosiasiaa jo evakuoimisesta lähtien. Evakkoon siirtymisen jälkeen jumalanpalvelukset ja kirkolliset toimitukset olivat jatkuvasti yhä suuremmassa määrin toteutuneet paikallisseurakunnissa. Koivuneva oli alusta asti kannustanut siirtoseurakuntalaisia osallistumaan paikallisseurakuntien toimintaan. Esimerkiksi ensimmäisenä evakokeväänä 1945 hän oli kehottanut koivistolaisia ehtoollisella käymiseen asuinpaikkakuntiansa kirkkoissa ja muistuttanut, ettei ehtoollisen arvoa suinkaan vähentänyt se, ettei sitä enää voitu nauttia kotikirkossa Koivistolla.²³¹ Kun Koivuneva toisena evakkotalvena muistutti koivistolaisia ystävälistien ja luottamuksellisten suhteiden solmimisesta paikkakuntalaisiin, hän aivan erityisesti kehotti tähän seurakuntaelämän osalta: ”Rakkaat koivistolaiset: käykää paikkakuntanne kirkossa, ottakaa osaa kirkkokuoroihin, nuorisotoimintaan, pyhäkouluun ynnä muuhun.”²³² Siirtoseurakunnan toiminnan lakatessa Koivunevan evästyksset asuinpaikkakuntiansa seurakuntien kirjoihin kirjatuille koivistolaisille olivat samat kuin aiemmin:

Jos – – suhtaudutte uusien seurakuntienne pappeihin samalla tavoin kuin olette suhtautuneet minuun, niin ei heillä pitäisi olla valittamista. Olette rakastaneet minua ja rukoilleet taivaan

---

²²⁷ Rossi 2006.

²²⁸ KV 24/1949, Evakon polulta; KV 3/1950, Koivistolaisii katsomassa.

²²⁹ Koivuneva 1953, 327.

²³⁰ KV 24/1949, Seurakuntamme hajotessa.

²³¹ KV 5/1945, Seurakunnallisia tietoja.

²³² KV 2/1946, Uuden vuoden ajatuksia.

Isää, että hän antaisi minun käsittää oikein kalliin paimentehtäväni evankeliumin palveluksessa. Tehkää näin myös uusien pappienne kohdalla ja tuntekaa elävästi myös vastuunne uudesta ympäristöstänne ja niistä ihmisistä, joitten kanssa joudutte tekemisiin.²³³

Toiseksi siirtoseurakunnan lakkauttamisen käytännön merkitystä koivistolaisille vähensi Mikkelin tuomiokapitulin päätös nimittää Koivuneva karjalaisten sielunhoitajaksi erityisesti koivistolaisten keskuuteen.²³⁴ Kirkon keskusrahaston palkkaamana osa-aikaisena siirtoväen sielunhoitajana Koivuneva toimi kevääseen 1951 saakka. Käytännössä hänen tehtävänä oli järjestää jumalanpalveluksia, seuroja ja muita hengellisiä tilaisuuksia Karjalan siirtoväelle yhteistyössä paikallisseurakuntien papiston kanssa. Samalla hän kulki edelleen tervehdyskäynnillä ja tupaantuliaisissa koivistolaisten keskuudessa. Tähän liittyen Koivuneva kirjoittikin Koiviston Viestissä edelleen jatkavansa monien kadehtimaa tehtävää, että oikein ammatikseen saa käydä kylässä koivistolaisten luona.²³⁵

Tosiasiassa Koivunevan työnkuvan laajentuminen koko Karjalan siirtoväkeä koskeneeksi merkitsi, ettei hän voinut liikkua enää pelkästään koivistolaisten keskuudessa. Maaliskuussa 1950 siirtolaisten pappi valmistautui toista viikkoa kestäneelle potkukelkka- ja hiihtoretelle Turun saariston koivistolaisten pariin. Tuolloin hän ilmoitti matkan todennäköisesti merkitsevän jäähyväiskäyntiä Kustavissa, Rymättylässä, Nauvossa, Kemiössä ja Paraisten saaristossa. Syyksi hän sanoi, että uuden tehtävän myötä ”monet entiset evakkopolut piti jättää”.²³⁶ Siirtoseurakuntien lakkauttamisen jälkeen Koivunevan mukaan hänen ”isäntänään” ei enää ollut Koiviston seurakunta, vaan kirkkohallitus ja Mikkelin tuomiokapituli.²³⁷

Siirtoseurakuntien lopetettua toimintansa ja karjalaisten siirryttyä virallisestikin paikallisseurakuntien jäseniksi korostui Koivunevan yhteistyö paikallisseurakuntien papiston kanssa entises-tään. Esimerkiksi Porvoon seudun koivistolaisten pyyntöihin saada koteihinsa seuroja hän vastasi lupauksella järjestää niitä yhteistyössä Porvoon pappien kanssa. Muillakin paikkakunnilla asuneita koivistolaisia, jotka halusivat saada hänet kotiseuroja pitämään, Koivuneva kehotti ottamaan yhteyttä paikkakunnan kirkkoherraan ja sopimaan asiasta. Yhteistoiminta Koivunevan ja paikallisseurakuntien papiston kanssa ilmeni myös seurakuntien Karjalan siirtoväelle järjestämien vastaanottojuhlien yhteydessä. Entisten siirtopappien ohella tilaisuuksiin kutsuttiin myös sekä koivistolaisten että koko Karjalan siirtoväen pappina jatkanut Koivuneva.²³⁸

---

²³³ KV 24/1949, Seurakuntamme hajotessa.

²³⁴ Kaksi muuta karjalaisen siirtoväen keskuuteen hengelliseen työhön palkattua pappia olivat pastorit Arvi Valkonen ja Otto Autere. Kansanaho 1985, 435.

²³⁵ KV 19/1949, Evakon polulta; KV 1–2/1950, Koiviston seurakunnan pesänselvitystä; KV 4/1950, Koivistolaisii katsomassa.

²³⁶ KV 5/1950, Koivistolaisii katsomassa.

²³⁷ KV 4/1950, Koivistolaisii katsomassa.

²³⁸ KV 3/1950, Koivistolaisii katsomassa; KV 4/1950, Vastaanottojuhlia; KV 5/1950, Koivistolaisii katomassa.

Jumalanpalveluksen toimittamiseen Karjalan siirtolaisten keskuudessa Koivuneva osallistui vuoden 1950 aikana 22 kertaa. Alueellisesti jumalanpalvelukset painottuivat Etelä-Suomeen, erityisesti Porvoon ympäristöön itäiselle Uudellemaalle, missä jumalanpalveluksia pidettiin yhdeksän. Sekä Turun että Kouvolan ympäristössä jumalanpalvelus järjestettiin neljästi ja Haminan vieruspitäjässä Vehkalahdessa kahdesti. Muita jumalanpalveluspaikkakuntia olivat muun muassa Jyväskylä sekä Janakkala Hämeenlinnan kupeessa.²³⁹ Syksyllä 1950 Koivuneva ulotti matkansa aina Lapin puolelle Rovaniemelle ja Sodankylään asti. Rovaniemellä parakkikirkossa pidettyyn jumalanpalvelukseen saapui Karjalan siirtolaisia peräti 20 eri pitäjistä.²⁴⁰

Jumalanpalvelusten ja lukuisten seurojen ohella Koivuneva piti Karjalan siirtoväen parissa myös kinkereitä sekä toimitti joitakin kasteita, vihkimisiä ja hautaan siunaamisia. Koivunevan toiminta-alueen laajentumisen myötä myös hänen matkansa pidentyivät. Kesä-heinäkuussa 1950 hän teki peräti neljä viikkoa kestäneen matkan Laatokan Karjalan siirtolaisten pariin Pohjois-Karjalaan ja Pohjois-Pohjanmaalle. Koiviston Viestin lukijoille hän valitteli joutuvansa liikuskelemaan paljon koivistolaisasutuksen ulkopuolella, eikä hänellä siksi ollut niin paljon ”koivistolaistarinaa” kuin ennen. Toiveikkaana hän kuitenkin lupasi, että ”jäämme odottamaan, että pyydyksiin tarttuu vielä koivistolaisiakin haileja”.²⁴¹

Vuosi 1950 jäi Koivunevan viimeiseksi kokonaiseksi vuodeksi karjalaisten ja koivistolaisten pappina ja sielunhoitajana. Toukokuussa 1951 hän jätti siirtolaispapin tehtävänsä ja saman vuoden marraskuussa hän siirtyi Haapavedelle seurakuntapapin tehtävään, josta hän pian haki Utajärvelle kirkkoherraksi.²⁴² Vielä alkuvuoden 1951 Koivuneva oli kuitenkin jatkuvasti liikkeessä Karjalan siirtolaisten parissa erityisesti lounaisessa ja eteläisessä Suomessa. Jumalanpalveluksiin hän osallistui keskimäärin kolmesti kuukaudessa. Kuten aikaisemmin niiden yhteydessä hän tapasi karjalaisia ja erityisesti koivistolaisia kotikäynneillä, seuroissa sekä muissa hengellisissä ja Karjala-aiheisissa tilaisuuksissa. Persoonallisella huumorintajulla ja koivistolaiskuulumisilla varustettu pappi oli koivistolaisten keskuudessa edelleen odotettu vieras. Myös Koivuneva itse tiesi tämän, eikä suinkaan peitellyt sitä. Huumorin sävyttämänä hän kertoi esimerkiksi maaliskuussa 1951, miten Lahdessa pidetyn iltakirkon jälkeen ”syntyneen pienoista tappelun nujakkaa” siitä, kuka saisi majoittaa papin yöksi kotiinsa.²⁴³ Huhtikuussa Turun saaristoon tekemästään retkestä hän kirjoitti, miten Pakinaisen koivistolaiset olivat ”jollain tavoin haikeita, kun tiesivät minun todennäköisesti viimeisen kerran

---

²³⁹ KV 1–24/1950.

²⁴⁰ KV 17/1950, Koivistolaisii katsomassa; KV 18/1950, Koivistolaisii katsomassa.

²⁴¹ KV 13/1950, Koivistolaisii katsomassa.

²⁴² KV 9/1951, Koivistolaisii katsomassa; KV 21/1951, Toimituksesta; KV 23/1951, Toimituksesta.

²⁴³ KV 5/1951, Koivistolaisii katsomassa.

käyvän heidän saarellaan.”²⁴⁴ Koivunevan tehtävä karjalaisten ja koivistolaisten pappina päättyi Vapun seudulla pidettyihin kolmipäiväisiin Porvoon seuroihin. Sen jälkeen päättyivät myös Koivunevan matkapakinat Koiviston Viestissä – hänen sanojensa mukaan ”iloksi niille, jotka eivät niistä pitäneet ja mielihaikeudeksi niille, jotka ovat jaksaneet seurata vaellustani koivistolaisten parissa näinä sisältörikkaina vuosina”.²⁴⁵

2. Koivistolaisten paimen

Vuoteen 1946 tultaessa koivistolaisevakkojen toiveet pikaisesta oman kodin saamisesta olivat useimpien kohdalla rauenneet. Suurimmalle osalle siirtoseurakuntalaisista vuodet 1946–1947 olivat jatkuvan odottamisen aikaa. Koiviston virkaa tekevä kirkkoherra Koivuneva pyrki palvelemaan seurakuntalaisiaan jumalanpalvelusten, tervehdyskäyntien, seurojen ja kirkollisten toimitusten kautta niin hyvin kuin se poikkeusoloissa oli mahdollista. Hänen toivoi, että ”voisi vähäiseltä osaltaan olla hyödyksi ja avuksi seurakuntalaisilleen näissä ajallisissa, mutta ennen kaikkea iäisyyden asioissa”.²⁴⁶ Pohtiessaan tehtäväänsä koivistolaisten pappina alkuvuodesta 1946, hän kertoi mieleensä jääneen eräiden koivistolaisevakkojen sanat, että he muistavat pappiaan rukouksin ennen kuin hän astuu saarnatuoliin, ”jottei hänen matkansa olisi turhaan tehty, vaan että hänellä olisi eläviä sanoja kokoontuneelle seurakunnalle”. Ilman tällaisia ystäviä tuntuisi turvattomalta ”jatkaa taivalta”, sillä ”vastuu oli suuri ja tehtävä oli niin kallis”.²⁴⁷ Koivunevan pohdinnoista ilmenee, että hän hahmotti evakkopapin virassaan yhdistyvän kaksi tehtävää, evankeliumin julistamisen ja seurakuntalaisten yhteen kokoamisen. Tämän työnäkynsä hän ilmaisi myös pari vuotta myöhemmin palatessaan kotiinsa koivistolaisten pariin tekemältä matkaltaan.

Olin jälleen ollut hoitamassa koivistolaisten yhdysmiehen tehtäviä sekä päätehtäviäni Jumalan armon kauppiana. Oli niitäkin, joille viime mainittu tavara kävi kaupaksi, sillä vaikka myyjässä onkin vikaa, niin ei tavarassa.”²⁴⁸

”Koivistolaisten yhdysmiehenä” toimimiseen liittyi koivistolaishengen ja yhteenkuuluvuuden viritäminen ja ylläpitäminen. Käytännössä se tarkoitti jatkuvaa liikkumista seurakuntalaisten keskuudessa sekä koivistolaisuutisten ja -kuulumisten välittämistä. Matkojensa merkitystä pohtiessaan Koivuneva päätyi johtopäätökseen, että hänen ”olemassaolonsa” lienee ollut tarpeellista senkin

---

²⁴⁴ KV 8/1951, Koivistolaisii katsomassa.

²⁴⁵ KV 9/1951, Koivistolaisii katsomassa.

²⁴⁶ KV 24/1947, Evakon polulta.

²⁴⁷ KV 2/1946, Evakon polulta.

²⁴⁸ KV 20/1949, Evakon polulta.

vuoksi, että hän kokoaisi hajallaan olevat koivistolaiset yhteen. Itseironiseen sävyyn hän kirjoitti Koiviston Viestissä, miten ”ihan hävettää, kun tällainen kulkija vetää kokoon ihmisiä”.²⁴⁹ Jalan, piispan lahjoittamalla polkupyörällä, suksin tai potkukelkalla liikkunut evakkopappi pyrki ulottamaan käyntinsä myös syrjäkylillä ja yksinäisyydessä asuneiden seurakuntalaistensa luokse.²⁵⁰

Kristillisen sanoman välittämisen ”Jumalan armon kauppiana”, Koivuneva katsoi tärkeimmäksi tehtäväkseen. Matkoistaan evakkopappi totesi, että niiden tarkoituksena oli ”virkistää uskossa ajalliseen tulevaisuuteen”, mutta erityisesti ”auttaa kristilliseen uskoon”.²⁵¹ Koivunevan mukaan ratkaisevaa pyrittäessä uuden elämän alkuun vieraissa oloissa oli yrittämisen halun ja tulevaisuuden uskon säilyttäminen.²⁵² Nimenomaan sanomaan ”syntien anteeksiantamuksesta” sisältyi evakkopappin mukaan lopulta syvin lohdutus sekä ”ajallisissa” että ”iankaikkisissa” asioissa. Kristillinen usko ei hänen mukaansa suinkaan poistanut ongelmallisia elämäntilanteita siirtolaisen elämästä, mutta se antoi voimaa niiden kestämiseen.

Kristitty ihminen, joka on uskomassa, ei joudu epätoivoon, sillä vaikka kaikki muut lohdutusperusteet sortuisivatkin, jää jäljelle tietoisuus, että kotiranta on siellä edessäpäin.²⁵³

Uskon kysymyksistä puhumiseen Koivuneva suhtautui avoimesti ja mutkattomasti. Ehkä siksi, että hän oli itse ollut vuosikausia uskonnollinen etsijä. Seuroja pitäessään ja uskon kysymyksistä keskustellessaan pappi saattoi nähdä seurakuntalaisissaan ”jotakin samaa”, mitä hän oli kokenut ”niinä aikoina, kun hänelle kurjalle kulkijalle alkoi epäselvien käsitysten hämärästä valjeta puhtaan evankeliumin tie”.²⁵⁴ Omaksumansa uskonnäkemyksen ja siihen sisältyneen käsityksen syntien anteeksiantamuksen välittämisestä koivistolaisten pappi toi esille välittömällä tyylillään. Konkreettisesti tämä ilmeni esimerkiksi hänen helmikuussa 1947 Turun saariston koivistolaisten keskuuteen tekevä matkalla, jonka aikana hän vieraili seurakuntalaistensa kodeissa, järjesti seuroja ja jumalanpalveluksia sekä toimitti kirkollisia toimituksia. Matkansa vaiheista hän kirjoitti Koiviston Viestissä:

Turussa kävin kastamassa Konsta Kirjoson lapsen heidän omassa talossaan Stålarinkatu 37:ssä. Samalla matkalla annoin synninpäästön, saarnasin synnit anteeksi erälle entiselle rippikoululaiselleni, joka omantunnon hädässä oli kääntynyt puoleeni. Se on sittenkin papin

²⁴⁹ KV 4/1948, Evakon polulta. Ks. myös KV 17/1948, Evakon polulta.

²⁵⁰ Syksyllä 1946 Ruotsin kirkon papit lahjoittivat muutamia polkupyöriä arkkipiispa Aleksi Lehtosen kautta välitettäväksi suomalaisille virkaveljilleen. Yhden polkupyörän Lehtonen osoitti siirtolaispappi Koivunevalle saatesanoilla ”Jatkakaa ilolla matkaanne”. KV 20/1946, Evakon polulta.

²⁵¹ KV 3/1949, Evakon polulta.

²⁵² KV 18/48, Evakon polulta. Ks. myös KV 17/1948, Evakon polulta.

²⁵³ KV 18/48, Evakon polulta.

²⁵⁴ KV 4/1949, Evakon polulta.

kallein tehtävä. Kun ajattelen hänen suurta iloaan, kun hän pääsi kuormastaan, toivoisin sitä samaa kaikille iäisestä kohtalostaan huolestuneille koivistolaisille.²⁵⁵

Erityistä iloa Koivuneva kertoi tunteneensa matkoillaan silloin, kun koki seurakuntalaistensa keskuudesta löytyneen vastakaikua evankeliumin sanomalle. Kotiin palattuaan evakkopappi saattoi jäädä pohtimaan päättynyttä matkaansa ja kirjoittaa kokemuksistaan näinkin: ”Oli tällä matkalla paljon ilonaiheita minulle evankeliuminpalvelijan ominaisuudessa. Kun matkan varrella Jumalalle syntyy lapsia, toivoisin niiden jäävän eloon.”²⁵⁶ Koivistolaisille hän sanoi, että lähestyessään heitä ”sielunasioissa” hänellä ”ei ollut muuta kuin hyvä tarkoitus”.²⁵⁷ Vaikka mitään laajempaa herätystä ja vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymistä kirkkoherran toiminta ei koivistolaisten keskuudessa synnyttänytkään, yksittäisiä tapauksia oli silloin tällöin.²⁵⁸ Esimerkiksi elokuussa 1947 pidetyistä Särkisalon seuroista kirkkoherra kirjoitti, että ”monet tekivät siellä parannuksen, joukossa eräs papin”.²⁵⁹

Mauno Koivuneva koki löytäneensä paikkansa koivistolaisten keskuudesta. Toisena evakkotalvena, tammikuussa 1946 koivistolaisten pappi kirjoitti ”kiitollisuuden Jumalaa kohtaan täyttävän hänen sydämensä, kun Jumala on ”suonut matkamiehelle niin paljon hyviä ystäviä koivistolaisten keskuudessa”.²⁶⁰ Sekä aikalaislähteet että jälkikuva koivistolaisten viimeisestä kirkkoherrasta tukevat käsitystä, että seurakuntalaistensa parissa kulkenut ja heistä Koiviston Viestiin kirjoittanut persoonallinen saavutti seurakuntalaistensa luottamuksen.²⁶¹ Vaikka kaikki seurakuntalaiset eivät pitäneetkään kirkkoherran vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymisestä, tulivat koivistolaiset usein joukolla jumalanpalveluksiin ja seuroihin ”oman papin” saarnatessa.²⁶²

Kun Koivuneva vuoden 1949 lopulla siirtoseurakunnan toiminnan loppuessa pohdiskeli viiranhoitoaan, hän toivoi, että olisi osannut olla kaikkien koivistolaisten pappi.

Tehtäväni on ollut yhtäältä suuri ja kallis, toisaalta vaikea, kun on pitänyt olla evankeliumin totuuden julistajana, mutta kuitenkin samalla muistaa suhtautua rakkaudella kaikkiin, henkilöön katsomatta. ”Pidä suola mukanasi”, sanoi kerran eräs koivistolainen minulle. ”Älä mitata Jumalan armoa”, sanoi toinen. Ja molemmat olivat oikeassa.²⁶³

---

²⁵⁵ KV 5/1947, Evakon polulta.

²⁵⁶ KV 11/1950, Koivistolaisii katsomassa.

²⁵⁷ KV 2/1951, Koivistolaisii katsomassa.

²⁵⁸ Ks. esim. KV 17/1946, Evakon polulta; KV 16/1947, Evakon polulta; KV 19/1947, Evakon polulta; KV 20/1948, Evakon polulta; MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II.

²⁵⁹ KV 16/1947, Evakon polulta.

²⁶⁰ KV 2/1946, Evakon polulta.

²⁶¹ Ks. esim. KV 24/1951, Kirkkoherra Mauno Koivuneva siirtynyt Haapavedelle; Rossi 2006, 357.

²⁶² KV 1944–1951; MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II. Rossi 2006, 357.

²⁶³ KV 24/1949, Evakon polulta.

Koivuneva tunsi, että kaikkiin seurakuntalaisiin tuli suhtautua ”rakkaudella”. Siitä huolimatta, ettei hän voinut tinkiä uskonkäsityksestään. Papin mukaan evakkoasumuksissa ja uusissa kodeissa käymiset olivat vaatineet ”hienovaraisuutta ja tahdikkuutta”. Sen, miten hän oli käyttäytymisessään onnistunut, hän jätti seurakuntalaistensa arvioitavaksi. Omasta puolestaan Koivuneva totesi mieltään lämmittävän sen, ettei hänen tarvinnut ”tuntea katkeruutta ketään koivistolaista kohtaan”.²⁶⁴

Mauno Koivunevan jättäessä lopullisesti työnsä siirtoväen pappina kevätkesällä 1951 koivistolaiset tunnustivat pappinsa tulleen heille läheiseksi paitsi ”pyhän sanan julistajana” myös heidän yhdistäjänä ja koivistolaishengen innokkaana virittäjänä ja ylläpitäjänä.²⁶⁵ Vaikka Haapavedelle muuttanutta kirkkoherraa muistettiin varmasti myös ylisanoin, välittyi lähteistä kuva, että jäljittelemättömällä luonteenlaadulla varustettu pappi todella pääsi lähelle seurakuntalaisiaan. Koivuneva itse totesi evakkopapin tehtävän olevan mieluisan siksi, että jatkuvasti seurakuntalaisten keskuudessa liikkeessä heitä oppi tuntemaan enemmän ja läheisemmin kuin säännöllisissä oloissa.

On sanottava tästä evakon mutkittelevasta polusta, että se johtaa paljon läheisempään kosketukseen seurakuntalaisten kanssa kuin ennen säännöllisissä oloissa. Saa kuunnella ihmissyönteiden sykähtelyä ja keskustella heidän kanssaan tärkeistä asioista.²⁶⁶

Aktiivisesti ympäristöään havainnoinut ja tapahtumia muistiin kirjannut evakkopappi oli kiinnostunut erilaisten ihmisten kohtaamisesta. Hänen mukaansa ”evakon polku oli rikas kokemuksista”. Sen varrella ”tapasi monenlaisia ihmisiä, toinen toistaan mielenkiintoisempia”. Toisinaan Koivuneva saattoi paneutua kohtaamansa seurakuntalaisen elämänhistoriaan hyvinkin tarkasti, välillä taas häneltä vaadittiin lukuisten nopeasti vaihtuvien sosiaalisten tilanteiden sietämistä. Hyvänä kertojana Koivuneva myös itse nautti huomion keskipisteenä olemisesta. Nämä eri puolet tulivat esille esimerkiksi joulun alla 1946 papin kiertäessä koivistolaisten parissa kuusijuhlasta toiseen. Koivuneva ihasteli evakkopapin osaa, jossa yhden tunnin aikana sai ”nähdä aivan uuden kokoelman kasvoja ja kohta jälleen uuden ja taas uuden”.²⁶⁷

Koivuneva koki, että evakkopapin tehtävässä ja evakkoajan poikkeusoloissa pääsi kuin luonnostaan katsomaan syvälle ihmiselämän kohtaloihin. Samalla siinä pääsi seuraamaan läheltä koivistolaista elämänpiiriä, jota kohtaan luonnosta ja karjalaisuudesta viehtynyt Koivuneva tunsi ihailua. Matkoillaan pappi seurasi tarkasti koivistolaisten sinnikkäitä pyrkimyksiä päästä elämän alkuun uusilla asuinsijoilla. Erityistä sympatiaa hän tunsi uusia koteja rakentaneita seurakuntalaisi-

²⁶⁴ KV 24/1949, Evakon polulta. Ks. Seppänen 2009, 492.

²⁶⁵ KV 24/1951, Kirkkoherra Mauno Koivuneva siirtynyt Haapavedelle

²⁶⁶ KV 12/1948, Evakon polulta. Ks. myös KV 1/1946, Evakon polulta; KV 24/1947, Evakon polulta; KV 9/1948, Evakon polulta.

²⁶⁷ KV 1/1947, Evakon polulta.

aan kohtaan. Käydessään marraskuussa 1948 askolalaisessa koivistolaishuoneistossa, jossa vietettiin samaan aikaan sekä ristiäisiä että tupaantuliaisia, kastepappi totesi ihastuneena: ”Pieni lapsi, uusi koti – siinä kaksi karjalaisen elämänuskon näkyvää merkkiä.”²⁶⁸ Jokaiseen uuteen kotiin Koivuneva toimitti seurakunnan lahjana raamatunlausetaulun. Niitä jakaessaan ja uusissa koivistolaishuoneistoissa vieraillessaan pappi saattoi toisinaan herkistyä.

Voi, sitä riemua, mikä lapsilla on, kun he saavat leikkiä oman kodin lattialla isän ja äidin kyynelsilmin katselleessa sitä. Tällaista saa nähdä evakkopappi. Tällaiset näyt ovat valokohdina hänen kokemuksissaan näinä vaiherikkaina vuosina, joina on saatu kokea enemmän kuin kymmenissä vuosissa rauhan aikoina.²⁶⁹

Evakkopapin mukaan uuden kodin asuminen alkoi kauniisti silloin, kun koti saatiin Jumalan sanalla vihkiä tarkoitukseensa.²⁷⁰ Tätä hän kuvasi esimerkiksi helmikuussa 1947, kun hän Kemiössä käydessään poikkesi eräässä uudessa koivistolaishuoneistossa. Tuvassa nauttimansa illallisen jälkeen pappi ja talonväki yhtyivät pöydän ympärillä iltavirteen ja talonväen pyynnöstä rukoilivat yhdessä siunasta uuteen kotiin.²⁷¹

Kuten jo Koivistolla Koivuneva pyrki evakko-oloissakin pääsemään mahdollisimman lähelle koivistolaisten arkista elämäntapaansa. Konkreettisimmin tämä näkyi hänen jokavuotisella, pääsiäisen seutuville ajoittuneella retkellään Turun saaristoon. Jumalanpalvelusten, seurojen, kastetoimitusten ja vierailukäyntien ohella pappi osallistui koivistolaisten kalastajien apupoikana nuotanveetoon. Vaikka apupojan tehtävät olivat usein vaatimattomia, jäiden keräämistä haavilla avannosta tai avustamista verkon jäälle vetämisessä, osallistuminen yhteiseen toimintaan merkitsi Koivunevalle paljon. Kun kirkkoherra lähti verkkojen kokemisen jälkeen jatkamaan kiertönsä, hän tunsu käyvänsä täydestä koivistolaisesta: ”En pessyt suomuksia käsistäni, jotta seuraavassa paikassa näkisivät, että kalastaja olen sitä minäkin.”²⁷²

Koivistolaiseen elämäntapaan Koivuneva liitti jopa romantisoituneita mielikuvia. papin mukaan koivistolaiset olivat ”merenkävijäkansaa”, maan taitavimpia laivanrakentajia ja luonnonvoimien kanssa kamppailevia merimiehiä ja kalastajia. Heidän kanssaan käydyistä keskusteluista Koivuneva kertoi mieleensä jääneen ”monta osuvaa, elämänläheistä ja syvällisen elämänviisauden sävyttämää sanaa”.²⁷³ Joka kerta Raumalla käydessään evakkopappi poikkesi koivistolaisten johtamalla Hollmingin veistämöllä ihastelemassa koivistolaisten veneenveistäjien ja timpurien käsityötaitoja.

²⁶⁸ KV 23/1948, Evakon polulta.

²⁶⁹ KV 24/1947, Evakon polulta.

²⁷⁰ Ks. esim. KV 23/1947, Evakon polulta; KV 24/1947, Evakon polulta; KV 23/1948, Evakon polulta.

²⁷¹ KV 4/1947, Evakon polulta.

²⁷² KV 6/1950, Koivistolaisii katsomassa.

²⁷³ Pm 9/1.3.1989, Mauno Koivuneva 85 vuotta.

Mietteistään hän pakinoi leikkisään sävyyn Koiviston Viestissä: ”Jospa olisin hyvä kirvesmies, niin menisin veistämölle töihin ja sitten saisin kunnan asunnon.”²⁷⁴ Ammatin vaihdon evakkopappi tuumasi olevan liian myöhäistä, mutta koivistolaisten papiksi hän arveli kuitenkin soveltuvansa. Marraskuussa 1947 Koivuneva pohdiskeli mahdollisuuksiaan samaistua seurakuntalaistensa elämänpöytäin ja mielenmaisemaan seuraavasti:

Ovat nämä koivistolaiset mielenkiintoista kansaa, kun heillä maailman meriä kyntäneinä on monenlaisia elämäntaloita takanaan. Olen usein ajatellut, että kyllä oli hyvä, että olen aikaisemmin ollut edes sen verran merillä, että olen käynyt Amerikassa. Muutenhan en ilkeäisi koivistolaisten pappina ollakaan.²⁷⁵

Evakkopapin tehtävässä Koivunevaa miellytti myös mahdollisuus jatkuvaan luonnossa liikkumiseen. Virassaan hän saattoi toteuttaa jo poikasena virinnyttä intohimoaan liikuntaan ja luonnossa kulkemiseen.²⁷⁶ Kesäkuun sunnuntai-aamuna 1948 Koivuneva kulki jalan runsaan 20 kilometrin matkan seuranpitoon Kemiön saaren syrjäiseen Digerdalin kylään. Lähes runollisesti pappi kuvasi, miten hänen kulkunsa tuntui ihanalta sateen jälkeen pölyttömällä tiellä, ”kun meren lahdet kuvastivat aamuaurinkoa peilien tavoin ja kun vuorilta virtaavien helmenkirkkaiden purojen solinaan sekaantui lintujen laulu”.²⁷⁷ Toisena evakkokeväänä pitkältä Turun saaristoon tekemältään hiihtomatkalta palatessaan hän tunsu saaneensa nauttia sekä kauniista hetkistä seurakuntalaistensa parissa että ”Jumalan suuresta luonnosta vapaana tämän maailman huolista”. Hän arveli evakkopapin virkansa olevan muita virkoja terveellisemmän, kun siinä joutui niin paljon liikkumaan. Matkansa päätepistettä Turkuun lähestyessään hän kuvasi, miten ”Ruissalon rannalla näkivät harvat vesisateessa liikkeellä olevat ihmiset ruskeaksi paahtuneen, väsyneen mutta onnellisen matkamiehen nousevan rannalle”.²⁷⁸

Koivunevan viranhoito ja kulkeminen seurakuntalaisten parissa edellyttivät hyvää fyysistä kuntoa. Esimerkiksi huhtikuussa 1947 pappi joutui polkemaan pyörällään päivän aikana 83 kilometriä toimittaakseen jumalanpalveluksen Kiskon kirkossa sekä tavatakseen koivistolaisia nuorisojuhilla ja heidän evakkoasumuksissaan.²⁷⁹ Vastaavasti maaliskuussa 1948 tekemällään Turun saariston retkellä koivistolaisten pappi kulki potkukelkalla 60 kilometriä päivässä ja koko matkansa aikana yhteensä 300 kilometriä.²⁸⁰ Vaikka Koivuneva ei sitä kirjoituksissaan suoraan maininnutkaan, vai-

---

²⁷⁴ KV 7/1949, Evakon polulta.

²⁷⁵ KV 21/1947, Evakon polulta.

²⁷⁶ Koivunevan lapsuus- ja nuoruusajan liikunta- ja luontoharrastuksista Kupsala 1990.

²⁷⁷ KV 12/1948, Evakon polulta.

²⁷⁸ KV 7/1946, Evakon polulta.

²⁷⁹ KV 10/1947, Evakon polulta.

²⁸⁰ KV 7/1948, Evakon polulta.

kuttaa, että ruumiillisen ponnistelun tuottaman mielihyvän ohella evakkopapin itsetuntoa hiveli hänen saavuttamansa maine periksiantamattomana ja intomielisenä kulkijana.

Vaikka Koivuneva piti fyysisesti rasittavasta kulkemisesta kevättalven merenjäällä tai tietömien taipaleiden takaisilla metsäpoluilla, se oli ainoastaan hänen retkiensä toinen puoli. Toinen puoli oli hänen matkoillaan nauttimansa seurakuntalaisten vieraanvaraisuus ja usein hyvin konkreettinen huolenpito, jota ilman hänen toimintansa ei olisi ollut mahdollista. Kuten Koivunevan myöhempiä vaiheita Utajärven pappina tarkastellut Veikko Seppänen on todennut, pappi eli ja toimi seurakuntalaistensa kanssa mutta ei heidän kauttaan, siten että olisi itse jättäytynyt taka-alalle.²⁸¹ Koivuneva myös itse tiedosti ja tunnusti sekä vanhoillislestadiolaisten että herätysliikkeeseen kuumattomien koivistolaisten avun ja arvostuksen välttämättömyyden.²⁸² Kun evakkopappi maaliskuussa 1948 saapui pitkästä kelkkamatkasta, vastatuulesta ja räntäsateesta uupuneena erääseen Rymättylän saaren koivistolaiskotiin, talonväen vieraanvaraisuus oli sydämellistä.

Minulta riisuttiin märät kengät ja sukat ja annettiin kuivat tilalle, juotettiin kuumaa teetä ja ajettiin saunaan. Ja sitten syötettiin ja annettiin vielä sitruuna-siirappikaljaa. Aamulla olivat housuni prässättyinä, sukat kuivina ja kenkäni rasvattuina.²⁸³

Koivuneva oli sananmukaisesti kulkija, mutta ei yksinäinen kulkija. Kuten muulloinkaan elämänsä vaiheidensa aikana Koivuneva ei evakkopappina toiminut yksin eikä saanut voimaa yksinäisyydestä.²⁸⁴ Päinvastoin, esimerkiksi yhteisissä tapaamisissa ja keskustelutilaisuuksissa hänen ympärillään parveili usein suuri joukko koivistolaisia, jotka mielellään kuuntelivat pappinsa omintakeisen huumorin sävyttämää kerrontaa tämän matkakokemuksista. Omaperäisellä ja teeskentelemättömällä luonteenlaadulla varustettu evakkopappi totesikin kulkevänsä kuin ”juhlasaatossa” koivistolaisten ympäröimänä.²⁸⁵ Kainostelemattomaan tyyliinsä Koivuneva kirjoitti joutuvansa usein olemaan riidan synnyttäjänä koivistolaisten keskuudessa näiden kilpaillessa siitä, kuka saisi majoittaa hänet kotiinsa yöksi. Omasta puolestaan hän tunnusti, miten hänen ”vanha aatamiin tykkäs nii siint”.²⁸⁶ Se, ettei Koivuneva suinkaan peiteltyt koivistolaisten keskuudessa nauttimansa arvostuksen ja huomion tuomaa mielihyvää, herätti joskus myös närkästystä. Itseen kohdistuneen huumorin keinoin tai vakavampaan sävyyn hän totesi, että papillakin oli omat vikansa ja luonteenpiirteensä heikkoutensa.

---

²⁸¹ Ks. Seppänen 2008, 448.

²⁸² KV 1944–1951. Esim. KV 7/1946, Evakon polulta.

²⁸³ KV 7/1948, Evakon polulta.

²⁸⁴ Ks. Seppänen 2008, 448.

²⁸⁵ KV 9/1948, Evakon polulta.

²⁸⁶ KV 3/1948, Evakon polulta.

Evakkopapin mukaan hänen ”langetessa kohokuorisuuteen” oli tarpeen, että ”joku kallis veli rakkaudessa neulalla puhkaisten päästää liian ilman ulos”.²⁸⁷

Evakkopapin työtä Koivuneva kuvasi useimmiten hyvin myönteisin sävyin. Antoisana hän papintoimensa kokikin, mutta hän pyrki positiivisilla kuvauksillaan myös rohkaisemaan poikkeusoloissa eläneitä lukijoitaan ja kuulijoitaan. Todellisuudessa pelkkää riemua Koivuneva ei tuntenut eikä kertonut evakkopapin tehtävän olevan. Hänen mukaansa siihen sisältyi myös ”eräitä toisia puolia”, joiden vuoksi kenenkään ei tarvinnut tuntea kateutta evakkopapin osaa kohtaan.²⁸⁸ ”Toisilla puolilla” Koivuneva viittasi tehtävänsä henkisiin rasituksiin. Iloisten uutisten ohella hän kertoi saavansa matkoillaan kuulla ja nähdä myös raskaita kärsimyksiä, joita joillekuille evakoille näytti kasaantuvan liikaa. Usein hän joutui ”mielessään pohtimaan käsittämätöntä kysymystä, miksi joittenkin ihmisten kohdalla on niin paljon ahdistusta”.²⁸⁹ Tällaisissa tilanteissa evakkopappi tunsi, ettei hänen tehtävänsä seurakuntalaisten rohkaisijana ja lohduttajana ollut helppo. Kun hän kesäkuussa 1947 vieraili Kiskossa lopullista sijoittamistaan odottaneiden koivistolaisten luona, hän kirjoitti: ”Jotkut heistä tulivat kyselemään, eikö näy vielä mitään merkkiä siitä, että he pääsisivät omalle tilalleen.” Mielessään pappi joutui toteamaan, miten jatkuvaan odottamiseen ja epätietoisuuteen pettyneiden seurakuntalaisten lohduttaminen tuntui ”niin vaikealta”.²⁹⁰

Koivunevan mukaan evakkopapin tehtävän varjopuoliin kuului myös se, että siinä joutui joskus näkemään koivistolaisten ja karjalaisten joutuvan uusissa elinympäristöissään kohtuuttoman kohtelun tai aiheettoman arvostelun kohteeksi. Toiselta puolen Koivuneva ymmärsi, ettei poikkeuksellinen tilanne ollut kantaväestölle ja siirtolaisten sijoittamisesta vastanneille viranomaisille helppo. Silti hän varsinkin evakkoajan ensimmäisinä vuosina saattoi tuntea, miten ”rivien välistä ja käytäväkeskusteluista olisi pilkistänyt esille väsyminen karjalaisten jatkuvaan oleskeluun Länsi-Suomessa”.²⁹¹ Pessimistisimmillään hän kuvasi siirtolaisten tilanteeseen sopineen sanonnan, jonka mukaan ”kala ja vieras alkavat haista kolmantena päivänä”.²⁹² Erityisesti koivistolaisten pappi ilmaisi mieltänsä raskauttavan sen, jos karjalaiset tai koivistolaiset itse aiheuttivat sopimattomalla käytöksellään paheksuntaa ympäristössään.²⁹³

Evakkopapin tehtävän ”toisiin puoliin” viitatessaan Koivuneva tarkoitti todennäköisesti myös jatkuvaan saarnaamiseen liittynyttä henkistä rasitusta. Hänen mukaansa saarnaajan tehtävä oli ”kallis”, mutta ”vastuu suuri”. Erityisen vaikealta saarnaaminen tuntui hänestä silloin, kun joutui

---

²⁸⁷ KV 20/1947, Evakon polulta. Koivunevan itseen kohdistuneesta huumorista SK 50/1971; Seppänen 2008, 448.

²⁸⁸ KV 7/1947, Evakon polulta.

²⁸⁹ KV 13/1949, Evakon polulta.

²⁹⁰ KV 14/1947, Evakon polulta.

²⁹¹ KV 9/1946, Evakon polulta.

²⁹² KV 13/1945, Evakon polulta.

²⁹³ Esim. KV 8/1946, Evakon polulta; KV 23/1946, Arkoja asioita.

”väsynein hermoin astumaan mitä erilaisimman kuulijakunnan eteen”. Se oli papin mukaan ”ras-
kaampaa kuin moni luulikaan”.²⁹⁴ Vaikka saarnaamiseen sisältyivät omat vaikeutensa, Koivuneval-
le näyttää silti olleen ominaisempaa ”pöydän takaa puhuminen” ja kontaktin ottaminen suureen
yleisöön kuin kahdenkeskiset keskustelut seurakuntalaisten kanssa.²⁹⁵ Vaikka pappinsa luo sielun-
asioissa tulleetakin oli, vaikuttaa Koivunevan sielunhoitajan rooli toteutuneen pikemmin hänen ju-
malanpalvelussaarnejensa, seurapuheidensa ja kotihartauksiensa kautta kuin henkilökohtaisissa
keskusteluissa. Ehkä tähän osaltaan vaikutti hänen oma originelli persoonallisuutensa ja omintakei-
nen huumorinsa. Toisaalta ne kyllä kevensivät tunnelmaa ja auttoivat luomaan kontakteja ihmisiin,
mutta toisaalta hänelle itselleen toisen persoonalliseen luonteeseen ”sisälle pääseminen” ei välttä-
mättä ollut mutkatonta.

3. Koiviston Viesti koivistolaisten yhdyssiteenä

Mauno Koivunevan toimittama Koiviston Viesti oli vuoteen 1946 tultaessa saavuttanut vakaan
aseman koivistolaisten keskuudessa – jopa siinä määrin, ettei sen jokaista numeroa aina riittänyt
kaikille halukkaille lehden painosmäärän ollessa 1 900. Koiviston Viestin toimittamiseen liittynyt
merkittävä muutos oli se, että lehti alkoi ilmestyä vuoden 1946 alusta kahdesti kuukaudessa. Koi-
viston Viestin lukijat näyttävät suhtautuneen lehteen valtaosin myönteisesti. Keväällä 1946 eräs
koivistolaisnuori kirjoitti lehden olevan ilonaihe evakoiden keskuudessa, sillä se toimi yhdyssiteenä
heidän välillään. Hän arvioi, että lehti luettiin tarkasti joka kodissa, johon se tuli. Hänen mukaansa
Koiviston Viesti pitäisi tilata jokaiseen koivistolaiskotiin. Päätoimittaja Koivunevan mukaan lehteä
koskenut palaute oli pääosin kiittävää ja kannustavaa, vaikka kriittistäkin palautetta lehdestä ja hä-
nen kirjoituksistaan joskus tuli.²⁹⁶

Saamaansa kriittiseen arvosteluun Koivuneva viittasi muun muassa toukokuussa 1946.
Tuolloin hän kirjoitti kokeneensa, kuinka ”usein saa näillä matkoilla arvostelun kylmän ryöpyn nis-
kaansa”. Moitteita hän kertoi saavansa useimmiten siirtoväen puolustamisesta. Omasta puolestaan
hän myönsi, ”miten oikeaa asiaa tulee usein taitamattomasti ajaneeksi”. Hänen mukaansa ”kirjoitta-
jan ja puhujan vastuu oli suuri, edellisen ehkä suurempi, koska siitä jäi selvempi jälki”. Mutta totta
oli päätoimittajan mielestä sekin, että ”joka täällä maailmassa yrittää, tekee virheitä. Se, joka ei yri-

²⁹⁴ KV 2/1946, Evakon polulta; KV 10/1948, Evakon polulta.

²⁹⁵ MKH, kasetti 28: 29.12.87 Maija Vuolto-Oilingin haastattelu.

²⁹⁶ Tätä kuvaa tukee Koivuneva päätoimittaja-aikaa koskeneet myöhemmät arvioinnit. Esimerkiksi syksyllä 1952 leh-
den uuden päätoimittajan kirjoituksessa, jossa hän pyrki aktivoimaan lukijoita uutisten kirjoittamiseen, hän antoi tun-
nustuksen entisen päätoimittajan työpanoksesta. Hänen mukaansa Koivunevan ”kierrellessä kaikkialla koivistolaisten
nykyisillä asuinpaikoilla, lehteen saatiin runsaasti mielenkiintoisia koivistolaisuutisia”. Uuden päätoimittajan mukaan
tällainen uutisten hankinta ei enää ollut mahdollista, sillä hän ei voinut työnsä puolesta matkustella yhtä runsaasti eikä
Koivikko-säätiön omistukseen siirtyneen lehden talouskaan olisi sitä kestänyt. KV 15/1952, Vetoimus.

tä, ei tee virheitä, mutta samalla ei tee muutakaan”. Hänen mukaansa ”karjalaisten ystävä” oli kunnian nimi, jota ei tarvinnut hävetä.²⁹⁷

Selvimminkin Mauno Koivunevan kirjoituksistaan saama kritiikki näkyi Koiviston Viestissä alkukesällä 1946 hänen ja Angelniemen kirkkoherran välisessä kirjallisessa ajatusten vaihdossa. Lehden toukokuun numerossa Koivuneva kertoi vaikutelmiaan Perniön rovastikunnan pappeinkokouksesta. Hänen mukaansa kokouksen useissa puheenvuoroissa oli mainittu kirkossakävijöiden lukumäärän nousseen. Koivunevaa oli jäänyt ihmetyttämään, miksei tässä yhteydessä mainittu mitään siirtoväen merkityksestä, vaikka hänen käsityksensä mukaan koivistolaisten osallistuminen paikallisiin jumalanpalveluksiin oli kantaväestöä aktiivisempaa. Koiviston Viestissä Koivuneva kirjoitti, ettei ollut mitään syytä ”turhanpäiväiseen itsesääliin” tai välien kärjistämiseen suhteessa paikkakuntalaisiin. Tästä huolimatta hän oli tuntenut, miten ”rivien välistä ja käytäväkeskusteluista olisi pilkistännyt esille väsyminen karjalaisten jatkuvaan oleskeluun Länsi-Suomessa”.²⁹⁸

Koivunevan kirjoitukseen vastanneen Angelniemen kirkkoherran mukaan huoli siitä, ettei kyseisellä seudulla huomioitaisi siirtoväen osuutta seurakunnallisessa elämässä, oli täysin aiheeton. Hänen mukaansa siirtoväen osallistuminen paikalliseen seurakuntaelämään oli julkisesti tunnustettu useaan otteeseen. Sitä vastoin Koiviston Viestin kirjoitus merkitsi hänen mukaansa juuri sitä ”turhanpäiväistä itsesääliä”, josta päätoimittajakin varoitti. Angelniemen kirkkoherra kertoi lounais-suomalaisten vain iloitsevan siitä, että siirtoväen tulo oli vilkastuttanut seurakuntaelämän.²⁹⁹

Koiviston Viestissä käyty keskustelu osoitti eri osapuolten näkemysten riippuneen siitä, katsoivatko he koivistolaisuutta sisä- vai ulkopuolelta, sekä siitä, tarkastelivatko he koivistolaisia erityisenä ryhmänä vai osana koko Karjalan siirtoväkeä. Koivistolaisten papille oli tärkeää, ettei hänen seurakuntalaistensa asemaa siirtolaisina unohdettaisi. Angelniemen kirkkoherra puolestaan muistutti, että koivistolaiset olivat osa laajempaa siirtolaisten joukkoa eivätkä paikalliset katsoneet heitä suinkaan erityisenä ryhmänä. Molemmat papit olivat lopulta yhtä mieltä siitä, että jos ketkä niin Suomen kirkon papisto viimeisenä laiminlöisi karjalaisten asian.³⁰⁰

Jotta Koiviston Viesti voisi toimia todellisena yhdyssiteenä koivistolaisevakkojen välillä, lehden tuli päätoimittajan mukaan välittää tietoja toisistaan erilleen joutuneista koivistolaisista. Koivuneva muistuttikin lukijoita jatkuvasti koivistolaisuutisten ja -kuulumisten välittämisestä Koiviston Viestiin. Syksyllä 1946 hän kirjoitti lehden tekevän parhaansa ”koivistolaisasioiden selostamisessa hajallaan oleville koivistolaisille ja heidän ystävilleen”. Siihen, että lehteen saataisiin juttuja, tarvittiin hänen mukaansa kaikkien koivistolaisten panosta. Päätoimittajan mukaan koivistolais-

²⁹⁷ KV 10/1946, Evakon polulta.

²⁹⁸ KV 9/1946, Evakon polulta.

²⁹⁹ KV 11/1946, Aiheeton pelko.

³⁰⁰ KV 9/1946, Evakon polulta; KV 11/1946, Aiheeton pelko.

ten oli korkea aika oppia kirjoittamaan. Heti sen jälkeen heidän tuli muistaa Koiviston Viestiä.³⁰¹ Vielä vuoden 1946 aikana lukijoiden välittämiä uutisia ja tietoja näyttää tulleen melko paljon, mutta seuraavina vuosina, suurimman alkuinnostuksen väistyttyä, avustajien aktiivisuus hiipui tai ainakin muuttui satunnaisemmaksi.³⁰² Elokuussa 1948 lehden toimitus valitteli, että ”välistä lehden avustajien into on korkealla, välistä heidän harrastuksensa laskee niin, ettei ole, mitä lehteen pantaisiin”.³⁰³

Todennäköisesti lukijoiden kirjoitusaktiivisuuden laantumiseen vaikutti osaltaan myös Koivunevan vuodenvaihteessa 1945–1946 aloittama pakinasarja ”Evakon polulta”. Päätoimittajan mukaan hänen matkapakinoidensa tarkoitus ei kuitenkaan ollut korvata lukijoiden välittämiä uutisia. Sen sijaan tarkoituksena oli, että lehden muun aineiston jäätyä suppeaksi pakinaa voitiin pidentää. Silloin taas, kun muita uutisia ja ilmoituksia oli runsaasti, pakina sai jäädä lyhemmäksi. Joka tapauksessa kesällä 1950 Koivuneva joutui toteamaan seuraavasti:

Uutisten välittäjät ovat yleensä toimineet laiskasti. Ajatellapa esimerkiksi Raumaa. Siellä on tapahtunut yhtä ja toista, mutta emme ole saaneet niistä uutista lehteen. Ei tässä auta muu kuin lähteä käymään sinne. – – Kerron sitten, mitä siellä näin ja kuulin.³⁰⁴

Lehden lukijoita Mauno Koivuneva rohkaisi kirjoittamiseen toteamalla, ettei kirjoituksilta edellytetty moitteetonta kirjallista muotoa, kunhan ne eivät vain olleet kovin yleisluontoisia ja pitkiä. Tärkeintä oli, että ne tulivat ”syvämmen pohjasta ja rakkauvesta”. Päätoimittajan mukaan kirjoitusten ei tarvinnut olla aina painoarvoltaan erityisen syvällisiä, sillä ”vähäpätöisimmätkin koivistolaisuutiset merkitsivät paljon lehden laajalle lukijakunnalle”. Kirjoituskynnyksen Koivuneva pyrki tekemään mahdollisimman matalaksi kehottaessaan lukijoita kirjoittamaan vaikkapa omasta voinnistaan, jolleivät muuta kirjoituksen aihetta keksineet.³⁰⁵

Päätoimittajan mukaan erityisen tervetulleita olivat koivistolaisia koskeneet uutiset ja kuulumiset, mutta lehdessä julkaistiin myös koivistolaisaiheisia runoja ja muisteluita. Uutisten ensisijaisuudesta suhteessa runoihin ja muisteluihin hän huomautti kesäkuussa 1946:

Monet runot ja kirjoitukset lehdessämme viittaavat taaksepäin, kotiseudun muistoihin. Mutta me emme elä vain vanhoista muistoista emmekä haaveista, vaan me tarvitsemme lehtemme

³⁰¹ KV 16/1946, Nyt meidän on opittava kirjoittamaan.

³⁰² KV 1944–1946.

³⁰³ KV 16/1948, Toimituksesta.

³⁰⁴ KV 19/1950, Koivistolaisii katsomassa.

³⁰⁵ KV 15/1948, Toimituksesta; KV 16/1948, Toimituksesta; KV 15/1950, Toimituksesta.

myös sellaista sisältöä, joka osoittaa tietä eteenpäin ja kertoo hellittämättömästä työstä raivata elintilaa nykyisissä oloissa.³⁰⁶

”Kumpaakin lajia” Koivunevan mukaan kuitenkin tarvittiin. Runot ja kotiseutumuistot olivat kuin ”jälkiruokaa” tai ”virkistäviä välipaloja” lehden palstoilla.³⁰⁷ Koivistolaisrunoihin ja -muistelmiin viitaten Koivuneva arvioi myöhemmin, miten Koiviston Viesti sen lisäksi, että se koivistolaiskүүлumisillaan toi entiset naapurit lähelle toisiaan, ”houkutteli koivistolaisten keskuudesta esiin kallisarvoiset menneisyyden muistot”.³⁰⁸

Vuosien 1944–1945 tapaan Koiviston Viestin etusivulla julkaistiin myös seuraavina vuosina uskonnollinen alkukirjoitus. Päätoimittaja luonnehti sitä maaliskuussa 1946 seuraavasti:

Koiviston Viestin ensimmäinen kirjoitus on aivan kuin Koiviston Kirkon saarnatuoli. Koiviston kirkossa oli n. 2.000 hengelle tilaa. Tällä lehdellämme on niin paljon lukijoita, etteivät ne mahtuisi Koiviston kirkkoon. Tuntuu juhllalliselta, mutta samalla vastuunalaiselta saarnata näin suurelle joukolle.³⁰⁹

Mauno Koivunevan tekemä rinnastus entisen kotikirkon saarnatuolin ja Koiviston Viestin alkukirjoitusten välillä oli osuva. Tavoittihan kirjoitusten kristillinen sanoma koivistolaiset laajemmin kuin mikään siirtoseurakunnan tilaisuuksista. Niin merkittäviä kuin eri puolilla koivistolaispaikkakuntia pidetyt siirtoseurakunnan jumalanpalvelukset olivat, ne kokosivat useimmiten yhteen vain kulloisenkin alueen koivistolaiset. Sitä vastoin Koiviston Viesti, jonka tilaajamäärä nousi lähelle 3 000:ta vuoden 1947 loppuun mennessä, tavoitti kahdesti kuukaudessa suuren osan eri puolille maata hajaantuneista koivistolaisista.³¹⁰

Mauno Koivuneva kirjoitti Koiviston Viestin alkukirjoituksen vuonna 1946 vain kerran. Muut alkukirjoitukset hän pyysi edellisen vuoden tapaan pääasiassa koivistolaisten sijoitusseurakuntien papeilta. Sen sijaan seuraavan vuoden kuluessa kirjoitusten laatiminen siirtyi pitkälti Koivunevan tehtäväksi. Todennäköisesti syynä oli koivistolaisten kiihtynyt muuttoliike Lounais-Suomesta itäiselle Uudellemaalle ja Haminan seudulle. Muuttuneessa tilanteessa hartauskirjoitusten pyytäminen Lounais-Suomen seurakuntien papistolta ei ollut enää tarkoituksenmukaista. Samalla lehden uskonnollisesta pääkirjoituksesta tuli entistä selvemmin evakkopapin tervehdys seurakuntalaisilleen. Kun vuosina 1944–1946 Koivuneva laati lehden alkukirjoituksen kahdesti, yksistään seuraavana vuonna vastaava luku oli 11. Vuosina 1948 ja 1949 hartauskirjoitukset olivat peräisin pää-

³⁰⁶ KV 12/1946, Toimituksesta.

³⁰⁷ KV 12/1946, Toimituksesta; KV 19/1950, Toimituksesta.

³⁰⁸ KV 24/1951, Jäähyväiset.

³⁰⁹ KV 6/1946, Aika on lyhyt!

³¹⁰ 1/1948, Toimituksesta.

toimittajan kynästä 17 ja 19 kertaa. Kahden viimeisen vuoden aikana Koiviston Viestissä julkaistut alkukirjoitukset olivat lopulta yhtä lukuun ottamatta Koivunevan kirjoittamia.³¹¹

Koivunevan hartauskirjoituksille samoin kuin hänen pitämilleen puheille ja saarnoille yleensäkin oli luonteenomaista keskustelunomaisuus ja havainnollisuus. Saarnan hän määritteli tarkoitettavan saarnaajan tuttavallista keskustelua ihmisten sydänten kanssa.³¹² Aiheena olleen raamatunkohdan käsittelyä Koivuneva havainnollisti koivistolaisten elämänpiiristä tutuin esimerkein. Niin hartauskirjoituksensa kuin saarnansa aiheen pappi otti usein retkillään sattuneista kohtaamisista. Keväällä 1948 hän kirjoitti:

Kävin vaikeavammaisten hoitokodissa Kaunialassa. Kumipyörävaunuissaan tulivat nuo molemmat jalkansa menettäneet (jotkut vielä muita ruumiinjäseniä) juhlasaliin. Toisia kannettiin paareilla. – – Saarnasin heille evankeliumia kertoen halvaantuneesta, jolle Herra Jeesus antoi synnit anteeksi ja jonka hän paransi.³¹³

Saman vuoden kesällä koivistolaisten pappi vihki koivistolaisia nuoria avioliittoon. Siitä hän sai aiheen käsitellä hartauskirjoituksessaan Jeesuksen esittämää vertausta kuninkaan pojan häistä. Evakkopapin mukaan ”kristityt ovat häihin menevää joukkoa”. Koivuneva kuvasi, miten eräällä hänen vihkimällään koivistolaisella nuorella parilla oli ollut kaksinkertaiset häät, kun he ”hääpäivänään pyysivät syntien anteeksiantamuksen siunausta”.³¹⁴ Vastaavasti kevättälvella 1950, jolloin Koivuneva oli ollut Turun edustalla koivistolaisten kalastajien mukana nuotan vedossa, hän valitsi hartauskirjoituksensa aiheeksi Jeesuksen esittämän vertauksen nuotasta. Koivistolaisille evakkopapin kuvaus nuottakalastuksesta ja sen periaatteista oli tuttu:

Nuotta heitetään mereen ja sitä aletaan vetää saattimelle. – – Ennen kuin se on rannalla, on sen edestä uinut kaloja sen ulkopuolelle. Onpa vielä niitäkin kaloja, jotka pääsevät livahtamaan nuotastakin, joskin se on vaikeampaa varsinkin alapaulan alitse.³¹⁵

Esittämäänsä nuottakalastuksen luonnolliseen kuvaukseen Koivuneva liitti hengellisen merkityksen:

Näin on Jumalan valtakunnankin nuotan. Evankeliumin nuotta löytää Jumalan valitut. Mutta on paljon niitä jotka eivät koskaan käsitä uskoa. – – Kun apaja on vedetty rannalle, on siinä kaikkinaisia kaloja, kelvottomiakin, jotka maailman lopussa erotetaan pois hyvien kalojen

---

³¹¹ KV 1944–1951.

³¹² SK 50/1971, Jumalan viuhakkeet.

³¹³ KV 6/1948, Evakon polulta.

³¹⁴ KV 12/1948, Häät.

³¹⁵ KV 6/1950, Nuotta.

joukosta. Jumalan kansan mukana voi kulkea senkaltaisia ihmisiä, jotka eivät koskaan kostu taivaan kunniaan.³¹⁶

Varsinkin ensimmäisissä hartauskirjoituksissaan Koivuneva viittasi toistuvasti Koivistolaisia kohdanneeseen evakkotiehen. Esimerkiksi keväällä 1947 hän pohti tapahtumien merkitystä ja tarkoitusta: ”Miksi Jumala antaa Karjalan kansan kärsimysten aallokon nousta niin korkeaksi?” Selkeää vastausta kysymykseen ei papillakaan ollut, mutta lukijoita hän rohkaisi vakuuttamalla, ettei Jumala ollut jättänyt heitä nääntymään, vaan ”hän ohjaa sittenkin Karjalan kansan kohtalot.”³¹⁷ Vaikkei koivistolaisia kohdanneiden koettelemusten merkitystä voinut evakkopapin mukaan täysin käsittää, ne eivät olleet sattumaa, vaan ”Jumalan rakkauden vitsalla on ollut oma tarkoituksensa”.³¹⁸ Koivuneva koki koivistolaisten evakkovaiheiden osoittavan, että Jumala ohjasi sekä kansojen että yksittäisen ihmisen kohtaloita. Kun hän kesällä 1947 muisteli kolme vuotta aiemmin tapahtunutta evakkoon lähtöä, hän kirjoitti erästä koivistolaista lainaten, että ehkä ”Jumala on tahtonut lähettää meidät sieltä Karjalasta todistajikseen tänne muualla Suomeen”.³¹⁹ Toisaalta Koivunevan mukaan oli myös niin, että ”siirtolaisuuden vaivojen ja näitten epävakaisten aikojen keskellä on moni karjalainen herännyt elävään synnin tuntoon”.³²⁰

Ajan mittaan evakkopapin hartauskirjoituksiin sisältyneet viittaukset koivistolaisten evakkokokemuksiin harvenivat.³²¹ Todennäköisesti kyse oli ainakin osittain Koivunevan hartaus- ja pakin kirjoituksia koskeneesta tehtäväjaosta. Hartauskirjoituksissaan Koivuneva pyrki parilla johtajatuksella avaamaan valitsemansa raamatunkatkelman merkitystä ja kohdistamaan sen lukijoidensa elämäntilanteeseen. Varsinaisesti koivistolaisuutta koskeviin kysymyksiin ja kuulumisiin hän paneutui entiseen tapansa matkapakinoissaan. Lehden uskonnollisen alkukirjoituksen tehtävään ja sisältöön viitaten hän kirjoitti päätoimittajakautensa toiseksi viimeisessä hartauskirjoituksessa joulukuussa 1951 seuraavasti:

Moni tämän lehden lukijoista on varmaan ihmetellyt, miksi tässä lehtemme uskonnollisessa alkukirjoituksessa ei ole puhuttu karjalaisuuden asiasta. Siitähän se johtuu, että Jumalan sanassa puhutaan korkeammasta päämäärästä kuin Karjala tai Suomi. – – Niin sykhdyttävää ja lämmittävää kuin onkin olla karjalainen, niin sittenkin yläpuolella Karjalan ja yläpuolella tämän rakkaan isänmaamme on ylhäällä oleva isänmaa.³²²

---

³¹⁶ KV 6/1950, Nuotta.

³¹⁷ KV 9/1947, Laiva merellä.

³¹⁸ KV 12/1947, Kolme vuotta.

³¹⁹ KV 12/1947, Kolme vuotta. Ks. myös KV 15/1949, Koivisto-juhlan aattona.

³²⁰ KV 17/1947, Miten käsittäisin uskon.

³²¹ KV 1944–1951.

³²² KV 23/1951, Kristityn toivo.

Koiviston Viestin alkukirjoituksissa Koivuneva kirjoitti uskonasioista avoimesti ja suoraan. Hänen mukaansa se oli tarpeellista, sillä ”niitä, jotka kaipaavat selvyyttä ja parannusta elämäänsä, on varmaan enemmän kuin luulemmekaan”.³²³ Koivunevan kirjoituksista välittyi selvästi hänen omaksumansa vanhoillislestadiolainen kristinuskonäkemyksensä. Toisinaan koivistolaisten pappi saattoi viitata kirjoituksissaan myös kääntymiskokemukseensa sekä vetää rajaa aiempiin uskonkäsitteisiinsä.³²⁴

Syksyllä 1947 Koivuneva käsitteli kirjoituksessaan ”Miten käsittäisin uskon” kääntymiskokemuksensa yhteydessä hänelle tärkeiksi muodostuneita kysymyksiä uskon syntymisestä ja syntien anteeksisaamisesta. Evakkopapin mukaan Karjalan siirtolaisten keskuudessa oli monia, jotka ”haluaisivat niin mielellään uskoa syntiä anteeksi, mutta eivät tiedä, mistä saisivat sellaisen uskon”. Koivunevan mukaan monilla oli ”paljon epäselvyyttä” tässä asiassa.

Monet perustavat uskonsa omalle valmistukselleen, omille ajatuksilleen ja teoilleen, omalle hyvyydelleen ja kristillisyydelleen. Myöskin rukoilemalla ja itsensä kokonaan jättämisellä Jumalan käsiin ovat monet pyrkineet järjestämään tämän asian.³²⁵

Kirjoituksensa otsikossa esittämäänsä kysymykseen Koivuneva vastasi uskonnäkemyksensä pohjalta, että Jumala synnytti ihmisessä uskon saarnauttamalla seurakunnassaan ”evankeliumia Herrasta Jeesuksesta”.³²⁶

Mauno Koivuneva käsitteli hartauskirjoituksissaan usein myös kysymystä parannuksesta. Jo ennen lestadiolaisuuteen kääntymistään hän oli opettanut, että ihmisen täytyi ”tehdä parannus”. Parannuskehotusta hän oli saattanut tehostaa herännäisyydestä oppimillaan sanonnoilla, kuten ”helvetti on heränneitä täynnä”. Samalla hän oli kuitenkin tuntenut, ettei osannut selittää, miten parannus tehtiin. Hän oli myös pohtinut, mitä eroa oli parannuksella ja ripillä.³²⁷ Kääntymiskokemuksensa jälkeen Koivuneva koki löytäneensä vastauksen kysymyksiinsä. Omaksumansa käsityksensä parannuksesta hän ilmaisi esimerkiksi elokuussa 1947 kirjoittamassaan hartauskirjoituksessa ”Tehkää parannus!”. Kirjoituksensa pappi aloitti Augsburgerin tunnustuksen määritelmällä parannuksesta. Erityistä huomiota hän kiinnitti seurakunnan merkitykseen synninpäästön välittäjänä ja avaintenvaltan haltijana. Kirjoituksessaan hän kysyi, mistä seurakunnan ja sen välittämän synninpäästön voi löytää.

³²³ KV 19/1947, Armoa kaipaaville.

³²⁴ KV 1946–1951. Koivunevan Koiviston Viestiin kirjottamia hartauskirjoituksia julkaistiin myös vanhoillislestadiolaisessa Siionin lähetyslehdessä yhteensä 14 kertaa vuosina 1948–1952. SL 1948–1952.

³²⁵ KV 17/1947, Miten käsittäisin uskon?

³²⁶ KV 17/1947, Miten käsittäisin uskon?

³²⁷ MKH, kasetti 1: 30.9.1988 Parannus I.

Onko minun mentävä papin luo? Sanon tähän: on pappejakin, joilla ei ole tätä valtaa, sillä syntien anteeksiantaminen on Pyhän Hengen virka. Jokainen uskovainen, joka itse on tullut ovesta päästetyksi sisälle lammastarhaan, kuuluu kuninkaalliseen papistoon ”julistamaan sen jaloja tekoja, joka heidät on kutsunut pimeydestä ihmeelliseen valkeuteensa.” Sen vuoksi, kun Jumalan seurakunnasta kuulet syntikurjuutesi keskellä evankeliumin suloisen lohdutuksen, että Kristuksen tähden on Jumala sinulle armollinen, niin saat uskoa itse Jumalan sen sinulle sanoneen. Näin lähelle siis Pyhä Jumala tulee.³²⁸

Kirkkoherran käsityksen mukaan ”jokainen uskovainen ihminen, vähäpätöisinkin, oli hengellinen pappi”. Ne, jotka itse olivat ”saaneet uskoa omat suuret syntinsä anteeksi”, saattoivat julistaa saman anteeksiantamuksen myös muille.³²⁹ Se, että Koivuneva puuttui kirjoituksessaan siihen, ettei virkappuus itsessään tuonut todellisia valtuuksia synninpäästön julistamiselle, oli tulkittavissa viittauksena hänen omaan henkilöhistoriaansa ja kääntymiseensä.

Mauno Koivunevaa pitkään vaivannut kysymys todellisista valtuuksista toimia anteeksiantamuksen ja pelastuksen välittäjänä sai ratkaisun hänen kääntymisessään. Valtuutuksen pappisviran täysivaltaiseen hoitamiseen Koivuneva koki tulevan viime kädessä Kristukselta. Kesällä 1947 hän kirjoitti Koiviston Viestissä:

Minäkään, joka tätä kirjoitan, en ole yhtään sen parempi kuin sinä – – mutta rakkaan Herramme Jeesuksen tähden saan uskoa omat suuret syntini anteeksi ja tätä anteeksiantamuksen sanomaa on Herra Jeesus pyytännyt minut julistamaan myös sinulle siten, että ottaisit tämän päästön vastaan kuin itse jumalalta, etkä sitä epäilisi.³³⁰

Syntien anteeksiantamuksen välittämisen Koivuneva ymmärsi mahdollisuudeksi ja keinoksi pappiskutsumuksensa toteuttamisessa, joka häneltä aiemmin oli puuttunut. Kristillinen sanoma syntien anteeksiantamuksesta merkitsi Koivunevalle, ei ainoata, mutta syvintä lohdutusta, jolla hän saattoi rohkaista seurakuntalaisiaan ”elämän katoavaisuuden ja vaihtelevaisuuden keskellä”. Se ei suinkaan poistanut ongelmia ja vastoinkäymisiä ihmisen elämästä, mutta antoi voimaa kulkea niiden lävitse. Sairaan tai kuolevan luona käytyään koivistolaisten pappi saattoi jäädä pohtimaan, ”jollei meillä olisi syntien anteeksisaamisen lohdutusta, niin mitä lohdutusta meillä voisikaan olla silloin, kun kuolema muistuttaa olemassaolostaan”.³³¹

Epäsuorasti omaan kääntymisprosessiinsa Koiviston virkaa tekevä kirkkoherra viittasi myös heinäkuussa 1947 käsitellessään kysymystä, mitä tulisi ajatella kirkosta eroamisesta. Kirjoitus sisäl-

³²⁸ KV 16/1947, Tehkää parannus!

³²⁹ KV 13/1947, Juoppoudesta; KV 4/1951, Lutherin joulusaarnasta.

³³⁰ KV 13/1947, Juoppoudesta.

³³¹ KV 4/1948, Evakon polulta, Koivuneva 1953, 326.

si pelkistetyn kuvauksen siitä, millaisen merkityssisällön Koivuneva antoi vanhoillislestadiolaisten kanssa käymilleen keskusteluille Koivistolla ja sen jälkeen Lounais-Suomessa.

Mutta katso, mitä elävät seurakunnan jäsenet tekevät. Eivät he eroa kirkosta, vaan he kerääntyvät hengellisesti kuolleen pappinsa ympärille, rukoilevat hänen puolestaan ja panevat hänet ahtaalle. He tietävät, ettei ole mitään muuta kristillisyyttä kuin Kristus, suositeltiin heille kuinka hemaisevia tunnelmia tahansa. Ja tämä Kristus tulee meidän tykömme evan-
liumin saarnassa.³³²

Jo ennen kääntymistään Koivuneva oli havainnut joidenkin Koiviston lestadiolaisten rukoilleen kirkossa hänen puolestaan, että hän ”käsittäisi uskon”. ”Ahtaalle panemisella” pappi viittasi siihen, etteivät Koiviston lestadiolaiset häntä puhutellessaan olleet hyväksyneet muuta mahdollisuutta uskon saamiseksi kuin parannuksen ja heidän välittämänsä anteeksiantamuksen uskomisen.³³³

Erityisesti Koivunevan kevään 1948 hartauskirjoituksiin sisältyi rajanvetoja hänen aikaisempiin uskonkäsityksiinsä. Niin kutsutun ”sataprosenttisen kristillisyyden” aatteiden, joista hän oli saanut opiskeluaikanaan vaikutteita, hän kirjoitti osoittautuvan ”omine valmistuksineen ja antautumisineen salakavalalla tavalla harhaanjohtavaksi lakihengellisyydeksi”.³³⁴ Kuten Jari Kupsala on todennut, vanhoillislestadiolaisen maailmanselityksen sisäistämisen jälkeen Koivunevan aikaisempi uskonnollisuus näyttäytyi hänelle uudesta näkökulmasta. Siinä oli ollut kyse ”väärään pyhyyteen sotkeutumisesta”, jollaista oli olemassa montaa lajia. Yhteistä niille oli, että ”ilman syntien anteeksisaamisen uskoa, ne jäivät pelkiksi teatteritempuiksi”.³³⁵ Kääntymisen legitimoimisen ja pysyvyyden varmistamiseksi niihin oli tehtävä selvä pesäero. Tämän Koivuneva puki sanoiksi todetessaan, miten ”pahuuden lisäksi pitää romahtaa alas hyvyitemmekin”.³³⁶

Koivistolaisten papin rajanvedot aikaisempiin uskonkäsityksiinsä eivät suinkaan merkinneet kaiken hänen aikaisemman opetuksensa mitätöintiä. Esimerkiksi Koivunevan opetus oikeasta ja väärästä säilyi monilta osin samankaltaisena kuin ennen kääntymistä. Hän oli jo aikaisemmin suhtautunut paheksuvasti muun muassa alkoholin nauttimiseen, tanssiin ja elokuvissa käyntiin. Alkoholiin Koivuneva oli omaksunut ehdottoman kielteisen kannan viimeistään jo nuorena partio-poikana. Myöhemmin opiskeluaikanaan hän ilmaisi käsityksensä alkoholista ”hivittävänä” ja ”or-

---

³³² KV 14/1947, Onko erottava kirkosta?

³³³ Marraskuussa 1946 Koivuneva kirjoitti pakinassaan Koiviston viestissä: ”Saanen tässä omasta puolestanikin sanoa, että seurojen aikana sain kuulla seurakuntalaisten rukoilleen puolestani siitä lähtien kuin tulin Koivistolle.” KV 21/1946, Evakon polulta.

³³⁴ KV 9/1948, Omavanhurskaudesta; SL 9/1948, Omavanhurskaudesta. Kupsala 1990, 142–144.

³³⁵ KV 9/1948, Omavanhurskaudesta; SL 9/1948, Omavanhurskaudesta. Kupsala 1990, 142–144.

³³⁶ KV 8/1948, Liianko helpolla?; SL 7–8/1948, Liianko helpolla?

juuttavana” voimana.³³⁷ Vastaavasti kirjoituksessaan Koiviston Viestissä vuodenvaihteessa 1945–1946 Koivuneva varoitti koivistolaisia vakavasti juoppoudesta. Hänen mukaansa se koituisi ihmisen omaksi ja hänen lähimmäistensä turmioksi sekä tahraisi kaikkien karjalaisten maineen ja vetäisi lopulta ”Karjalan kansan päälle uusia Jumalan tuomioita”.³³⁸ Kesällä 1947 Koivuneva kirjoitti tietävänsä, että moni koivistolainen ”väkijuomien käyttäjä” kulki omantunnon syytösten painamana. Siksi evakkopapin mukaan tärkeämpää kuin viinan aiheuttaman kärsimyksen kuvaaminen oli sen kysyminen, miten asiaan saisi parannuksen. Evakkopapin mukaan juoppous oli väärin ja syntiä. Silti hän ei halunnut siihen sortuneita enempää moittia eikä saarnata heille asioista, jotka he kyllä itsekin tiesivät. Sen sijaan hän kirjoitti haluavansa rohkaista heitä anteeksiantamuksen evankeliumilla, joka oli ”ainoa mahdollisuus päästä syyllisyyden painon alta”. Hänen mukaansa evankeliumi antoi myös voimaa taistella juoppouden himoa vastaan.³³⁹

Koiviston siirtoseurakunnan viimeisenä toimintavuonna 1949 sekä alkuvuodesta 1950 Mauno Koivuneva sivusi kirjoituksissaan toistuvasti hänelle konversioprosessissa tärkeäksi muodostunutta uskonopillista kysymystä Jumalan seurakunnasta. Kirjoituksissaan hän käsitteli muun muassa ajallisen, näkyvän seurakunnan ja näkymättömän, ”Jumalan seurakunnan” välistä suhdetta. Marraskuussa 1949 Koivuneva kirjoitti, ettei Jumalan seurakunta ollut ”inhimillinen laitos tai yhdistys”. Hänen mukaansa ei voinut ajatella, että jokin yhdistys, herätysliike, Koiviston seurakunta tai edes evankelisluterilainen kirkko olisi yhtä kuin Jumalan seurakunta. Sen sijaan Koivuneva käsitti, että viimeksi mainittu oli löydettävissä kirkon sisältä ”uskovaisten ihmisten” keskuudesta.³⁴⁰

Siirtoseurakunnan aloittaessa viimeistä toimintavuottaan Mauno Koivuneva vertasi Koiviston seurakuntaa laivaan, joka oli kulkenut monien raskaiden aikojen läpi ja jolla nyt oli edessään viimeinen matka. Vaikka Koiviston seurakunnan toiminta lakkaisi, tärkeintä oli, että ”Kristuksen seurakunta ei tuhoudu”.³⁴¹ Koivuneva kirjoitti Koiviston seurakunnan toiminnan olleen kuin ”näkyväinen kehys tai niin kuin telineet, joitten keskellä varsinainen rakennus oli kohonnut”.³⁴² Koivistolaisten papin mukaan kirkon tunnustuksen ja näkyvien muotojen keskellä Jumala oli sanansa ja sakramenttiansa kautta rakentanut seurakuntaansa ja ruokkinut laumaansa.³⁴³

---

³³⁷ Marko Paavilaisen mukaan partiolupaukseen sisältyi 1910-luvun jälkipuoliskolla kieltäytyminen alkoholista, tupakasta, kiroilusta ja huonoista tavoista. Paavilainen 2010, 75. Kristillisen urheilutyön parissa toimiessaan 1920-luvun lopussa Koivuneva kirjoitti alkoholista: ”Niiden [väkijuomien] käyttö voi muodostua niin hirvittäväksi kiroukseksi, että ne voivat pitää uhriaan orjuudessa, josta vain yliluonnollinen voima voi hänet pelastaa.” Kupsala 1990, 69.

³³⁸ KV 12/1945, Arka asia.

³³⁹ KV 13/1947, Juoppoudesta.

³⁴⁰ KV 22/1949, Uusi Jerusalem. Ks. myös KV 1–2/1950, Matkaevääksi.

³⁴¹ KV 1/1949, Viimeinen vuosi.

³⁴² KV 1/1949, Viimeinen vuosi.

³⁴³ KV 1–2/1950, Koiviston seurakunnan päättäjäisjuhla.

Virkaa tekevä kirkkoherra muistutti siirtoseurakunnan lakkauttamista surevia, ettei ratkaisevinta ollut se, oliko heidät merkitty siirtoseurakunnan vai paikallisseurakuntien kirjoihin. Tärkeintä hänen mukaansa oli olla ”uskon kautta sisällä Jumalan armohuoneessa, Jumalan lasten luvussa”. ”Taivaan matkaa” ajatellen oli sama, vaikka kirjat olisivatkin muualla kuin Koiviston seurakunnan kirjoissa.³⁴⁴

Kuin julkisena testamenttina seurakuntalaisilleen Mauno Koivuneva kirjoitti Koiviston viestissä tammikuussa 1950 julkaisemassaan kirjoituksessa ”Matkaevääksi” seuraavasti:

Kun seurakuntanne viimeisenä pappina puhun teille, Rakkaat koivistolaiset, niin voin sanoa, että kaikkein parasta, mitä olen keskuudessanne saanut, on Jumalan valtakunta.³⁴⁵

Koivunevan lausuma oli ymmärrettävissä viittaukseksi hänen puoli vuosikymmentä aiemmin tapahtuneeseen vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymiseensä. Siihen hän viittasi myös samana vuonna pitämässään suviseurasaarnassa, joka julkaistiin Siionin lähetyslehdessä sekä lyhennettynä Koiviston Viestin alkukirjoituksena. Kun omaksumansa seurakuntakäsityksen tiivistäen hän totesi saarnassaan Lutherin joulupäivän toisen evankeliumisaarnan selitystä mukaillen, ettei seurakunta ollut ”puu, eikä kivi, eikä kanto, mutta se on juuri niitten ihmisten yhteys, jotka ovat uskomassa Herraan Jeesukseen Kristukseen”.³⁴⁶ Tämän yhteyden Koivuneva koki löytäneensä Koiviston vanhoillislestadiolaisten keskuudesta. Hänen mukaansa siellä, missä oli kristittyjä, uskovaisia, siellä oli myös evankeliumi ja Kristus.³⁴⁷

Erityisen suosion Koiviston Viestin lukijoiden keskuudessa saavuttivat Mauno Koivunevan Cursor-nimimerkillä kirjoittamat matkapakinat. Ne alkoivat ilmestyä lähes säännöllisesti lehden joka numerossa vuodenvaihteesta 1945–1946. Aluksi pakinan nimenä oli Evakon polulta. Siirtoseurakunnan lakkauttamisen jälkeen sen nimeksi vaihtui Koivistolaisii katsomassa, jonka nimisenä kirjoitus ilmestyi toukokuuhun 1951 saakka.³⁴⁸ Pakinoissaan evakkopappi kertoi elämänmakuiseen tyyliinsä koivistolaisten pariin suuntautuneista matkoistaan ja niillä tekemistään havainnoista. Hän kuvasi seikkaperäisesti, mitä oli seurakuntalaistensa keskuudessa nähnyt ja kuullut, keitä oli matkoillaan tavannut sekä millaisissa oloissa hänen tapaamansa koivistolaiset olivat eläneet. Pakinoista välittyi yhtä lailla niin syrjäisten evakkoasumusten hämyinen tunnelma kuin sotakorvausaluksia valmistaneen koivistolaisen veneveistämön kiireinen pauke. Pakinoitsija saikin kiitosta lehden lukijoilta.

³⁴⁴ KV 22/1949, Uusi Jerusalem.

³⁴⁵ KV 1–2/1950, Matkaevääksi.

³⁴⁶ SL 9/1950, Siionin Vuori, 176; KV 15/1952, Siionin vuori.

³⁴⁷ KV 22/1949, Uusi Jerusalem.

³⁴⁸ KV 1945–1951.

Kun meidän kirkkoherramme vielä juoksentelee kiire kantapäillään meitä katselemassa ja sitten viestimme välityksellä ilmoittelee, mitä itse kullekin kuuluu, josta kiitos hänelle, niin monasti olemme kuin itse kylässä mukana hänen kanssaan.³⁴⁹

Siirryttyään seurakuntatyöhön Haapavedelle loppuvuonna 1951 Koivuneva jäi monien koivistolaisten muistiin erityisesti pakinoidensa ansioista. Lausueessaan kiitokset päätoimittajan tehtävät jättäneelle Koivunevalle Koiviston Viestin toimitus totesi, miten ”erikoisesti meidän muistiimme ovat jääneet Mauno Koivunevan kynästä lähteneet matkakirjeet”.³⁵⁰ Vain vähän myöhemmin toimitus totesi päätoimittaja Koivunevan poismuuton antaneen ”ajattelemisen aihetta”, sillä hänen paikkansa oli ”hyvin vaikeasti täytettävissä”.³⁵¹

Evakkopapin mukaan pakinoiden tuli osaltaan valaa koivistolaisiin uskoa valoisammasta tulevaisuudesta ja kannustaa heitä yritteliäisyyteen vaikeissakin oloissa. Samalla niiden tuli välittää lukijoille kuulumisia ja uutisia hajalleen joutuneista entisistä kyläläisistä ja naapureista. Sitä, miten siirtoväen rohkaisu ja koivistolaiskuulumisten välittäminen linkittyivät pakinoissa kiinteästi yhteen, kuvaa hyvin pakina tammikuulta 1948. Kyseisessä kirjoituksessa Koivuneva kertoi tervehdyskäynnistään koivistolaisen Raution perheen evakkoasumuksessa Askolan pitäjän syrjäseuduilla.

Parhaillaan oli sirkkeli sirisemässä suurimman osan perheestä ollessa sisällä mökkiasunnossa, jossa oli toistaiseksi yksinkertainen seinä ja ovena viltti. Tähän asti he olivat asuneet tellassa, jossa kuitenkin oli kylmä, kun kipinävartijoita ei ollut riittävästi. – Jos puhutaan joskus elämän aloittamisesta aivan alusta, niin kyllä täällä oli niin. En todellakaan voinut muuta kuin sydämessäni toivoa, että nämä korvenraivaajat saisivat säilyttää kolme tärkeintä edellytystä, joita ilman kaikki yrittäminen olisi turhaa: innostuksen, terveyden ja voimat.³⁵²

Rohkaisu tulevaisuuden uskon säilyttämiseen oli tärkeää varsinkin vuosina 1946–1948, jolloin monet koivistolaiset olivat vailla pysyvää kotia ja työtä. Seuraavina vuosina Koivistolaisten hajaannuttua satojen kuntien alueelle Koivunevan matkapakinoiden rooli korostui erityisesti koivistolaiskuulumisten ja -terveisten välittäjänä. Niiden merkitystä vain vahvisti se, ettei sodan jälkeisissä suomalaiskodeissa, siirtoväen evakkoasumuksista puhumattakaan, juuri ollut puhelimia. Koiviston Viestin tullessa 1940- ja 1950 -lukujen taitteessa noin 3 000 koivistolaiskotiin tavoittivat pakinoitsijan välittämät terveiset käytännössä huomattavan osan eri puolilla Suomea asuneista koivistolaisista.³⁵³

³⁴⁹ KV 24/1950, Koiviston Viesti.

³⁵⁰ KV 24/1951, Kirkkoherra Mauno Koivuneva siirtynyt Haapavedelle.

³⁵¹ KV 1/1952, Uusi vuosi.

³⁵² KV 13/1948, Evakon polulta.

³⁵³ Koivuneva 1953, 323, 330.

Pakinoiden saaman myönteisen vastaanoton ohella Mauno Koivuneva itse koki pakinatyylin luontevimmaksi tavaksi kirjoittaa. Aiheet kirjoituksiin löytyivät evakkopapin matkoilta, ”evakon poluilta”, ja humoristinen sävy kirjoituksiin tuli luonnostaan. Pakinoiden tehtävä ei suinkaan ollut pelkäämään lukijoiden viihdyttäminen, vaan niissä toteutui Koivunevan Koiviston Viestiin liittämä määritelmä lehden kahdesta ”johtotähdestä”, koivistolaisuudesta ja Jumalan sanasta. Sanoman välittymistä edisti Koivunevalle ominainen ja pakinatyyliä välttämätön oivaltava huumori, jonka hän kohditti tietoisesti myös omaan persoonaansa. Huumorista Koivuneva kirjoitti, että oikein käytettynä se oli ”verraton henkinen ase” ja ”kallis ajallinen taito, joka laukaisee turhan jännityksen ihmisten väliltä ja avaa usein ihmissydämet luottamukselliseen keskusteluun”.³⁵⁴ Leikinlasku ei ollut Koivunevalle pakinoissa itsetarkoitus, mutta sen avulla saattoi ”välittyä tärkeitä asioita ihmisten sydämiin”.³⁵⁵ Myöhemmin hän itse arvioi pakinoitaan ja niiden merkitystä:

Minä sillä pakinatyyllilläni ja huumoria avuksi käyttäen toin kantani esille. – – Pakinatyyli on sellainen, että se uppoaa kansaan noin herkemmin kuin joku muu.³⁵⁶

Pakinoissaan Koivuneva saattoi käsitellä evakkopapin matkoilla sattuneita hauskoja sattumuksia mutta myös ”mitä vakavimpia asioita”.³⁵⁷ Vaikka pakinoihin sisältyi usein myös uskonnollinen sanoma, ne eivät olleet hartauskirjoituksia. Sen sijaan niissä kulkivat kuin lomittain sekä uskonasiat että koivistolaisia koskeneet yhteisölliset ja yhteiskunnalliset kysymykset. Välillä Koivuneva hauskuutti lukijoitaan esimerkiksi varoittamalla heitä seurakunnan entisen kappalaisen K. V. Keiturin sarvettomasta pässistä tai vasta tervatusta veneestä – jolloin Keituri lopulta joutui toteamaan pakinoitsijalle: ”Kuule sinä Koivunevan akan poika, älä kerro kaikkea, mitä sinä näet.”³⁵⁸ Sitten pakinoitsija siirtyi taas vakavimpiin aiheisiin ”kuljettaen” lukijansa vierailulle kristittyyn koivistolaiskotiin, jossa ”kulkija tuntee, kuinka tässä evakkokodissa vallitsee Jumalan rauha perheenjäsenten sydämissä”.³⁵⁹

Sen lisäksi että pakinat kuvasivat usein elävän realistisesti evakkoajan tunnelmia ja sattumuksia, ne valaisivat uteliaan ja jatkuvasti liikkeellä olleen siirtopapin sisäistä mielenmaisemaa ja hänen erilaisia roolejaan. Evakkopapin tehtävät jättäneen Koivunevan sanoin pakinoissa oli nähtävissä osa hänen omaa elämäkertansa.³⁶⁰ Pakinoissaan Koivuneva näyttäytyi ainakin koivistolaisten virkaa tekevän kirkkoherran, evakkopapin, aktiivisen lehtimiehen, koivistolaisten yhteisöllisyyden

³⁵⁴ KV 4/1949, Evakon polulta; SK 50/1971, Jumalan viuhakkeet; Pm 9/1.3.1989, Mauno Koivuneva 85 vuotta.

³⁵⁵ SK 50/1971, Jumalan viuhakkeet; Pm 9/1.3.1989, Mauno Koivuneva 85 vuotta.

³⁵⁶ MKH, kasetti 22: Mauno Koivunevan haastattelu 2.2.1988.

³⁵⁷ Ks. Pm 12.5.1960, Paimenpojan kierroksilta.

³⁵⁸ KV 13/1950, Koivistolaisii katsomassa; MKH, kasetti 14: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka.

³⁵⁹ KV 18/1946, Evakon polulta.

³⁶⁰ KV 24/1951, Jäähvyäiset.

vaalijan sekä vanhoillislestadiolaisen saarnamiehen roolien kautta. Roolit eivät suinkaan olleet toisistaan irrallisia, vaan niihin sisältyi useita leikkauspintoja.³⁶¹

Koivunevan lehtimiehen rooliin kuului tietojen välittäminen kaikilta seuduilta, missä koivistolaisia vain asui. Kun joiltain koivistolaisseuduilta lehden lukijoilta ei ollut toviin lähetetty uutisia, pakinoitsija saattoi todeta lievää moitetta äänessään, ettei auttanut muu kuin lähteä itse käymään paikan päällä. Siitä, mitä hän näkisi ja kuulisi, hän lupasi kirjoittaa pakinassaan.³⁶² Koiviston Viestin lukijat oppivat tuntemaan pakinoitsijan uutisten välittäjänä, jolta pienetkään yksityiskohdat eivät yleensä jääneet havainnoimatta. Joskus Koivunevan täytyikin rauhoitella kohtaamiaan koivistolaisia:

Monet ovat jo oppineet näkemään minun koettavan pitää eron sillä, mitä kerron ja mitä jätän kertomatta. Niin että pitää sanoa, kuten se muinainen ulosottomies, jonka sisälle tullessa talonväki piiloutui pöytien ja penkkien alle: älkää pelätkö, ihminen sitä olen minäkin.³⁶³

Koivuneva ei tyytynyt vain asioiden kuvailuun, vaan pakinat sisälsivät hänen kannanottojaan koivistolaisia ja siirtoväkeä koskeneisiin yhteiskunnallisiin, seurakunnallisiin tai kulttuurisiin kysymyksiin. Evakkopappi otti toistuvasti kantaa muun muassa paikallisväestön ja siirtoväen suhteisiin, nuorison koivistolaisperinteestä vieraantumiseen ja siirtolaisia koskeneeseen maansaantipolitiikkaan.³⁶⁴

Varsinkin siirtoväen lopullista sijoittamista edeltäneinä vuosina Koivuneva kehotti koivistolaisia vaalimaan hyviä ja luottamuksellisia suhteita paikallisväestön kanssa. Pakinoitsijan mukaan ei ollut ihme, jos ”karjalaisten pakollinen vieraana olo” koetteli joskus niin paikkakuntalaisten kuin siirtolaistenkin kärsivällisyyttä”. Saattoipa hän itsekin joskus kärsimättömänä puuskahtaa, ”ettei siitä pääse mihinkään, että meihin karjalaisiin aletaan kyllästyä”.³⁶⁵ Kun karjalaisten oikeuksia poljettiin, heidän ei tullut Koivunevan mukaan vain nöyrästi alistua. Mutta silloinkin oli muistettava, että ”vain asiat tappelevat, ei henkilöt”.³⁶⁶ Loppujen lopuksi se, millaiseksi isäntäväen ja talossa asuneen siirtoväen suhde muodostui, riippui pakinoitsijaan mukaan paljon siirtoväestä itsestään.³⁶⁷

Koivunevan mukaan koivistolaisilla ja Karjalan siirtolaisilla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin löytää paikkansa uusilta asuinsijoilta ja elää ystävällisissä suhteissa paikallisväestön kanssa. Se ei saanut kuitenkaan johtaa Karjalan nuorison irtautumiseen karjalaisista tavoista, kotiseudun mur-

---

³⁶¹ KV 1945–1951.

³⁶² KV 19/1950, Koivistolaisii katsomassa.

³⁶³ KV 2/1951, Koivistolaisii katsomassa.

³⁶⁴ KV 1946–1951.

³⁶⁵ KV 9/1946, Evakon polulta.

³⁶⁶ KV 2/1946, Uuden vuoden ajatuksia.

³⁶⁷ KV 20/1946, Evakon polulta.

teesta tai yhteydestä omiin heimolaisiin. Päinvastoin niiden hylkääminen todisti vain ”suuresta henkisestä heikkoudesta”.³⁶⁸ Sen sijaan ”juurtuminen vanhoihin koivistolaisiin perinteisiin” esti pakinoitsijan mukaan ”pään pyörälle joutumisen näissä nykyajan kuumeisissa hyörinöissä”.³⁶⁹ Uusista asioista ja ilmiöistä kiinnostuneen, mutta samalla perinteitä arvostaneen papin mukaan siirtolaiset kykenivät parhaiten palvelemaan ”yhteistä isänmaata” pysymällä karjalaisina.³⁷⁰

Koivuneva pyrki tekemään siirtoväen asiaa tunnetuksi paitsi koivistolaisten myös laajemman yleisön keskuudessa. Se onnistui parhaiten juuri huumorin sävyttämien pakinoiden välityksellä, joita päätyi muidenkin kuin koivistolaisten luettavaksi. Esimerkiksi toukokuussa 1948 Koivuneva kertoi Kiskossa käydessään kuulleen, miten siellä ”paikkakuntalaisetkin lukevat halukkaasti tätä Koiviston Viestiä pitäen sitä hyvänä lehtenä, koska se ei ole liiallisella virallisuudella rasitettu”.³⁷¹ Koivistolaisten lehdellä oli lukijoita myös varsin huomattavalla taholla. Muiden muassa Mikkelin kaupunginjohtaja Väinö Molander sekä Koivunevan vanha ystävä, piispa Ilmari Salomies ilmaisivat mielenkiintonsa ja myötämielisyytensä sekä koivistolaisia että heidän lehteään kohtaan.³⁷² Salomiehen kiinnostuksesta pakinoihin kertoo se, että Koivunevan käyttämä nimimerkki ”Cursor” oli hänen keksimänsä. ”Cursorin pakinoihin” viitaten piispa lähetti koivistolaisten papille tervetuloa, että ”jatka vain sitä tietäsi ja sillä tyylillä”.³⁷³

Eräs Koivunevan pakinoissaan esillä pitämistä kysymyksistä oli vuosia vireillä ollut, kiihkeitä tunteita ja kielipoliittisen kohun herättänyt Merikoivisto-suunnitelma. Lopulta toteutumatta jääneessä hankkeessa oli kyse Koiviston siirtoväen sijoittamisesta itäisen Uudenmaan rannikolle, Pernajan lahdelle, missä perinteisten koivistolaisten merielinkeinojen harjoittaminen olisi ollut mahdollista. Toteutuessaan hanke olisi tarkoittanut uuden suomenkielisen kunnan perustamista lähes täysin ruotsinkieliselle rannikkoseudulle.³⁷⁴

Viittauksia Merikoivisto-kysymykseen Koivunevan pakinoissa esiintyi huhtikuusta 1947 lähtien – lähinnä aina silloin, kun asia näytti edistyvän tai kun sen käsittely oli joutunut vastatuuleen. Kannanottonsa Koivuneva tarkoitti paitsi koivistolaisten myös laajemman yleisön tietoisuuteen. Kyse oli Koiviston siirtoväelle edullisen asian tunnetuksi tekemisestä ja esillä pitämisestä. Keskusteluun Merikoivistosta Koivuneva puuttui muun muassa toukokuussa 1948 vierailtuaan en-

³⁶⁸ KV 13/1946, Koivistolaisille nuorille.

³⁶⁹ KV 7/1949, Evakon polulta.

³⁷⁰ KV 13/1946, Koivistolaisille nuorille.

³⁷¹ KV 10/1948, Evakon polulta.

³⁷² KV 12/1945, Evakon polulta; KV 20/1947, Evakon polulta.

³⁷³ KV 1/1947, Evakon polulta; KV 20/1947, Evakon polulta; MKH, kasetti 14: 7.4.1987 Mauno/Tellervo Evakkomatka.

³⁷⁴ Merikoivistohankkeesta tarkemmin Rossi 2006, 269–285. Koivistolaisten mieliä kaiheri myös vuoden 1945 maanhankintalakiin sisältynyt kielipykälä, joka käytännössä esti heidän sijoittamisensa Suomenlahden rannikkopitäjin Lounais-Suomeen. Kyseisen lakipykälän mukaan siirtoväen sijoittaminen ei saanut muuttaa ruotsinkielisten tai kaksikielisten kuntien väestön kielisuhteita enempää kuin kaksi prosenttiyksikköä suomenkielisten hyväksi. Rossi 2006, 269–270.

simmäistä kertaa Pernajassa. Pakinassaan hän totesi sarkastisesti, miten ”sillä paikkakunnalla piti vilkuilla ympärilleen, kun alkoi haastella Merikoivistosta, sillä mielet olivat kuohuksissa siellä”.³⁷⁵ Koivunevalle Merikoivisto-hanke ei näyttänyt kielipoliittisena, vaan yhteiskunnallisena kysymyksenä. Koivistolaisille kyse oli siirtolaisten asuttamisesta yhtenäiselle alueelle, missä aikaisempien elinkeinojen harjoittamiseen olisi ollut käytännön edellytykset. Esimerkiksi Perniössä Koivuneva kirjoitti heinäkuussa 1948 olevan vielä monia, joilla oman kodin saaminen oli ”hämärän peitossa”. Pakinoitsijan mukaan

Perniössä ja muuallakin näitä odottelijoita oli niin paljon, että tekee oikein paha lukea Borgåbladetista, että koivistolaiset rikkovat 9. käskyä vastaan (älä himoitse lähimmäisesi huonetta), kun toivovat Merikoivistoa itselleen.³⁷⁶

Kyseiseen aiheeseen Koivuneva palasi vielä seuraavan vuoden joulukuussa, jolloin keskustelu eduskunnan valiokuntakäsittelyssä olleesta lakialoitteesta kävi kiivaana. Pakinassaan hän kertoi kuulumisia Salon seudulta, miten siellä oli edelleenkin paljon koivistolaisia, ”joilla ei ollut tietoa, mistä kodin saisivat”. Pakinoitsijan mukaan erityisesti Porvoon ruotsalaisen lehden Borgåbladetin toimittajan olisi sietänyt tavata heitä sekä tutustua moniin koivistolaisille osoitettuihin elinkelvottomiin tiloihin, ”ettei tarvitsi kirjoittaa lehteen koivistolaisten tulleen sijoitetuiksi ja siten Merikoivisto-asian tulleen haudatuksi”. Aiheen käsittelyn pakinoitsija päätti toteamukseen, ettei ollut ihme, ”jos Raamattu sanoo tämän maailman potevan vanhurskauden puutetta”.³⁷⁷

Innokkaan koivistolaisuutisten välittäjän lisäksi pakinat antavat Koivunevasta kuvan Koiviston Viestin toimituksesta, taloudesta ja levikistä huolehtineena kiireisenä päätoimittajana. Lehden toimitustyöstä Koivunevan oli huolehdittava varsinaisten papintehtäviensä ohessa. Koivistolaiset saivat pakinoista lukea niiden syntyneen, milloin ”tärisävissä junanvaunussa Iisalmen tienoilla”, milloin ”öljylampun valossa kaukana Pudasjärven erämaapappilassa” tai uudenvuoden yönä papin omassa evakkokodissa ”nukkuvien lasten tasaisen hengityksen säestämänä”.³⁷⁸ Matkojensa yhteydessä Koivuneva hoiti myös Koiviston Viestin ”lehtiasiamiehen” tehtävää markkinoiden lehteä ja ottaen vastaan uusia tilauksia ja tilausmaksuja. Lehden lukijoita toimittaja kehotti kertomaan Koiviston Viestistä kaikille tutuilleen, jotka eivät siitä vielä tieneet ja ”jotka olivat tähän asti jollain ihmeellisellä tavalla onnistuneet elämään ilman tätä lehteämme”.³⁷⁹

---

³⁷⁵ KV 9/1948, Evakon polulta.

³⁷⁶ KV 13/1948, Evakon polulta.

³⁷⁷ KV 23/1949, Evakon polulta.

³⁷⁸ KV 1/1947, Evakon polulta; KV 20/1947, Evakon polulta; KV 21/1948, Evakon polulta.

³⁷⁹ Esim. KV 1/1948, Toimituksesta; KV 20/1949, Kaikille Koiviston Viestin tilaajille.

Pakinoissaan Koivuneva kuvasi itseään usein nimenomaan koivistolaisevakkojen pappina, ”koivistolaisten kodeissa vaeltelevana Cursorina”, jonka tärkeä tehtävä oli koota hajallaan eläneitä seurakuntalaisia yhteen. Pari kuukautta ennen siirtoseurakunnan lakkauttamista Koivuneva totesi kuin tehtäväkuvansa tiivistäen olleensa jälleen hoitamassa ”koivistolaisten yhdysmiehen tehtäviä” sekä ”päätehtäväänsä Jumalan armon kauppiaana”.³⁸⁰ Nämä molemmat puolet välittyivät niin hänen matkoistaan kuin pakinoistaankin. Kesken koivistolaiskuulumisten ja terveisten välittämisen hän saattoi todeta konstailemattomaan tapaansa: ”Ja sitten vielä sanon sielunasioista, joissa olen joutunut ihmisiä lähestymään, että ei minulla ole muuta kuin hyvä tarkoitus.”³⁸¹

Hyvä tarkoitus pakinoitsijalla oli sanojensa mukaan myös silloin, kun hän evakkopapin roolissa joutui ottamaan kantaa matkoillaan kuulemiinsa tai näkemiinsä siirtolaisia koskeneisiin ikäviin asioihin. Pakinoissa ”annetut ojennukset” Koivuneva kehotti ”ottamaan oikealla tavalla vastaan”. Niistä ei kenenkään lukijan pitänyt loukkaantua.³⁸² Pakinoitsijan mukaan siirtolaistenkaan osalta väärää käytöstä ei voinut hyväksyä. Mutta pahasta oli sekin, jos siirtolaisiin asennoiduttiin armottomasti tai ymmärtämättömästi. Armottomuutta Koivunevan mukaan oli se, jos ”rakkaudettoman arvostelun hengessä merkittiin muistiin yksityisen karjalaisen pienimmätkin virheet”.³⁸³ Ymmärtämättömyyttä taas oli, jos vieraassa ympäristössä ja puutteellisissa asuinoloissa eläneisiin siirtolaisiin suhtauduttiin samoin odotuksin kuin paikkakuntalaisiin ainakin.³⁸⁴

Mauno Koivunevan tapa suhtautua siirtoväkeä koskeneihin kielteisiin asioihin kuvastui hyvin esimerkiksi hänen pakinakirjoituksestaan huhtikuulta 1946. Koivistolaisten pappi otti kantaa Uudenkirjon seurakuntaviestin esiintuomiin epäkohtiin, jotka olivat ilmenneet siirtoväelle tarkoitettujen avustusten vastaanottamisen yhteydessä. Kyseiseen kirjoitukseen viitaten pakinoitsija kirjoitti monen karjalaisen ”hermovoiman pettäneen” Vapaan huollon tavarankulun yhteydessä. Seurauksena tästä oli Koivunevan mukaan ollut avustusten jakajiin kohdistunut panettelu. Pakinassaan hän muistutti Koiviston Viestin lukijoita siitä, miten avustusten jakajien työ oli vaikeaa ja epäkiitollista. Jos jollakulla oli siitä huomautettavaa, se tuli tehdä maltillisesti, eikä ”levitellä tarkistamattomia ja usein perättömiä tietoja siitä, että se ja se avustuksen jakaja on kahminut tavarain joukosta parhaimmat”. Evakkopapin mukaan karjalaistenkaan ”syntejä ei ollut silitettävä”. Kuitenkin heidän puolustukseksi oli sanottava, että heidän oli pakko turvautua avustuksiin, joiden jakamisen yhteydessä ”evakkoelämän vaivoissa kiusaantuneet hermot voivat pettää”.³⁸⁵

---

³⁸⁰ KV 20/1949, Evakon polulta.

³⁸¹ KV 2/1951, Koivistolaisii katsomassa.

³⁸² KV 8/1946, Evakon polulta; KV 23/1946, Arkoja asioita; KV 11/1947, Evakon polulta;

³⁸³ KV 12/1945, Arka asia.

³⁸⁴ KV 11/1947, Evakon polulta.

³⁸⁵ KV 8/1946, Evakon polulta.

Pakinoiden välittämään kuvaan Koivunevasta pappina kiinnittyi väistämättä myös hänen omaksunsa vanhoillislestadiolainen uskonnäkemyks. Kertoessaan retkistään seurakuntalaistensa pariin Koivuneva kuvasi myös kohtaamisiaan Koiviston vanhoillislestadiolaisten kanssa. Pakinoissaan hän toi toistuvasti esiin käsityksensä herätysliikkeestä ja sen merkityksestä Koiviston seurakunnan hengellisessä elämässä. Yhtäältä papin matkakertomukset kuvastivat, miten vanhoillislestadiolainen kristillisyyden seura- ja sielunhoitokäytäntöineen kytkeytyi mutkattomasti osaksi hänen toimintaansa luterilaisen kansankirkon pappina. Toisaalta ne osoittivat Koivunevan kuvanneen jo varhaisessa vaiheessa vanhoillislestadiolaisuutta nimenomaan sisältäpäin. Tämä näkyi muun muassa siinä, että vanhoillislestadiolaiseen kristillisyyteen viitattaessa hän käytti nimikkeitä ”uskovaiset”, ”sydämen kristityt” tai ”elävä kristillisyyden”. Sen sijaan termit lestadiolaisuus tai lestadiolainen herätysliike näyttävät hänelle pitkälti kirkkohistoriallisina, sosiologisina ja ulkoapäin annettuina nimikkeinä. Tähän liittyen hän saattoikin joskus käyttää ilmaisua ”niin sanottu lestadiolaisuus”.³⁸⁶ Pakinoissaan hän käytti ilmaisua ”lestadiolainen herätysliike” ainoastaan kerran, heinäkuussa 1946. Tuolloin hän ilmaisi näkemyksensä siitä, miten lestadiolainen herätysliike teki työtä kirkon sisällä ja kirkon hyväksi.

Tällä kertaa otamme puheeksi seurakunnalliset asiat. Käsitykseni mukaan on koivistolaiseen hengenelämään kyntänyt syvät jäljet lestadiolainen herätysliike, joka varsinkin Koiviston saarissa esiintyi elinvoimaisena. Olen huomannut, että nekin, jotka eivät ole tietoisesti siinä mukana, ovat saaneet vaikutteita tästä elävästä kristillisyydestä. Eikä ihmekään, sillä sen parissa ei pysähdytä puolitiehen. Koivistolaiset ovat kuljettaneet mukanaan tämän herätysliikkeen tänne nykyisille asuinpaikoilleen monelle länsisuomalaiselle ihmeeksi ja kummaksi, mutta monelle myös todelliseksi siunaukseksi.³⁸⁷

Pakinoissaan Koivuneva toi avoimesti esiin sen, että hän oli kokenut löytäneensä ”Jumalan valtakunnan” ja syntien anteeksiantamuksen evankeliumin Koiviston lestadiolaiskristittyjen keskuudesta. Samalla hän ilmaisi selvästi näkemyksensä, ettei vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä toimiminen ja sen mukana kulkeminen, niin kuin ei myöskään kirkon virassa toimiminen, tehnyt ihmisestä ”sydämen kristittyä”. Ratkaisevaa Koivunevan mukaan oli se, oliko ihminen saanut ”uskoa omat suuret syntinsä anteeksi”.³⁸⁸ Hänkään ei pappina ja saarnamiehenä ollut tässä suhteessa vähääkään erityisasemassa. Itseensä viitaten Koivuneva kirjoitti yhdessä viimeisistä pakinoistaan, ettei

---

³⁸⁶ KV 1945–1951.

³⁸⁷ KV 13/1946, Evakon polulta.

³⁸⁸ KV 13/1947, Juoppoudesta.

pappikaan tullut saarnaamalla autuaaksi, vaan tämänkin ”tulee uskoa aivan yhtä lapsenmielisesti kuin joku köyhä ja oppimaton kunnalliskodin mummo”.³⁸⁹

4. Kiinnittyminen vanhoillislestadiolaiseen uskonyhteisöön

Mauno Koivunevan kesällä 1945 tapahtuneen kääntymisen johdosta hänen yhteytensä vanhoillislestadiolaisiin tiivistyivät entisestään. Seuraavat vuodet olivat papin vanhoillislestadiolaiseen uskonyhteisöön sosiaalistumisen kannalta hyvin merkityksellisiä. Hänen kiinnittymisensä uskonyhteisöön alkoi Lounais-Suomeen siirtyneiden Koiviston lestadiolaiskristittyjen keskuudesta. Vähitellen Koivuneva solmi kontakteja vanhoillislestadiolaisiin myös valtakunnallisesti. Tähän vaikuttivat evakkopapin matkojen pidentyminen, liikkeen puhujiin ja pappeihin tutustuminen sekä Koivunevan osallistuminen eri puolilla Suomea järjestettyihin useampipäiväisiin, maakunnallisiin ja valtakunnallisiin seuroihin. Aina Rovaniemelle, Vaasaan ja Joensuuhun saakka ulottuneilla matkoillaan Koivuneva pyrki itse aktiivisesti solmimaan ystävyysuhteita kohtaamiinsa vanhoillislestadiolaisiin. Toisaalta virassa olevan papin kääntyminen saattoi jo itsessään herättää vanhoillislestadiolaisten keskuudessa huomiota ja kiinnostusta.

Muutamilla kirkkoherransa kanssa läheisesti ystävyystyineillä Koiviston vanhoillislestadiolaisilla oli erityisen merkittävä rooli Koivunevan herätysliikkeeseen kiinnittymisessä. Viimeistään vuoden 1946 kuluessa evakkopapille muodostui hyvin läheiset välit Särkisalons Hakkalassa asuneeseen koivistolaiseen Simo Aatolan perheeseen sekä häntä jo ennen kääntymistä toistuvasti puhutelleeseen Hilja Aatolaan. Särkisalossa käydessään evakkopappi suuntasi kulkunsa usein ensimmäiseksi Simo Aatolan evakkokotiin, jossa Koivunevan sanoin kulkija tunsi vallitsevan ”Jumalan rauhan perheen jäsenien sydämessä”.³⁹⁰ Aatoloiden muutettua kesällä 1947 Askolan Särkijärvelle heidän uusi kotinsa toimi edelleen usein Koivunevan ”pappilana” hänen pitäessään seuroja Askolan ympäristössä.³⁹¹ Seurojen välissä, iltaisin ja joskus alkuyön tunteina käydyt keskustelut lähensivät pappia Koiviston vanhoillislestadiolaisiin sekä edistivät lestadiolaisperinteen omaksumista.

Erityisen vaikutuksen Koivunevaan teki Aatolan ”Hilja-täti”, jonka pappi arvosti yhdeksi ”nykyisen koivistolaispolven merkittävimmäksi henkilöahmoksi”. Koivunevaa välittömässä koivistolaisemännässä miellytti tämän ”koivistolais-saarelainen vilkkaus, kansanomainen ja elävä puhetapa sekä verraton psykologinen kyky puhutella sekä vanhempia että nuoria”.³⁹² Keskustelut Hilja Aatolan kanssa tekivät koivistolaisten pappiin lähtemättömän vaikutuksen. Paitsi opastajanaan

---

³⁸⁹ KV 3/1951, Koivistolaisii katsomassa.

³⁹⁰ KV 18/1946, Evakon polulta.

³⁹¹ KV 24/1947, Evakon polulta.

³⁹² KV 12/49, Evakon polulta.

Koivuneva tunnusti Hilja Aatolan merkityksen myös tukijanaan papinviran hoitamisessa. Joulukuussa 1947 Koivuneva kirjoitti Koiviston Viestissä:

Harvoilla lapsilla on muutoin sellainen täti kuin Aatolan Hilja-täti. Kun Koiviston seurakunnassa on vain yksi virkapappi, niin kovin raskaaksi tulisi viran hoito tässä hajanaisuudessa hänen varassaan, mutta se on kallista, kun Hiljan kaltaisia miehiä ja naisia on apulaispappeina eri tahoilla seurakuntalaisten keskuudessa. Ilman palkkaa he toimivat perhepiirinsä ja lähimmäistensä keskuudessa Raamatun sanan mukaan: Lahjaksi olette saaneet, lahjaksi myös antakaa.³⁹³

Aatoloiden ohella keskeinen rooli Mauno Koivunevan suhdeverkostoissa ja vanhoillislestadiolaisuuteen sosiaalistumisessa oli Koiviston Kiiskilän kylästä Kiskoon siirtyneellä maallikkosaarnaajalla Juhana Vartialalla³⁹⁴. Lähes joka kerta Kiskossa käydessään evakkopappi vieraili Vartialan evakkokodissa. Juhana Vartialan kanssa Koivuneva kulki viimeistään syksystä 1946 lähtien usein seuranpidossa Kiskon ja Salon ympäristössä sekä edellisen Pornaisiin muuton jälkeen Pornaisten seudulla.³⁹⁵ Rungas vuosi vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymisensä jälkeen Koivuneva kuvasi puhujatoveriaan, miten tämä ”välittömällä, sytyttävällä tavallaan puhuu siitä Kristuksesta, joka hänelle itselleen on merkinnyt niin paljon”.³⁹⁶ Yhteinen seuranpito lestadiolaismaallikon kanssa tarjosi Koivunevalle luontevan tilaisuuden keskustelemiseen Raamatun teksteistä ja uskonopillisista kysymyksistä. Yhteiset seuramatkat edistivät myös uusien lestadiolaiskontaktien solmimiseen.

Melko pian Koivunevan yhteydet vanhoillislestadiolaisiin ulottuivat Koiviston lestadiolaiskristittyjä laajemmallekin. Merkittävä osuus kontaktien laajentumisessa oli herätysliikkeeseen kuuluneilla maallikkosaarnaajilla ja papeilla, joista muutamia Koivuneva oli tutustunut jo ennen kääntymistään.³⁹⁷ Pappis- ja maallikkokontaktien solmimisen ja syvenemisen kannalta merkityksellistä oli, että Koivuneva sai heitä puhujatovereikseen järjestämiinsä Koiviston siirtoseurakunnan seuroihin. Esimerkiksi useampipäiväisiin kirkkoseuroihin, joita järjestettiin Särkisalon Saarenpäässä, Salossa ja myöhemmin Porvoossa, Koivunevalla oli tapana kutsua puhumaan sekä paikallinen

---

³⁹³ KV 24/1947, Evakon polulta.

³⁹⁴ Ennen evakkoon lähtöä Juhana Vartiala toimi Koiviston Kiiskilässä maanviljelijänä sekä teki satunnaisesti suutarintöitä. Hän oli vanhoillislestadiolainen maallikkosaarnaaja, Koiviston seurakunnan pyhäkoulunopettaja ja kansakoulun johtokunnanjäsen. http://kiiskila.net/albumi/alb52_1.htm. Mauno Koivunevaan liittyneistä suhde- ja rooliverkostoista myöhemmin 1950- ja 1960-luvuilla Seppänen 2008, 449–450.

³⁹⁵ KV 17/1946, Evakon polulta; KV 13/1948, Evakon polulta; KV 16/1948, Evakon polulta; KV 22/1949, Evakon polulta.

³⁹⁶ KV 17/1946, Evakon polulta.

³⁹⁷ Maallikkosaarnaajiin Janne Vänskään ja Joonas Peippoön sekä Kuolemanjärven kirkkoherraan Erkki Gummerukseen Koivuneva oli tutustunut jo Koivistolla ollessaan. Lounais-Suomessa kesään 1945 mennessä Koivuneva tutustui Särkisaloon siirtyneiden lestadiolaisten järjestämissä seuroissa ainakin lestadiolaispappeihin Yrjö Liusvaaraan, Mauno Mäkiseen ja Ilmari Soisalon-Soiniseen. Kaksi viimeksimainittua sekä maallikkosaarnaaja Janne Vänskä saarnasivat Särkisalon ”Isoissa seuroissa” kesäkuussa 1945, jolloin Koivuneva kääntyi lestadiolaisuuteen. KV 6A/1945, Isot seurat Särkisalossa; MKH, kasetti 4: 7.10.1988 Koivisto-Perniö II; Kupsala 1990, 134–139.

kirkkoherra että vanhoillislestadiolaisia lähetyspuhujia ja pappeja. Toisinaan rajanveto Koiviston siirtoseurakunnan seuratilaisuuksien, paikallisseurakuntien toiminnan ja lestadiolaisseurojen välillä olikin varsin häilyvä.

Vanhoillislestadiolaisista papeista aktiivisimmin Koivuneva oli tekemisissä Kuolemajärven kirkkoherran ja evakkopapin Erkki Gummeruksen kanssa. Kanssakäymiselle oli luontevat syynsä. Tunsihan Koivuneva Koiviston naapuripitäjän kirkkoherran jo evakkoon lähtöä edeltäneeltä ajalta. Siirtolaisuuden aikana evakkopapit Koivuneva ja Gummerus tapasivat toisiaan useita kertoja vuodessa siirtoväelle järjestetyissä tilaisuuksissa ja siirtoseurakuntien papiston tapaamisissa. Lisäksi Koivuneva pyysi kollegaansa toistuvasti puhujatoverikseen koivistolaisten pariin tekemilleen seuramatkoille ja useampipäiväisiin kirkkoseuroihin.³⁹⁸

Varsin pian vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymisensä jälkeen Koivuneva ystävystyi myös helsinkiläisen lestadiolaispapin Yrjö Liusvaaran kanssa.³⁹⁹ Liusvaara oli Koivunevalle paitsi yksi varhaisimmista myös yksi kiinteimmistä evakkoajan lestadiolaispappikontakteista. Esimerkiksi Koiviston siirtoväen keskuudessa pidettyihin kolmipäiväisiin kirkkoseuroihin Liusvaara osallistui Koivunevan kutsumana ainakin lokakuussa 1946, lokakuussa 1948 ja huhtikuussa 1950.⁴⁰⁰ Liusvaaran saarna Särkisalon seuroissa lokakuussa 1946 teki koivistolaisten pappiin vaikutuksen. Seurakuvauksessaan hän kirjoitti:

Vieraaksi puhujaksi oli saapunut pastori Yrjö Liusvaara Helsingistä. Hän on todellinen Jumalan pappi, jolle lisäksi on annettu hyvät ulkonaiset puhujan lahjat. Yksinkertaisesti ja selkeästi, mutta samalla syvällisesti ja raamatullisesti hän neuvoi elämän tietä.⁴⁰¹

Gummeruksen ja Liusvaaran ohella muita vanhoillislestadiolaisia pappeja, joita Koivuneva kutsui seurapuhujiksi koivistolaisten pariin, olivat ainakin pastorit Mauno Mäkinen, Ilmari Soisalon-Soininen ja Hannes Leinonen⁴⁰², uskonnonopettaja Pentti Hämäläinen⁴⁰³, Ylitornion kirkkoherra,

---

³⁹⁸ KV 1945–1951.

³⁹⁹ Yrjö Liusvaara (vuoteen 1943 Liljeberg, 1902–1974) vihittiin papiksi maaliskuussa 1943. Tätä ennen hän toimi Helsingin Teknillisen korkeakoulun sähkölaboratorion preparaattorina. Pappisvihkimyksensä jälkeen Liusvaara toimi useissa lyhytaikaisissa papintehtävissä pääkaupunkiseudulla, muun muassa Keravan nuorisovankilan ylimääräisenä vankilapastorina 1947 ja SPR:n ja invalidisäätiön sairaalapastorina 1948–1949. Ensimmäisen vakinaisen viran Liusvaara sai vuonna 1958, jolloin hänestä tuli Paavalin seurakunnan kappalainen. Tästä virasta hän siirtyi Vartiokylän kirkkoherraksi vuosiksi 1967–1968. Vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen piirissä Liusvaara toimi paitsi saarnaajan myös Helsingin rauhanyhdistyksen puheenjohtajana (1955–1960), SRK:n johtokunnan jäsenenä (1952–1961) sekä Päivämiehen ja SRK:n lehtien toimitusneuvoston jäsenenä (1954–1961). Herätysliikkeen 1960-luvun alun hajaannuksessa hän asettui pappislinjan kannalle. Suomen teologit ja kirkkokuusikot 1974, 266–267; Palola A-P. 2010, 224; Palola A-P. 2011, 25, 308, 434, 437.

⁴⁰⁰ MMA KSA II Af Jppvk 1944.

⁴⁰¹ KV 22/1946, Saarenpään seurat.

⁴⁰² Hannes Leinonen (1916–1986) vihittiin papiksi maaliskuussa 1941. Toimittuaan lyhyen aikaa seurakuntatyössä Rantsilassa Leinonen siirtyi papiksi sotarintamalle, missä hän haavoittui vakavasti. Toivuttuaan haavoittumisestaan Leinonen toimi vuosina 1943–1946 Hyrynsalmen sotasairaalan pappina, Tornionjokilaakson asevelipappina, Turtolan

asessori Pekka (Leonard Pietari) Tapaninen⁴⁰⁴ sekä kansanedustaja ja kirkkoherra Antti Koukkari.⁴⁰⁵

Suureen osaan vanhoillislestadiolaisista papeista Koivuneva tutustui vanhoillislestadiolaisten pappien veljeskokouksissa. Näihin lähes säännöllisesti vuosittain pidettyihin kokoontumisiin Koivuneva osallistui ensi kerran elokuussa 1947 Tuuloksessa. Vuotta myöhemmin Koivuneva koontui 21 muun lestadiolaispappin kanssa samoissa merkeissä Kiimingin Jäälinjärvellä Antti Koukkarin⁴⁰⁶ kesähuvilalla. Seuraavan kerran Koivuneva otti osaa lestadiolaispappien veljeskokoukseen elokuussa 1950 rovasti Gummeruksen pappilassa Eräjärvellä. Syyskesällä 1951, jätettyään jo evakopapin tehtävät, Koivuneva osallistui lestadiolaispappien kokoukseen Jyväskylässä.⁴⁰⁷

---

virkaa tekevänä kirkkoherrana, Ruotsiin evakoitujen tornionjokilaaksolaisten sielunhoitajana sekä sotavammassairaalan pappina Tuusulassa ja Helsingissä. 1940- ja 1950-luvun taitteessa Leinonen toimi apupappina Kuusamossa, jolloin hän myös väitteli teologian tohtoriksi (1951). Ensimmäinen vakinaisen virkansa Leinonen sai Kemistä, jonka kappalaisena hän oli vuosina 1952–1953. Kemistä hän siirtyi L. P. Tapanisen jälkeen Ylitornion kirkkoherraksi vuosiksi 1953–1965. Tornion rovastikunnan lääninrovastin virkaa Leinonen hoiti vuodet 1955–1965. Vuonna 1965 hänestä tuli Oulun hiippakunnan piispa. (1965–1979). Vanhoillislestadiolaisuuteen Leinonen liittyi vuonna 1935 eli samoihin aikoihin teologian opintojensa aloittamisen kanssa. Herätysliikkeen sisäisten jännitteiden kärjistyessä 1950-luvun lopussa Leinonen lukeutui siihen lestadiolaispappien enemmistöön, joka joutui 1960-luvun alun hajaannuksessa SRK:n ulkopuolelle. Talonen 2005, 46–48.

⁴⁰³ Pentti Hämäläinen (1919–2009) vihittiin papiksi syyskuussa 1943, minkä jälkeen hän toimi lyhyen aikaa pappina Puolangalla ja Leppävirralla. Vuodet 1945–1951 Hämäläinen toimi yhteiskoulun uskonnonopettajana ensin Oulaisissa (1945–1947) ja sitten Somerolla (1947–1951). Elämäntyönsä Hämäläinen teki Ruotsinpyhtään kirkkoherrana, jota virkaa hän hoiti yli kolme vuosikymmentä (1951–1982). Sen lisäksi että Hämäläinen puhui lestadiolaisseuroissa eri puolilla Suomea, hän teki keväällä 1957 omasta aloitteestaan mutta pääosin SRK:n kustantamana kahden viikon saarna- ja esitelmämatkan Saksaan. 1950- 1960-lukujen taitteen hajaannuksessa Hämäläinen erkani SRK:sta. Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli 1953, 287; Suomen teologit 1990, 172; Palola A-P. 2006, 277; Palola A-P. 2011, 82, 403–404.

⁴⁰⁴ Leonard Pietari Tapaninen (1893–1982) vihittiin papiksi tammikuussa 1915 vain 21-vuotiaana. Pappisuransa ensimmäiset vuodet Tapaninen hoiti lyhytaikaisia papintehtäviä Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapin seurakunnissa. Kansalaisodassa hän osallistui vanhoillislestadiolaisten niin sanotun käytännöllisen ambulanssin toimintaan sielunhoitajana ja lääkintämiehenä. Sodan loppuvaiheessa Tapaninen siirtyi kenttäpapiksi. Puolustusvoimissa hän palveli pappina seuraavat kaksi vuotta. Vesilahden kappalaisena Tapaninen toimi vuosina 1920–22. Varsinaisen elämäntyönsä hän teki Ylitornion kirkkoherrana hoitaen virkaa kolmekymmentä vuotta. Vuonna 1952 hänestä tuli tuomiorovasti ja yksitoista vuotta myöhemmin Oulun hiippakunnan piispa (1963–1965). Paitsi pappi Tapaninen oli teologian tohtori, kansankirkollinen vaikuttaja ja Isänmaallisen Kansanliikkeen kansanedustaja (1933–1936). Pappisuransa alkuvuosista 1950- ja 1960-luvun taitteeseen saakka Tapaninen oli vanhoillislestadiolaisuuden keskeisimpiä pappisvaikuttajia. Saarnajana hän liikkui eri puolilla Suomea sekä Ruotsissa ja Norjassa. Vanhoillislestadiolaisten ensimmäisen kansanopiston saamisessa Ylitorniolle vuonna 1923 Tapanisen toiminnalla oli ratkaiseva merkitys. SRK:n johtokuntaan hän kuului vuosina 1940–1948. Tapanisen sovitteluva suhtautuminen rauhansanalaisuuteen, pyrkimykset lähentää vanhoillislestadiolaisuutta kirkkoon sekä hänen kasteeseen ja ehtoolliseen liittyneet näkemyksensä johtivat siihen, ettei hän nauttinut kaikkien vanhoillislestadiolaisten luottamusta. 1950-luvulla Tapanisen näkyvä esiintyminen ja kannanotot vaikuttivat keskeisesti niin kutsutun pappislinjan muototututumiseen. Suomen teologit 1982, 548; Juva 1989, passim.; Mustakallio 2007, 638–640; Palola A-P. 2011, 89, 400–401.

⁴⁰⁵ MMA KSA II Af Jppvk 1945–1948; KV 1945–1951.

⁴⁰⁶ Antti Koukkari (1914–1958) vihittiin papiksi kesäkuussa 1941, minkä jälkeen hän toimi seurakuntatyössä Kuopiossa ja Oulussa sekä Pohjois-Pohjanmaan asevelipiirin asevelipappina. Vuosina 1945–1949 Koukkari toimi maalaisliiton kansanedustajana. Taivalkosken kirkkoherraksi Koukkari valittiin vuonna 1949. Syksyllä 1953 Koukkari siirtyi Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen palvelukseen julkaisusihteeriksi (1953–1956) ja seuraavana vuonna perustetun Päivämies-lehden päätoimittajaksi (1954–1958). Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli 1953, 340; Palola A-P. 2011, 96, 500, 607.

⁴⁰⁷ OMA Laestadiana 37 LpVp Lpvkppk 1947, 1948, 1951; MMA KSA II Af Jppvk 1947–1948; KV 15/1948, Evakon polulta; KV 17/1950, Koivistolaisii katsomassa; MKH, kasetti 27: 29.12.87 Mauno Koivunevan haastattelu Takkisella Oulunsalossa.

Lestadiolaispappien veljeskokousten keskustelunaiheet liittyivät papin virassaan kohtaamiin ongelmiin, uskonopillisiin kysymyksiin ja herätysliikkeen sisäisiin, ajankohtaisiin aiheisiin.⁴⁰⁸ Vasta hiljattain vanhoillislestadiolaisuuteen kääntynyttä Koivunevaa kokousten keskustelut tutustuttivat myös aihepiireihin, joihin hänellä ei ollut aikaisempaa kosketuspintaa. Tällainen oli esimerkiksi kysymys rauhansanalaisen suunnan erkaantumisesta omaksi ryhmäkseen 1930-luvulla. Kyseinen aihe oli ajankohtainen vuosien 1945 ja 1946 hämmennystä aiheuttaneiden sovintopyrkimysten ja niitä seuranneiden jälkiselvittelyjen takia.⁴⁰⁹

Se, että 1940- ja 1950-luvun vaihteen pappeinkokouksissa nousi jatkuvasti keskustelunaiheeksi pappien ja maallikkojen väliset suhteet ja heidän kristillisyydennäkemyksensä, antoi viitteitä siitä, ettei liikkeen kaikkien maallikoiden ja pappien kesken vallinnut yksimielisyyttä opillisista kysymyksistä. Vaikka erimielisyyden aiheet eivät vielä tuolloin olleet puhjenneet avoimesti esiin, merkkejä pinnan alaisista jännitteistä oli.⁴¹⁰ Elokuun 1947 kokouksessa liikkeen sisäisistä asioista keskusteltaessa todettiin, ettei ”yleisesti katsoen ole olemassa mitään jännitystä pappien ja maallikoiden välillä kristillisyyden piirissä”. Mutta samalla keskustelussa ilmaistiin myös ajatus, miten ”tämän suuntaista pyrkimystä” oli esiintynyt jonkun verran ”alhaisista vaikuttimista” ja ”epäluuloista johtuen”. Tätä ei kuitenkaan saanut ”missään tapauksessa yleistää”, vaan ”Jumalan valtakunnan työn kannalta oli todettava, että papit ja maallikot täydentävät toisiansa”. Pappien ja maallikoiden suhteita koskeneessa keskustelussa liikkeen johtaviin pappeihin lukeutunut Alatornion kirkkoherra Oskari Heikki Jussila⁴¹¹ muistutti, ettei ”Jumalan valtakunnassa ole olemassa arvojärjestystä vaan

---

⁴⁰⁸ Sallinen 1988, 139. Lestadiolaispappien veljeskokousten keskusteluista myös Tapaninen 2007, 292–303; Palola A-P. 2011, 396–399.

⁴⁰⁹ Kysymys rauhansanalaisuudesta tai niin kutsutusta pikkuesikoisuudesta oli esillä muun muassa Kullervo Hulkon esitelmässä, jonka hän piti lestadiolaispappien veljeskokouksessa elokuussa 1948. Esitelmässään hän referoi Uuras Saarnivaaran teosta ”Amerikan laestadiolaisuuden eli Apostolis-luterilaisuuden historia”. OMA Laestadiana 37 LpVp Lpvkppk 4.–6.8.1948 §8; MKH, kasetti 27: 29.12.87 Mauno Koivunevan haastattelu Takkisella Oulunsalossa. Vanhoillisten ja rauhansanalaisien jälkiselvittelystä Juva 1989, 197–210; Palola A-P. 2010, 421–432; Palola A-P. 2011, 360–375.

⁴¹⁰ Jännitteet juonsivat juurensa pitkälti herätysliikkeen 1930-luvun hajaannuksen jättämiin kysymyksiin sekä suhtautumiseen luterilaiseen kansankirkkoon ja sen papistoon. Palola J. 2001, 31. Vanhoillislestadiolaisuuden sisäisistä jännitteistä ja niin kutsuttujen pappis- ja maallikkolinjojen muotoutumisesta ennen 1960-luvun alun hajaannusta Huotari 1981, 41; Sallinen 1987, 134–163; Palola A-P. 2011, 392–418. Erimielisyyksien kärjistyminen avoimeksi hajaannukseksi vuosina 1960–1961 Juva 1989, 240–248; Palola A-P. 2011, 419–456.

⁴¹¹ Oskari Heikki Jussila (1888–1955) vihittiin papiksi tammikuussa 1914, minkä jälkeen hän toimi lyhyitä aikoja ylimääräisenä pappina Tyrnävällä, Kiuruvedellä, Suomussalmella, Säräisniemellä ja Ranualla. Kansalaissodassa Jussila toimi vanhoillislestadiolaisten niin sanotun käytännöllisen ambulanssin johtajana. Ranuan kirkkoherrana Jussila toimi 1918–1920, Kuivaniemen kirkkoherrana 1920–1934 ja Alatornion kirkkoherrana 1934–1955. Tornion rovastikunnan lääninrovastina Jussila toimi vuodesta 1938 kuolemaansa saakka. Paitsi pappi Jussila oli kokoomuksen kansanedustaja (1922–1929, 1930–1933), vanhoillislestadiolaisen Siionin Lähetyslehden pitkäaikainen toimittaja (1919–1939, 1942–1944) sekä hengellisten laulujen runoilija ja julkaisija. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli 1953, 296–297; Talonen 1988, 184–189; Tapaninen 2007, esim. 318–331; Palola A-P. 2010, 96. O. H. Jussilan johtavasta roolista vanhoillislestadiolaisten pappien veljeskokouksissa Sallinen 1987, 139; Tapaninen 2007, 292–303; Palola A-P. 2011, 396–399.

armonjärjestys”. Hänen mukaansa pappien oli muistettava, että ”pappeinakaan emme ole sen enempää, mitä kristittyinä olemme”.⁴¹²

Samoja aiheita sivuttiin lestadiolaispappien veljeskokouksissa seuraavina vuosina. Kuten Ari-Pekka Palola on todennut, niihin kytkeytyivät myös kysymykset Jumalan seurakunnasta ja vanhoillislestadiolaisuuden suhteesta tunnustuskirjoihin.⁴¹³ Tunnustuskirjojen ohella elokuun 1951 kokouksessa yhtenä keskustelunaiheena oli kysymys, olivatko vanhoillislestadiolaisten pappien ja maallikoiden kristillisyydennäkemykset identtisiä. O. H. Jussilan mukaan ”vivahduseroa” kieltämättä oli, muttei voitu sanoa, että ero menisi pappien ja maallikoiden välillä. Kuhmalahden kirkkoherra Paavo Viljanen⁴¹⁴ puolestaan korosti, ettei ”nyansseja pitänyt liioitella”. Myös Mauno Koivuneva otti osaa käytyyn keskusteluun viittaamalla vaikutelmiin, joita oli saanut kääntymisensä jälkeen liikkeen maallikoiden ja pappien saarnoista: ”Kun tein parannuksen, ajattelin, että onkohan jokin lestadiolainen koulu, jossa opetetaan pappeja ja saarnaajia samaan muottiin.”⁴¹⁵

Kyseisen pappeinkokouksen keskustelu siitä, mikä kristillisessä opetuksessa oli ”ydintä” ja mikä ”kaavamaista” tai ”perifeeristä”, sai myös Koivunevan tekemään kriittisen huomion: ”Saarnataan, että [seurakunta]äidille on oltava kuuliaisista. Missä äiti- ja poliisivaltion raja?”⁴¹⁶ Esittämäänsä kysymykseen ”äiti- ja poliisivaltiosta” hän vastasi itse muutamia vuosia myöhemmin. Syyskuussa 1958 järjestetyn herätysliikkeen puhujainkokouksen jälkikäteistunnelmissa Koivuneva kirjoitti Päivämiehen pakinassaan: ”Se rukous nousi sydämeistä, että Jumala, rakas taivaan Isä – – varjelisi meitä puhujia rakkaudessa ja hengen yksimielisyydessä.” Tämän jälkeen hän totesi: ”Jumalan valtakunta ei ole hirmuvaltainen poliisilaitos, vaan Pyhän Hengen koulu ja täysihoidola.”⁴¹⁷ Sakramentteja, vanhurskauttamista, seurakuntaoppia tai tunnustuskirjojen ja Raamatun suhdetta koskeneissa kysymyksissä Koivuneva pitäytyi herätysliikkeen perinteisissä käsityksissä.⁴¹⁸ 1960-luvun alun vanhoil-

⁴¹² OMA Laestadiana 37 LpVp Lpvkppk 20.–21.8.1947 §14.

⁴¹³ Palola A-P. 2011, 396–397.

⁴¹⁴ Paavo Viljanen (1904–1972) vihittiin papiksi tammikuussa 1928. Pappisuransa alussa hän toimi sotilaspastorina sekä hoiti lyhytaikaisia papintehtäviä Kivijärvellä, Laukaassa, Kuhmalahdella ja Kontiolahdella. Kuhmalahden kirkkoherrana Viljanen oli 1933–1950. SRK:n matkapappina hän oli yhdeksän kuukauden ajan vuosina 1946 ja 1947. Tampereen, tuomiokirkkoseurakunnan kappalaisena Viljanen toimi vuodet 1950–1954, Kalevan seurakunnan kappalaisena 1954–1956 ja kirkkoherrana vuodesta 1956. Vanhoillislestadiolaisuuteen Viljanen kääntyi vuonna 1929. 1940- ja 1950-luvulla Viljanen oli vanhoillislestadiolaisuuden keskeisimpiä vaikuttajia. SRK:n johtokuntaan hän kuului vuosina 1942–1961. Siionin Lähetyslehteä hän toimitti vuosina 1944–1960 ja lapsille suunnattua Lasten Siionia vuosina 1946–1960. Lähetys-, nuoriso- ja julkaisutyön kehittämiseksi Viljanen teki lukuisia aloitteita. Hänen asemaansa liikkeen saarnaajana kuvaa se, että hän toimi vuosikokousseurojen (suvisseurojen) puhujana vuosina 1933–1960 ainoastaan kolme seuroja lukuun ottamatta. Viljanen kirjallista lahjakkuutta ilmentää se, että lehtityönsä ohella hän julkaisi niin elämäkertoja, saarnakokoelmia kuin kaunokirjallisia teoksia. Herätysliikkeen hajaannuksessa 1960-luvun alussa Viljanen lukeutui niin kutsutun pappislinjan kannattajiin. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon matrikkeli 1963; Kinnunen 2004, 499–500; Palola A-P. 2006, 276, 278; Palola A-P. 2010, 382–383; Palola A-P. 2011, 48–49, 435–456, 605.

⁴¹⁵ OMA Laestadiana 37 LpVp Lpvkppk 8.–9.8.1951 § 6.

⁴¹⁶ OMA Laestadiana 37 LpVp Lpvkppk 8.–9.8.1951 § 6.

⁴¹⁷ Pm 41/9.10.1958, Paimenpojan kierroksilta.

⁴¹⁸ Vanhoillislestadiolaisuuden 1960-luvun alun hajaannuksen osapuolten väliseksi keskeiseksi kiistakysymykseksi nousi kasteoppi ja sen pohjalta kysymys suhtautumisesta luterilaiseen tunnustukseen. Huotari 1981, 41. Niin kutsutun

lislestadiolaisuuden hajaannuksessa Koivuneva asettui selkeästi niin kutsutun maallikkolinjan kannalle. Sen sijaan hänen suhtautumisensa esimerkiksi L. P. Tapaniseen ja tämän kannanottoihin muuttui 1940-luvun lopun varauksellisuudesta entistä kriittisemmäksi.⁴¹⁹

Samaan aikaan, kun Koivuneva 1940-luvun jälkipuoliskolla solmi yhteyksiä lestadiolaispappeihin, hän tutustui lukuisaan joukkoon herätysliikkeen maallikkosaarnaajia. Tärkeitä alkuaikojen saarnaajakontakteja Koivunevalle olivat edellä mainitun kiiskiläläisen Juhani Vartialan ohella tämän isä Kauko Vartiala sekä jo Koiviston-ajalta tutut liperiläinen Janne Vänskä ja Uudeltakirkolta kotoisin ollut maanviljelijä Joonas Peippo. Näistä viimeksi mainittu kulki useaan otteeseen evakkopapin matkatoverina seurojenpidossa Turun ympäristössä.⁴²⁰

Koivunevan vanhoillislestadiolaisiin saarnaajiin tutustumisen sekä yleensäkin uskonyhteisöön sosiaalistumisen kannalta erityisen merkittäväksi muodostui vuosi 1947. Tuolloin hän pääsi aikaisempaa huomattavasti kiinteämmin kosketuksiin vanhoillislestadiolaisten kanssa myös Lounais- ja Etelä-Suomen ulkopuolella. Kyseiseen vuoteen ajoittui edellä mainitun lestadiolaispappien veljeskokouksen ohella kaksi muutakin huomionarvoista tapausta. Ensinnäkin Koivuneva osallistui heinäkuun alussa ensimmäistä kertaa ”suuriin seuroihin”, jotka järjestettiin Joensuussa.⁴²¹ Joensuun suuret seurat väenpaljouksineen ja useita päiviä jatkuvine seuramenoineen olivat Koivunevalle vaikuttava kokemus. Ne merkitsivät hänelle myös lähempää tutustumista herätysliikkeen saarnaajiin ja vaikuttajahenkilöihin. Näihin evakkopappia tutustutti hänen Säyneisen aikainen ystävänsä, opettaja Lauri Vänskä.

Hän siellä seuroissa istui minun vieressäni. Hän aina esitteli niitä puhujia. – – Tuo on Toivo Leppänen⁴²², joka nyt saarnaa. Tuo on Antti Kananen⁴²³ ja tuo on se ja se.⁴²⁴

---

maallikkolinjan käsityksen tunnustuskirjojen arvosta kiteytti muiden muassa rovasti Kullervo Hulkko todetessaan, miten ”evangelisluterilaisen tunnustuksen henkeä – – vaalitaan parhaiten siten, että kysytään, mitä Raamattu, opetuksen ja uskon korkein auktoriteetti kustakin opinkohdasta sanoo”. Niin kutsutun pappislinjan kannattajat puolestaan katsoivat yleisesti, että Jumalan sanan mukainen oppi oli ilmaistu luterilaisissa tunnustuskirjoissa, joihin tuli pitäytyä kirkkoherra Arvo Turakan sanoin ”ehdottomasti ja tinkimättä”. Palola A-P. 2011, 424–425, 448, 451.

⁴¹⁹ Mauno Koivunevan selkeimpiä irtiottoja niin kutsuttuun pappislinjaan oli hänen pakinakirjoituksensa Päivämiehessä tammikuussa 1961, jolloin herätysliikettä koetellut jakautuminen oli jo toteutunut tosiasia. Kyseisessä kirjoituksessaan Koivuneva kertoi omana näkemyksenään, että vuosien mittaan lestadiolaispappien kokoontumisissa olivat voimistuneet syytökset, joiden mukaan ”kristillisyyden on mennyt harhaan”, ”uskovaisilla on väärä seurakuntaoppi” ja opetuksen ”painopiste on siirtynyt Kristuksesta seurakuntaan”. Samaan aikaan pappeinkokouksen puheenvuoroissa oli Koivunevan mukaan vaadittu, ”ettei saa saarnata seurakunnasta, vain Kristuksesta”, ja että herätysliikkeen pappien on ”lähdeittävä remonteeraamaan kristillisyyttä ja muutettava sen suuntaa”. Pm 3/26.1.1961, Paimenpojan kierroksilta.

⁴²⁰ KV 1945–1951. Esim. KV 3/1948, Evakon polulta; KV 5/1949, Evakon polulta; KV 21/1950, Koivistolaisii katso-massa.

⁴²¹ MMA KSA II Af Jppvk 2.–5.7.1947; KV 14/1947, Evakon polulta.

⁴²² Kannonkoskelainen saarnaaja ja maanviljelijä Toivo Leppänen (1907–1976) liikkui vuosikymmenien ajan saarnamatkoilla eri puolilla Suomea. Päivämies-lehden toimitusneuvostoon ja SRK:n lehtien toimitusneuvostoon Leppänen kuului vuosina 1954–61. 1950-luvun puolivälissä hän toimi myös muutamia kuukausia SRK:n pääsihteerinä. Palola A-P. 2010, 318–319; Palola A-P. 2011, 99–100, 326, 608.

⁴²³ Kestilästä kotoisin ollut vanhoillislestadiolaisena maanviljelijä Antti Kananen (1891–1978) toimi saarnaajana yli 60 vuoden ajan. Kotimaan lisäksi hän kulki saarnamatkoilla Ruotsissa ja Norjassa. SRK:n lähetysmatkalla Kananen saattoi

Toiseksi, lokakuussa 1947 Koivuneva vieraili ensimmäistä kertaa lestadiolaisuuteen kääntymisensä jälkeen herätysliikkeen ydinalueilla Pohjois-Pohjanmaalla.⁴²⁵ Matkansa aikana hän kävi myös Oulun tuomiokirkossa järjestetyissä useampipäiväisissä seuroissa. Vaikutelmistaan hän kirjoitti Koiviston Viestissä:

Terveiset Oulusta, jonne vihdoinkin sain tehdyksi matkan. – – Sain tutustua Pohjolan suureen kristillisyyteen. Tuomiokirkko oli ääriään myöten täynnä. Erikoisesti nuorten miesten paljous vaikutti minuun voimakkaasti.⁴²⁶

Seuraavien vuosien aikana evakkopapin mukana seurapidossa koivistolaisten parissa olivat Joonas Peipon, Lauri Vänskän sekä Juhana ja Kauko Vartialan lisäksi ainakin seuraavat maallikkosaarnaajat ja lähetyspuhujat: Kalle Timonen⁴²⁷, Antti Kananen, Onni Elomaa, Heikki Saari⁴²⁸, Ville Pistemaa⁴²⁹, Sakari Ojala⁴³⁰, Karl Liljeberg⁴³¹ ja Toivo Leppänen.⁴³² Näistä muutamien kanssa Koivuneva kulki seurapidossa yhtäjaksoisesti pidemmän aikaa. Esimerkiksi loka-marraskuun taitteessa 1948 pohjoisen-matkansa päätteeksi koivistolaisten pappi sai kahdeksi viikoksi seurakseen Lounais- ja Etelä-Suomeen lähetysmatkalle suunnanpuudasjärveläisen saarnaajan Kalle Timosen.⁴³³ Useamman päivän seuramatkoilla Koivuneva kulki myös esimerkiksi Antti Kanasen sekä evakkopapin ”rakkaimpiin puhujaveljiin” lukeutuneen keskisuomalaisen maanviljelijän ja SRK:n johtokuntaan kuuluneen Onni Elomaan⁴³⁴ kanssa.⁴³⁵

---

viipä yhtäjaksoisesti kolmekin kuukautta, kuten tapahtui vuosina 1932–1933. Palola A-P. 2010, 162, 309; Palola A-P. 2011, 350.

⁴²⁴ MKH, kasetti 22: Mauno Koivunevan haastattelu 2.2.1988.

⁴²⁵ MMA KSA II Af Jppvk 13.–15.10.1947; KV 21/1947, Evakon polulta.

⁴²⁶ KV 21/1947, Evakon polulta.

⁴²⁷ Pudasjärveläinen työmies Kalle Timonen toimi saarnaajana vuosikymmenien ajan 1930-luvulta lähtien. Hänellä oli hoidettavanaan monia luottamustehtäviä sekä herätysliikkeen piirissä että sen ulkopuolella. Hän kuului muun muassa SRK:n johtokuntaan vuosina 1956–1971 sekä toimi kirkolliskokousedustajana. Palola A-P. 2010, 326.

⁴²⁸ Alavieskalainen maanviljelijä ja saarnaaja Heikki Saari (1906–87) kuului SRK:n vakinaisiin lähetysmiehiin 1930-luvulta lähtien. SRK:n johtokuntaan hän kuului vuosina 1952–1980 sekä Päivämiehen ja SRK:n lehtien toimitusneuvostoon vuosina 1954–1980. Jyrkillä kannanotoillaan Saari aiheutti toistuvasti erimielisyyksiä vanhoillislestadiolaisten keskuudessa, mutta toisinaan myös edisti asioiden selviämistä. Puhujan tehtävästä hänet vapautettiin 1970-luvun lopulla. Palola A-P. 2010, 309, 415, 438; Palola A-P. 2011, 252, 605, 608.

⁴²⁹ Nivalasta kotoisin ollut pienviljelijä ja rakennustyömies Ville Pistemaa (1895–1951) liikkui ahkerasti SRK:n lähetysmatkoilla 1930- ja 1940-luvuilla. Köyhistä oloista lähteneenä häneltä oli jäänyt koulut käymättä, mutta siitä huolimatta hän tunsu Raamattua laajasti. Palola A-P. 2011, 354.

⁴³⁰ Maallikkosaarnaaja Sakari Ojala (1914–2000) oli kotoisin Kajaanista, missä hän toimi kauppiana. Palola A-P. 2011, 91.

⁴³¹ Karl Birger Liljeberg (1907–1955) työskenteli rakennusmestarina Helsingissä. Puhujan tehtävänsä ohella hän kuului 1940-luvulla Helsingin rauhanyhdistyksen johtokuntaan. Palola A-P. 2011, 360–361.

⁴³² MMA KSA II Af Jppvk 1947–1948; KV 1947–1951.

⁴³³ KV 20/1948, Seurakunnallisia tietoja; KV 21/1948, Seurakunnallisia tietoja; KV 23/1948, Evakon polulta.

⁴³⁴ Saarnaaja Onni Elomaa (1894–1962) oli kotoisin Laukaasta. SRK:n lähetysmatkoilla hän kulki 1930-luvulta lähtien ja erityisesti sodan jälkeen 1940-luvun jälkipuoliskolla. Seuraavan vuosikymmenen loppupuolella hänen liikkumisensa

Juuri Koivunevan evakkopapinviran poikkeuksellinen tehtäväkuva, jatkuva liikkuminen ja seurojen järjestäminen kaikkialla koivistolaisten ja sittemmin koko Karjalan siirtoväen keskuudessa mahdollisti yhteisen seuranpidon vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen lähetyspuhujien kanssa. Tosiasiassa siinä yhdistyivät Koivunevan oma aktiivisuus sekä Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen sisälähetystyötä koskeneet tavoitteet. Sodan jälkeen 1940- ja 1950-luvuilla SRK kiinnitti huomiota sisälähetystyöhön muun muassa Uudenmaan ja Turun läänien osalta. Näillä alueille ahkerasti liikkuneella evakkopapilla toivottiin olevan mahdollisuuksia SRK:n lähetyspuhujien vastaanottamiseen ja lähetysseurojen järjestämiseen. Näin olikin ja SRK palkkasi edellä mainittuja saarnaajia Koivunevan kumppaniksi seuramatkoille.⁴³⁶

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen lähetystyötavoitteet ja Mauno Koivunevan toiminta evakkojen pappina yhtenivät alkuvuodesta 1950 toisellakin tavalla. Samoihin aikoihin kun Koivuneva nimitettiin sielunhoitotyöhön Karjalan siirtoväen keskuuteen, hän toimi myös jonkin aikaa SRK:n osa-aikaisena matkapappina. Ari-Pekka Palolan mukaan SRK maksoi Koivunevalle 10 000 markkaa siitä, että tämä teki evakkopappitoimensa ohessa SRK:n lähetystyötä karjalaisten parissa. Saman vuoden loppupuolella neuvoteltiin Koivunevan siirtymisestä päätoimisesti keskusyhdistyksen matkapapiksi. Suunnitelmat kuitenkin raukesivat Koivunevan siirryttyä Haapavedelle ja tultua valituksi Utajärven kirkkoherraksi.⁴³⁷

Kysymystä siitä, miten tulisi menetellä vanhoillislestadiolaisten saarnaajien pyytämässä seuranpitoon, Mauno Koivuneva pohti muun muassa lestadiolaispappien veljeskokouksessa elokuussa 1947. Kokouksessa hän kysyi, ”eikö olisi hyväksi, jos seurakunta voisi kutsua puhujat pitäjässä ilman keskusyhdistyksen välitystä?” Tämän hän arveli olevan hyväksi jo herätysliikkeeseen kuulumattomien mahdollisten ennakkoluulojen vuoksi. Toisaalta Koivuneva oli sitä mieltä, että ”käytännöllisten järjestelyjen” vuoksi olisi kuitenkin ”hyvä ilmoittaa ajoissa keskusyhdistykselle, eikä yksityisesti käydä viime hetkessä toimimaan”. Joka tapauksessa seurakunnissa, joissa oli ”uskovainen pappi”, lestadiolaisten puhujien kutsuminen kävi Koivunevan mukaan hyvin ”ilman Rauhanyhdistystäkin”.⁴³⁸

Koivunevan kirjoituksista ja kannanotoista välittyy vahvasti kuva, että hänen välinsä moniin vanhoillislestadiolaisiin maallikkosaarnaajiin muodostuivat alusta asti läheisiksi. Heidän raamatun-

---

rajoittui merkittävästi pahenevan nivelreuman vuoksi. SRK:n johtokuntaan Elomaa kuului vuosina 1947–1961. Palola A-P. 2010, 320, 426; Palola A-P. 2011, 54, 605.

⁴³⁵ KV 5/1949, Evakon polulta; KV 22/1949, Evakon polulta.

⁴³⁶ Palola A-P. 2011, 21. Kun SRK:n työvaliokunta pyrki vuonna 1950 tarkoituksenmukaistamaan lähetystyötä ja saarnatoimintaa, se oli kiinnostunut kuulemaan myös Mauno Koivunevan kokemuksia siirtoväen työstä. Koivuneva kaipasi SRK:n lähetystyöhön enemmän etukäteissuunnittelua ja täsmällisyyttä. Vaikeimpana pulmana hän piti tarkkojen aika-
taulujen laatimista seuramatkoja varten. Palola A-P. 2011, 21–23.

⁴³⁷ Palola A. P. 2011, 51.

⁴³⁸ OMA Laestadiana 37 LpVp Lpvkppk 20.–21.8.1947 §14.

tuntemuksensa ja tapansa selittää raamatuntekstejä Koivuneva arvotti usein korkealle.⁴³⁹ Tämän hän myös tunnusti julkisesti Koiviston Viestissä. Esimerkiksi Kalle Timosesta, jonka kanssa evakkopappi kulki loppuvuodesta 1948 kaksi viikkoa seurapidossa koivistolaisten parissa, hän totesi: ”Harvoin saa sellaista matkaseuraa. Ihan sitä joutui häpeämään omaa heikkoa kristillisyyttään.”⁴⁴⁰ Vastaavasti, kun hän seuraavana vuonna piti seuroja maanviljelijä Antti Kanasen kanssa, hän kuvasi tunteneensa itsensä ”kovin vähäiseksi Raamatun taitajaksi” matkatoverinsa rinnalla.⁴⁴¹ Yhteinen seurapidon, lukuisat keskustelut niin herätysliikkeen raamatunäkemyksestä kuin vanhoillislestadiolaisen kristillisyyden vaiheista lujensivat entisestään Koivunevan kiinnostumista herätysliikkeeseen. Todennäköisesti läheinen kanssakäyminen maallikkosaarnaajien kanssa vaikutti myös siihen, että toisin kuin useimmat 1940-luvulla vanhoillislestadiolaisuuteen kääntyneet papit Koivuneva jakoi muutamien vuosien kuluttua seuranneessa hajaannuksessa liikkeen saarnaajien enemmistön uskonopilliset käsitykset sakramenteista, tunnustuskirjojen tulkinnasta, seurakunnan merkityksestä ja vanhurskauttamisesta.⁴⁴²

Mauno Koivunevan vanhoillislestadiolaiseen uskonyhteisöön sosiaalistumisen kannalta oma painoarvonsa oli myös sillä, että häntä itseään alettiin viimeistään vuoden 1947 kuluessa ja edelleen seuraavina vuosina pyytää puhujaksi eri puolille Suomea järjestettyihin herätysliikkeen seuroihin. Tämä teki hänet entistä laajemmin tunnetuksi vanhoillislestadiolaisuuden piirissä. Tosin aivan kivutonta rauhanyhdistysten puhujapyyntöjen noudattaminen ei papille ollut. Koivunevan elämäkerrallista muistelusta välittyy kuva, miten vanhoillislestadiolaisuuteen kääntyneen evakkopapin toistuvana huolenaiheena oli, osaisiko hän saarnata niin kuin lestadiolaisseuroissa kuuluisi. Kuten Koivuneva asian myöhemmin värikkäästi ilmaisi, hän tunsikin, ettei hallinnut ”lestadiolaista terminologiaa ja liturgiaa”.⁴⁴³

Vaikuttaa myös siltä, että pappisvirkansa takia Koivuneva asetti itselleen ylimääräisiä paineita ”hyvän saarnan” pitämisestä. Samaan aikaan kun Koivuneva arvosti herätysliikkeen maallikkosaarnaajia, hän pohti mielessään, miten ”päjäisi heille puhujana”.⁴⁴⁴ Kuvaava esimerkki on Helsingin rauhanyhdistyksen seuroista lokakuulta 1947. Koivunevalle kyseiset seurukset merkitsivät yksiä hänen ensimmäisistä rauhanyhdistyksen taholta tulleista puhujapyynnöistään.⁴⁴⁵ Saarnavuoroaan,

---

⁴³⁹ Monille herätysliikkeen saarnaajille ominaista saarnatapaa Koivuneva luonnehti seuraavasti: ”Tekstiä käsiteltiin jae jakeelta ja tuotiin esille, mitä siinä on sanottu ja otettiin Raamatun avuksi muualta sitten tämän asian selvittämiseen.” MKH, kasetti 1: 30.9.1988 Parannus I.

⁴⁴⁰ KV 23/1948, Evakon polulta.

⁴⁴¹ KV 22/1949, Evakon polulta.

⁴⁴² Hajaannuksen seurauksena oli, että SRK:sta erkani yli 60 pappia, kun taas SRK:n kannalle jäi 20–30 pappia. Huotari 1981, 41; Sallinen 1987, 196; Tapaninen 1989, 247; Palola A-P. 2011, 342.

⁴⁴³ MKH, kasetti 27: 29.12.87 Mauno Koivunevan haastattelu Takkisella Oulunsalossa.

⁴⁴⁴ MKH, kasetti 27: 29.12.87 Mauno Koivunevan haastattelu Takkisella Oulunsalossa.

⁴⁴⁵ MMA KSA II Af Jppvk 3.–4.10.1947.

siihen liittynyttä epäonnistumisen kokemustaan sekä kuulijana olleen lestadiolaispappi Kustavi Lounasheimon⁴⁴⁶ opastusta Koivuneva muisteli myöhemmin:

Minua harmitti, että juuri silloin, kun minusta tuntui, että minä kaikkein eniten epäonnistuin puheessani, oli kuulijana Kustavi Lounasheimo. Hänhän oli minulle tuttu jo entisiltä ajoilta – – koulupoika-ajoilta, pappisuran ensimmäisiltä vuosilta. – – Minä sitten koetin pelastaa kunniastani, minkä voin ja menin hänelle puhelemaan seurojen jälkeen ja sanoin: ”Kuule Kusti, ei minusta oikein ole saarnaajaksi. En mie oikein ymmärrä näitä asioita ja en mie osaa oikein puhua.” Niin Kusti sanoi siihen: ”Kuule minä olen ajatellut sinusta ihan samaa.” Se oli sellainen psykologi se Kusti Lounasheimo. – – Hän jatkoi sitten, ”älä pyrikään kapteenin paikoille, pysy aliupseerikoulussa”. Mutta sitten, kun hän huomasi, että minä en loukkaantunut enkä vetäytynyt loukkaantuneena pois, hän alkoi hyvin lempeästi puhelemaan ja hyvin kauniisti.⁴⁴⁷

Koivunevan tunnettavuutta herätysliikkeen piirissä lisäsi edelleen se, että häntä kutsuttiin puhujaksi myös paikallisten rauhanyhdistysten järjestämiin useampipäiväisiin ”isoihin seuroihin”, joihin seuravieraita saapui ympäri maakuntaa ja sen ulkopuolelta. Keväällä 1948 Koivuneva osallistui Haapajärven kappalaisen Veikko Pentikäisen⁴⁴⁸ kutsumana paikkakunnalla pidettyihin helluntaiseuroihin. Siitä, miten merkittävä kokemus tämä Koivunevalle oli, kertoo se, että vielä 50 vuotta myöhemmin hän muisti, mistä tekstistä hän oli seuroissa saarnannut ja keitä muita saarnaajia seuroissa oli puhunut.⁴⁴⁹ Saman vuoden lokakuussa Koivuneva osallistui isoihin seuroihin Oulussa saarnaten täpötäydessä tuomiokirkossa. Seuroista hän välitti terveisiä Koiviston Viestin lukijoille:

Olin ennen Pudasjärven matkaa Oulun suurissa seuroissa, jonne oli saapunut seuravieraita aina Ruotsista asti. Ne pidettiin Oulun tuomiokirkossa, joka aika ajoittain oli täynnä seisomapaikkoja myöten. Sain nähdä ja kuulla jotain Pohjolan valtavasta kristillisyydestä. Täällä

⁴⁴⁶ Kustavi Lounasheimo (1882–1948) vihittiin papiksi kesäkuussa 1915. Sitä ennen hän oli työskennellyt Pieksamäen yhteiskoulun johtajana sekä uskonnon ja kirkkohistorian opettajana vuosina 1913–1915. Vihkimyksensä jälkeen Lounasheimo toimi puoli vuosikymmentä virkaa tekevänä kirkkoherrana Jaakkimassa, kesäkuusta 1920 lähtien esikaupunkipappina Viipurissa ja vuodesta 1932 Viipurin tuomiokirkkoseurakunnan virallisena apulaisena. Uskonnon ja kirkkohistorian opettajana hän toimi Viipurin reaali-, maanviljelys- ja kauppalypseossa vuosina 1920–1940 sekä koulun varajohtajana 1924–1939. Ystävänsä kirkkoherra Wäinö Havaksen vaikutuksesta Lounasheimo luopui uusheräyksestä ja kääntyi vanhoillislestadiolaisuuteen vuonna 1932. Harvoin Karjalan puolen lestadiolaispappeihin lukeutunut Lounasheimo tunnettiin voimakkaana persoonallisuutena, herkkänä runoilijana, lehtimiehenä sekä välittömänä ja epäsovinnaisena kulttuuri-ihmisenä. Godenhjelm 1944, 200. Kansanaho 1985, 295–296; Kinnunen 2004, 450–451; Lohi 2007, 435–435; Palola A-P. 2010, 224, 301–302.

⁴⁴⁷ MKH, kasetti 27: 29.12.87 Mauno Koivunevan haastattelu Takkisella Oulunsalossa.

⁴⁴⁸ Veikko Pentikäinen (1909–1992) vihittiin papiksi kesäkuussa 1934, minkä jälkeen toimi Velkuan virkaa tekevänä kirkkoherrana vuoteen 1938 asti. Velkualta Pentikäinen siirtyi Rantsilan kirkkoherraksi vuosiksi 1938–1944. Keväällä 1941 hän ehti toimia myös parin kuukauden ajan SRK:n matkapappina. Pentikäisen pitkäaikaisimmaksi virkapaikaksi muodostui Haapajärvi, jonka kappalaisena hän oli vuodet 1944–1960. 1960- ja 1970-luvun ensi vuodet Pentikäinen toimi sairaalapastorina, ensin Etelä-Saimaan ja sitten Lapin keskussairaalassa. Pappisuransa viimeiset vuodet 1972–1976 hän toimi Pulkkilan kirkkoherrana. Suomen teologit 1990, 484; Palola A-P. 2010, 342–345.

⁴⁴⁹ MMA KSA II Af Jppvk 16–20.5.1948; MKH, kasetti 27: 29.12.87 Mauno Koivunevan haastattelu Takkisella Oulunsalossa.

Pohjolassa loistaa Jumalan kirkas valo. Erikoisesti kiinnitin huomioni nuorten suureen joukkoon. Oli vavahduttavaa kuulla, kun nuoret miehet kerjäsivät Jumalan armoa.⁴⁵⁰

Miesten mukanaolon ohella Koivunevan huomion kiinnittivät Oulun seuroissa esiintyneet ”liikutukset”. Vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen piirissä ilmenneet liikutukset olivat Koivunevalle varsin uusi ilmiö, joskin hän oli nähnyt niitä jo Joensuun suurissa seuroissa edellisenä kesänä. Oulun seurojen kuvauksessaan Koivuneva viittasi liikutuksiin kertomalla, miten ”kiitosäänet eivät lakanneet kuulumasta päivällä eikä yöllä”. Varsinkin herätysliikkeen ulkopuolella hämmennystä herättäneet liikutukset eivät koivistolaisten pappia kiusanneet. Päinvastoin hän kirjoitti niissä toteutuneen evankeliumikirjan rukouksen: ”Avaa meidän huulemme, että kielemme ylistäisi sinun vanhurskautasi.” Liikutusten esiintymistä Koivuneva puolusti sillä, että niissä kiitettiin Jumalaa eikä ihmistä.

Kyllä täällä maailmassa usein ihmisille kiitosta suitsutetaan. – Jos suuren taiteilijan konsertissa sali on ylistyksen pauhua täynnä tai urheilukentällä kuuluisan juoksijan kiertäessä rataa katselijat ovat haltioissaan, niin eikö, rakkaat ystävät, Jumala olisi arvollinen saamaan kiitoksen ja ylistyksen.⁴⁵¹

Sekä useimmille seuravieraille että monille Pohjois-Suomen saarnaajille Mauno Koivuneva oli vielä Oulun seurojen aikaan uusi tuttavuus. Myöhemmin Koivuneva muisteli, miten kyseisissä seuroissa maallikkosaarnaaja Valde Suomalainen⁴⁵² ohjasi kirkon parvekkeen alla eväitään syöneen evakkopapin muiden puhujien kanssa samaan pöytään kuultuaan, että ”siellä on sellainen pappi ihmisten joukossa, joka on tehnyt parannuksen”.⁴⁵³

Yksittäistapauksista Mauno Koivunevan tunnettavuutta vanhoillislestadiolaisuuden piirissä lisäsivät SRK:n vuosikokouksen yhteydessä Haapajärvellä heinäkuussa 1949 pidetyt suuret seurat. Tuolloin häntä pyydettiin ensimmäistä kertaa puhumaan herätysliikkeen suurimpaan seuratapahtumaan. Koivunevan oli määrä pitää ensimmäisen seurapäivän viimeinen saarna.⁴⁵⁴ Saarnatekstikseen pappi oli ajatellut Johanneksen evankeliumin 15. luvun katkelmaa, jossa Jeesus vertaa itseään totiseen viinipuuhun. Ilman jännitystä saarnavuoroon valmistautuminen ei koivistolaisten papilta sujunut.

---

⁴⁵⁰ KV 21/1948, Evakon polulta.

⁴⁵¹ KV 21/1948, Evakon polulta.

⁴⁵² Valde Suomalainen (1893–1957) oli oululainen kauppias ja maallikkosaarnaaja. Hän kuului SRK:n johtokuntaan jo 1920-luvun jälkipuoliskolla ja toimi sen puheenjohtajana vuodet 1929–1930. Taloudellisen konkurssin takia hän joutui kuitenkin luopumaan näistä tehtävistään. SRK:n johtokuntaan ja työvaliokuntaan hänet valittiin uudelleen vuosiksi 1948–1956. Hän toimi myös keskusyhdistyksen taloudenhoitajana. Suomalainen oli originelli persoonallisuus, joka tunnettiin ”luonteeltaan äkkipikaisena mutta toisaalta nöyränä anteeksipyytäjänä”. Palola A-P. 2010, 142, 148; Palola A-P. 2011, 89, 605.

⁴⁵³ MKH, kasetti 27: 29.12.87 Mauno Koivunevan haastattelu Takkisella Oulunsalossa.

⁴⁵⁴ Kert. SRK 1949.

Minulle oli kauhea jännitys, että ehtiikö joku toinen sen ottaa sen tekstin. Ja minä jännäsin aina. Ja sitten – – oli enää yksi puhuja minun edelläni, Onni Elomaa. Silloin minä menin Onnin luo ja sanoin: ”Kuule, Onni rakas, älä ota tuota tekstiä! Kuule, lupaa minulle, älä ota! Se on minun oljenkorteni! No, Onni lupasi, että ei hän ota.”⁴⁵⁵

Koivunevan oman kertoman mukaan hänen saarnansa oli herättänyt kiinnostusta muiden muassa O. H. Jussilassa, joka jälkeenpäin palasi toistuvasti koivistolaisten papin pitämään saarnaan.⁴⁵⁶ Haapajärven seurojen jälkeen Koivuneva saarnasi suurissa seuroissa myös seuraavana kesänä Ylivieskassa. Edelleen 1950-luvun mittaan Koivuneva oli suurten seurojen puhujana useammin kuin joka toisena vuonna.⁴⁵⁷

---

⁴⁵⁵ MKH, kasetti 27: 29.12.87 Mauno Koivunevan haastattelu Takkisella Oulunsalossa.

⁴⁵⁶ MKH, kasetti 22: Mauno Koivunevan haastattelu 2.2.1988.

⁴⁵⁷ 1950- ja 1960-luvulla Koivuneva saarnasi suurissa seuroissa (suviseuroissa) vuosina 1950, 1952–1953, 1955, 1957, 1959, 1960–1965, 1967, 1969. Kertomukset suurista seuroista ja suviseurajulkaisut 1950–1969; Palola A-P. 2006, 277, 279.

IV Tiivistelmä

Mauno Koivuneva syntyi 9.3.1904 Viipurissa herännäishenkisen rautatieläisperheen neljäntenä lapsena. Nuorena poikana hän innostui kotikylänsä kristillisestä partio- ja poikakerhotoiminnasta sekä urheilusta. Luonnonläheisyyden ja liikunnan lisäksi herännäiskodin karjalainen ja suomalaiskansallinen henkinen perintö juurtui osaksi viipurilaispojan maailmankuvaa. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi Koivuneva aloitti teologian opinnot Helsingin yliopistossa vuonna 1926. Opiskeluaikanaan hän etääntyi herännäisyydestä ja kiinnittyi Nuorten Miesten Kristilliseen Yhdistykseen ja sen toiminnallisuutta korostavaan kristinuskonnäkemykseen. Varsin pian Koivuneva kuitenkin pettyi NMKY:n piirissä harjoitetun urheilutoiminnan ja nuorisotyön periaatteisiin ja työtapoihin. Hän erkaantui yhdistyksestä, kiinnitti huomionsa keskeneräisiin opintoihinsa ja suoritti teologisen erotutkinnon joulukuussa 1933. Papiksi hänet vihittiin Viipurissa tammikuussa 1934.

Koivunevan pappisuran alku oli lyhytaikaisten tehtävien hoitamista eri puolilla Viipurin hiippakuntaa. Vuonna 1936 hän avioitui sairaanhoitaja Toini Tellervo Aarnen kanssa. Perheeseen syntyi vuosina 1936–1944 viisi lasta. Vain muutaman kuukauden kuluttua avioitumisestaan ja yhteisen kodin perustamisesta Koivuneva määrättiin virkaa tekeväksi kirkkoherraksi Säyneiseen. Tätä tehtävää hän hoiti toukokuuhun 1943 saakka. Säyneisessä Koivuneva paneutui seurakunnan ainoan papin tehtäviin ahkerasti. Paljolti hänen aktiivisen toimintansa ansiosta seurakuntaan saatiin rakennetuksi talvisodan kynnyksellä oma kirkko. Säyneisen-aikana hän joutui ensi kertaa henkilökohtaiseen kosketukseen vanhoillislestadiolaisuuden kanssa. Kun Säyneisen kirkkoherran virka päätettiin vakinaistaa, Koivuneva piti paikkaa itseoikeutetusti hänelle kuuluvana. Hän kuitenkin hävisi syyskuussa 1942 järjestetyn vaalin vastaehdokkaalleen Arto Nivalle. Vappuna 1943 Koivunevat joutuivat jättämään paikkakunnan ja siirtymään Suomenlahden rannalle Koivistolle.

Tehtävänsä Koiviston virkaa tekevänä kirkkoherrana Koivuneva otti vastaan ristiriitaisin tuntein. Takana oli katkera tappio kirkkoherranvaalissa Säyneisessä. Vastassa oli seurakuntatyö talvisodan aikaisten pommitusten ja venäläismiehityksen runtelemassa Koiviston pitäjässä, joka oli vasta vähitellen palaamassa säännölliseen seurakuntaelämään. Virkatehtäviinsä Koiviston uusi kirkkoherra paneutui kuitenkin tarmokkaasti huolehtien jumalalpalvelusten säännöllisestä toimittamisesta, kirkollisten toimitusten hoitamisesta sekä hartausseurojen ja kinkerien pitämisestä eri puolilla pitäjää. Syksyllä 1943 ja keväällä 1944 pappi piti myös rippikoulut kotiseudulle palanneille koivistolaistyöille ja -pojille. Virkatehtävissään eri puolilla pitäjää jalan, suksin, potkukelkalla tai veneellä liikkeessaan Koivuneva tutustui seurakuntalaisiinsa ja heidän elämänpiiriinsä. Koivistolaisten merimiesten, kalastajien ja veneenveistäjien taitavuus ja sinnikkyys herätti karjalaisuudesta

ja luonnosta viehättyneestä papissa pian arvostusta ja ihastusta. Erityistä mielenkiintoa hän tunsi seurakuntansa vanhoillislestadiolaisiin, joiden kanssa hän hankkiutui läheiseen kosketukseen ja ystävyyteen. Pappi kävi lestadiolaisten kanssa myös useita keskusteluja heidän uskonkäsityksistään. Erityisesti häntä mietitytti lestadiolaisten opetus ”parannuksesta” ja ”syntien anteeksiantamuksesta”.

Hätäinen evakkoon lähtö kesäkuussa 1944 tuli kirkkoherra Koivunevalle muiden koivistolaisten tavoin yllätyksenä. Vastavalmistuneen kodin ja jälleen elämää sykkineen seurakunnan jättäminen merkitsi hänelle aineellista ja henkistä kriisikokemusta. Evakkoon lähtö pakotti Koivunevan myös pappisidentiteettiä, viranhoitoa ja uskonnollista maailmankuvaa koskeneisiin pohdintoihin ja arvionteihin. Välittömimmin uusi tilanne näyttäytyi hänelle toiminnallisena haasteena, kysymyksenä siitä, miten hänen tulisi seurakunnan paimenena toimia seurakuntalaistensa hyväksi. Koivunevan ratkaisu merkitsi jatkumoa häneen syvälle juurtuneelle ajattelutavalle, jossa keskeistä oli aktiivinen toiminta. Käytännössä se tarkoitti jatkuvaa liikkumista koivistolaisevakkojen keskuudessa ja yhteydenpitoa heihin. Jo evakkomatkan aikana kuljettaessa kohti Lounais-Suomea Koivuneva koetti rohkaista evakkoon lähteneitä pitäen iltaisin majapaikoissa hartaushetkiä. Kaiken pettymyksen ohella yhteinen kriisikokemus kodin jättämisestä ja vaivalloisesta pakomatkastasta lähensi kirkkoherraa ja seurakuntalaisia toisiinsa.

Koivuneva pyrki käynnistämään siirtoseurakunnan toiminnan mahdollisimman nopeasti koivistolaisten uusilla asuinalueilla Lounais-Suomessa. Koivistolaisten pappi näki seurakunnan merkityksen korostuvan siirtolaisuusajan epävakaisissa oloissa. Siirtoseurakunnan hän hahmotti koivistolaisten hengelliseksi, henkiseksi ja moraaliseksi tuki- ja yhdysiteeksi. Vaikka kirkkorakennus jäi Koivistolle, oman seurakunnan säilyminen loi pysyvyyttä epätietoisuuden keskelle. Papin mukaan siirtoseurakunnan toiminnan hengellistä merkitystä korosti se, että siirtolaisuusajan myllerrys oli herättänyt koivistolaisten keskuudessa hengellistä etsintää ja ”Jumalan sanan nälkää”. Seurakunnan roolia koivistolaisten henkisenä yhdysiteenä vahvisti se, että seurakunnalliset tilaisuudet kokosivat hajallaan asuneita koivistolaisia yhteen ylläpitäen tunnetta yhteenkuuluvuudesta ja kannustaen henkisen perinnön vaalimiseen. Erityisen merkityksen seurakunnan toiminnalla Koivuneva katsoi olevan Koiviston nuorison keskuudessa. Papin mukaan entisen elämänpiirin särkymisellä, oman kodin menettämisellä, koivistolaisperheiden hajoamisella sekä jatkuvalla odotuksen ajalla oli moraalisesti haitallisin vaikutus nimenomaan nuoriin. Siksi hän piti hyvin mieluisana sitä, että seurakunnan poikatyö saatiin käynnistettyä jo ensimmäisen evakkosyksyn kuluessa ja rippikoulu seuraavana keväänä.

Seurakuntaelämän keskuksen muodostivat jumalanpalvelukset, joita Koivuneva järjesti koivistolaisten sijoituspaikkakuntien kirkkoihin yhteistyössä paikallisen papiston kanssa. Hän oli jo

evakkomatkan varrella saarnannut Iitin kirkossa. Siirtolaisuuden oloissa jumalanpalveluksia alettiin järjestää Koivunevan asetuttua Perniöön heinäkuun alkupuolella 1944. Ensimmäisenä evakkovuonna siirtoseurakunnan jumalanpalvelukset pidettiin koivistolaisten virallisten sijoituskuntien Perniön, Särkisalon, Kiskon, Angelniemen ja Halikon kirkoissa. Koivistolaisasutuksen levittäytyttyä seuraavina vuosina uusille paikkakunnille koivistolaisten pappi toimitti jumalanpalveluksia myös niiden kirkoissa.

Jumalanpalvelusten lisäksi Koivuneva järjesti koivistolaisten parissa runsaasti hartausseuroja, keskustelutilaisuuksia ja kinkereitä sekä toimitti kasteita, vihkimyksiä ja hautaan siunaamisia. Samalla hän kulki jatkuvasti tervehdyskäynneillä seurakuntalaistensa parissa pyrkien ulottamaan käyntinsä myös syrjäisimpiin evakkoasumuksiin. Seurakuntalaistensa parissa evakkopappi oli usein odotettu vieras. Paitsi rohkaisua papilta toivottiin uutisia sukulaisista ja ystäväistä sekä odotettavissa olevista siirtoväen sijoituspäätöksistä ja -suunnitelmista. Papin sielunhoitajan rooli näyttää toteutuneen pitkälti hänen saarnojensa, seura- ja hartauspuheidensa sekä kirjoitustensa välityksellä. Omaista hänelle oli nimenomaan ”pöydän takaa puhuminen” ja kontaktin ottaminen suureen yleisöön. ”Oman papin” saarnatessa jumalanpalveluksiin ja seuroihin saapui usein runsaasti Koiviston siirtoväkeä. Siirtoväen osallistumiseen vaikutti myös se, että tilaisuudet tarjosivat heille mahdollisuuden entisten kyläläisten ja ystävien tapaamiseen.

Jo kesän 1944 kuluessa Koivuneva havaitsi, ettei hän ahkerallakaan kulkemisella voinut pitää yhteyttä kaikkiin seurakuntalaisiinsa. Tämän seurauksena hänessä virisi ajatus kirjallisen yhdysiteen saamisesta hajalleen joutuneiden koivistolaisten välille. Ajatus koivistolaisten yhteisestä lehdestä toteutui loppuvuodesta 1944, jolloin siirtoseurakunnan kirkkohoitokunta päätti Koivunevan johdolla Koiviston Viestin perustamisesta. Sekä lehden toimittaminen että sen taloudesta ja levikistä huolehtiminen jäivät paljolti päätoimittaja Koivunevan vastuulle. Luonteeltaan Koiviston Viesti ei ollut vain hartaudellis-uskonnollinen, vaan se toimi uutislehtenä ja tiedonvälittäjänä koivistolaisten välillä. Varsinkin siirtolaisuusajan ensi vuosina lehti muodostui keskeiseksi kanavaksi, jota kautta Koiviston kunnan ja kauppalan hoitokunnat tiedottivat maansaantiin, vahingonkorvausten hakemiseen ja siirtoväen sijoittamiseen liittyneistä kysymyksistä. Virkaa tekevä kirkkoherra puolestaan ilmoitti lehdessä matkaohjelmistaan ja seurakunnan lähiajan toiminnasta.

Päätoimittajan mukaan Koiviston Viestin tarkoituksena oli toimia virkistävänä yhdysiteenä toisistaan erilleen joutuneiden koivistolaisten välillä. Lehden uskonnollisten kirjoitusten hän toivoi rohkaisevan lukijoita ja lähentävän heitä ”muukalaisuudessa asuvaan” Koiviston seurakuntaan. Samalla hän toivoi, että lehti voisi koivistolaiskuulumisia välittämällä tuoda entiset naapurit, ystävät ja sukulaiset jälleen lähelle toisiaan. Koivunevan mukaan Koiviston Viestin tärkeänä tehtävänä oli

myös säilyttää koivistolaista henkistä perintöä julkaisemalla runoja ja entisiä aikoja kuvaavia kertomuksia.

Koivunevan poikkeuksellisen aktiivinen toiminta koivistolaisten keskuudessa purkautui välittömästi evakkoon lähdön jälkeen. Sen sijaan koivistolaisten papin uskonnollinen kriisi oli toiseen evakkokesään tultaessa edelleen ratkaisematta. Ratkaisua siihen merkitsi hänen kääntymisensä vanhoillislestadiolaisuuteen kesäkuussa 1945 pidetyissä lestadiolaisseuroissa Särkisalon kirkossa. Evakkopapin kääntymys oli julkinen tapahtuma, eikä sitä seurannut mitään välitöntä julkipanoa koivistolaisten keskuudessa – toisin kuin Koivunevan aiemmassa virkapaikassa Säyneisessä, missä hän oli varoitellut seurakuntalaisiaan vanhoillislestadiolaisesta opetuksesta. Vanhoillislestadiolaisuuteen kääntymisensä jälkeen hän koki todella voivansa olla kaikkien seurakuntalaistensa pappi. Koivuneva tunsu, että hänellä oli välitettävänä sanoma, joka oli tarkoitettu kaikille. Omaksumansa kristinuskonnäkemyksen koivistolaisten pappi toi avoimesti esille puheissaan ja kirjoituksissaan seuraavina vuosina.

Mauno Koivunevan seurakuntalaistensa pariin tekemät matkat pidentyivät tuntuvasti 1940-luvun viimeisinä vuosina. Kun maanhankintalain mukaisten tilojen valmistuminen koivistolaisille pääsi vuoden 1948 kuluessa toden teolla käyntiin, he hajaantuivat aikaisempaa huomattavasti laajemmalle alueelle. Erityisesti Koiviston siirtoväkeä siirtyi heille osoitetuille sijoitusalueille Turun ja Salon ympäryskuntiin, itäiselle Uudellemaalle ja Haminan seudulle Kymen lääniin, mutta myös muualle Suomeen aina Ouluun ja Pudasjärvelle saakka. Kuvaavaa oli, että vuodenvaihteessa 1949–1950 toteutettuun siirtoseurakuntien lakkauttamiseen mennessä koivistolaisten pappi järjesti jumalanpalveluksia noin 40 kirkossa eri puolilla Suomea. Tervehdyskäynneillä ja tupaantuliaisseuroissa kulkeminen lohkaisi evakkopapin viranhoidosta jatkuvasti kasvaneen osan, eikä esimerkiksi jumalanpalveluksia ollut mahdollista pitää yhtä usein kuin ensimmäisinä evakkovuosina. Koivunevan matkat pitenivät entisestään siirtoseurakuntien lakkauttamisen jälkeen. Hänet nimitettiin tuolloin hengelliseen työhön Karjalan siirtoväen ja erityisesti koivistolaisten keskuuteen. Tätä tehtävää hän hoiti kevääseen 1951.

Evakkopapin matkaohjelmat olivat hyvin tiiviitä. Tätä kuvastaa esimerkiksi hänen kevättälvisin tekemänsä viikon kestäneet potkukelkka- ja hiihtomatkinsa Turun saaristoon. 300 kilometrin pituisen matkinsa aikana hän saattoi toimittaa jumalanpalveluksen, pitää keskimäärin yhden seurapäivässä, tehdä ehtoolliskäynnejä koivistolaisvanhusten luona, vieraila lukuisissa koivistolaiskodeissa sekä osallistua koivistolaisten kalastajien mukana nuotanvetoon. Niillä paikkakunnilla, joilla koivistolaisia asui tiheämpään, pappi saattoi vieraila jopa 30 koivistolaiskodissa yhden vuorokauden aikana. Matkoistaan Koivuneva totesi, että niiden tarkoituksena oli valaa seurakuntalaisiin luotamusta valoisammasta tulevaisuudesta, mutta ennen kaikkea rohkaista heitä kristilliseen uskoon.

Kuin hahmottamansa työnäyn tiivistyksenä hän totesi matkoillaan hoitavansa ”koivistolaisten yhdysmiehen tehtävää” sekä päätehtäväänsä ”Jumalan armon kauppiana”.

Evakkopappi sai nauttia matkoillaan seurakuntalaistensa ystävällistä vieraanvaraisuutta ja huolenpitoa. Ilman niitä Koivuneva yhteydenpito seurakuntalaisiinsa ei olisi ollut mahdollista toteutuneessa määrin. Jatkuvasti liikkeellä ollut pappi ei ollut yksinäinen toimija, vaan kuten Koivuneva asian ilmaisi, hän kulki usein kuin ”juhlasaatossa” koivistolaisten ympäröimänä. Tosiasiassa Koivunevan toiminnalle olivat välttämättömiä hänen laajat suhdeverkostonsa, joihin kuului yhtä lailla Koiviston lestadiolaiskristittyjä kuin herätysliikkeeseen kuulumattomia koivistolaisia. Evakkopapille nämä suhdeverkostot olivat korvaamattomia milloin seuratuva tai yöpaikan järjestymisessä, milloin taas kuivan vaatekerran tai evästydennyksen hankkimisessa ennen seuraavaa hiihtorupeamaa. Se, ettei Koivuneva suinkaan peiteltyt koivistolaisten keskuudessa nauttimansa arvostuksen ja huomion keskipisteenä olemisen tuomaa mielihyvää, herätti toisinaan myös närkästystä. Tästä syystä Koivunevalla oli syytä kuvata huumorin keinoin tai vakavampaan sävyyn, miten papillaikin oli inhimilliset heikkoutensa ja ”kohokuorisuuteen” lankeamisen vaaransa.

Evakkopapin tehtävänsä Koivuneva koki johtavan säännöllistä papintointia paljon läheisempään kosketukseen seurakuntalaisten kanssa. Kulkiessaan evakkomökistä toiseen, osallistuessaan koivistolaisten kalastajien kanssa nuotan vetoon tai seuratessaan koivistolaislasten leikkiä uuden, valmiiksi saadun kodin lattialla Koivuneva tunsi saavansa evakkopappina nähdä ja kokea sellaista, mistä säännöllisissä oloissa olisi jäänyt paitsi. Epäsovinnaisella luonteenlaadulla ja omintakeisella huumorintajulla varustettu pappi pääsikin lähelle seurakuntalaisiaan, olipa kyse sitten rippikoulunurista tai yksinäisyydessä eläneistä koivistolaisvanhuksista.

Säännöllisestä seurakuntapapin työstä Koivunevan evakkopapin tehtävä erosi myös toimenkuvan väljyyden johdosta. Käytännössä hänen tehtävänään oli hengellisen työn ja yhteydenpidon ulottaminen kaikkialle sinne, missä hän tiesi koivistolaisia ja myöhemmin muita Karjalan siirtolaisia asuvan. Jopa viikkoja kestäneet matkat vaativat yhtäältä huolellisen ennakkosuunnittelun, toisaalta ne mahdollistivat monien eri asioiden yhteensovittamisen. Kuvaava esimerkki on evakkopapin tekemä Pohjanmaan-matka syksyllä 1947. Matkansa aikana hän järjesti jumalanpalveluksia ja seuroja, vieraili koivistolaiskodeissa, hankki uutisia Koiviston Viestiin sekä osallistui Mikkelin hiippakunnan pappeinkokoukseen ja Oulun rauhanyhdistyksen syysseuroihin. Käytännössä raja siirtoseurakunnan ja paikallisseurakuntien toiminnan sekä lestadiolaisseurojen välillä oli usein häilyvä. Esimerkiksi useampipäiväisiin kirkkoseuroihin, joita järjestettiin koivistolaisten asuma-alueilla Särkisalossa, Salossa ja Porvoossa, osallistui Koivunevan kutsumina puhujina sekä paikallinen kirkkoherra että vanhoillislestadiolaisia maallikkosaarnaajia ja pappeja.

Matkojensa ja muiden virkatehtäviensä ohessa Koivuneva toimitti Koiviston Viestiä. Lehti saavutti vakaan aseman koivistolaisten keskuudessa jo ensimmäisen kokonaisen ilmestymisvuotensa kuluessa. Alkuvuodesta 1946 lähtien se alkoi ilmestyä aikaisemman yhden sijasta kahdesti kuukaudessa. Seuraavana vuonna tapahtunut muutos koski lehden uskonnollista alkukirjoitusta. Sen laatiminen siirtyi pitkälti Koivunevan tehtäväksi. Aikaisemmin hän oli pyytänyt alkukirjoitukset pääosin koivistolaisten väliaikaisten sijoitusseurakuntien papeilta lähentääkseen heitä ja koivistolaisevakkoja toisiinsa. Koivistolaisten alkaessa muuttaa Lounais-Suomesta lopullisille sijoituspaikkakunnilleen kirjoituksesta tuli koivistolaisten papin tervehdys seurakuntalaisilleen.

Koivuneva vertasi Koiviston Viestin alkukirjoitusta rajan taakse jääneen kotikirkon saarnatuoliin. Koiviston kirkkoon oli mahtunut 2000 sanankuulijaa. Kirjoituksen kristillinen sanoma tavoitti vielä suuremman määrän koivistolaisia lehden tilaajamäärän vakiinnuttua 3000:n paikkeille 1940-luvun loppuvuosina. Näin suurelle joukolle ”saarnaamisen” evakkopappi koki sekä juhlalliseksi että vastuulliseksi. Koivunevan hartauskirjoitukset, samoin kuin hänen saarnansa, olivat havainnollisia. Kirjoitusten pohjana oli useimmiten lyhyt raamatunteksti, joskus katkelma Lutherin saarnasta tai tunnustuskirjoista. Aihettaan koivistolaisten pappi lähestyi konkreettisten kysymysten tai lukijoiden elämänpöiiristä tutujen esimerkkien välityksellä. Kirjoituksissaan Koivuneva toi avoimesti esiin omaksumansa kristinuskonnäkemyksen. Toisinaan kirjoituksiin sisältyi viittauksia hänen omaan kääntymiskokemukseensa.

Alkukirjoitusten keskiössä oli kutsu ”parannukseen” ja ”syntien anteeksiantamuksen uskoon”. Joskus niissä puututtiin myös ”arkoihin” asioihin, kuten juoppouteen tai kirkosta eroamiseen. Koivistolaisten papin mukaan alkoholiin sortuneita tai kirkkoon pettyneitä ei pitänyt tuomita, vaan lähestyä ystävinä ja puhutella rakkaudella. Niille, jotka ihmettelivät miksi lehden alkukirjoituksessa ei puhuttu mitään karjalaisuuden asiasta, pappi vastasi Jumalan sanan puhuvan paljon korkeammasta päämäärästä kuin Karjala tai Suomi. Niitä, jotka surivat Koiviston siirtoseurakunnan lakkauttamista, evakkopappi muistutti, ettei ihmisen autuuden kannalta ollut ratkaisevinta, oliko hänet merkitty siirtoseurakunnan vai paikallisseurakuntien kirjoihin. Koiviston seurakunnan toiminnan Koivuneva totesi olleen kuin ”näkyvät kehykset” tai ”telineet”, joiden keskellä varsinainen rakennus, Jumalan seurakunta oli kohonnut. Papin mukaan kirkon näkyvien muotojen ja sen tunnustuksen keskellä Jumala ruokki sanansa ja sakramenttiansa kautta seurakuntaansa. Näkymätön Jumalan seurakunta oli koivistolaisten papin mukaan löydettävissä näkyvän kirkon sisältä uskovien ihmisten keskuudesta.

Eriyisen suosion Koiviston Viestin lukijoissa saavuttivat Koivunevan Evakon polulta ja Koivistolaisii katsomassa -pakinat. Ne alkoivat ilmestyä lehdessä vuodenvaihteesta 1945–1946 lähtien lähes säännöllisesti lehden joka numerossa. Pakinoissaan evakkopappi kertoi seikkaperäisesti,

mitä oli seurakuntalaistensa parissa liikkueensa nähnyt ja kuullut, keitä oli tavannut ja millaisissa oloissa hänen tapaamansa koivistolaiset olivat eläneet. Kuvauksiin sisältyivät niin matkoilla sattuneet hauskat sattumukset kuin vakavampien aiheiden käsittelyt. Pakinoiden tarkoituksena oli kannustaa lukijoita tulevaisuudenuskon ja yritteliäisyyden säilyttämiseen. Samalla niiden välittämällä koivistolaisterveisillä ja -uutisilla oli tärkeä roolinsa koivistolaishengen ja yhteenkuuluvuudentunteen ylläpitämisessä. Kun joiltain koivistolaisalueilta ei ollut hetkeen välittynyt uutisia Koiviston Viestiin, Koivuneva suuntasi itse kulkunsa kyseisille seuduille ottamaan ”asioista selvää”. Kirjoittamisessaan pakinoissa koivistolaisten pappi näyttäytyi uteliaana, ympäristöään jatkuvasti havainnoivana ja huomioitaan muistiin merkitsevänä tarkkailijana, jonka matkoissa yhtyivät niin jumalanpalvelusten ja seurojen pito kuin uutisten välittäjän ja lehtimiehen työ.

Pakinatyylin Koivuneva koki itselleen luontevimmaksi tavaksi kirjoittaa. Aiheet pakinoihin löytyivät evakkopapin matkoilta, ”evakon poluilta” ja humoristinen sävy kirjoituksiin tuli luonnostaan. Huumori ei ollut papin pakinoissa itsetarkoitus, vaan keino käsitellä vaikeita asioita ja ”välittää tärkeitä asioita ihmisten sydämiin”. Omiin luonteenpiirteisiin ja niiden heikkouksiin kohdistu-neena huumori toimi myös evakkopapin osakseen saaman kritiikin pehmentäjänä. Tunnusomaista Koivunevan pakinoille oli, että niissä kulkivat lomittain sekä uskonasiat että koivistolaisia koske-neet yhteisölliset ja yhteiskunnalliset kysymykset. Pakinoissaan Koivuneva ei tyytynyt vain asioi-den kuvailuun, vaan otti niissä kantaa niin siirtolaisten ja kantaväestön suhteita, koivistolaisten si-jottamista kuin karjalaisen henkisen perinteen säilyttämistä koskeneisiin kysymyksiin. Toisinaan hänen siirtoväen tavoitteita tukeneet kannanottonsa oli tarkoitettu laajemman yleisön kuin vain koi-vistolaisten luettavaksi.

Pakinoitsijan mukaan siirtoväellä ei ollut muuta mahdollisuutta kuin löytää paikkansa uusil-ta asuinsijoilta ja elää ystävällisissä suhteissa paikallisväestön kanssa. Rinnakkainen yhteiselo ei kuitenkaan saanut johtaa karjalaisista juurista, murteesta ja heimoyhteydestä irtaantumiseen. Päin-vastoin, niiden hylkääminen todisti vain henkisestä heikkoudesta. Kannustuksen lisäksi Koivuneva kehotti koivistolaisia ottamaan vastaan pakinoihin toisinaan sisältyneet nuhteet. Vaikka papin mu-kaan oli ymmärrettävää, että vieraiden nurkissa ja avustusten varassa eläneiden siirtolaisten hermot saattoivat joskus pettää, ei karjalaistenkaan syntejä tullut ”silitellä”. Mutta pahasta oli sekin, jos siirtoväkeen asennoiduttiin armottomasti tai ymmärtämättömästi.

Vaikka Koivunevan pakinat eivät olleet hartauskirjoituksia, niihin sisältyi usein myös us-konnollinen sanoma. Evakkoelämän valo- ja varjopuolien kuvailusta Koivuneva siirtyi mutkatto-masti uskonasioihin. Pakinoitsija totesi, että lähestyessään seurakuntalaisiaan sielunasioissa hänellä oli vain hyvä tarkoitus. Hän toivoi tapaavansa matkoillaan mahdollisimman monia koivistolaisia, mutta ennen kaikkea vastaanottavaista mieltä evankeliumin sanomalle. Seurakunnallisista asioista

pakinoidessaan Koivuneva ilmaisi myös käsityksensä vanhoillislestadiolaisesta herätysliikkeestä ja sen merkityksestä kansankirkon ja Koiviston seurakunnan elämässä. Evakkopappi katsoi herätysliikkeen tekevän työtä kirkon sisällä ja sen hyväksi Raamatun ja siihen perustuvan luterilaisen tunnustuksen pohjalta. Hänen mukaansa lestadiolaisuus oli jättänyt syvät jäljet koivistolaiseen hengenelämään. Koivunevan mukaan Koiviston lestadiolaiskristityt olivat olleet myös uusilla asuin-joillaan ympäristölleen ”ihmeeksi ja kummaksi” mutta samalla monille, kuten hänelle itselleen, todelliseksi siunaukseksi.

Mauno Koivunevan kääntymiskokemuksen jälkeen hänen kiinnittymisensä herätysliikkeeseen alkoi Koiviston vanhoillislestadiolaisten parista. Heidän keskuudessaan oli muutamia evakkopapille erityisen läheiseksi tulleita henkilöitä ja perheitä, joiden luona vietetty aika ja käydyt keskustelut vaikuttivat häneen syvästi. Vähitellen, 1940-luvun viimeisten vuosien kuluessa Koivuneva kiinnittyi herätysliikkeeseen myös valtakunnallisesti matkojensa pidentymisen, vanhoillislestadiolaisten puhuja- ja pappiskontaktien solmiutumisen ja liikkeen seuratoimintaan osallistumisen myötä.

Koivuneva oppi tuntemaan vanhoillislestadiolaisia maallikkosaarnaajia ja pappeja kutsumalla heitä puhujatoverikseen koivistolaisten keskuudessa pitämiinsä seuroihin. Useita päiviä, jopa viikkoja kestäneet yhteiset seuratmatkat tarjosivat hyvän tilaisuuden sekä ystävyysuhteiden solmimiseen että raamattunäkemyksistä ja uskonopillisista kysymyksistä keskustelemiseen. Samalla ne vaikuttivat edelleen uusien lestadiolaiskontaktien syntymiseen. Evakkopapin ja hänen puhujatoveriensä tekemissä seuratmatkoissa yhtyivät Koivunevan oma aktiivisuus ja Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen Etelä- ja Lounais-Suomeen suuntautuneen sisälähetystyön tavoitteet. Koivuneva toimi myös SRK:n osa-aikaisena matkapappina karjalaisen siirtoväen parissa alkuvuonna 1950.

Yleisesti laajempaan tietoisuuteen herätysliikkeen piirissä Koivunevan saattoi se, että vuodesta 1947 lähtien häntä alettiin kutsua puhujaksi paikallisten rauhanyhdistysten järjestämiin seuroihin. Vasta hiljattain vanhoillislestadiolaisuuteen kääntynyt virassa oleva pappi herätti seuravieraissa ehkä tavallista enemmän mielenkiintoa. Koivunevalle itselleen ensimmäiset saarnavuorot esimerkiksi Helsingin rauhanyhdistyksellä, täpötäydessä Oulun tuomiokirkossa tai Haapajärvellä järjestetyissä suurissa seuroissa olivat mieleen painuneita kokemuksia. Sekä Joensuussa kesällä 1947 että Haapajärvellä kesällä 1949 järjestetyt SRK:n suuret seuramatkat useita päiviä kestävine seuramenoinen ja väenpaljouksineen tekivät vaikutuksen evakkopappiin.

Useisiin herätysliikkeen pappeihin Koivuneva tutustui heidän vuosittaisissa veljeskokouksissaan, joihin hän osallistui vuodesta 1947 lähtien. Näiden kokoontumisten keskustelunaiheet liittyivät papin virassaan kohtaamiin ongelmiin, uskonopillisiin kysymyksiin ja ajankohtaisiin herätysliikkeen sisäisiin aiheisiin. Koivunevaa keskustelut tutustuttivat myös aihepiireihin, joihin hänellä ei

ollut aikaisempaa kosketuspintaa. Jo 1940- ja 1950-lukujen taitteessa kokousten puheenvuorot antoivat viitteitä siitä, ettei liikkeen kaikkien maallikkojen ja pappien kesken vallinnut yksimielisyyttä esimerkiksi sakramenteja, seurakuntaoppia tai tunnustuskirjojen ja Raamatun suhdetta koskeneissa kysymyksissä. 1950- ja 1960-luvun taitteen vanhoillislestadiolaisuuden hajaannuksessa Koivuneva asettui lestadiolaispappien enemmistöstä poiketen niin kutsutun maallikkolinjan kannalle. Tähän lienee osaltaan vaikuttanut Koivunevan 1940-luvun jälkipuoliskolta alkanut läheinen kanssakäymisen lukuisten herätysliikkeen maallikkosaarnaajien kanssa.

Taulukot

Taulukko 1. Sivu 35. Koiviston siirtoseurakunnan jumalanpalvelukset vuosina 1944–1945.

Taulukko 2. Sivu 51. Koiviston siirtoseurakunnan jumalanpalvelukset vuosina 1946–1949.

Lyhenteet

Jppvk	jumalanpalveluspäiväkirjat
HYTTK	Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kirjasto
LpVp	lestadiolaispappien veljespiiri
Lpvkppk	lestadiolaispappien veljespiirin kokousten pöytäkirjat
Kst	kertomus seurakunnan tilasta
KV	Koiviston Viesti
MKH	Mauno Koivuneva -haastattelut
MMA	Mikkelin maakunta-arkisto
OMA	Oulun maakunta-arkisto
Pm	Päivämies
Pts	papiston työsuunnitelmat
SK	Suomen Kuvalehti
SKST	Suomen kirjallisuuden seuran toimituksia
SL	Siionin lähetyslehti
SRK	Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys
Vk	Vuosikertomukset

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet

Mikkelin maakunta-arkisto	MMA
Koiviston seurakunnan arkisto	KSA
Jumalanpalveluspäiväkirjat (Jppvk)	
1943–1948	II Af
Papiston työsuunnitelmat (Pts)	
1944–1949	II Da
Kertomus seurakunnan tilasta (Kst)	
1942–1946	II Dd
Vuosikertomukset (Vk)	
1945–1947	II De
Oulun maakunta-arkisto	OMA
Laestadiana 37	
Lestadiolaispappien veljespiiri	LpVp
Lestadiolaispappien veljespiirin kokousten pöytäkirjat (Lpvkppk) 1947, 1948, 1951	

Painetut lähteet

Aalberg, A. F. & Hoppu, K. W.

1953 Kalastusolot. – Koivisto. Sen vaiheista, asukkaista ja elinkeinoista. Toim. K. W. Hoppu & Erkki Kansanaho. Porvoo.

Godenhjelm, Hugo

1927 Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli. Sortavala.

1944 Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli. Kuopio.

Hilska, Unto

1975 Pulliniemestä Kiilinrantaan. Tilastotietoja ja kyläkuvauksia Koivistolta. Helsinki.

Hoppu, K. W.

1953a Merenkulku. – Koivisto. Sen vaiheista, asukkaista ja elinkeinoista. Toim. K. W. Hoppu & Erkki Kansanaho. Porvoo.

1953b Laivanrakennustoiminta. – Koivisto. Sen vaiheista, asukkaista ja elinkeinoista. Toim. K. W. Hoppu & Erkki Kansanaho. Porvoo.

Kert. SRK 1947–1969

Suomen Rauhanyhdistysten vuosikokous ja suuret seurat [otsikot vaihtelevat paikkakuntien ja ajan-
kohdan mukaan]. Oulu.

Koivuneva, Mauno

1953 Koivistolaiset evakkotiellä. – Koivisto. Sen vaiheista, asukkaista ja elinkeinoista. Toim. K. W. Hoppu & Erkki Kansanaho. Porvoo.

Suomen kirkon matrikkeli

1953 Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli. Suomen kirkon pappisliitto. Helsinki.

1963 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon matrikkeli. I Henkilömatrikkeli. Helsinki.

Suomen teologit

1982 Suomen teologit – Finlands teologer 1982. Helsinki.

1990 Suomen teologit – Teologer i Finland. Helsinki.

Suomen teologit ja kirkkomuusikot

1974 Suomen teologit ja kirkkomuusikot. Helsinki.

Villanen, Niilo (toim.)

1989 Koivisto. Muisto meren rannalta. Koivistolaisten Seura ry:n kuvajulkaisu. Näköispainos vuoden 1956 alkuteoksesta. Lappeenranta.

Virolainen, Johannes

1953 Maatalous. – Koivisto. Sen vaiheista, asukkaista ja elinkeinoista. Toim. K. W. Hoppu & Erkki Kansanaho. Porvoo.

Sanoma- ja aikakauslehdet

- KV Koiviston Viesti 1944–1952, 1964, 1983
Pm Päivämies 1957–1961, 1974, 1989
SK Suomen Kuvalehti 1971
SL Siionin lähetyslehti 1948–1952, 1965

Haastattelut

- MKH Jari Kupsalan tekemät haastattelut Mauno Koivunevasta 4.11.1986–16.11.1988. Kasetit 1–41. SRKA.

Marjatta Karppisen haastattelu 22.11.2010. Karppinen o.s. Vänskä, Marjatta, syntynyt 1938 Säyneisessä, kieltenlehtori, Joensuu.

Internet-lähteet

http://kiiskila.net/albumi/alb52_1.htm. (Katsottu 1.8.2011)

Kirjallisuus

Aejmelaeus, Anneli

2007 Soisalon-Soininen, Ilmari (1917–2002). – Suomen kansallisbiografia 9. *Studia Biographica* 3: 9. Helsinki.

Huhta, Ilkka

2005 Wilhelmi Malmivaara. – Suomen kansallisbiografia 6. *Studia Biographica* 3: 6. Helsinki.

Huotari, Voitto

1981 Kirkkomme herätysliikkeet tänään. Helsinki.

Juva, Mikko

1989 Mies etsi vapautta. L. P. Tapanisen elämä. Pieksämäki.

Kansanaho, Erkki

- 1953 Koiviston seurakunnan vaiheita. – Koivisto. Sen vaiheista, asukkaista ja elinkeinoista. Toim. K. W. Hoppu & Erkki Kansanaho. Porvoo.
- 1985 Kirkko Karjalassa. Lappeenranta.

Kares, Olavi

- 1952 Heränneen kansan vaellus V. Suomen herännäisyyden elämää ja vaiheita noin v:sta 1880 v:een 1930. Porvoo.

Kinnunen, Mauri

- 2004 Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870–1939. Jyväskylä Studies in Humanities 19. Diss. Jyväskylä. Jyväskylä.

Kostiainen, Auvo

- 1982 Elämäkerta historiantutkimuksena. Käsitteestä ja ongelmista. – Turun historiallinen arkisto 38. Turku.

Kupsala, Jari

- 1990 Yksilön elämäntarina ja maailmankuvalliset muutokset. Uskontoantropologinen tutkimus Mauno Koivunevasta. Uskontotieteen pro gradu -työ. HYTTK.

Laitinen, Erkki

- 1995 Vuoden 1945 maanhankintalain synty, sisältö ja toteutus. – Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toim. Erkki Laitinen. Jyväskylä.
- 1996 Sankaritarina vai virheliike? Karjalaisen siirtoväen ja rintamamiesten asuttaminen toisen maailmansodan jälkeen. – Siperiasta siirtoväkeen. Toim. Heikki Roiko-Jokela. Jyväskylän historiallinen arkisto 1. Jyväskylä.

Lohi, Seppo

- 1997 Pohjolan kristillisyyden leviäminen Suomessa 1870–1899. Diss. Oulu. Jyväskylä.
- 2007 Lestadiolaisuuden suuri hajaannus ja sen taustat. Jyväskylä.

Mustakallio, Hannu

2007 Tapaninen, Leonard Pietari (1893–1982). – Suomen kansallisbiografia 9. *Studia Biographica* 3: 9. Helsinki.

Murtorinne, Eino

1995 Suomen kirkon historia 4. Sortovuosista nykypäiviin 1900–1990. Porvoo.

Paavilainen, Marko

2010 Aina valmiina. Partioliike Suomessa 1910–2010. SKST 1254. SKS. Helsinki.

Palola, Ari-Pekka

2006 Suvi on läsnä. Sata vuotta suuria seuroja. Jyväskylä.

2010 Kahden kuoren suojassa. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen historia 1 (1906–1945/1946). Porvoo.

2011 Evankeliumin työ Laajenee. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen historia 2 (1945–1961). Keuruu.

Palola, Jukka

2001 Päivämies herätysliikelehtenä. Kirkon tutkimuskeskus. C: 57. Saarijärvi.

Rahikainen, Marjatta

1996 Kasvot väkijoukossa. Historian kirjurit ja tekijät. – Matkoja moderniin. Toim. Marjatta Rahikainen. Historiallinen arkisto 107. Helsinki.

Raninen, Tarja

1995 Siirtokarjalaisuus muuttuvassa yhteiskunnassa. – Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toim. Erkki Laitinen. Jyväskylä.

Renvall, Pentti

1965 Nykyajan historiantutkimus. Helsinki.

Ripatti, Jaakko

- 2004 Mikkelin hiippakunta jälleenrakennusvaiheesta nykypäivään. – Kaakonkulman kapituli. Savonlinnan, Viipurin ja Mikkelin hiippakunta 1897–2004. Toim. Ouri Mattila, Tuula Mäkitalo & Esa-Matti Peura. Jyväskylä.

Roiko-Jokela, Heikki

- 1997 Elämäkerta – aikakauden kuvaus. – Huhut, unet, sodomiitit, moraalinvartijat, elämäkerrat, puhuttelusanat ja ammattinimikkeet. Toim. Heikki Roiko-Jokela. Jyväskylän historiallinen arkisto 3. Jyväskylä.

Rossi, Leena

- 2006 Koivistolaiset evakossa 1939–1949. Porvoo.

Sallinen, Martti

- 1987 Maallikkosaarnaaja ja herätysliikkeen kriisit. Uskontotieteen pro gradu -työ. HYTTK.

Seppänen, Veikko

- 2008 Paimenpojan kintereillä. Savotoilta seurapirtteihin 1955–1963. Oulu.
2009 Paimenpojan kintereillä. Marttiselta maailmalle 1964–1967. Oulu.

Talonen, Jouko

- 1988 Pohjois-Suomen lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili 1905-1929. SKHST 144. Diss. Helsinki. Jyväskylä.
2005 Leinonen, Hannes (1916–1986). – Suomen kansallisbiografia 6. Studia Biographica 3: 6. Helsinki.

Tapaninen, Pekka

- 2007 Oskari Heikki Jussila (1885–1955) – Lestadiolaispappi, toimen ja näkyjen mies. Studia Historica Septentrionalia 52. Diss. Oulu. Jyväskylä.

Väyrynen, Leo

- 1975 Uskonnollinen kääntyminen – Uskonnollinen liike. Suomalaisia tapaustutkimuksia. Toim. Juha Pentikäinen. Tietolipas 74. Helsinki.